

MINISTERUL ÎNVĂȚĂMÂNTULUI PUBLIC

Manuscris

ISTORIA LITERATURII ROMÂNE

TEZE PROVIZORII

PENTRU

CLASA a X-a MEDIE

PARTEA a II-a

INVENTAR
2020

UNIVERSITATEA „LUCIAN BLAGA”
— SIBIU
INVENTARIAT 1998

20 FEB 1986

EDITURA DE STAT

1950

Bibl. Inst. de Înv. Super. Sibiu
INV. Nr. 53.79 78

Biblioteca Universității „Lucian Blaga” din Sibiu

Biblioteca Centrala

L129141160

Biblioteca Centrala Universitara - Sibiu

Magnum

... abstrakta, ...
...
...
...
...
...
...

Stema Republicii Populare Române

În Moldova nu s'a făcut apel la mase. Mișcarea a pornit de sus, ruptă în mare măsură de masele largi ale poporului, burghezia în dezvoltare fiind legată de boierii nemulțumiți de guvernarea lui Mihail Sturza.

Tocmai deaceea mișcarea revoluționară din Moldova a putut fi repede stăvilită.

În Țara Românească, legăturile dintre capii mișcării revoluționare și masele orășenești erau mai strânse. Forțele progresiste în frunte cu Nicolae Bălcescu încercau să antreneze în lupta împotriva feudaților și masele țărănești, cerând desființarea clăcii și improprietărirea clăcașilor. Revoluția a fost, aici, pregătită mai bine prin acțiunea diferitelor societăți culturale, cu substrat politic și în special prin activitatea organizatorică a societății secrete „Frăția”.

După ce s'a luat hotărârea de a se trece la acțiune, s'a alcătuit un comitet revoluționar, însărcinat cu organizarea luptei.

Bălcescu redactă o proclamație, căreia I. Eliade îi diminuează din fermitate printr'o frazeologie grandilocventă.

Proclamația cuprindea și un proiect de Constituție, alcătuit de Bălcescu. Comitetul își împărți munca. Bălcescu plecă în Prahova și câștigă pe comandantul trupelor ce păzeau pe areștații dela Telega. N. Golescu, C. Boliac, și alții, trebuiau „să ridice tabucii, marginașii și tinerimea” din București pentru a merge la Palat, să ceară sancționarea Constituției.

Eliade, St. Golescu, Preotul Șapcă, etc., plecară la Izlaz pentru a răscula Oltenia.

Aici, la Izlaz, în 9/21 Iunie, în mijlocul unei mari mulțimi de țărani, se dădu semnalul răscoalei, se citi Proclamația și Proiectul de Constituție întocmit de Bălcescu.

Cele douăzeci și unu de articole ale Proiectului de Constituție cărora aclamațiile poporului le dădeau putere de lege, urmăreau transformarea Țării Românești într'o republică, în care privilegiile feudale trebuiau șterse, clăcașii trebuiau improprietați, robia desființată. Se prevedea și alcătuirea unei gărzii naționale, presa trebuia să devie liberă, evreii căpătau drepturi politice, etc.

Dar principiile Proclamației dela Izlaz nu au fost aplicate. Boierii reacționari au început să uneltească pentru a răsturna guvernul revoluționar constituit între timp și au recurs apoi la comploturi folosind și forțele reacționare din armată.

În sânul guvernului se nasc divergențe între moderați, apărători, în fond, ai intereselor boierimii. (Eliade, Tell, N. Golescu, I. Brătianu, I. Ghica), și radicali (N. Bălcescu, A. G. Golescu). Divergențele s'au ivit referitor la problema votului care, după primii,

buia să fie cenșitar, iar după ultimii universal. Ele s'au ascușit și au mult în chestiunea improprietaririi clăcășilor și a eliberării naționale, prin luptă, de sub jugul turcesc.

Gruparea condusa de Eliade și Tell dorea de fapt să cârmuiască cu bună înțelegere cu o parte din boierime. Aceasta ducea în mod inevitabil la trădarea intereselor maselor de clăcăși.

„Comisia proprietății”, înființată pentru a discuta problema improprietaririi, și-a târăganat un timp lucrările pentru ca în cele din urmă să fie disolvată.

Punctul de vedere al lui Eliade, care dorea o amânare fără termen a improprietaririi, a triumfat astfel în fapt. Aceasta a avut drept urmare ruptura definitivă între burghezie și clăcăși, ceea ce a dus în cele din urmă la înfrângerea revoluției din Țara Românească.

Revoluția a fost înăbușată datorită forțelor interne reacționare sprijinite de cele externe. Ea a durat trei luni. Cauzele înfrângerii sunt evidente. Trădarea moderatilor, din cauza unității lor de interese cu boierimea, poli ca de ploconire în fața turcilor, lipsa de acțiune hotărâtă a radicalilor și comptoturile repetate ale boierilor, dar mai ales îndepărtarea maselor țărănești de revoluție, prin nesatisfacerea revendicărilor lor, toate acestea au făcut să nu se poată opune o rezistență eficace adversarilor revoluției. Revoluția dela 1848 a rămas neterminată. Ea a avut totuși o mare însemnătate pentru dezvoltarea țării. A sdruncinat orânduirea feudală, a răscolit masele dornice să scuture jugul boieresc și turcesc și a îmbogățit experiența poporului în lupta contra robăgiei, pentru progres social și independența națională.

Acțiunea trădătoare a majorității burgheziei românești, speriată de avântul revoluționar și presiunea maselor populare, a dus la acea monstruoasă pactizare cu moșierimea, la alcauirea unei coaliții care a exercitat asupra poporului o cruntă exploatare și teroare polițienească, timp de mai bine de un secol.

În slujba luptei pentru ascensiunea politică, burghezia românească, în perioada care a premerse revoluției dela 1848, ca și în timpul acesteia, dându-și seama de importanța pe care o reprezenta oșea ca organ de luptă ideologică, pune bazele jurnalisticii în Țările Românești. Primele încercări de a întemeia gazete românești, mai ales în Transilvania, nu au dat roade.

În 1829, Ion Eliade Rădulescu, cu sprijinul lui Kisselef, contribuie temeinic la dezvoltarea presei românești, făcând să apară

„*Curierul Românesc*“ La Iași apare tot în 1829, din inițiativa lui Gheorghe Asachi, „*Albina Românească*“.

În 1836 Eliade adaugă gazetei sale un supliment literar; „*Curierul de ambe sexe*“, urmat fiind de Gh. Asachi, care editează și el „*Alăuta Românească*“.

În Transilvania, Gheorghe Bariț face să apară în 1838, la Brașov, „*Gazeta Transilvaniei*“, căreia îi adaugă apoi un supliment „*Foaia pentru minte, inimă și literatură*“.

Aceste gazete, cu suplimentele lor culturale, fac schimb de informații între ele, de material cultural și autori.

În același ritm cu transformările economico-sociale din Principate, presa românească se dezvoltă din ce în ce mai mult pătrunzând în mase.

În 1840—1841 M. Kogălniceanu editează, la Iași, „*Dacia literară*“ și „*Arhiva Românească*“, ultima pentru publicarea de studii și documente istorice. Publicațiile acestea nu au o existență prea lungă, dar influența ideologică a celei dintâi, mai ales, a fost mare. Ea cerea scriitorilor să dea la iveală lucrări originale, inspirate de istoria neamului sau din basmele și poeziile populare.

În 1844, în urma consfătuirilor avute cu Ion Ghica și N. Bălcescu, Mihail Kogălniceanu încearcă să scoată o altă revistă „*Propășirea*“. Numele revistei fu socolit de cenzură revoluționară și publicația apără fără nume, numai cu subtitlul: „*Foaie științifică și literară*“. După câteva luni dela apariție, revista a fost suprimată din ordinul lui Mihail Sturza care îl bănuia pe Kogălniceanu că ar fi avut legături cu elemente ostile domniei și boierimii.

În 1845 însă, N. Bălcescu și ardeleanul August Treboniu Laurian scot revista: „*Magazinul istoric pentru Dacia*“. Aici s'au publicat, în afară de studii de istorie și arheologie, documente, inscripții și cronici. Tendințele revistei sunt naționale și de luptă democratică.

O parte activă la mișcarea revoluționară din 1848, o iau gazetele: „*Poporul suveran*“ și „*Pruncul Român*“, care apar chiar în timpul revoluției. Ambele luară o poziție hotărâtă de protest împotriva disolvării Comisiei de Improprietărire a clăcașilor.

În „*Pruncul Român*“ se publică la 6 Iulie 1848: *Oda la eroina română Ana Ipătescu*“, de C. Aricescu, poezie care oăineea, la numai câteva săptămâni după desfășurarea evenimentelor, impresia produsă de fapta eroică a Anei Ipătescu.

Se cuvine să semnalăm deasemenea „*Marșul Revoluționar*“ al tânărului poet Ioan Catina. Ideile înflăcărate, revoluționare și far-

țunoasa cadență a acestui marș erau menite să dinamizeze mulțimea în luptă:

*„Haideți frați într'o unire
Țara noastră e'n piatră;
Aste ziduri și palate
Unde zac mii de păcate
Haideți a le dărâma*

*N'auziți în piața larmă?
Dați năvală'n mâini cu armă
Că soldatul ne împunge
Dați, de-o vrea și el să dea.*

*Hai, Române de vorbește
Singur legi ție-ți croiește...”*

Capii revoluției fură nevoiți să se refugieze dincolo de hotare. Mulți dintre ei se adunară la Paris.

N. Bălcescu reuși să strângă în jurul revistei „*Românta viitoare*” pe cei rămași credincioși idealurilor revoluționare.

În scrierile sale publicate la Paris în această vreme, el critică aspru pe cei care au împiedicat împrăștierea, una din cauzele esențiale ale înfrângerii revoluționarilor.

I. Eliade publică în franțuzește „*Amintirile unui proscris*”, în care încearcă să falsifice adevărul, prezentându-se ca singurul deținător al soluțiilor juste. La Paris și Bruxelles se editează în 1851—1852 revista „*Republica Română*”.

În țară, la 1855, Alecsandri, reîntors din străinătate, scoate revista „*România Literară*”, continuatoare a „*Daciei literare*” și a „*Propășirii*”. La această revistă colaborează M. Kogălniceanu, Al. Russo, C. Negruzzi, D. Bolintineanu, C. Negri, Al. Donici, etc.

Dar, afirmarea ideologică a forțelor progresiste se vedește nu numai în domeniul jurnalistic, ci pe toate tărâmurile de activitate ale vieții culturale a epocii.

Preocupările științifice sunt numeroase și variate. Ele apar în mai toate periodicele vremii, între care unele ca: „*Foaia științifică și literară*”, „*Magazin istoric pentru Dacia*”, „*Arhiva Românească*”, marchează această preocupare în chiar titlul lor.

Se înființează deasemenea diverse societăți cu caracter pur științific, ca aceea întemeiată încă din 1838, la Iași din inițiativa naturalistului Cihac: Societatea de medici și naturaliști români din

Iași. Reprezentanții ai acestei societăți participă în 1838 la congresul naturaliştilor din Fribourg

În anul 1858 Iuliu Baraș începe să scoată revista de științe naturale *Isis* sau *Natura*, care popularizează rezultatele științei moderne.

Pe această linie trebuie menționată și activitatea lui Ion Ghica care publică numeroase lucrări de popularizare a științei, atât la Iași în revista „*Prospărire*” (1844) cât și la București (1848-1881).

În domeniul istoriei, se dezvoltă o nouă concepție istorică națională, având temelii științifice, care să servească telurile forțelor progresiste (Kogălniceanu). Această nouă concepție atinge pragul unei viziuni avansat democratice în opera istorică a lui N. Bălcescu. Acesta luptă împotriva concepției învechite care considera că personalitățile făuresc istoria, înlocuind-o cu aceea care vede în popor pe făuritorul istoriei. Bălcescu insistă și asupra cauzelor economice ale fenomenului social, vorbind despre lupta de clasă.

Se scot la lumină o serie de documente istorice, care se publică fie în revistele vremii, fie în volum. M. Kogălniceanu, care publicase la Iași revista istorică „*Arhiva Românească*”, tipărește în 1852 lucrarea „*Letopiseți*” care are o mare influență atât asupra viitorilor istorici cât și asupra literaților vremii.

August Treboniu Laurian publică în 1853, la Iași, „*Ironico Românilor și a mai multor neamuri*” a lui Gh. Șincai, care până atunci nu fusese publicată decât fragmentar. Profesorul T. Codrescu publică în volumele sale din „*Uricariul*”, documente istorice. Papin Ilarian editează „*Tezaurul de monumente istorice*” cu texte și traduceri din lucrările călătorilor străini din sec. XVI și XVII, referitoare la români. Toată această mișcare de cercetare a trecutului istoric are drept scop trezirea și dezvoltarea conștiinței naționale.

Pe tărâm filologic, burghezia din Țările Românești — care, asemenea tuturor burgheziilor europene, are nevoie pentru ușurarea relațiilor comerciale pe piața internă, de o limbă unitară, înțeleasă de toți locuitorii țării — combate viguros exagerările curentului latinist.

Printre primii care luptă împotriva tendințelor latinizante în limbă, căzând însă el însuși, mai târziu, în pedantismul italianismelor, este I. Eliade.

În scrisorile lor, Al. Russo și C. Negruzzi combat formele și sistemele lingvistice artificiale, create de filologi desprinși de realitate. Ei promovează, atât teoretic cât și practic, limba vie a poporului.

O preocupare caracteristică a vremii, este aceea în legătură

cu producțiile populare. Interesul și dragostea pentru folclor apar la mai toți marii scriitori ai vremii: M. Kogălniceanu, V. Alecsandri, C. Boliac, Al. Russo, C. Negruzzi, Anton Pan, etc.

Încă din 1833 luase ființă, în Țara Românească, o societate a cărei țintă era întemeierea unei școli de artă dramatică și muzică și a unui teatru, numită: „*Societatea Filarmonică*”. Gh. Asachi întemeiază și el în 1836: „*Societatea Conservatorului*”. Ambele își încep activitatea reprezentând mai multe traduceri franțuzești sau italienești și câteva piese originale. Însemnătatea acestei activități constă în promovarea limbii naționale în teatru, în formarea și dezvoltarea, astfel, a limbii literare.

Când în 1840 V. Alecsandri, M. Kogălniceanu și C. Negruzzi preiau conducerea Teatrului Național din Iași se face un pas hotărâtor înainte. Ei își propun, nu numai să dea piese în limba română, ci să și oglindească, în operele lor dramatice, realitățile societății românești de atunci. În concepția lor, teatrul trebuia să devină o tribună dela care să se ducă lupta — cu arma ascuțită a satirei — împotriva nedreptelor întocmiri ale societății. Acesta este și scopul conștient urmărit de V. Alecsandri într-o parte a operei sale dramatice.

În domeniul artelor plastice se înregistrează în Moldova zorile unei picturi noi prin Gh. Asachi, pictor amator priceput, și N. Schiavoni, care sunt inițiatorii la noi, ai picturii moderne.

În Țara Românească, pictorii ca C. Daniel Rosenthal, Negulici și Barbu Iscoyescu participă cu însuflețire la revoluția din 1848.

După acești începători, pictura românească se va afirma puternic prin elemente ca Th. Aman, C. Popp de Szatmari, etc.

În strânsă legătură cu evoluția societății românești în această perioadă, și cu drumul parcurs de burghezia românească, în ascensiune și progresistă — în parte — până la 1848 și din ce în ce mai reacționară după trădarea principiilor revoluției burghezo-democratice, se desfășură și activitatea scriitorilor din generația dela 1848.

Cercetând opera majorității creatorilor epocii, vom descoperi o continuă împletire de elemente pozitive și negative, o oscilare între poziții progresiste și reacționare. Adeseori, în linii mari, se poate vorbi de două etape ideologice, în evoluția lor.

Nicolae Bălcescu, spirit revoluționar, omul care a rămas credincios telurilor revoluției burghezo-democratice, și după trădarea

lor de către elementele reacționare, a imprimat operei sale de cărturar, aceeași fermitate ideologică, de care a fost pătrunsă activitatea sa politică.

NICOLAE BĂLCESCU

(1819—1852)

Luminoasă figură a generației dela 1848, revoluționar prin idei și fapte, Nicolae Bălcescu a luptat pentru cucerirea progresului social în folosul poporului. În scurta și sbuciumată lui viață n'a putut vedea realizată această dorință a sa. Forțele boierești și burgheze reacționare l-au doborât. Dar ceea ce a dorit el în visurile lui îndrăznețe, visuri prin care și-a depășit epoca și tovarășii de acțiune, realizăm și desăvârșim noi astăzi cu ajutorul Patriei Socialismului, prin lupta întregului popor muncitor din țara noastră în frunte cu clasa muncitoare și sub conducerea Partidului.

În istoria culturii noastre, opera lui Bălcescu ocupă un loc însemnat, prin conținutul ei avansat de idei, prin dragostea fierbinte față de popor, prin neumbrita sa încredere într'un viitor mai bun hărăzit patriei și poporului său.

Viața

Nicolae Bălcescu s'a născut la 29 Iunie 1819, în București. Era fiul mezin al lui Barbu Bălcescu, boiernaș cu o stare materială modestă. Studiile și le face la colegiul Sf. Sava, unde are ca profesor pe Eliade. Cea mai mare parte dintre cunoștințele sale ca și limbile pe care le cunoștea (franceza, engleza, latina, germana) le dobândește însă singur. Ion Ghica ne povestește în una din scrisorile sale cum l-a cunoscut pe când era elev: „*Un găligan de școlar, cât un bivol de mare, tăbărise pe un băiat slab și pipiriu, îl trântise la pământ și-i căra la punni, căutând să-i ia din mână o bucată de halviță*”. Cel atacat, care se apăra cu înverșunare, era Nicu Bălcescu. După ce a fost salvat, Bălcescu își adună foile răvășite ale unui caiet pe care până a doua zi îl dresese cu grijă. Pe foile acestui caiet, Ghica citi:

„Petru Maior spune...

Fotino zice...

Din Constantin Căpitanul

După Logof. Radu Greceanu”.

Deși în școală nu se preda pe atunci nimic din istoria națională, N. Bălcescu studia istoria poporului nostru cu o pasiune care nu-l va părăsi până în clipa morții. Paralel cu cercetarea manu scriselor de cronici, elevul dela Sf. Sava citea pe istoricii și filosofilor clasici.

Epoca în care se formează Bălcescu se caracterizează printr-o dezvoltare din ce în ce mai accentuată a capitalismului în Principate, prin mari frământări sociale și naționale. Este epoca în care forțele progresiste năzuiau să înlăture din calea aspirațiilor lor piedicile pe care le puneau atât orânduirea feudală în interior cât și dominația otomană, pe plan extern.

Spirit de o ascuțită sensibilitate față de frământările sociale, Nicolae Bălcescu, sezisează încă de foarte tânăr tot ce era avansat în lupta ideologică a epocii.

La 19 ani intră ca ofițer în armata națională ce se crease prin Regulamentul Organic. În această vreme devin mai strânse legăturile lui cu tinerii din aceeași generație, care nutreau aceleași idealuri: Cezar Boltaș, Efimie Murgu și alții. În armată, intrase din convingerea că țara numai prin arme se va putea ridica din punct de vedere național și social. Această convingere l-a făcut să-și depășească îndatoririle de serviciu și să devină profesor în flăcărul al subalternilor săi. În orele libere aduna pe subofițeri și soldați, îi învăța să scrie și să citească și le povestea despre luptele pentru libertate ale poporului. În acelaș timp își continua neobosit studiile de istorie. Dar studiul nu era pentru el o preocupare străină de viață, ci un mijloc de a lămurii problemele acelesteia, un îndemn de a trece la acțiune. Ura lui împotriva boierilor îl îndeamnă să intre în 1840, împreună cu alți tineri progresiști în conspirația lui Dimitrie Filipescu, pentru pregătirea mișcării democratice. Arestat, împreună cu ceilalți, Bălcescu este condamnat la trei ani închisoare. După doi ani de detențiune, la Mărgineni, el este eliberat cu ocazia schimbării domnitorului, dar iese din închisoare cu sănătatea grav sdruncinată. Aceasta nu-l potolește însă dorul de acțiune. Neobosit, își continuă activitatea politică, făcând parte din „Asociația literară”, inițiind societatea secretă „Frăția” care avea drept scop să pregătească lupta revoluționară ce va culmina cu anul 1848.

Concomitent cu această activitate, el își continuă studiile istorice. În 1844, revista „Propășirea” publică primul său studiu „Puterea armată la români”, pentru care adunase material călătorind prin țară și mai ales prin Moldova.

În colaborare cu profesorul August Treboniu Laurian începe

În 1845 editarea revistei „Magazinul istoric pentru Dacia”, în care se vede chiar în titlu afirmată, ca și în titlul revistei lui M. Kogălniceanu „Dacia literară”, ideea unirii tuturor românilor.

Revoluția burghezo-democratică dela 1848. În vara anului 1846, Bălcescu pleacă la Paris unde una din preocupările sale era să culegă tot ce putea găsi prin biblioteci și arhive despre istoria românilor, în special despre epoca lui Mihai Viteazul. La Paris leagă relații cu cercurile democratice franceze sau din emigrație. În anii aceștia întreaga Europă era frământată de pregătirea unor mișcări revoluționare. Regimurile feudale erau sdruncinate de dezvoltarea capitalismului. Mișcarea revoluționară începută în Italia, continuă în Franța, unde odată cu burghezia se ridicase și proletariatul. În Franța revoluția începu în Februarie 1848. Printre luptătorii pe baricade se găsește și entuziastul tânăr român, Nicolae Bălcescu, care ținea să-și afirme astfel în practică dorința sa înflăcărată pentru progresul societății.

Convins că sunase ceasul deslănțuirii revoluției și în Țara Românească, Bălcescu se reîntoarce în Patrie, unde pregătirea revoluției era în toi și luptătorul nostru, care n'a despartit nicio clipă teoria de practică și studiul trecutului de acțiunea îndrăznească a prezentului, ia parte activă la organizarea ei. După 11 Iunie, este numit pentru scurt timp secretar de stat pentru afacerile externe, apoi secretar al guvernului revoluționar. Spre deosebire de majoritatea tovarășilor săi de luptă el n'a rămas legat de interesele burgheziei. Chiar dacă în concepția sa existau unele greșeli, Bălcescu a luptat pentru ducerea la capăt a revoluției cu ajutorul maselor, pentru întronarea unei democrații cât mai largi, de care poporul să se poată bucura și în care să-și poată exercita puterea.

Deaceea, Bălcescu vede împedecă importanța participării conștiente și a interesării maselor populare, a țărănimii mai ales, la acțiunea revoluționară. Organizează un corp de comisari de propagandă mențiți să meargă la sate ca să lămurească noua stare de lucruri. Pentru folosul acestor „comisari” Bălcescu încearcă să alcătuiască „Manualul bunului Român”, cărticică menită să dea fiecărui propagandist materialul pe baza căruia să poată răspunde la orice întrebare în legătură cu revoluția și reformele democratice ce se propuneau. În acelaș scop de lămurire pe linia revoluției, Bălcescu ia conducerea revistei „Învățătorul satelor”, și scoate gazeta „Poporul suveran”, al cărui titlu arată limpede atitudinea sa față de popor. Mai însemnat este faptul că el e cel care insistă ca făgăduelile cu privire la împroprietărirea țărănilor să

să fie implinite. Susținut de Al. G. Golescu, el cere improprietărirea imediată a țărănilor. Pentru a amâna luarea unei hotărâri în această privință, adversarii soluționării acestei probleme fundamentale reușiră să impună crearea unei „Comisii a proprietății”. În Comisie, boierii nu fac nicio concesie, și astfel, din cauza nehotărârii unora și a trairii altora, improprietărirea, care ar fi mobilizat țărăniimea în jurul revoluției, nu poate fi realizată. După o serie de ședințe, grupul lui Eliade disolvă Comisia. N. Bălcescu, aprigul apărător al țărăniimei asuprite, lipsea din țară, căci fusese trimis — probabil special — în misiune la Constantinopol.

Tot Bălcescu este acela care cere — împotriva elementelor reacționare din guvern — reorganizarea armatei noastre pe baze noi populare, care să fie un sprijin solid pentru revoluție și pentru răsturnarea jugului turcesc.

Exilul. Revoluția trădată de burghezia reacționară este învinsă în condițiile cunoscute, și Bălcescu ia drumul exilului. Trezându-se în Transilvania, care era în plină fierbere datorită revoluției poporului maghiar și român, Bălcescu își dă seama de primejdia pe care o reprezentau neînțelegerile dintre revoluționarii români și maghiari. El încearcă să realizeze înțelegerea lor în vederea luptei comune împotriva orânduirii feudale.

După ce pleacă pentru un timp la Constantinopol, în 1849 revine în Transilvania și reia încercările făcute și în 1848 de a apropia poporul român de cel maghiar și de a le face să conlucreze în revoluție. În acest timp însă revoluția ungară, care avusese o armată și o conducere unitară, este înăbușită. Bălcescu rămâne o vreme în munții Apuseni, la Avram Iancu, apoi, în Octombrie 1849, pleacă la Paris.

Aici, el duce o activitate foarte intensă. Fără să părăsească lupta politică, consacră studiilor istorice cea mai mare parte din timpul său și continuă să creadă în realizarea năzuințelor sale. Este semnificativ titlul revistei care a apărut la Paris, din inițiativa lui: „România viitoare”. În „România viitoare”, Bălcescu a tipărit studiul său „Mersul revoluției la români” și tot aici apărură „Cântarea României”, de Alecu Russo. Tot la Paris, în 1850, Bălcescu publică lucrarea „Question economique des Principautés danubiennes” și continuă să scrie opera lui capitală, începută încă din 1846, „Istoria Românilor sub Mihai Vodă Viteazul”.

Boala de piept, căpătată în închisoare, se agravează în urma vieții sbruciumate și plină de lipsuri pe care fusese nevoit s'o ducă în anii din urmă. Merge în Sudul Franței, căutând o climă mai dulce, fără să înceteze o clipă să lucreze la opera sa capitală, pe

152

care de altfel nu va izbuti să o termine. Restabilit puțin la un moment dat, pornește cu vaporul prin Mediterana, Constantinopol, Sulina, până la Galați, dorind să revină în țară. Dar autoritățile reacționare sunt nemiloase cu cel mai vajnic dintre revoluționarii dela 1848 și intrarea în patrie nu-i este îngăduită. Doborit de durere și de boală, se întoarce în Italia, unde moare la Palermo, în ziua de 20 Noembrie, 1852, în vârstă de 33 de ani.

Opera

Primele lucrări istorice. Din biografia lui Bălcescu s'a putut vedea cât de strâns se împletește existența sa cu lupta politică. Acest mare patriot și democrat revoluționar n'a consacrat numai acțiunile sale luptei politice pentru răsturnarea regimului feudal, pentru întronarea unei orânduirii democratice și realizarea autonomiei naționale, ci întreaga sa operă istorică și literară este dominată de această concepție. Dar nu numai atât, ea este conștient pusă în slujba acțiunii politice pe care forțele progresiste o ducău atât pe plan social cât și pe plan național. Așa se face că toate studiile sale, bazate pe o bogată documentare, foarte solid construite din punct de vedere științific, sunt strâns legate de nevoile și aspirațiile politice ale maselor, și sunt scrise anume pentru a servi cauza acestora.

Încă din primul studiu pe care-l publică în „Propășirea”: „*Puerea armată și arta militară dela înțelegerea Principatului Valahiei și până acum*”, se vede o poziție nouă față de istorie, care rupe cu tiparele istoriei boierești, introducând în prim plan aspirațiile democratice și naționale ale poporului. Chiar dela primele rânduri ale acestui studiu, el arată că: „o istorie adevărat națională te lipsește”, căci „toți câți s'au îndetnănit în scrierea istoriei nu te-au dat decât biografia stăpânilor”. Împuța deci înaintașilor săi că neglijașeră tocmai factorul cel mai important în societate: poporul, acela care de fapt ducea povara războaielor, care suportă toate greutățile domniei. Fusesse neglijat deasemenea și studiul condițiilor de viață din vremea domnitorilor: starea economică și socială, organizarea statului și atâtea alte lucruri mult mai însemnate decât faptele stăpânitorului care sunt și ele determinate de tot complexul social. Înțelegând că istoria unui popor nu poate fi adevărată și cuprinzătoare dacă se mărginește să înfățișeze numai viața domnitorilor, Bălcescu scrie o istorie a unei „instituii”, a armatei, la care contribuția poporului e mai largă.

În același an, 1844, Bălcescu publică studiul „Comentarii asu-

pra bătăliei dela Câmpia Rigăi sau Cosova", în care, pe baza documentelor, denunță părerea greșită a unor istorici străini și arată că poporul nostru s'a luptat vitejește pentru apărarea libertății sale și că i se datorește recunoștință.

La 1845, împreună cu August Treboniu Laurian, N. Bălcescu scoate „Magazinul istoric pentru Dacia”, din care apar 5 volume, până la 1847. Socotind că marile scăderi în domeniul studiilor istorice la noi se datoresc și lipsei de documente, el se hotărăște să scoată această publicație pentru a tipări cronici românești, acte oficiale vechi, hrisoave, folclor, etc., care să înlesnească cercetările pe viitor. În studiul său, „*Cuvânt preliminaru despre izvoarele istoriei Românilor*”, el arată că istoria națională este menită să întărească patriotismul românilor, să-i îndrumeze în vremurile grele prin care treceau. Convins că viitorul stă deschis înaintea poporului nostru, el subliniază necesitatea „*să lucrăm cu mai multă înimă la o reformă politică și socială care să ne jacă vrednici a ne lua rangul ce ni se cuvine în marea familie a națiilor europene*”.

Studii istorice în slujba luptei revoluționare democratice. La început, în studiile istorice ale lui Bălcescu, vedem oglindindu-se în deosebi tendința națională, nu însă fără conștiința că la temelia eliberării naționale stă libertatea socială. El leagă astfel problemele sociale din istoria noastră, de problemele vremii sale. În perioada aceasta de dinainte de 1848, forțele progresiste luptau împotriva boierimii pe de o parte, iar pe de alta căutau să strângă în jurul lor masele largi nemulțumite, în numele cărora vorbeau. Bălcescu a înțeles importanța factorului popular pentru întărirea revoluției. De aceea, când scrie studiul despre un boier: „*Spătarul Ioan Cantacuzino*”, el nu face o simplă biografie, ci analizează toate condițiile sociale ale vremii. În concluzie el arată că, dacă acest om nu izbutise să apere libertatea patriei sale, aceasta se datora faptului că el căutase sprijinul „*impărățiilor străine*” — adică al forțelor învechite feudale — în loc să se sprijine pe popor: „...domnul și boierii — scrie Bălcescu — se izolară de popor, ceea ce făcu pe acesta să fie indiferent de glasul lor. Deatunci patrioții noștri, uitând experiența veacurilor, care ne dovedește lămurit că niciodată o nație nu se poate mântui decât prin sine însăși, pierzând confidența în puterile sale, începură a cerșetori ajutor străin. Aristocrații, ce se uitau imprejurul lor, vedeau oameni corupți și degradați și strigau cu disperare: „*Unde sunt acum vitejii lui Mircea, Vlad-Țepeș, Radu dela Afumați, și Mihai!*”. Ei nu priveau jos, poporul, care se târa la picioarele lor și se muncă ca să le hrănească lenea; ei nu

gândeau că din acest popor au ieșit toți acei viteji, că el a mântuit țara într'atâtea rânduri și că ar mântui-o încă, dacă ei, făcând un apel la dânsul, l-ar fi interesat la pricina țării și i-ar fi dat drepturi și o patrie a apăra. Ei nu știau ce poate face un popor dat de mic, când își apără ale sale și când e aprins de o sfântă și nobilă idee. Ei nu știau încă nici acestea, că chiar în sufletul acelor oameni amorțiți de o lungă tiranie, orbi sau corupți, este un glas ascuns care le vorbește neîncetat de adevăr, virtute... și care la trebuință li preface în eroi”.

E limpede că la 1845, când scria aceste lucruri, istoricul nu făcea, cu ajutorul științei sale, decât să atragă atenția asupra valorii oamenilor din popor, care erau pe nedrept nesocotiți, asupra însemnătății lor ca factor decisiv în lupta pentru libertatea națională împotriva jugului otoman. În acelaș timp, el voia să atragă atenția asupra faptului că *poporul, în condițiile de cruntă exploatare în care trăia, lipsit de drepturi și de posibilitatea de a duce o viață omenească, nu putea fi cu nimic legat de țara lui.* Numai dând pământ și drepturi țăranilor, lasă să se înțeleagă Bălcescu — chemarea celor ce pregăteau revoluția ar fi ascultată. Pentru Bălcescu era deci limpede că libertatea națională este strâns legată de libertatea socială și, că, pe poziția intereselor sale înguste de clasă, boierimea n'a înțeles niciodată acest lucru. De aceea, în studiul „*Postelnicul Constantin Cantacuzino*”, publicat în acelaș an, el afirmă categoric: „*pentru aristocrația noastră, noi care studiem de atâtea vreme istoria patriei noastre, suntem convinși mai mult decât oricând, că egoismului, mârșăviei, ambiției și lașității ei, țara a fost datoare toate suferințele sale*”.

1846 În anul următor, Bălcescu publică „*Puterea armată și arta militară la moldoveni în timpul mării lor*”, care completează oarecum primul sau studiu publicat în „*Propășirea*”. Tot în 1846 apare, în „*Magazinul istoric pentru Dacia*”, unul dintre cele mai interesante studii ale lui Bălcescu: „*Despre starea socială a muncitorilor plugari*”, studiu amplu de istorie socială.

Deținând puterea politica, boierimea cauta prin toate mijloacele să împiedice pregătirea acțiunii revoluționare. Libertatea de a vorbi și a scrie, de a lamuri problemele sociale în fața maselor largi, nu era îngăduită. Aceia dintre revoluționari, care-și dădeau seama că, pentru a da amploare și sorți de izbândă mișcării ce o pregăteau în vederea realizării reformelor democratice, era nevoite de o interesare a maselor, de o împroprietărire a țăranilor, nu puteau vorbi fățiș despre aceasta. Așa se explică de ce, voind să atace o problemă de bază a actualității, Bălcescu recurge din nou tot la

un studiu istoric: „*Despre starea socială a muncitorilor plugari în Principatele Române în diferite timpuri*”, în care chiar epigraful din Mirabeau pus în frunte „*Privilegiurile se vor sfârși, dar poporul rămâne veșnic*” este foarte grăitor pentru punctul de vedere al autorului. Urmărind istoric evoluția stării sociale a țărănimii, Bălcescu caută să pună în lumină „*principiile care strănseră egalitatea străbună de drepturi și de stare în țările noastre și formară acea monstruoasă socială ca o țară întreagă să robească la vreo câțiva particulari*”. El arată, în continuare, că îndeosebi dela Mihai Viteazul, al cărui „legământ” consacra o veche stare de lucruri, „*țara se împărți în două tabere vrăjmașe, având interese impotrivate*”. De aici rezultă că Bălcescu, spirit pătrunzător, ajunsese să vadă, prin aprofundatele sale cercetări istorice, că baza studiului istoriei este lupta de clasă. Mai departe el ține să insiste că simplele declarații asupra libertății țaranului nu constituie reale îmbunătățiri în starea socială și politică a acestuia. „*Așa se face că — scrie Bălcescu — soarta țăranilor nu se îmbunătățește prin emanciparea lor, căci după cum un scriitor a observat-o prea bine, emancipând pe țărani nu facem nimic sau mai nimic pentru soarta lor. Seroajul (robia) este o urmare neapărată, el stă în dependența absolută în care se află țaranul sărac către stăpânul său, care singur numai posedază și poate a-i da instrumente de lucru. Legea care îl declară slobod nu schimbă nimic la această stare a lucrurilor*”. Și aici, Bălcescu exprimă o idee foarte avansată, anume că nu se poate vorbi de libertate socială câtă vreme mijloacele de producție sunt în proprietatea unui grup de exploatați.

După ce aduce acuzații claselor înalte, „*care singure se folosesc de drepturile țării*”, studiul se încheie cu o chemare pentru ridicarea stării economice și sociale a țăranilor, pentru a-1 interesea „*la apărarea și fericirea patriei*”, socotind că reformele democratice sunt temelul existenței naționale.

În 1847, Nicolae Bălcescu publică studiul „*Campania Românilor în contra Turcilor la anul 1595*”, prima formă a unui capitol din marea sa operă la care lucra încă din această vreme: „*Istoria Românilor sub Mihai Vodă Viteazul*”. Pentru Bălcescu, această lucrare era un prilej de a evoca trecutul de luptă pentru libertate națională a românilor cu nădejdea că astfel va reinălța, cum spunea singur în încheierea studiului, „*demnitatea noastră națională*”, înarmând conștiințele tuturilor în lupta ce se află deschisă. Bălcescu tipărește deasemenea în 1848, în gazeta „*Poporul suveran*” „*Drepturile Românilor către Înalta Poartă*”, în care, pe baza cuprinsului unor tratate încheiate la 1393 și 1460 între domnii Va-

rației și Imperiul Otoman, se scoteau în evidență drepturile noastre la autonomia națională. Studiul sublinia necesitatea de a lupta pentru recucerirea și păstrarea acestor drepturi care nu fuseseră după cum dovedeau documentele, niciodată anulate legal.

Studii istorice pentru apărarea revoluției. Participarea la revoluția dela 1848 îl ține, pentru o vreme, pe Bălcescu legat mai mult de activitatea politică pe teren. Un timp el nu mai scrie nimic. Când însă, după eșuarea revoluției, se stabilește la Paris și vede că reprezentanții ai reacțiunii căutau să defăineze acțiunea revoluționară din Muntenia, declarând că aceasta nu a avut legătură cu realitățile dela noi, ci a fost un simplu ecou al ideilor din apusul Europei, Bălcescu nu poate rămâne indiferent. Cel care fusese printre fruntașii acțiunii revoluționare, cel care ca istoric și democrat cunoștea cauzele adânci și vechi care dăduseră naștere mișcării, scrie cartea „*Question économique des Principautés danubiennes*”, prin care urmărește să justifice revoluția și reformele democratice pe care ea le propusese. Lucrarea începe cu prezentarea mizerabilei stări în care se afla țaranul român, „*singurul muncitor care produce bogății din țară*”. Această prezentare are drept scop să dovedească faptul că nevoia de a salva țara din inevitabila ruină spre care se îndrepta, din cauze economice și sociale, impusese lupta pentru reformă. Revoluția era, cu alte cuvinte, în aceeași vreme, o luptă pe tărâm economic și social și una pe tărâm național. Bălcescu insistă că „*această problemă nu datează din anul 1848, că ea n'a fost, cum au pretins unele manifeste diplomatice, o importanție străină sau un ecou al agitațiilor din Apus. Ea datează încă dela începutul societății noastre; ea se întrevede din ziua în care a dispărut egalitatea strămoșilor noștri, din ziua în care au fost săraci și bogați din naștere, sclavi și stăpâni, exploatați și exploataitori, și de atunci ea cere neconținut o deslegare*”.

Reiese de aici încă odată cât de adânc înțelegea Bălcescu problema claselor sociale antagonice, bazele împărțirii societății în clase.

„*Question économique des Principautés danubiennes*” de fapt o foarte documentată dezvoltare a studiului din 1848 „*Despre starea socială a muncitorilor plugari*”, este un temeinic studiu de istorie economică și socială în care se scoate în lumină nedreptatea de veacuri ce o suferea țaranul, socotit nu ca o ființă, ci drept „*capitalul boierului*” — cum se exprimase un boier în „*Comisia proprietății*” — și, ca urmare, faptul că nicio revoluție ca cea dela 1848 n'a fost mai „*legitimă și mai necesară*”. Este interesant că datele asupra stării sociale din Principate, pe care le dă Bălcescu

În lucrarea sa, le citează Karl Marx într'un capitol din *Capitalul*, după studiul unui istoric francez, care folosise îndeaproape materialul publicat de Bălcescu.

Când, în acelaș an, Bălcescu scrie studiul „*Mersul revoluției în istoria Românilor*“, pentru revista „*România viitoare*“ ce apare la Paris, accentuează din nou aceleași lucruri: că revoluția dela 1848 din Principate n'a fost un fenomen datorit modei și influențelor dinafară, ci e datorit tocmai acelei cauze adânci de care mai vorbise, nedreptatea socială, starea de mizerie în care se afla țărâ-nimea: „*Revoluția română dela 1848 n'a fost un fenomen neregulat, efemer, fără trecut și viitor, fără altă cauză decât voința întâmplătoare a unei minorități sau mișcarea generală europeană. Revoluția generată fu ocazia, iar nu cauza revoluției române. Cauza ei se pierde în zilele veacurilor*“.

Istoria Românilor sub Mihai Vodă Viteazul. Încă de pe la 1846 Nicolae Bălcescu începuse să strângă material și să lucreze pentru o mare operă, poate cea mai scumpă a vieții sale: „*Istoria Românilor sub Mihai Vodă Viteazul*“. Cu toată înfrigurata sa activitate politică, el nu conținește nicio clipă să strângă noi documente pentru această vastă operă. Într'o vreme când unirea românilor din Muntenia, Moldova și Transilvania era un vis a cărui realizare nu se putea întrezări încă, istoricul găsea o mare mulțumire în a înfățișa luptele aceluia care reușise să înfăptuiască pentru o scurtă durată această unitate națională. El rămâne, desigur și aici cel puțin programatic, credincios vechiului său mod de a concepe istoria. El nu scrie istoria lui Mihai, ci istoria Românilor sub Mihai, încercând să înfățișeze întreaga orânduire socială a timpului, și nu numai faptele domnitorului, deși acesta este așezat în mijlocul tuturor întâmplărilor. Cartea aceasta, scrisă cu pasiune și cu răbdare în ce privește strângerea documentării, avea menirea să fie un îndemn la trezirea conștiințelor românești, un îndemn la lupta împotriva robiei turcești, pentru împlinirea năzuințelor naționale. Deși n'a putut-o sfârși, ea rămâne una din cele mai însemnate și mai frumoase opere ale culturii noastre și opera de căpetenie a lui Bălcescu.

„*Istoria Românilor sub Mihai Vodă Viteazul*“ a fost tipărită abia în 1877 sub îngrijirea lui Alexandru Odobescu.

Opera trebuia să cuprindă, așa cum reiese dintr'un plan — manuscris al scriitorului, șase cărți. Bălcescu n'a putut scrie decât cinci cărți, ultima întrerupându-se la capitolul XXXIII încă neînceput. În introducerea, care n'a fost nici ea terminată, Bălcescu își propune să facă un tablou sumar al istoriei românilor. Totodată, el

definește în general în ce constă istoria omenirii. Viața umanității tinde să realizeze *dreptatea și frăția*. Ea este un continuu progres spre mai bine: „*Aceia ce știu este că din transformări în transformări, omul merge într'un progres continuu, a cărei mișcare e cu atât mai repede cu cât mai mult înaintează... ră fiecare pas al ei este un triumf al binelui asupra răului*”. Rolul istoriei este de a pune în lumină acest progres.

„*Misia istoriei este a ne arăta, a ne demonstra, această transformare continuă, această mișcare progresivă a omenirii, această dezvoltare a simțământului, sub toate formele dinăuntru și dinafară, în timp și în spațiu*”.

În cadrul larg al umanității, o națiune nu-și poate revendica drepturile, „*în numele suvenirilor istorice*”, ci prin ceea ce realizează „*să poată dovedi folosul ce a adus și poate aduce lumii*”.

În ceea ce privește istoria poporului nostru, Bălcescu arată, în fragmentele cuprinse în *Introducere*, momentele importante ale evoluției sale, subliniind în permanență rolul jucat de popor, situația lui economică și socială.

În cele cinci cărți care urmează, Bălcescu descrie pe larg epoca domniei lui Mihai Viteazul. Stilul povestirii este cald, uneori avântat, autorul legând întotdeauna trecutul de năzuințele prezentului.

„*Deschid slănta carte unde se află înscrisă gloria României, ca să pun dinaintea ochilor fiilor ei câteva pagini din viața eroică a părinților lor*” sunt frazele cu care își începe scriitorul Cartea I cu subtitlul semnificativ și el „*Libertatea națională*”.

Pe baza cercetării unui foarte mare număr de opere istorice și documente, Bălcescu încadrează evenimentele din Țara Românească în situația generală din Europa.

Cu minuțiozitate descrie el luptele lui Mihai Viteazul, punând în lumină în tablouri pline de mișcare vitejia poporului.

„*Istoria Românilor sub Mihai Vodă Viteazul*” nu era pentru Bălcescu o carte obișnuită de istorie. Prin aluziile pe care scriitorul o ia față de faptele povestite, prin aluziile pe care le face adesea la situația politică și socială a vremii sale, prin apostrofele pe care le adresează cititorilor, această lucrare era — ca și studiile istorice analizate mai sus — un mesaj adresat contemporanilor. Aceasta explică stilul operei, frazele simple, construite cu multă grijă, colorate, bogate în figuri de stil retorice. Opera aceasta are frumoase calități de artă literară. Narațiunile sunt dramatice, vii, descrierile sugestive, ca, de exemplu, cea frumoasă descriere a Ardealului, pe care-l cunoscuse cu prilejul peregrinărilor sale.

Concluzii

Patriotismul legat de popor. Opera lui N. Bălcescu este deosebit de însemnată prin avântul patriotic de care este însușită. Patriotismul său depășește concepția îngustă despre patrie a burgheziei. El nu vede în „patrie” numai o piață de desfacere a marfurilor, prielnică unei învâțurii rapide, un domeniu de exploatare avantajoasă a maselor muncitoare. În patrie Bălcescu a văzut poporul, viața lui, cu suferințele și bucuriile ei, forța nemăsurată și creatoare a maselor. Ca om de știință stând pe o poziție înaintată, democratică, el a văzut în popor creatorul istoriei naționale, factorul ei — cel mai însemnat și s'a ocupat în primul rând — și primul în istoria culturii noastre — de viața maselor largi, de faptele lor mărețe.

Patriotismul lui este un patriotism sănătos, izvorit din dorința unei strânse legături între naționalitățile conlocuitoare și popoarele vecine cu poporul român și militează pentru aceasta. Patriotismul lui nu înseamnă iubire mistică pentru națiune, văzută ca o abstracție, ci iubire pentru popor. Și pentru el *„patria este norodul”*, cum era și pentru Tudor Vladimirescu, și niciodată nu identifică în patriotismul său „țara” cu exploatarea ei. El știe că fără popor patria nu există și o spune în studiul său *„Despre starea socială a muncitorilor plugari”*: *„Vai de acele nații unde un mic număr de cetățeni își întemeiază puterea și jericirea lor pe robirea gloutelor. Ele pier”*. De aceea, lupta lui națională se identifică cu lupta pentru dreptatea socială, înțelegând că țaria unei țări stă *„în libertatea poporului și egalitatea de drepturi”*, că *„unde poporul nu e liber, unde egalitatea nu domnește, acolo nu e viață”*.

Un om de știință legat de interesele poporului. Bălcescu are meritul de a-și fi dat seama că a trăi în societate și a nu fi legat de ea nu este cu puțința, că știința este și ea strâns legată de problemele vieții sociale. De aceea, în mod chibzuit și hotărât el face din știința istoriei o armă de luptă politică pusă în slujba trezirii conștiinței naționale, bază pentru revendicările naționale și sociale ale poporului. Prin aceasta el ne poate servi drept pildă. Preocupat de exactitate și adevăr în știință, Bălcescu nu s'a izolat între cărți și vechi documente, n'a ignorat irământările societății și n'a rămas indiferent durerilor celor nedreptățiți, ci a pus activitatea și cunoștințele sale în slujba năzuințelor poporului pentru o lume mai drept alecăuită.

El a înțeles deasemenea că teoria trebuie să fie verificată, unită cu practica. A fost de aceea, nu numai un teoretician al revoluției,

fi și un revoluționar consecvent, și hotărît în practica ei. A stat fără clintire, permanent, în vâltoarea luptei, suferind închisoare și exil, jertfindu-și viața. Știind, cum singur spusese, că exploatații nu dau „fără numai aceea ce le smulg popoarele”, el a fost partizanul unei lupte dârze, a preconizat organizarea unei puternice forțe armate revoluționare și a luptei că numai prin înarmarea întregului popor și prin ridicarea conștiinței sale politice se va putea duce la capăt lupta pentru libertate, lupta pentru „domnirea poporului prin popor”. „Să luminăm poporul, dacă vrem să fim liberi.. Dacă vrem să facem o revoluție cu adevărat democratică” — scrija el în 1851.

Pentru o știință de clasă. De această poziție sănătoasă, de patriotismul lui se leagă și concepția sa despre istorie. În mai multe din studiile sale, el atrage atenția asupra greșelii făcute până atunci de istorici — cu excepția lui Kogălniceanu — de a nu fi dat decât „biografia stăpânilor”. Adevărata istorie — afirmă el — este menită să trezească conștiințele, să îndrumeze la reforme politice și sociale. Pentru a împlini acest scop, ea nu trebuie să fie „fără nicio culoare” și „nu trebuie să se ocupe numai de oarecâte persoane privilegiate, dar să nu arate poporul..” („Cuvânt preliminaru despre izvoarele istoriei Românilor”, publicat în primul număr din Magazinul istoric). Așa dar, el concepea o istorie națională nouă, care să țină seama că rolul important în dezvoltarea societății nu-l joacă „principii”, ci cei ce muncesc, o istorie care să nu privească evenimentele „fără nicio culoare” — cu obiectivismul pe care-l invocă încă mulți dușmani ai progresului — ci din punctul de vedere al intereselor poporului.

Lupta de clasă. Depășind cu mult pe contemporanii săi, el vede adevăratele cauze, cele economice, care stau la baza tuturor preferențelor din viața societății. Când după 1848, reacționarii voiau să minimalizeze semnificația revoluției, declarând-o un simplu ecou al ideilor din apus, în „Question économique”, care constituie o apărare a laturii democratice a revoluției, Bălcescu arată că aceasta își are cauza în însăși societatea noastră. Cauza aceasta apare „din ziua în care au fost săraci și bogați din naștere, sclavi și stăpâni. exploatați și exploatați”. După cum se vede, istoricul se zăă acest motor al istoriei care e lupta de clasă. Dintr'un studiu al său (Mersul revoluției în istoria Românilor), reiese că el nu vedea în revoluții fenomene înafară din comun, catastrofice, ci manifestări firești în dezvoltarea societății vii, izvorînd din lupta necurmată între clase. Bălcescu înțelege că armonia între clasele sociale cu interese antagonice, nu poate fi realizată. Apelul la generozitatea, rațiu-

nea sau „patriotismul“ clasei dominante nu poate duce la reforme democratice. El recunoaște că nicio împăcare nu încapă, că e o „monstruoasă situație socială ca o țară întreagă să robească la câțiva particulari“, că e firesc ca în asemenea condiții fără să se împartă „în două tabere vrăjmașe, având interese impotrivite“, „iar poporul să nu mai vrea a se jertfi pentru o patrie unde nu i s'au lăsat drepturi și pentru o libertate de care el nu se poate bucura“.

Bălcescu înțelege importanța apartenenței de clasă mai presus de cea națională. Deaceia el spune în „*Question économique*“ că „*boierii nu sunt români, ei sunt boieri și atâta tot!*“. Istoricul călăuzit de concepții înaintate, își dă seama că revendicările celor nedreptățiți nu vor putea fi satisfăcute decât printr-o luptă de neocolit, al cărei capăt îl întrezărea foarte departe, în societatea fără clase antagonice, la îndeplinirea căruia lucrăm noi azi. „*Istoria omenirii — scrie el — ne înălțează lupta neconținută a dreptului în contra tiraniei, a unei clase desmoștenite de dreptul său, contra uzurpatorilor săi, luptă arzătoare care adesea are caracterul unei răzbnări, luptă fără sfârșit, căci se urmează încă în timpurile de azi și se va urma până când nu va mai fi umbră de tiranie, până când popoarele n'or fi întregite în drepturile lor și egalitatea nu va domni în lume*“ (Trecutul și prezentul). Am putea spune că sunt cuvinte profetice, dacă n'ar fi constatări făcute pe baza unor îndelungi studii științifice. Firește nu trebuie să ajungem la concluzia greșită că Bălcescu reușise să se rupă complet de clasa sa, că viziunea sa socială era nelămurită și în consecință că își lămurise definitiv chipul cum urmează a fi rezolvat conflictul social care izvorăște din neîncrederea ce domnește în societate. El nu putea vedea, în acel moment și mai cu seamă pe baza observării fenomenului din societatea noastră de atunci, rolul proletariatului în eliberarea întregii omeniri, așa cum l-au văzut Marx și Engels. El nu putea vedea deci lupta până la ultimele ei consecințe, dar nu e mai puțin adevărat că el rămâne prin opera sa istorică și prin lupta lui politică, cel mai avansat dintre contemporanii țării sale, un adevărat democrat revoluționar.

Prin activitatea sa, prin opera atât de bogată în idei avansate, prin poziția sa în mișcarea politică a vremii, Nicolae Bălcescu rămâne una din cele mai de seamă personalități din istoria noastră politică și literară, din secolul al XIX-lea. Mare progresist al vremii sale, prin dragostea fierbinte față de popor, prin tot cecece s'a trudit să realizeze și a năzuit pentru cei asupriți, el este un înaintaș glorios al luptei noastre democratice de astăzi.

CEZAR BOLIAC

(1813--1871)

Viata

Locul neînsemnat pe care-l acorda burghezia lui Cezar Boliac în istoria literaturii se datorește caracterului progresist al operei și activității sale revoluționare, culturale și politice.

Deaceia cercetarea și studierea vieții și operei acestui scriitor este o sarcină de o deosebită importanță pentru istoria noastră literară și științifică.

Cezar Boliac s'a născut în 1813, la București. Nu avem până acum date sigure cu privire la tatăl sau, un oarecare doctor Boliako. Prin recăsătorirea mamei sale, Zinca, Cezar Boliac intră de mic în familia Pereș, posesoare a unor întinse moșii. Deci face parte din acea burghezie instabilă care pătrunde în rândurile boierimii. De altfel, despre origina sa socială Boliac vorbește singur, într'un articol publicat în „*Republica Română*”, Paris 1851, astfel:

„Voi să simpatizați cu dânsii, jraților, voi a doua și a treia clasă de boieri?...

„Sunt dintre voi, am trăit între voi, și cunosc tot amarul vostru”. (Este vorba de situația micilor boieri față de boierii cei mari, pe care scriitorul îi numește cicoi).

C. Boliac urmează câțiva ani cursurile școlii lui Eliade, la Sf. Sava; dar cultura vastă pe care și-o însușește se datorește în primul rând stăruinței cu care citea. Învața mai multe limbi străine, printre care italiana și engleza.

În 1830, intra juncăr în rândurile miliției naționale în care fuseseră atrași și alți tineri înflăcărați de idei progresiste, ca N. Bălcescu, Grigore Alexandrescu, V. Cârlova, etc.

Se povestește că Cezar Boliac ar fi început să-și manifeste revolta împotriva nedreptăților sociale încă de pe când era școlar, eliberând câțiva țigani robi de pe moșia tatălui sau. Iar mai târziu, i-ar fi propus lui Cristian Tell să arunce în aer palatul domnesc, simbol și cuib al privilegiilor boierești.

Părăsește în scurt timp armata și se dedica în special muncii literare și luptei pentru victoria ideilor progresiste din acea epocă, pentru care nu pregăta de a-și pune în joc și viața.

Activitatea literară, Cezar Boliac și-o începe sub auspiciile lui Eliade Rădulescu. La început, este foarte mult apreciat de acesta. Mai târziu însă, Eliade își schimbă bunele păreri și, în

serierile sale, îl atacă. Cercetând cauza acestei schimbări, explicația o găsim în trădarea principiilor revolutionare de către Eliade și în atitudinea antiboierescă a lui Cezar Boliac.

Dar atitudinea lui C. Boliac va stârni și ura altor părtași la „monstruoasa coalțiție”. De pe urma lor, poetul va avea mult de suferit, numeroase intrigi și atacuri, care însă nu-i vor doborî și nici nu-i vor mieșora elanul lui de luptător.

Acestor dușmani, Cezar Boliac le răspunde astfel, într-o poezie intitulată *Apostrofe*:

*Voi, ce strecurați Țânțarul
Și cămila îngrijiți;
Ce'n ochi nu vă vedeți parul
Ș'un pai pe alții zăriți;
Lingăi de pe la Domnie
Și ambițioși pigmei!
Hraniți tot din calomnie,
Iartușilor! Farisei!
Voi, ce'veninați exilul,
Voi mai cruzi și mai barbari
Decât cei ce-mi iau căminul,
Iara, mama, frați, surori;
Voi, cu care'n curăție
M'am sculat spre a lupta
Pentru astă Românie
Ce ciocoi o trăda!...*

Cezar Boliac colaborează de tânăr la „*Curierul Românesc*” apărut în 1829, unde semnează și cronică dramatică.

În 1833, intră alături de I. Câmpineanu, de Eliade și alți luptători progresiști, în „*Societatea Filarmonică*”, care în realitate era o organizație politică a burgheziei în luptă pentru câștigarea puterii.

În 1835, scoate primul său volum *Meditații*, în proză și în versuri. Aceste versuri socolite chiar de autor „*slabe începuturi*”, anunță totuși pe curajosul și avântatul poet care va folosi condeiul său ca o armă de luptă împotriva nedreptăților sociale și împotriva puternicilor zilei, marii boieri. 1833?

În 1836 inaugurează un jurnal „*Curiosul*”, suspendat de guvern numai după trei numere. Revista este importantă prin ideile progresiste care-i stau la bază. Într-o scrisoare pe care Cezar Boliac o trimite lui C. Negruzzi, în 1836, găsim date în legătură cu

programul revistei. El îi cere adeziunea ca membru la noua societate literară „al cărui glas este *Curiosul*“. Societatea urma să continue opera de culturalizare începută de „*Societatea Filarmo-nica*“

Tot în 1836, Cezar Boliac face cunoscută publicului, fără a o tipări, piesa „*Matilda*“, prima dramă originală în literatura română. Următoarele rânduri dintr-o scriere intitulată „*Mănăstirile din România*“, arată care a fost soarta acestei prime drame originale și totodată aduc mărturie privitoare la tratamentul la care erau supuși tinerii progresiști dela 1848, în anii premergători revoluției:

„*La 1839, fiind Mihalache Glica vornic și Manolache Florescu agă, poliția, mai fără diplomație pe atunci, mi-a călcat casa francamente într-o seară pe la două ore după miezul nopții, a intrat în casă vătaful Agiei, cu vestitul căpitan Costache, a intrat după dânsul Rajailă Cocoșatul, cu o ladă în spinare, a pus câte doi dorobanți la fiecare ușă, mi-au spus că au pitac, — pentru că atunci eram boier și nu puteau, după regulament să-mi colce casa fără pitac — au strâns toate hârtiile de orice natură scrise și ne-scrise, le-au băgat în ladă și au plecat cu dânsule fără mai multe tasoane. Cu aceste hârtii, nu m'am mai întâlnit. „*Matilda*“, întâia dramă tratată în limba română și reprezentată de mai multe ori, fără să fie tipărită; „*Tăierea boierilor la Mănăstirea Dealului*“, altă dramă în versuri, care dase ocazie „*Curierului Românesc*“ să-mi facă atâtea laude, aceluși Curier care schimbând mai multe nume deveni astăzi, la capătul carierei sale de treizeci de ani, mărșavul instrument, gazeta bazei poliției; „*Matilda*“ și drama ce făcuse pe Eliade să mă numească „*Victor Hugo al Românilor*“, să-mi facă atâtea laude cu aceeași nerușinare cu care mă defaimă astăzi, se pierdură amândouă în acele vrafuri de hârtii cu care nu m'am mai văzut“.*

Nu mult după aceste percheziții și în urma satirelor politice pe care Boliac le îndreaptă împotriva guvernului, din ordinul căruia fusese suspendată revista „*Curiosul*“, scriitorul e arestat și trimis în surghiun la mănăstirea Poiana Mărului din Munții Buzăului.

Boliac activează din ce în ce mai mult și ca poet și ca luptător politic, activitățile acestea fiind foarte strâns legate între ele.

În acești ani se închiagă acea strânsă prietenie dintre el și Nicolae Bălcescu, se cimentează acea înfrățire de idei și sentimente comune amândorura. Aceste idei și sentimente vor dăinui și după eşuarea revoluției din 1848 și amândoi scriitorii vor condamna cât le va fi cu putință pe trădători, stârnind ura lor.

În 1840, Cezar Boliac ia parte activă la complotul revoluționar din Țara Românească, complot care urmărea desființarea privilegiilor boierești, improprietățile clăcașilor, organizarea unei armate naționale puternice și proclamarea republicii. Fiind descoperiți, conducătorii sunt arestați și condamnați la grele pedepse. Cezar Boliac este condamnat la nouă luni închisoare.

Dar această conjurație este numai un început, căci frământările și acțiunea de pregătire a revoluției n'au putut fi înăbușite,

În 1843, strângându-și poeziile scrise până atunci, Cezar Boliac scoate un nou volum intitulat: „*Din poeziile lui C. B.*”.

În acelaș an, N. Bălcescu, Ion Ghica și Eliade reînființează la București, „*Societatea Literară*”. Și această societate, ca majoritatea societăților culturale din acea vreme, ascundea de fapt o asociație politică, „*Frăția*”. Deviza ei era *Dreptate și Frăție*. Deviza va reveni sub o formă de motto în multe din poeziile lui Cezar Boliac, unul din cei mai enuziaști membri ai societății.

Când această societate se transformă, mai târziu, în „*Asociație Literară*” sub președinția lui Iancu Văcărescu, și cu N. Bălcescu și Voinescu II, ca secretari, Cezar Boliac își continuă activitatea în cadrul ei și intră în legături mai strânse cu scriitorii moldoveni: C. Negruzzi, V. Alecsandri și Mihail Kogălniceanu.

În 1847, apare volumul de „*Poezii Noue*”, foarte important mai ales prin prefața lui, un studiu intitulat „*Despre poezie*”.

La 3/15 Mai 1848, ia parte la marea adunare a românilor ardeleni de pe Câmpia Libertății.

În timpul revoluției din 1848, Cezar Boliac se află printre acei ce trebuiau „*să ridice tabacii, mărginașii și tinerimea din București, să meargă la palat să ceară sancționarea Constituției*”. Apoi este membru al consiliului municipal, unul din cei patru secretari ai guvernului provizoriu, prezident al clubului junimii și membru al comisiei însărcinate cu emanciparea țiganilor.

În parte, alături de C. A. Rosetti, D. Bolintineanu, N. Bălcescu, la redactarea ziarelor „*Pruncul Român*” și „*Ponorul suveran*”.

La întruniri și manifestații, ține cuvântări pline de entuziasm și înălțare. Se bucură de multă popularitate. Participă la eliberarea guvernului provizoriu, în mulțimea condusă de Ana Ipătescu. După uneltirile boierilor, care duc la eșuarea revoluției, Cezar Boliac scrie o poezie în care își bate joc de acești boieri și le demască fățarnicia. Protestează energic în paginile ziarului „*Poporul suveran*” împotriva decretului de dizolvare a Comisiei proprietății. Alături de Bălcescu vede clar prăbușirea revoluției

prin îndepărtarea maselor de țărani, rezultat al complotului boieresc, sprijinit de trădarea pașoptiștilor moderați

După înăbușirea revoluției, Cezar Boliac este trimis cu o misiune de protest în lagărul lui Ruad Effendi, dar este arestat și împreună cu N. Bălcescu, Ion Ionescu și alții, este transportat într-o ghimie pe Dunăre. Evadând, fuge în Transilvania și se stabilește la Brașov, unde editează ziarul „Expatriatul”. (1849).

Prăbușirea revoluției din Țara Românească nu-l demoralizează, ci, dimpotrivă, îl face să continue lupta cu și mai multă energie. Acum scrie poezii ca „Ciocoi în revoluție” și articole politice de atac împotriva „tiranilor”.

El vede clar că „astăzi nu sunt luptele între cutare și cutare nație, între cutare și cutare împărat, astăzi este o singură luptă în toată Europa: este lupta între Libertate și Tiranie, între popoli și dinastii”.

Și deaceia militează împreună cu N. Bălcescu pentru o împăcare a tuturor naționalităților subjugate de Austria și în primul rând pentru o înțelegere între poporul român și cel maghiar.

În 1849, părăsește Transilvania și după un timp pe care-l petrece în Constantinopol, unde este din nou preocupat de problema reluării revoluției și unde suferă persecuții, arestări și greutăți materiale, se stabilește la Paris.

În capitala Franței, va rămâne în exil zece ani. Aici Cezar Boliac activează intens și pe teren cultural și pe teren politic. Scote ziarele „Republica Română” și mai târziu „Buciumul”. Tipărește traduceri din scrierile sale, memorii politice („Memoires pour servir à l'histoire de la Roumanie”), lucrări de arheologie și de geografie, etc.

În activitatea lui dela Paris, ceea ce se află pe primul plan al preocupărilor sale este problema unirii. Cezar Boliac cântă unirea principatelor în poeziile sale, o revendică prin numeroase memorii.

În 1857, reîntors în țară, intră din nou în viața politică și se ocupă în special de gazetărie. Publică în „Românul”, în „Buciumul”, în „Trompeta Carpaților”, numeroase și unanim apreciate articole în care militează pentru unire și pentru „programul național”. Partida Națională sprijinea atunci ideea unirii și se arăta preocupată de revendicări liberale ca: alcătuirea unui guvern reprezentativ, rezolvarea situației țăranilor, secularizarea averilor mănăstirești, o nouă lege electorală, organizarea învățământului public, etc.

C. Boliac își păstrează atitudinea dușmănoasă împotriva bo-

ierimii dar, militând pentru Partida Națională, se arată acum un susținător al „ordinii burgheze“.

Revoluționarul care în 1848 invocă masa, revoluția de jos, devine astfel adeptul ordinii care invocă liniștea, stăpânirea de sus. Acel care în studiul „*Despre poezie*“ milita pentru proprietatea comună, devine acum adeptul și inilacaratul susținător al proprietății individuale burgheze.

Iar mai târziu, în ultima perioadă a vieții sale, C. Boliac, din ce în ce mai mult influențat de ideologia burgheziei reacționare, alinaea într-un patriotism burghez, strămt, șovin, în exagerări și visuri de dominare și expansiune teritorială, imperialista.

În activitatea politică a lui Cezar Boliac mai remarcăm ca un element pozitiv, simpatia pe care o poartă lui Alexandru Cuza, simpatie pe care și-o manifesta și după exilarea domnitorului. În 1870, în calitate de președinte al Adunării Deputaților, se opune majorării listei dotale a Casei Regale a Hohenzollernilor.

Cezar Boliac moare în 1881.

Opera

Roadele activității literare a lui Cezar Boliac sunt bogate și variate: a scris versuri, teatru, studii literare, studii de specialitate arheologică, geografică, memorii, descrieri de călătorii și numeroase articole de gazetă.

După cum am văzut, primul său volum de proză și versuri intitulat „*Meditații*“, s'a tipărit în 1835.

Opera lui Boliac apare după aceea într'o ediție la 1843 sub titlul „*Din poeziile lui C. B.*“, apoi în 1847 sub titlul „*Poezii Noue*“, într'o altă ediție la 1857, o ediție redactată cu titlul „*Colecțiune de poezii vechi și noi*“ și ultima ediție intitulată „*Meditații și poezii*“ apar după moartea poetului, în 1915.

Nu putem trece la cercetarea operei poetice mai înainte de a cunoaște studiul „*Despre poezie*“ apărut ca prefață la volumul din anul 1847.

Acest studiu cuprinde următoarele capitole: *Omul primitiv; Vechimea poeziei; Despre arte; Locul poeziei între arte; Definiția poeziei; Poezia modernă; Poezia antică; Influența poezilor în antichitate și astăzi; Rolul poeziei moderne.*

Socotind că poezia este superioară tuturor artelor, iată ce spune Boliac în acest studiu despre țelul ei social:

„*Este timpul ca poezia să se ocupe, să puie în mișcare toate resorturile sale la o preajacere întreagă, la o reformă totală de conștiință: schimbarea tuturor ideilor ce a avut până acum și are astăzi*

omul despre lume. Să cerceteze cu de-amănuntul izvoarele inegalității în societate și să nimicească toate formele și reformele sociale și politice, prefăcând acea iubire numai teoretică de libertate și egalitate în libertate și egalitate practică și actuală... Poezia trebuie să fie numai filozofică, socială, umană și politică..."

Așa dar, Cezar Boliac, spre marea sa merit, vede în poezie o armă de luptă împotriva nedreptății sociale, împotriva exploatării nemiloasă a maselor țărănești de către marea boierime. Această armă de luptă însă, își are la Boliac limitele determinate de evoluția societății din acel timp. De aceea, poezia lui socială, poezia lui de revoltă invocă, în mod greșit, ca o soluție a racilelor pe care le denunța, mărînimia cerească sau „omenia“ asupraitorilor. De aici, caracterul utopic al concepției sale cu privire la viața socială.

Temele cele mai des întâlnite în versurile lui sociale sunt: viața mizeră a țăranului iobag și a țăganilor robi.

Cele mai izbutite poezii din această categorie rămân: „Carnavalul“, „Fata de boier și fata de țăgan“, „Țiganul vândut“, „Muncitorul“, „Sila“, „Ocna“ și „Clăcașul“.

În „Carnavalul“, folosind procedeul antitezei, Boliac ne înfățișează viața de plăceri și belșug a boierimii, în contrast cu traiul chinuit și mizer al celor săraci. Tabloul, în care cei bogați fac pregătiri pentru carnaval, contrastează puternic cu tabloul în care ni se înfățișează traiul chinuit al săracilor. Deasemenea, în ultimul tablou, imbelșugata masă din casa bogatului, scoate în relief, cu putere, sărăcia din coliba văduvei, cu șase copilași strânși în jurul tăciunelui pe vatră.

În poezia „Muncitorul“ Cezar Boliac ne înfățișează toată obida și sărăcia cu care se luptă țăranul iobag din tată în fiu, până când suferința îl ridică împotriva asupraitorilor, care răspund cu întemnițare și chinuri:

*„Noi n'avem decât brațe; și brațul este al nostru,
Noi nu putem să-l spargem, în veci, în lucrul vostru
Să mai scădeți ceva...!”*

*Strigară muncitorii din satele vecine.
Dar iată o armată a stăpânirii vine
Și începe a lega.*

Viziunea poetică și accentele grave în prezentarea tragediei celor exploatați dovedesc că Boliac reușește să se ridice deasupra simplor reverențări generase ale contemporanilor și să dăruiască poeziei sale accente de inermă revoltă.

Poezia socială cea mai cunoscută, este „Clăcașul“, scrisă la Paris, în 1851.

În această poezie se condensează toată ura împotriva celor care preia pe oameni în sclavi, în iobagi.

Energica exprimare a sentimentului de ură răsună dela primele versuri:

*„Oh! legați pentru vecie
De pământul unac stâni.
Plătim veșnică chirie și pe apa care-o bem.
Nu avem nimic al nostru...”*

Se simte aici cum se irămăntă surd și reținut sentimentul de ură și revoltă, pentru ca să izbucnească fulgerător în versurile:

*„Zgrițori cu ntreite fețe
Jupuiți pe muncitor...”*

Se afirmă apoi îndemnul la luptă:

*„De astăzi munca nu-i a noastră
Și o schimbăm pentru pământ
Muncați voi țărâna noastră,
Munca noi n'o dăm în cânt!”*

Și dreptul odată cucerit îl vor apăra clăcașii cu toată îndârjirea:

*„Pânea, țierul o rodește;
Tot cu țierul ne-o păstrăm
Ea i-a celui ce-o muncește
Trântorilor n'o mai dăm!”*

Scrise în 1851, versurile din „Clăcașul” dovedesc ura puternică împotriva boierilor care exploatau pe iobagi.

Tragica existență a robilor țigani este tratată de Boliac în mai multe poezii. Astfel, în poezia „Țiganul vându’” se înfățișează jalea robului asuprit mai rău decât animalul de muncă și a căru’ moarte îl întristează pe stăpân numai pentru paguba de patruzeci de galbeni, sumă plătită pentru el.

În „Bata de bici și jala de țigan”, folosind iarăși procedeul antitezei, C. Boliac ne înfățișează chinurile fetei de țigan care nu are dreptul să se bucure nici de dragoste. După ce creionează portretul frumoasei roabe ingenunchiate, desvoltă într’un monolog poetic, ruga și răzvrătirea acesteia împotriva nedreptăților:

Dece nu asculți, Doamne, și la a mea durere?
Dece nouă, țigani, nu dai tu mângâiere,
Când ție ne rugăm?
Nu suntem și noi oameni ca ceilalți ce-ai făcut?
Ce-oi fi greșit eu, Doamne, de sunt acum în țiare,
Căci am iubit odată, au drept să mă omoare?

Suferința țiganilor robi este zugrăvită cu mult realism și cu accente pătrunzătoare și în poezia „Ocnă”.

C. Boliac mai scrie meditații și epistole. Temele sunt cele obișnuite, întâlnite și la Cârlova, Alexandrescu și alți scriitori români ai epocii.

În numeroasele epistole găsim puternice versuri satirice. Astfel, în poezia „Epistola”, care amintește de „Satira Duhului meu” a lui Gr. Alexandrescu, pe un ton de prefăcută muștrare, Cezar Boliac atacă ridicola influență a modei franceze și superficialitatea tineretului clasei stăpânitoare:

„Ei prietene, ia spune-mi, din voiaj ce ne-ai adus,
Au în țara-ți tot acelaș te-ai întors, precum te-ai dus?
Ai adus vreo mantelică, vreo lornietă, vreun lornion?
Învățat-ai să-ți jaci haine după al Franței șrumos ton?
Franțuzește învățat-ai cârlionți să-ți răsucești?
Învățat-ai acea sticlă, într'un ochi a o șineă?
A ochia șrumos pe dame și'n caleașcă a ședea?

Și continuă tot ironic:

„O să-mi spui că au instituții, școli și fabrici și au ceasuri,
Și că toți muncesc pe-acolo, nu se plimbă în trăsuri,
O să-mi spui că'n Franța iată ce s'a mai ivit;
Și că'n camera d'acolo, iată ce s'a mai vorbit.
Cum că sunt țărani noștri asupriți și ne'nvățați
Și că nici că au să ție ocrotiți sau apărați.

Mal departe, tânărul progresist, înflăcărat de ideile sale democratice, arată că și la noi este cu puțință să se petreacă transformările din apus:

C'ar ți adică mijloace și ei viața a-și vedea,
Neamul boieresc să scază, privilegiul a cădea,
S'avem legi și școli ca lumea, și teatru și tipar,
Să'nceteze ș'astă boală de paharnic, de pitar.

Mai departe, Boliac satirizează cu ascutită ironie demagogia burgheziei reacționare:

*Dă la dracu conștiința și te-apucă de câștig!
Lasă-te de propagandă, lasă-te de ce-i ce scrii.
Ce-ai avea tu, dacă țărănul, de-arendaș năpăstuit
L-a înșelat neguțătorul și ciocoiul l-a căznit;
Că nu mai are opincă, n'o să aibă ce mânca,
Vino-ți, omule'n simțire! asta nu e treaba ta.*

Biciul satiric lovește apoi cărmulrea și privilegiile:

*Nu-i aicea stăpânire? Nu sunt pravili?
Nu e domn?
Nu e tota o grădină?*

Când se gândește la toate acestea, se revoltă și arată singurul drum de urmat în lupta împotriva boierimii:

*Pe tâlhari de-a-drept în Țață, cum că, pentru un boier
Nu e altă îndreptare decât un Robespier.*

Numai de un singur lucru se teme poetul, și anume că:

*...N'o să văd a se inclina
Capetele pângărite la opinci de muncitori:
N'o să văd săteanul nostru a-și fi el legiuitor.*

Versurile dovedesc încredere în viitor, în reușita luptei mase-
lor împotriva exploatării.

Prin cuprinsul bogat în idei, prin varietatea tonului, când
ironic, când de sarcasm, de revoltă și luptă împotriva nedreptei
orânduiri, poezia „Epistola” rămâne una din reușitele satire ale
timpului.

Versurile lui Cezar Boliac suferă de un ton retoric, de desvol-
tări inutile, de un balast de cuvinte abstracte, lipsuri inerente
stadiului de dezvoltare a literaturii noastre din prima jumătate a
secolului al XIX-lea.

Dar toate acestea nu știrbesc din importanța operei lui C.
Boliac. Deși a cultivat specii poetice variate, el este însemnat da-
torită puternicelor sale poezii sociale. Să nu uităm că el creează
astfel de poezii într'o epocă premergătoare lui V. Alecsandri și ime-
diat după Văcărești și Conachi, atunci când se scriau numai versuri
ușoare, erotice, senzuale. Poezia socială a lui C. Boliac exprimă

17
ideile forțelor progresiste dela 1830—1840. Poetul nu ascunde adevărata față a realității, desvăluie nedreptățile și mizeria poporulul, atacă cu vehemență și ură pe asupritori, face deci din literatură o armă de luptă.

Deaceea M. Eminescu îl glorifică în „Epigonii” dedicându-i următoarele versuri:

„Boliac cântă iobagul ș'a lui lanțuri de aramă”.

C. Boliac mai are meritul de a fi un premergător în studiile de arheologie, prin următoarele lucrări: „Mănăstirile din România”, „Călătoriile arheologice în România” și „Excursiuni arheologice”.

Activitatea ziaristică pe care o desfășura el, colaborând la gazetele vremii, sau conducând el însuși gazete ca „Bucurul”, „Trompeta Carpaților” și „Expatriatul”, este o reală și deosebită valoare documentară și literară.

Descrierea pitorească pe care o face Bucureștiului într'unul din articolele intitulat „Mozaic social” dovedește din plin meșteșugul cu care Cezar Boliac mănuește pana sa de ziarist lată această descriere:

„Aci numai, ca nicădere, vezi între palatele strălucite o șandramă de scânduri putrede, care se surpă, și între două șiruri de case frumoase, o uliță strâmtă, cu gropi de noroi până în burta cailor. Aci o curte spațioasă, cât să zidești un oraș într'insa, desgrădită, cu o casă într'un stil bizar, în ruină, în fundul curții, cu o caleașcă și o inhămare superbă la scara șovăită, cu un arnăut de țir, cu un lacheu chiulotat (ismenit), cravatat și mănășat, cu un șasor împănat și spădat în capul scării, pe care se coboară o damă parată de bal, în orele dimineții, strângându-și și ardicându-și juetele de toate părțile, spre a nu se imple de noroiul de pe scară -- aci o casă gentilă cu o curte frumoasă grilată, într'un stil parizian modern, în care intri, te sui pe scară, deschizi o ușe, mai descizi și alta, mai deschizi încă una și abia dai peste o țigancă ciujulită, sculată din somn, desculță și trențarcasă, care-ți deschide ușa la iatacul coconitei, fără să te întrebe cine ești, -- și aci, iară, dintr'o căsuță sprijinită cu proptele, dintr'o curte de uluce putrede esă o toaleță în dantele și pene, răsturnată într'un echipagiu cu niște armăsari ce prețuesc mai mult decât toată casa și împrejurimile din care ieșiră..

...În proporția orașului București nu este nici un alt oraș în Europa care să aibă aparența unei așa mari activități: va fi mare lucru însă dacă doi la sută, din aști indivizi ce furnică pe Podul Mogoșoaiei, în trăsuri, călări și pe jos, merg la ureo treabă.

Nicăieri în lume nu poate fi luată petrecerea drept treabă serioasă și treaba serioasă drept petrecere ca aici. Când unii dorm, alții mănâncă, alții ies la plimbare pentru poftă de mâncare, alții la plimbare pentru digestie, alții la plimbare sculați de pe somn. Când o cancelarie lucrează, cealaltă nu s'o deschis încă, cealaltă s'a și închis. Dacă capul unui Departament a învățat în Franța, mănâncă la șase ore, vine la cancelarie la două ore și toți subalternii, toți câți au afaceri la cel Departament, trebuie să-și reguleze timpul după cum și l-a regulat ministrul; dacă după câteva luni, vine la cel Departament un ministru care a învățat în Germania, el mănâncă la două ore, vine în minister la unsprezece, și toți subalternii, toți câți au afaceri la acel Departament, au să-și reguleze timpul după cum și l-a regulat ministrul; dacă ministrul n'a învățat nicăieri, mănâncă când i se face joame, vine la departament când i se urâște acasă, și, toți subalternii, toți câți au afaceri la acel Departament, au să pândescă mișcările ministrului acasă la el și să prăjite la momentele favorabile“.

Rânduri ca acestea se citesc cu interes și astăzi. Valoarea lor crește datorită felului în care C. Boliac știe să dea o imagine sugestivă a celor descrise, să demaște huzurul exploataților, dovedindu-se a fi astfel un adevărat artist al cuvântului.

În articolele de gazetă scrise cu vioiciune, cu înflăcărare, cu pricepere, C. Boliac ne apare ca un neînfricat luptător al epocii dela 1848, dușmanul marii boierimi și al „monstruoasei coaliții“; găsim pe cel care a formulat primele idei progresiste din literatura noastră asupra rolului și conținutului poeziei.

Activitatea ziaristică, împreună cu cea poetică, completează într'un tot unitar întreaga activitate politică și socială a luptătorului progresist Cezar Boliac, „apostol și bard“, cum singur se numește.

Alături de valorosul studiu „Despre poezie“, care este prima încercare de studiu științific materialist, asupra poeziei, din literatura noastră și o bogată piesă din tezaurul progresist al culturii noastre naționale, trebuie să subliniem și un alt articol despre misiunea literaturii, apărut în 1867. Acest articol poate fi socotit primul atac împotriva societății literare „Junimea“, susținătoarea reacționarului curent al „artei pentru artă“. Dăm câteva fragmente din acest articol:

„Nu am fi zis nimic dacă criticul (din Conv. Lit. Nr. 2) nu ar fi pus înainte o idee care tinde a face din poezie o artă cu care să petreacă boierii. Autorul din joia literară (Conv. lit.) care are aerul de a urla politica, face politică, ...șinem a așeza aci în principiu cu totul opus aceluia al junei foi literare: libertatea artei.

Care este intențiunea acestei foi literare? A vedea muzele române mărginite a cânta „frunză verde, ochii lelițelor“, pre Tunsul și pre Jianul, a se restrânge în acel cerc de idei care ar face să petreacă, paraziții, să oșteze duducele amorozate, să cletene capul cu melancholie matroanele, și să adoarmă o societate întreagă, îmbătăta de parșumul narcotic și fad răspândit din atâta „frunză verde“...

...Națiunea română vroește ca poezia română să imbrățișeze toate simțimintele sale; aspirațiunile ei naționale, politice, sociale, suferințele ei naționale politice, sociale; să fie răsfrângerea a tot ce simte ea, a tot ce speră ea, a tot ce suferă ea; să scrie pentru ea, iar nu pentru lelițe.

...Politica în poezie, astfel cum s'a manifestat, arată ea o formă mai puțin nobilă decât ziarele politice, ca să merite blanul și ură inverșunată a diatribelor zise literare? Pentruce nu lovesc decât în poezie? Dece cruță ziarele politice? A! Pentrucă tot ce scrie în ziare dispore a doua zi, și pentrucă ceea ce se scrie în literatură are ceva viață mai lungă!

Vă este jrică de adevăr! Vă temeți de satiră!

...Nu, juni poeți români! Nu vă lăsați a vă incredința că poezia nu este alt decât a spune frunză verde, că politica este un venin omoritor al vieții. Misiunea poeziei este de a întări sușletele prin pictura patmelor, mizeriilor și măriiilor umanității; de a îndră adevărul, dreptatea, de a innobila libertatea; de a se cobori în anima poporului, a căuta durerile lui, lacrimile lui; de a julergera pe apă-sătorii lui cu julergerul muzei, de a-i da curaj și energie, de a cere progresul, de a lupta spre a împinge neamul omenesc către ursite mai jericice; de a răzbuna o patrie când ea geme în prada apă-sătoritelor, este un puternic ajutor al moralei și al civilizațiunii, un inamic teribel al barbariei, al arbitrariului. Amar acelor care deturnă poezia din calea ei și vor s'o facă instrument al moliciunii sușietelor, ai depravațiunii animei. Aceia nu și-au cunoscut misiunea lor!

Rânduri ca acestea au fost tănuite de istoricii literari ai burgheziei. Prin ele, Boliac este un înaintaș al poeziei de astăzi, militane, pusă în slujba poporului și a Patriei socialiste în făutire.

Concluzii

Prin ceea ce este pozitiv în opera și activitatea lui, C. Boliac poate fi socotit printre înruntașii luptători, progresiști din istoria culturală a poporului nostru.

În istoria culturii și literaturii noastre, C. Boliac se impune

ta un loc de cinste, prin articolele sale de gazetă, prin prima dramă originală pe care a scris-o și mai ales prin poeziile sociale și prin studiile sale de critică și teorie literară, ca studiul „Despre poezie”.

Putem spune că C. Boliac, alături de Gr. Alexandrescu, au fost primii poeți ai literaturii noastre care și-au cunoscut misiunea lor și și-au îndeplinit-o cu cinste, slujind interesele forțelor progresiste ale poporului în lupta împotriva dominației boierești.

MIHAIL KOGĂLNICEANU

(1817—1891)

Viața

Mihail Kogălniceanu, fiul vornicului Ilie Kogălniceanu, s'a născut la Iași în 1817. Ca fiu de moșier, el și-a putut face o cultură deosebită. Mai întâi a luat lecții, împreună cu Vasile Alecsandri, dela călugărul maramureșean Gherman Vida, intelectual influențat de ideile școlii ardeleno. După aceea, a învățat la pensionul francez al lui Cușenim. În 1834, domnitorul Mihail Sturza l-a trimis împreună cu cei doi fii ai săi la Lunéville, în Franța. După câteva luni, socotind că în Franța cei trei tineri ar putea fi influențați de ideile înaintate ale vremii, domnitorul îi trimite la Berlin. Dar și în Germania începuse agitația forțelor progresiste pentru realizarea reformelor democratice. Mihail Kogălniceanu ia deci, din plin, contact cu puternicele frământări sociale din acea epocă, ale Europei. Corespondența pe care o întreține el în acest timp cu tatăl și surorile sale ni-l arată ca pe un tânăr plin de interes față de problemele sociale. Ideile înaintate ale vremii îl ajută să înțeleagă mai bine fenomenele din societatea românească și să ajungă la o conștiință a demnității de om, la o atitudine protestatară față de privilegiile boierești. Când tatăl său îl îndeamnă să ceară ceva în genunchi celui care se ocupa, din însărcinarea domnitorului, de instrucțiunea celor trei vlăstare boierești, el îi respinge cu hotărâre îndemnul: „*căci atunci aș fi nevređnic de a mă numi om slobođ*”. În altă scrisoare din 1837 revine asupra aceleiași chestiuni: „*...eu am învățat aice că țiește om îi deopotrivă, că unul se deosebește de altul numai prin merit și prin fapte bune. De aceea, nici odată nu voi pica în genunchi înaintea domnului Hujeland sau înaintea ori și cui. Aceasta aș fi putut face de aș fi fost crescut la Tarigrad, unde țiește care îi rob a unui mai mare rob*”. — În același an, el scria surorilor sale, criticând pe cei care „pretind că se

civilizează" caricaturizând pe străini, și adaugă: „Adevărata civilizație constă în dragostea față de patrie și de aproapele tău, în respectul pentru legi, în abolirea sclaviei, care mai există încă în țara noastră spre rușinea noastră, în egalitatea oamenilor, fără distincție de rang și de naștere...”

La Berlin, Kogălniceanu studiază istoria și dreptul. Dornic să-și servească patria, el publică în 1837 — avea numai 20 de ani — două lucrări, care aveau drept scop să informeze străinătatea asupra celor două principate românești: „*Moldavia și Valahia. Literatura românească sau valahică*”, „*Istoria Valahiei, a Moldovei și a Valahilor de peste Dunăre*”. Totodată, el tipărește o „*Schiță asupra istoriei, obiceiurilor și limbii țiganilor*”. Aceste trei studii anunță preocupările pe care Kogălniceanu le va avea toată viața: politica, istoria și literatura.

Intors în țară în 1838, e numit căpitan și aghiotant domnesc, dar aceasta nu face din el un om de curte. Foarte curând, el devine unul dintre fruntașii mișcării progresiste care pregăteau revoluția dela 1848, unirea Principatelor și reforma agrară din 1864, evenimente în care va juca un rol important. Pe plan literar, Kogălniceanu colaborează încă din 1838 la „*Alăuta Românească*”, editată de Gh. Asachi. În 1840, scoate revista „*Dacia literară*”, al cărui titlu este semnificativ: prin intermediul literaturii, el pleda pentru unitatea culturală a românilor din cele trei provincii, pe atunci despărțite.

Tot în 1840, M. Kogălniceanu devine, împreună cu V. Alecsandri și C. Negruzzi, director al Teatrului Național din Iași. La 1844, în colaborare cu N. Bălcescu, V. Alecsandri, I. Ghica, scoate revista „*Propășirea*”, ce avea să fie suprimată în curând de cenzură.

În aceeași vreme, Kogălniceanu, însușit de un cald interes pentru popor, tipărește o serie de suplimente la „*Foaia sătească a Principatului Moldovei*”, apoi „*Almanahul de învățătură și petrecere*”, „*Calendarul pentru bunul gospodar*”, etc., publicații destinate cititorilor dela sate și prin care popularizează unele idei înaintate. Tot dintre 1838 și 1848 datează și încercările lui literare.

În cadrul aceleiași acțiuni de culturalizare se desfășură și activitatea de istoric a lui Kogălniceanu. În 1841 el scoate „*Arhiva Românească*”, în care publică documente în legătură cu istoria națională, iar între 1845 și 1850, dă la iveală: „*Letopisețele Țării Moldovei*”. Ca profesor de istorie la Universitatea Mihăileană din Iași, el dovedește în lecțiile sale aceeași atitudine democratică și patriotică prin care se caracterizează întreaga-i activitate. Această atitudine face ca tânărul și întreprinzătorul scriitor să cadă în dis-

grația domnitorului. Plecând în străinătate, el este oprit din porunca domnească la Viena. Când se întoarce în țară, e trimis în surghiun la mănăstirea Râșca, apoi la o moșie a sa (1844). Desgustat de „strâmbătățile nepravilnice” la care fusese supus, pleacă din nou în străinătate în 1846, rămânând doi ani în Franța și Spania.

La revoluția de la 1848, de organizarea căreia nu fusese străin, nu a participat efectiv căci lipsea din Moldova. După eșuarea revoluției, el publică o broșură „*Dorințele Partidei Naționale din Moldova*”, care cuprinde un program democratic burghez în 36 de articole, în care este pusă și problema țărănească, problemă pe care atâtă alți fruntași ai revoluției de la 1848 o lăseau de o parte.

Reîntors în țară după schimbarea domnitorului, Kogălniceanu se dedică luptei pentru reforme democratice burgheze și pentru unire. Ca gazetar, el scoate în 1850 „*Gazeta de Moldavia*”, colaborează la „*România literară*” a lui Alecsandri unde publică studiul „*Sclavie, vecinătate și boieresc*”, face să apară în 1855 gazeta „*Steaua Dunării*”, prin care susține campania unionistă. Chiar și în încercările lui literare din această vreme se oglindesc preocupările lui politice. Astfel, în romanul neterminat „*Tainele inimii*” (1850), el afirmă „*pururea am avut rașuna de a studia de aproape toate acele instituții formate de Europa, spre a da claselor de jos folosurile de care până acum se foloseau numai clasele înstărite*”.

În 1856, face parte din cei 17 inițiatori ai „*Comitetului Unirii*”, iar în 1857 se găsește printre deputații Divanului Ad-hoc al Moldovei. În această calitate, el duce o luptă aprigă împotriva dușmanilor unirii. Iată cum înfruntă el, în acest sens, pe boierul Alecu Balș, mare proprietar de pământ: „*Dumnealui, în loc să vie a ne vorbi ca deputat al țării, singurul titlu care ne dă drept de a vorbi aici, ne-a rostit opinia sa ca proprietar a 80.000 fâlcii de pământ Mare avere, frumoasă avere, nimenia din noi nu o are. Însă este cineva care o are înzecit mai mare decât d-l deputat de Putna. Aceasta este un oarecine, care se numește țară, acea țară pe care o reprezintă această adunare. D-l deputat ne zice că are 80.000 de fâlcii. Ei bine, noi Adunarea avem mai mult chiar decât 80.000 de fâlcii, căci înălțăm țara*”.

La alegerea lui Alexandru Ion Cuza, Kogălniceanu rostește un discurs, în care-l îndemna pe noul domn:

„*Fii dar omul epocii, fă ca legea să fie tare, fii bun și blând, fii bun, mai ales, pentru aceia pentru care mai toți domnii trecuți au fost nepăsători sau răi.*”

„*Nu uita că dacă 50 de deputați te-au ales domn, însă ai să domnești peste două milioane de oameni*”.

La 3/15 Mai 1860, Kogălniceanu fu numit de către Cuza prim

ministru al Moldovei. Prezintăndu-se Adunării, el propune trei legi importante: rezolvarea problemei țărănești, secularizarea averilor închinatelor mănăstirilor și legea electorală. Membrii Adunării, cei mai mulți boeri reacționari, se opuseră cu înverșunare la votarea acestor legi. În ciuda opoziției lor, Kogălniceanu reuși să ia totuși o serie de măsuri democratice. Astfel, el interzise printr-o circulară bătaia țăranilor, atrăgând atenția că și ei trebuie considerați cetățeni ai țării, înființă judecătoria sătești pentru a înlătura justiția boierească, etc. În cele din urmă însă, alarmați de aceste măsuri favorabile țăranilor, marii proprietari agricoli răsturnară, printr'un vot de blam, guvernul Kogălniceanu.

După realizarea unirii definitive în 1862, noul guvern se văzu nevoit sub presiunea maselor să prezinte Adunării un proiect de lege rurală întocmit de Comisia Centrală dela Focșani. Proiectul acesta, alcătuit numai de boeri în majoritate reacționari, nu era altceva decât o încercare de a înșela țărănimea, căci el apăra în fond interesele marilor proprietari. M. Kogălniceanu se ridică împotriva proiectului, ținând un strălucit discurs, în care analiză pe larg problema țărănească și arată că proiectul urmărea de fapt deposedarea țăranilor clăcași de pământul asupra cărora ei aveau drepturi istorice. Legea fu totuși votată, dar domnitorul refuză s'o sancționeze, intrând în conflict cu Adunarea. Cuza încredință din nou lui Kogălniceanu conducerea guvernului în Octombrie 1863. În această calitate, M. Kogălniceanu prezintă din nou legea electorală spre a fi votată. Adunarea îi dădu vot de blam, Kogălniceanu își prezentă demisia, dar domnitorul nu i-o primi. A urmat lovitură de Stat, prin care Adunarea fu dizolvată.

La 14 August 1864, legea fu promulgată și la 23 Aprilie 1865 intră în vigoare. Ea recunoștea libertatea individuală și libertatea muncii, desființa boierescul sub toate formele lui și dădea țăranilor o parte din pământul pe care locuiau. Legea avea însă mari neajunsuri. Astfel, țăranii împroprietăriți trebuiau să plătească boierilor despăgubiri mari, loturile erau prea mici și depărtate de locuință, cele mai întinse terenuri agricole rămăneau în posesia boierilor. În plus, efectele legii au fost anulate în mare parte prin aplicarea ei pe teren. Aceste neajunsuri au făcut ca prima reformă agrară — burgheză în conținutul ei — să nu rezolve problema țărănească. Cu toate acestea, actul dela 1864 constituie un merit de seamă al lui Kogălniceanu, merit ce-i asigură un loc de cinste printre personalitățile progresiste din trecutul poporului nostru.

În urma neîncrederii pe care domnitorul începuse să i-o arate, ca rezultat al intrigilor adversarilor săi, Kogălniceanu demisionă în ianuarie 1865. Cel care se străduise să realizeze o serie de reforme

democratice burgheze se afla în conflict atât cu marea boierime, cât și cu burghezia, a căror împletire de interese dusese la definitivarea „*monstruoasei coaliții*”. Astfel, când, după mai bine de un an de la retragerea lui din guvern, candidă la alegerile pentru Cameră și fu ales, deputații conservatori și liberali îi invalidară de două ori mandatul. Mai târziu, reuși totuși să intre în parlament, dar trebuî să se apere cu energie împotriva conservatorilor și liberalilor care încercară din nou să-l îndepărteze.

În 1871, el se văzu nevoit să se retragă din viața politică. Abia peste șase ani, în timpul războiului pentru independență, lu numit ministru de externe. Mai târziu deveni ministru al României la Paris.

Când, în Aprilie 1891, se sărbătorește jubileul de 25 ani de la înființarea Academiei Române, Kogălniceanu ținu un discurs în care făcu un bilanț al vieții sale, insistând asupra celor trei reforme democratice burgheze pentru realizarea cărora se străduise: desrobirea țiganilor, desființarea privilegiilor și proclamarea egalității politice și civile, emanciparea și improprietărirea țăranilor.

Peste trei luni, în Iunie 1891, M. Kogălniceanu moare, în vârstă de 74 de ani, la Paris.

Opera

Fiu de moșier, el însuși proprietar de moșii, Mihail Kogălniceanu a fost în politică nu un exponent al boierimii, ci al burgheziei, și anume al burgheziei industriale (a fost proprietarul unei tipografii și al celei mai mari fabrici de postav din Moldova). Cunoșcând de înapoi problemele pe care le pune capitalismul în dezvoltare, el a pornit pe drumul realizării reformelor cerute de interesele burgheziei legată de progresul industrial. Aceasta explică de ce nu a urmat drumul luat de o parte a burgheziei românești, care s'a aliat cu moșierimea și de ce s'a aflat adesea în conflict cu „*monstruoasa coaliție*”.

Ca reprezentant al forțelor progresiste, M. Kogălniceanu a luptat pentru reforma agrară, pentru desrobirea țiganilor, pentru răspândirea culturii în popor, pentru unire și independență, acțiuni progresiste, cărora le-a slujit ca om politic și orator, ca istoric, gazetar și scriitor.

Problema țărănească. În centrul preocupărilor lui Mihail Kogălniceanu stă problema țărănească. Rezolvarea acestei probleme — desigur în sensul intereselor burgheziei care avea nevoie de mână de lucru liberă și de cumpărători pentru produsele industriale —

ocupă un loc important în activitatea lui politică, în opera lui de orator și publicist.

Încă de tânăr, el a privit cu simpatie țărănimea. Astfel, scriind familiei în timpul călătoriei sale spre Lunéville, își mărturisește amărăciunea pe care o încearcă atunci când compară starea țăranilor din țările ceva mai înaintate, cu situația grea a clăcașilor moldoveni, care „se jăluiesc de joame”. Mai târziu, în 1840, scrie un articol „*Scene pitorești din obiceiurile poporului*”, prin care vrea să atragă atenția asupra valorilor morale și estetice ale poporului, disprețuite în acea epocă. Peste patru ani, în 1844, dorind să aleagă un tip de om pe care să-l înfațișeze cizilorilor săi în chip hazliu în „*Almanahul de învățătură și petrecere*”, el nu se oprește asupra țăranului.

„*Țăranii, adică muncitorii de pământ — scrie el — asemenea nu pot să-mi slujească tipului meu; viața lor este așa de ticăloasă, în privire cu a noastră, caracterul este așa de firesc, compătimirea mea pentru dânsii așa de mare și areaptă, încât mi-aș imputa ca o nelegiuire cea mai mică glumă ce aș putea face asupra unei stări de oameni, asupra căreia reazămă toate sarcinile, ațară de cele folositoare, și care ne hrănește pe noi leneșii și trândavii orașelor*”.

În cadrul revendcărilor pe care le formulează ca purtător de cuvânt al burgheziei moldovene revoluționare din 1848, Kogălniceanu acordă un loc important măsurilor în favoarea țărănimii. În „*Dorințele Partidei Naționale*”, subliniază că obligațiile față de Stat trebuie să revină în mod egal tuturor, nu ca până atunci, când:

„... toate greutățile Statului în contra a orice dreptăți se recuză pe acel mai sărac, pe acel ce n'are al lui decât trupul său, adică pe locuitorul sătean; numai acesta plătește pre Domn, care nu știe de dânsul, pre administrator care-l jură, pre judecător la care niciodată nu cere dreptate, pre slujitor care-l ține sub bici, pre militar care n'are ce să-i apere, căci țăranul n'are nimic al lui sub soare, nici măcar bordeiul unde-și odihnește obositele mădulări”.

Ca adversar al privilegiilor feudale și ca reprezentant al burgheziei în desvoltare, Kogălniceanu afirmă mai departe:

„*Obștește și adevărat patriotism însă poate să fie numai acolo unde patria își tratează fiii cu deopotrivă dreptate și dragoste, supunându-i la aceleași îndatoriri și drepturi*”.

Paginile în care autorul broșurii „*Dorințele Partidei Naționale*”

male" ridică problema țărănească, se remarcă prin tăria argumentelor, dar și prin frumusețea lor literară. Ele anunță marele discurs pe care Kogălniceanu îl va rosti la 1862 împotriva legii rurale reacționare pe care o va prezenta Camerei guvernul conservator, precum și înfruptuirea actului dela 1864.

„Puterea și fericirea unui Stat se află în puterea și fericirea mulțimii, adică a nației, scrie Kogălniceanu. O nație însă care numără numai trei mii de oameni inzestrați cu drepturi și averi, singurii adevărați cetățeni, nu merită acest nume Moldova însă n'are mai mulți cetățeni; căci toți ceilalți care peste aceste trei mii de privilegiați și până la un milion și jumătate formează populația țării, sunt numai niște locuitori desbrăcați de toate drepturile, de toată bunăstarea materială și intelectuală și supuși numai dărilor și greutăților țării. Locuitorii săteni sunt în cea mai ticăloasă stare, ne fiind decât niște instrumente de muncă în mâinile guvernului, a proprietarilor și a posesorilor de moșii, în practică lipsiți încă pământului, pe care de sute de ani îl lucrează în folosul altora și prin urmare întorși la vechea vecinătate. În toate reformele bune sau rele câte s'au făcut până acum pentru țară în timpurile mai noi, nimic nu s'au statornicit pentru această numeroasă și nenorocită clasă, nădejdea și puterea patriei”.

Asupra problemei țărănești, Kogălniceanu revine și în studiul *„Sclăvie, vecinătate și boieresc”*, pe care-l publică în *„România literară”* a lui Vasile Alecsandri.

Mai târziu în 1857, în vreme ce majoritatea revoluționarilor dela 1848 trădaseră făgăduielile făcute și încetaseră a mai lupta pentru reforme democratice, Kogălniceanu duce aproape singur o luptă grea în divanurile Ad-hoc. El pledează aici pentru reforme democratice, pentru desființarea Senatului, pentru libertatea cultelor, pentru drepturi politice egale tuturor popoarelor conlocuitoare. *„Să nu lăsăm ideile strâmte”* — spunea în această privință Kogălniceanu — *„să ne conducă pe o cale strâmtă”*. Iar mai departe *„nația s'a făcut și se face numai acolo unde este unitate. Această mare idee ne-a făcut să cerem Unirea țărilor noastre. Niciodată însă nici Unirea, nici nația noastră nu vor fi tari câtă vreme pe nămintul nostru vom avea deosebite aglomerații de locuitori, pe care îi vom ține despărțiți de noi, prin excluderea lor dela bunurile, dela drepturile ce țara dă fiilor săi..*

Trebuie dar să șintim cu toții de a lega toate aglomerațiile de locuitori prin legătura cea mai mare a armoniei; armonia este însă numai acolo unde este dreptate, unde este egalitate”.

El susține în divanurile Ad-hoc împroprietărirea țăranilor

Marii moșieri, care formau majoritatea în aceste divanuri, erau gata să renunțe la unire de teamă să nu-și piardă moșiile, așa că, pentru a nu se compromite acest însemnat act național, Kogălniceanu a trebuit să abandoneze atunci problema țărănească.

El reia această problemă în marele discurs pe care-l rostește la 25 Mai 1862, combatând legea rurală propusă Adunării de către guvernul conservator, și susține cu înflăcărare necesitatea de a se da pământ țăranilor. Discursul acesta pentru „*îmbunătățirea soartei țăranilor*“ este construit pe o argumentare temeinică și într-o formă literară de mare valoare.

În introducere, Kogălniceanu pune în lumină importanța problemei și face apel la patriotismul deputaților. El subliniază caracterul violent al luptei ce se dădea în țară în jurul problemelor sociale: „*Suntem în mijlocul luptei, lupta între trecut și între viitor, între societatea veche și între societatea modernă; această stare de lucruri a făcut din toate chestiunile o armă de război*“. În continuare, cu competența istoricului și cu înțelegerea omului politic aflat pe poziții mai înaintate, el analizează diferitele încercări de îmbunătățire a soartei țăranilor. Pentru a susține dreptul de proprietate al țăranilor asupra pământurilor pe care locuiau și pe care le lucrau, aduce un bogat material documentar istoric. Concluzia sa este că emanciparea țăranilor nu este posibilă decât prin împroprietărire:

„*Așa dar, domnilor, din toate cele expuse mai sus rezultă că cea dintâi condiție a îmbunătățirii soartei țăranilor români este: respectarea posesiunii lor pe pământul ce legile în vigoare li-l dau spre exploatare*“

Respinge deaceia cu hotărâre proiectul depus de guvernul conservator, proiect pe care-l consideră potrivit dreptății, legii și intereselor naționale, și-l califică drept „*un proiect de despotism și de dezordine*“.

În încheiere, oratorul se adresează pe un ton patetic ascultătorilor săi, căutând să le insufle compătimire față de țărănimea aflată în mizerie:

„*O! fie-vă milă de un milion de țărani, care cu femeile și cu pruncii lor, deșt ținuuți afară și departe de desbaterile noastre, au ochii întinși asupra dealului Mitropoliei ca asupra soarelui mântuirii, și vă întind mâinile!*

„*O! nu drămuți brazda de pământ trebuitoare hranei țăranilor. Gândiți la durerile, la patimile, la lipsurile trecutului lor. Gândiți la origina averilor dvs.; gândiți că cea mai mare parte din ele o datorăți muncii și sudorilor lor!*“

Adresează totodată un avertisment celor ce se opun îmbunătățirii situației țăranilor: „Și să nu credem, domnilor, că prin un vot al nostru am inneca pe veci dreptul țăranilor. Nu, domnilor, dreptatea nu piere...”

După cum știm, legea rurală prezentată Adunării de guvernul conservator a fost totuși votată, dar Cuza a refuzat sancționarea ei.

Kogălniceanu a realizat apoi actul dela 2 Mai 1864 și prima improprietărire a țăranilor.

Gazetar și autor de studii sociale. Ca editor și gazetar, el scoate gazele pentru popor, cum este „Foaia sâtească a Principatului Moldovei”, gazele politice care să răspândească adevărurile sociale și naționale și să trezească conștiințele, cum sunt: „Gazeta de Moldavia”, „Stecua Dunării”, reviste cu caracter deopotrivă literar, politic și chiar științific, cum au fost „Dacia literară” și „Propășirea” sau, în sfârșit „Calendarele” și „Almanahurile”, cu răspândire largă cuprinzând material variat ce foloseau difuzării ideilor progresiste în mase.

Astfel, în „Calendar pentru poporul românesc pe anul 1854” Kogălniceanu publică două studii sociale. În unul din acestea, „Despre pauperism”, pune problema ajutorării de către societate a celor ce nu pot munci și sunt lipsiți de mijloace. El afirmă că societatea este o întovărașire obligatorie și liberă totdeodată a oamenilor, obligatorie, pentrucă „nu ne putem inchipui omul înalără de societate” și liberă pentrucă legile care hotărăsc relațiile sociale „trebuie să fie expresia voinței obștești”, lucru cu adevărat revoluționar în această vreme. Și continuă, aducând de fapt cu fiecare afirmație câte o lovitură celor ce se bucurau de privilegiu și trăiau fără să muncească, demascându-i, și căutând să trezească conștiința maselor: „Cel dintâi drit al fiecărui om este dritul de a trăi; cea dintâi datorie este de a munci spre a trăi. A mânca fără a produce este, vorbind obștește, o uzurpare tiranică asupra dritului altuia, o călcare a dreptății pe care societatea nu o poate suferi... Dritul la muncă este condiția și rezultatul slobozeniei; exercițiul muncii este sfințirea și practica egalității”. Cel de al doilea studiu, „Despre civilizație”, arată că civilizația înseamnă în primul rând un șir de biruințe asupra naturii, luarea în stăpânire a puterii vânturilor, a apelor, a aburului. Dar civilizația nu e nici deplină, nici adevărată dacă omul nu birue, alături de natură, nedreptatea din societate, dacă omul nu este eliberat nu numai de sub amenințarea forțelor naturii, dar și din robia impilatorilor. Civilizația, insistă Kogălniceanu, înseamnă așa dar și „izbândirea drepturilor omului ca cetățean” și ea crește pe măsură ce sporește „numărul cetățenilor chemați la împărțirea comună a drepturilor

toate". adăugând, că cea mai înaltă idee de civilizație este aceea care „chiamă pe toți oamenii să vie să ia loc în marea obștine socială, cu alte cuvinte ideea că toți trebuie să fie deopotrivă”.

Scriitorul. Ca scriitor, operele lui sunt interesante, vii, pline de spirit de observație, de reflecții critice asupra societății. Bucata „*Un nou chip de a face curte*”, publicată în „*Dacia literară*”, cuprinde o descriere a obiceiurilor pătorești în legătură cu nunta la țară. Impletind în descrierea sa elemente de folclor, scriitorul caută să atragă atenția asupra țărânimii ca pildă de viața curată, puternic legată de ceea ce este adânc național. În „*Fiziologia provincialului în Iași*”, schițează portretul provincialului venit în capitală și găsește prilejul de a critica superficialitatea societății din capitala Moldovei și de a-și manifesta puternica simpatie pentru țărâtime. Nuvela „*Iluzii pierdute*” (1841) și romanul neterminat „*Tainele inimii*” (1850) vădese aceleași calități de bun observator critic al societății.

Indrumătorul literar. Mai însemnat este rolul lui Kogălniceanu ca îndrumător al literaturii. Cel care în „*Iluzii pierdute*” avea să spună limpede că rolul literaturii este „*de a preface năvaurile, de a introduce în patria sa o viață nouă, principii noi*”, înțelege aceste lucruri încă dela revenirea sa în țară, în 1838 și își dă seama de importanța revistelor și gazetelor pentru lămurirea oamenilor și răspândirea ideilor noi de care era însuflețit. El caută mai întâi să dea un conținut nou învechitei reviste „*Alăuta românească*”. Nereușind, alături din cauza rezistenței lui Asachi cât și din cauza greutăților ce i le fac autoritățile, în Ianuarie 1840 scoate o revistă proprie, „*Dacia literară*”. Programul ei, cuprins într-o *Introducere*, pune accentul pe factorul național. Plângându-se de caracterul regional al revistelor ce apăruseră până atunci în cele trei provincii, caracter care nu slujea aspirației spre unitate și întărirea națională a burgheziei, el subliniază necesitatea ca „*Românii să aibă o limbă și o literatură comună pentru toți*”.

Pentru a strânge laolaltă pe scriitorii din cele trei provincii românești — teritoriul vechii Dacii, într-o vreme când numele României nu exista încă — și pentru a prefigura astfel unirea politică râvnită printr-o unire culturală, Kogălniceanu dă revistei sale titlul semnificativ: „*Dacia literară*”. Dornic să apere caracterul individualității naționale a poporului român, temei pentru revendicările politice ale burgheziei, el arată îngrijorarea față de tot ce îi părea primejdios pe această linie și în primul rând față de tendința înstrăinării, a imitării a tot ce e străin fără nicio alegere. „*Dorul imitației — scrie el în această introducere — s'a făcut la noi o manie primejdioasă*”.

pentru că omoară în noi duhul național". Semnalând abundența de traduceri din literaturile străine și căutând să facă pe scriitorii să dea opere literare originale, care să oglindească societatea din timpul lor și care să corespundă caracterelor și aspirațiilor poporului lor, el afirmă că „traducțiile nu fac o literatură” și îndrumază pe scriitorii să se inspire din istoria națională, frumusețile peisajului autohton și folclorul nostru.

Din nevoia de a pune la îndemâna cercetătorilor materialul cu care să alcătuiască istoria poporului nostru, din necesitatea de a da scriitorilor izvoare de inspirație, Kogălniceanu începe să publice vechile cronici. De altfel, în prefața publicată în 1852 la „*Letopisete*” după ce își arată nădejdea că „această colecție va fi bine primită de Români ca temelie istoriei țării”, el adaugă imediat: „*Artele și literatura, expresiile inteligenței, n'au speranță de viață decât acolo unde ele își trag origina din însăși tulpina popoarelor. Altminteri ele nu sunt decât niște plante exotice pe care cel dintâi vânt ori le înghiază, ori le usucă. Ca să avem arte și literatură națională, trebuie ca ele să fie legate cu societatea, cu credințele, cu obiceiurile, într'un cuvânt cu istoria noastră*”. Nu trebuie să uităm că încă, din prima lui lucrare de critică literară, dela 1837, „*Limba și literatura românească sau valahică*”, el considera folclorul drept „*sâmburele poeziei noastre naționale*”.

Istoricul Ca istoric, Mihail Kogălniceanu desfășoară o activitate intensă. Încă dela 1837, la Berlin, el publică primul volum din acea „*Histoire de la Valachie, de la Moldavie et des Valaques transdanubiens*”, prin care caută să facă străinilor cunoscut poporul său, individualitatea lui națională, pentru a lămuri că Muntenia ca și Moldova nu sunt simple provincii turcești, ci teritorii locuite de un popor distinct care are dreptul la libertate. Cuvântul de deschidere la cursul de istorie națională, curs pe care de altfel n'a putut să-l continue din cauza autorităților? n'avea alt scop decât să pună istoria în slujba aspirațiilor democratice și naționale. Prin această lecție rostită în 1843 la Academia Mihăileană, în care face o critică serioasă boierimii, el arată că istoria este un izvor de învățăminte pentru toți, atât pe țărâm național, cât și pe țărâm social. Kogălniceanu ne apare ca un istoric progresist și în discursul său dela 1862, când ia apărarea țărănimii în fața partidelor conservator și liberal, cerând dreptate pentru această pătură socială și întemeindu-și întreg discursul nu atât pe dramatica și emoționanta perorație finală, ci pe un vast material istoric, care legitima revendicările în favoarea țărănimii, potrivit privilegiilor boierești.

Ca istoric, Kogălniceanu publică și documente. Astfel el scoate

În 1841, „*Arhiva Românească*”. O acțiune asemănătoare avea să întreprindă și Nicolae Bălcescu, cu patru ani mai târziu. În 1845, Kogălniceanu publică o serie de fragmente din cronicile noastre, traduse în limba franceză și anume alese: „*Fragments tirés des chroniques moldaves et valaques pour servir à l'histoire de Pierre le Grand, Charles XII, Stanislas Leszinski, Démètre Cantemir et Constantin Brancovan*”. Cele două volume au fost publicate la Iași cu scopul de a arăta străinătății că în trecut Româniile au avut individualitatea lor națională și au contribuit la istoria Europei, fapt care le dădea dreptul să fie ajutați pentru a-și cuceri autonomia națională. În sfârșit, trebuie să adăugăm Letopisețile Țării Moldovei, de care am mai vorbit, publicate între 1845—1852.

Concluzii

Reprezentant al momentului social de luptă a forțelor progresiste din jurul anului 1848, Mihai Kogălniceanu, ca om politic, ca orator și gazetar, este un luptător contra privilegiilor boierești și pentru îmbunătățirea situației țărănimii, pentru realizarea reformelor democratice burgheze, pentru împlinirea năzuințelor naționale. Activitatea lui de scriitor, de îndrumător literar, de istoric, este pusă în serviciul unor idei înaintate. În operele sale pur literare, el critică orânduirea socială de atunci, în care boierimea era clasa dominantă, sau face apologia vieții țărănești, ca o pildă de viață sănătoasă și mai cu seamă ca un îndemn de a privi spre acest rezervor de forță creatoare, înțelepciune, frumos, cu înțelegerea și simpatia ce se cuvine celor ce constituiesc prin munca lor o parte din izvorul bogățiilor țării noastre („*Un nou chip de a face curte*”). Ca îndrumător literar Kogălniceanu concepe o literatură cu o funcție precisă în societate — de cunoaștere a vieții poporului și de ridicare a nivelului de cultură al maselor — legate de problemele actualității și ale locului unde este produsă. Se înțelege astfel pentru ce se ridică împotriva traducerilor și imitațiilor, pentru ce se îndreaptă și mai cu seamă îndreaptă pe alții către folclor, către frumusețile peisajului românesc, către vitejiile poporului din trecutul nostru istoric. Ca istoric, Kogălniceanu înțelege rolul poporului și al instituțiilor în istorie, deși în istoria sa nu le acordă un loc destul de însemnat, și se ridică, nu cu violență lui Bălcescu, dar limpede și el, contra boierimii și a privilegiilor ei.

Sunt și scăderi în activitatea lui Kogălniceanu. Cele mai multe din aceste scăderi provin din faptul că, urmând calea burgheziei românești după 1848, el nu e un democrat consecvent, face compromi-

suri și greșeli intrând în combinații politice cu reprezentanții burgheziei reacționare și cu cei ai moșierimii.

Este nelindoielnic însă că, deși are greșeli, deși nu a fost consecvent întreaga viață pe linia ideilor revoluționare dela 1848, Mihail Kogălniceanu rămâne o însemnată personalitate a culturii noastre, o figură dela care ne-a rămas o contribuție pozitivă în literatura, critica și istoria noastră.

COSTACHE NEGRUZZI

(1808—1868)

Viața

Costache Negruzzi, fiul boiernașului înstărit Dinu Negruți, s'a născut în 1808. Dinu Negruți era proprietar al mai multor moșii, devenind mai târziu și coasociat în administrarea tuturor poștelor din Moldova. Iubitor de carte, el s'a îngrijit indeaproape de învățătura unicului său fiu, Costache, angajându-i, după obiceiul boierimii, un dascăl grec și unul francez. Pe la 12—13 ani, Costache citise, în grecește, după cum singur ne spune, pe Homer și Euripide, dar carte românească încă nu știa. Pentru a-i înlătura această lipsă, Dinu Negruți îl locmi pe dascălul Socoleanu, a cărui metodă pedantă de predare îl indignă pe Costache. După prima lecție, așa cum aflăm din povestirea plină de haz „*Cum am învățat românește*”, băiatul alege din lada de cărți a tatălui său „*Istoria pentru începutul românilor în Dacia*” de Petru Maior și reuși singur, după câteva ceasuri de osteneală, să citească destul de bine.

În 1821, la pătrunderea Eteriștilor în Moldova, familia Negruți se refugie peste Prut, unde rămase doi ani. La Chișinău, în 1822, Costache cunoaște pe marele poet rus A. Pușchin, exilat de țarul Rusiei pentru avântul revoluționar al poeziilor sale. Pușchin produse o vie impresie asupra adolescentului Negruzzi, așa cum va povesti el mai târziu în una din Scrisori:

„*În toată această societate de emigrați și de localnici, două persoane imi făcură o întipărire neștearsă. Acestea erau, un om tânăr de o statură mijlocie, purtând un șes pe cap, și o jună naltă șată învâluită într'un șal negru pe care le întâlneam în toate zilele în grădină. Așlai că junele cu șesul era poetul A. Pușchin, acest Byron al Rusiei, ce avu un sfârșit atât de tragic... Pușchin mă iubea mult și găsea plăcere a-mi îndrepta toate greșelile ce făceam vorbind cu el tranșuțe.*”

Marele poet rus recita tânărului său prieten din poeziile sale traducându-i-le. Învățând limba rusă, Negruzzi va citi mai târziu poeziile lui Pușchin, din care va traduce. Din vremea în care se bucurase de prietenia cu Pușchin datează primele încercări literare ale lui Negruzzi, ceea ce dovedește că gustul lui pentru scris fu deșteptat de contactul cu marele cântăreț rus al libertății.

Reintors în Moldova în 1823, Costache Negruzzi își pierde tatăl la numai câțiva ani după aceea. În 1825 își începu, după obiceiul boierimii, cariera administrativă ca diac, sau copist de visterie. De aci înainte urcă pe rând treptele ierarhiei administrative, fiind numit căminar, deputat de Iași, spătar, secretar al obștei Adunări.

Paralel cu activitatea sa administrativă, el se ocupă intens și cu literatura, publicând traduceri, adaptări și scrieri originale, ceea ce îi creează repede faima unui scriitor apreciat. Este demn de subliniat faptul că se numără nu numai printre colaboratorii și sprijinitorii revistelor ce apăreau în Moldova („*Albina*” lui G. Asachi, „*Dacia literară*” a lui Kogălniceanu, „*Propășirea*”), ci și printre cei ai gazetelor muntenești („*Curierul*” lui Eliade) și ardelenesi („*Foaia pentru minte, inimă și literatură*”).

Un interes deosebit arată teatrului, pentru care traduce și adaptează drame romantice și melodrame, încercând să dea și lucrări originale. Într-o scrisoare adresată lui G. Asachi în 1838, C. Negruzzi condamnă disprețul boierimii față de teatrul în limba română și face o serie de propuneri practice pentru înființarea și administrarea unui teatru românesc. Iată de ce, la înființarea Teatrului Național din Iași (1840), C. Negruzzi este, alături de M. Kogălniceanu și V. Alecsandri, unul dintre directorii săi. Pentru el ca și pentru ceilalți doi codirectori, teatrul trebuia să fie un mijloc de educație cetățenească, o tribună de înflăcărare națională. Încă din 1835, în prefața melodramei „*Treizeci de ani sau viața unui jucător de cărți*”, tradusă din franțuzește, își arătase speranța că va trăi să audă „*pe scenă limba Patriei și a vîdea în locul lui Policinel și al lui Arlechin reprezentându-vă virtuțile și eroiceștile șapte a Ștefanilor și Alecsandrilor*”.

Pe plan cultural, Negruzzi merge deci, în această perioadă a vieții lui, alături de fruntașii mișcării culturale progresiste. Pe această linie se situează activitatea lui de traducător, de scriitor original ce se inspira din trecutul național, de sprijinitor al teatrului și al publicisticii, de combatant pe frontul de luptă împotriva aberațiilor lingvistice și de prețuitor al folclorului.

În această perioadă, Negruzzi s'a aflat de două ori în conflict

cu conducerea statului. N'a fost închis ca Bălcescu sau Russo. A fost totuși exilat la moșia sa, odată (1838) pentru articolul „*Vandalism*”, în care protesta împotriva disprețului față de urmele istorice ale trecutului, a doua oară (1844) pentru nuvela „*Toderică, jucătorul de cărți*”, prelucrată după Pr Mérimée, socotită de autorități drept o scriere „*privatoare de scandală și jignire asupra celor vrednice de cea mai înaltă considerație*”.

Dar dacă prin cele arătate mai sus, C. Negruzzi slujește burgheziei moldovene, drumul lui nu va merge până la sfârșit alături de forțele progresiste. În timp ce fruntașii acestora se pregăteau pentru revoluție, autorul lui „*Alexandru Lăpușneanu*” primește dela domnitorul Mihail Sturza o serie de însărcinări, în îndeplinirea cărora dă dovadă de supunere. Agă în 1847, primar și ispravnic de Iași, ministru de finanțe, C. Negruzzi rămâne străin de revoluția dela 1848. Părăsindu-și prietenii literari — M. Kogălniceanu și V. Alecsandri — el se retrage la o moșie a sa, unde așteaptă desfășurarea evenimentelor. Contemporanii i-au reproșat aceasta, atitudinea lui fiind înfierată mai ales de ziarul „*Bucovina*”, care, după eșuarea revoluției, devenise tribuna tinerilor revoluționari fugiți din Moldova. Mult mai târziu — în 1862 — vorbind despre revoluție, Negruzzi va dovedi încă odată punctul său de vedere ostil acesteia, caracteristic boierimii conservatoare: „*Intâmplările anului 1848 au fost jatale literaturii române, Politica predominând, literatura amuți*”.

După revoluție, noul domn îl numi ministru al lucrărilor publice, apoi al finanțelor.

În ceea ce privește Unirea, nu se manifestă împotrivă, dar nici nu luă parte la realizarea ei. Este semnificativ faptul că în alegerile din 1860 nu reuși, cu tot ajutorul guvernamental, să fie ales deputat de Iași. Întră totuși în adunare ca reprezentant ales de marii proprietari. În aceeași vreme era și antreprenorul lemnului necesare palatului administrativ și altor instituții.

În 1866, bolnav, se retrage la moșia sa Trifeștii-Vechi. Fu ales membru al Academiei Române la înființarea acesteia, dar nu putu lua parte la nicio ședință. A murit la 20 August 1868.

Opera

În timpul vieții sale, Costache Negruzzi a fost apreciat în egală măsură, atât ca poet cât și ca prozator. Ca și ceilalți scriitori de seamă ai epocii, el s'a străduit să creeze în toate genurile literare. Și-a început activitatea de scriitor traducând din literatura franceză („*Memnon*” de Voltaire, 1823) și a continuat să traducă și să a

dapteze în tot timpul carierei sale. A scris poezii lirice, un poem epic, nuvele, scurte piese de teatru, articole de critică, scrisori literare, luptându-se cu greutatea începutului. Cea mai fecundă perioadă a creației sale literare se situează între anii 1836—1846.

Concepției sale sociale nehotărâte, mergând dela progresism la conservatorism, îi corespunde și o concepție literară lipsită de unitate, în care clasicismul și romantismul se împletesc cu note realiste.

Traduceri și poezii originale. În alcătuirea versurilor, C. Negruzzi s'a exercitat încă din adolescență, traducând din Voltaire („*Memnon*”). Mai târziu traduce din A. Pușchin, V. Hugo, Byron, A. Cantemir. A fost atras în special de poezia romantică. Din Pușchin a tradus poemul romantic „*Șalul Negru*”, povestea unei iubiri pasionate sfârșită tragic, și „*Cârjaliul*”, povestire despre un haiduc moldovean. A tradus 14 balade din V. Hugo, printre care „*Urișul*”, „*Logodnica trâmbișului*”, „*Pasul de arme a lui Riga Ioan*”. Traducerile baladelor redau cu iscusință avântul eroic al originalului. Negruzzi știe să folosească o limbă cursivă imaginii vii, epitete sugestive și ritmuri variate.

Un capitol mai larg de traduceri din limba rusă îl constituie „*Satirele și alte poezice compuneri de prințul Antioh Cantemir*”, în transpunerea căreia Negruzzi a colaborat cu A. Donici. În satirele sale, Antioh Cantemir critică pe retrograzi, pe dușmanii științei, pe nobilii leneși din societatea rusească de după Petru cel Mare. Insușindu-și conținutul ideologic al satirelor, Negruzzi reușește să le redea în versuri curgătoare.

Poezia „*Melancolie*”, tipărită în 1839, este o prelucrare după poezia „*Cimitir de țară*”, a poetului rus V. A. Jucovschi. C. Negruzzi zugrăvește un peisaj de un colorit sentimental, romantic, transcriind în final nota socială conținută în poezia lui Jucovschi. În fața momentelor simple dintr'un cimitir de țară, poetul exclamă:

*Te salut, locaș cucernic sârmanului muncitor,
Care-a fost toată viața statului folositor:
Te salut! pentru că traiu-i pururea în asuprire,
Deabia aice află o adâncă liniștire:
Cu respect și duiosie mă închin ăstui mormânt...
Patriot a fost acesta, de folos l'al său pământ”*

Cunoașterea literaturii ruse a avut o deosebită influență asupra creației lui Negruzzi. Ea l-a orientat către viața poporului, i-a stărnit interesul pentru arta acestuia.

Prin traducerea sa, Negruzzi a îmbogățit literatura noastră cu opere valoroase ale literaturii ruse și universale și a contribuit la mlădierea limbii literare.

Aprodul Purice ocupă un loc deosebit în opera în versuri a lui Negruzzi. Scriitorul însuși ne informează că ar fi alcătuit o epopee națională, „*Ștefanada*”, pentru a evoca personalitatea lui Ștefan cel Mare, dar care s'ar fi pierdut. Nu se cunoaște decât fragmentul „*Aprodul Purice*”, publicat în 1837.

Pornind de la cunoscuta legendă din Neculce, scriitorul descrie cu avânt eroismul luptătorilor moldoveni ce-și apără țara, și înfățișează în culori luminoase figura lui Ștefan cel Mare.

Poema aceasta este interesantă, căci ea constituie o realizare literară cu subiectul luat din istoria națională, apărută cu trei ani mai înainte ca M. Kogălniceanu să îndemne pe scriitorii să se inspire din lupte pentru libertate a poporului. Știm că, încă din 1835, Negruzzi își arătase speranța de a vedea reprezentându-se pe scenă, „*eroiceștile șapte ale Ștefanilor și Alecsandrilor*”. El însuși trecuse deci, deși nu în genul dramatic, la realizarea dorințelor sale, pentru a contribui astfel la acțiunea de trezire și dezvoltare a conștiinței naționale. În prefața pe care a scris-o pentru ediția operelor complete ale fostului său prieten, V. Alecsandri arată gândul ce-l îndemnase pe Negruzzi să scrie „*Aprodul Purice*”.

„Se cunoaște că nu fără intenție Negruzzi colora atât de viu tabloul său; lui îi plăcea să pună în fața tronului imaginea sublimă a lui Ștefan cu un contrast amar; îi plăcea să arate boierilor degenerați din timpul său cum erau acei de pe timpurile vitejiei, care, în loc de a trăi în trândăvie, știau să moară cu sabia în mână pentru apărarea țării. Aprodul Purice a fost o palmă dată de trecutul glorios, prezentului mișelit.”

În povestirea Invaziei oștii lui Hroiot, a luptelor ce se dau între atacatori și moldoveni, Negruzzi știe să folosească versuri ample, uneori pline de mișcare și chiar de energie. Alegerea, pentru dezvoltarea temei sale, a formei epopeei, ca și iscusința în utilizarea procedeelelor artistice clasice, în special a comparațiilor dezvoltate ce cuprind multe versuri simetrice, sunt caracteristice pentru cel ce încă din copilărie era familiarizat cu epopeele clasice.

Proza epică. A. — Nuvelele și scrisorile sunt cele două mari capitole ale activității de prozator a lui Negruzzi.

Costache Negruzzi a scris atât nuvele cu conținut sentimental, romantic, cât și nuvele istorice. Dintre cele dintâi amintim „*Zoe*” și „*O alergare de cai*”, în care întâlnim descrierea unor pasiuni

deslănțuite, folosirea de expresii patetice, contraste căutate și scene melodramatice, străine de realitate.

Mai însemnate sunt nuvelele istorice, create din același impuls care a stat și la baza poemei „Aprodul Purice”. Este interesant că în „Sobieschi și Români” se descrie eroismul nu al unor personalități istorice, ci al unor oameni simpli, plăieșii din Cetatea Neamțului. Lupta inegală dintre acești plăieși și oastea lui Sobieschi este povestită pe un ton sobru, firesc. Nuvela a fost dramatizată de V. Alecsandri sub titlul „Cetatea Neamțului sau Sobieschi și Români”, dramă istorică în trei acte.

Cea mai valoroasă dintre nuvelele istorice este „Alexandru Lăpușeanu” (Dacia literară, 1840), pentru care C. Negruzzi este considerat creatorul nuvelei istorice în literatura noastră. În „Alexandru Lăpușeanu” scriitorul folosește informațiile pe care i le-a furnizat cronică lui Ureche, fără a se limita însă la cadrul strict al acesteia. Astfel, în nuvelă vornicul Moțoc este dat de voevod pradă mulțimii infuriate, în timp ce istoria spune că el se afla pe atunci în Polonia, unde a fost ucis, împreună cu alți boieri refugiați.

În dezvoltarea temei alese, Negruzzi arată în general o justă înțelegere a epocii pe care o prezintă. El știe să vadă în conflictul dintre Lăpușeanu și boieri, lupta ce începe în sec. al XVI-lea între domnitori și boierimea preocupată de dorința de a strânge averi într-o țară mereu mai secătuită. Pe Alexandru Lăpușeanu, scriitorul îl consideră drept un apărător al intereselor norodului împotriva postelor nesățioase ale boierilor. Când, la venirea lui în țară, e întrebat de aceștia cu ce va plăti oștile care-l însoțeau, domnitorul răspunde: „Cu averile voastre, nu cu banii țăranilor, pe care îi jupuiți voi. Voi mulgeți laptele țării, dar a venit vremea să vă mulg și eu pe voi”.

În același sens, comentând împăcarea cu boierii simulată de Lăpușeanu, Negruzzi observă: „boierii se bucurau de o schimbare ce le da nădejde că vor putea ocupa iarăși posturi ca să adune nouă avuții din sudoarea țăranului”. Negruzzi dovedește deci simpatie pentru țăranii exploatați și ostilitate față de boierimea nesățioasă, adâncind în aceasta însăși atitudinea lui Ureche, care vorbind despre boieri, exclamă: „Singuri ei mari giudecători singuri. nârâți și singuri plinitorii legii!”

Pentru a lămuri mai bine poziția ideologică a lui Negruzzi este folositor să cercetăm articolul „Ochire retrospectivă”, scris probabil în 1845 și tipărit în 1855, în „România literară”. Vorbind despre epoca ce a urmat domniei lui Ștefan cel Mare, Negruzzi constată:

„Starea politică era poate și mai rea decât cea morală, vrăjbele și prigonirile între boieri și domni deteră prilej turcilor a se amesteca în trebile țării, a-și lua dreptul de stăpân...” Mai departe, scriitorul exclamă: „Un veac de când aristocrația domnea și poporul gemea în ticăloșie și asuprire!”. În continuare, Negruzzi își arată părerea asupra rolului lui Alexandru Lăpușneanu în lupta împotriva aristocrației:

„Acesta, sub numele de Alexandru Lăpușneanu, va sparge cuibul și va strivi acest iurincar de intriganți ce făcea și desfăcea domni. Dar care șapta lui fost-a de șolos poporului? Ba, căci ranele lui erau atât de adânci, apăsarea despotică îi oulise într-atât încât păstorii lui Dragoș și ostașii lui Ștefan nu erau decât niște sclavi înșoșiți ai unei boierimi desrânate, care îi trata și îi vindea ca pe vite. În adevăr, Lăpușneanu retezase trunchiul, dar odraslele creșteau, și nu era el omul care să le știe seca, puindu-le stavilă pe însuși poporul: pentru aceasta, șapta lui fu judecată de crudă și el de tiran!”

Boieri răi, spune Negruzzi, sunt cei de după domnia lui Ștefan cel Mare. Până la Ștefan inclusiv, țara avusese „oameni aleși, de care românii îi numeau boieri, ce alergau la lupte unii pentru glorie, alții pentru patrie...”

Conflictul nuvelei „Alexandru Lăpușneanu” constă deci în acțiunea de pedepsire a boierilor de către domnitor. În această acțiune, Lăpușneanu apare ca un om hotărât, de o energie neînfrântă. El este totodată crud, recurgând la măsuri sângeroase, pentru realizarea cărora știe să folosească șiretenia. În caracterizarea acestui personaj, Negruzzi nu este însă consecvent. Deși principial e de acord cu acțiunile politice ale lui Lăpușneanu, el îngroașă totuși trăsătura cruzimii. Anumite manifestări ale voevodului nu sunt cu nimic justificate din punct de vedere politic. Astfel, de pildă, dacă decapitarea celor 47 de boieri este determinată de motive politice, aducerea doamnei Ruxandra în fața piramidei de capete, așezate cu grijă, este un act de cruzime gratuită. Și în caracterizările directe, Negruzzi insistă asupra cruzimii de-a-dreptul patologice a lui Lăpușneanu:

„Patru ani trecuseră dela scena aceasta, în vremea căreia Alexandru Vodă... nu mai tăiasă niciun boier. Dar pentru ca să nu uite dorul lui cel tiranic de a vedea suferiri omenești, născoci jeluiri de schingiuri.

Scoala ochi, tăia mâini, ciuntea și seca pe care avea precus; însă prepusurile lui era părelnice, căci nimeni nu mai cuteza a cărti câtuși de puțin“.

Doamna Ruxandra are însușiri sufletești opuse celor ale soțului ei. Bună și blândă, adânc impresionabilă în fața suferințelor soțiilor de boieri, ea este o fire slabă. Cu multe ezitări și numai la îndemnul boierilor și la sfatul mitropolitului se hotărăște ca să ofere soțului muribund paharul cu otravă. Dacă, pentru Lăpușneanu, Negruzzi a luat trăsăturile caracteristice din cronica folosită, caracterizarea Ruxandrei îi aparține în întregime și e determinată de intenția de a realiza un puternic contrast romantic.

Spancioc și Stroici ar reprezenta în intenția autorului acele „odrasle” ale boierimii ce creșteau după retezarea „trunchiului” Abili și prevăzători, ei scapă din cursa întinsă de Lăpușneanu și se întorc pentru a îi de față la sfârșitul acestuia, pe care-l grăbesc. Fapta lor (descleștează gura lui Lăpușneanu cu cuțitul și-i toarnă pe gât otrava din fundul paharului, apoi îl țin pe muribund nemișcat, „cu o bucurie infernală și muștrându-l”) ar putea fi grăitoare pentru a pune într’o lumină odioasă boierimea rapace și răzbunătoare. Mai înainte însă, cu puține pagini, Negruzzi vorbește pe alt ton despre ei: „acești doi români erau prea buni patrioți, ca să nu judece că războiul și venirea oștilor străine ar fi fost pierrea patriei”.

Moțoc reprezintă intradevărb boierimea gata să vândă pe domnitor sau să i se alieze, după cum îi dictau interesele. Lingușitor, slugarnic și perfid, el este plin de dispreț față de cei „proști”, pe care-i exploatează într’un chip sângeros. În fața primejdiei este laș. Își primește pedeapsa meritată din partea norodului pe care-l împilase.

Mulțimea este bine caracterizată de Negruzzi, apărându-ne ca un personaj colectiv. Adunându-se în fața curții domnești la aflarea știrii asupra măcelului, mulțimea este la început nelămurită în protestul ei:

„Venise fără să știe pentruce a venit”. După prima clipă de dezorientare, glasurile se unesc hotărît în acelaș strigăt, dar nu pentru a protesta împotriva uciderii boierilor, ci împotriva asuprii de către domn și boieri:

„— Să ne micșoreze dăjdiile! Să nu ne zapciască!

— Să nu ne mai implinească! — Să nu ne mai jeșuiască!

— Am rămas săraci! — N’avem bani! — Ni i-a luat Moțoc!”

Revolta, mai întâi împotriva asuprii în general, se cristalizează acum asupra unui obiectiv concret și mulțimea ca un singur îns cere:

„— Capul lui Moțoc vrem!”

Nuvela „Alexandru Lăpușneanu” este scrisă în patru capitole.

fiecare având un motto. Dela un capitol la altul, subiectul evoluează dramatic, condus de scriitor cu o remarcabilă artă a compoziției.

Negruzzi mănuește cu pricepere dialogul, ceea ce contribuie la accentuarea caracterului dramatic al nuvelei.

Culoarea locală este realizată prin descrieri sobre și prin folosirea, cumpănită, de arhaisme.

Pentru toate aceste calități, „*Alexandru Lăpușneanu*” poate fi considerată drept una dintre cele mai valoroase nuvele istorice din literatura noastră clasică. Lipsurile ei, provin din insuficiența adâncirii a realității istorice, din lipsa unei poziții ideologice hotărâte a scriitorului față de această realitate.

Nuvelele lui C. Negruzzi impresionează prin dramatismul ei, ceea ce explică de ce a și fost prelucrată pentru scenă în repetate rânduri. Amintim „*Alexandru Lăpușneanu*”, dramă în trei acte de D. Bolintineanu și „*Lăpușneanu Vodă*” de Samson Bodnărescu. Mult mai târziu, inspirându-se din aceeași nuvelă, G. M. Zamfirescu a scris piesa într'un act „*Cuminecătura*” (1925).

B. Scrisorile. — Cele 30 de scrisori adunate sub titlul „*Negru pe alb sau scrisori la un prieten*” în volumul „*Păcatele tinerețelor*” apărut în 1857, au fost scrise în decursul a vreo 20 de ani și publicate în diferite periodice. Aceste scrisori cuprind imagini interesante din viața socială a Moldovei din prima jumătate a secolului al XIX-lea, amintiri și unele luări de poziție ale lui Negruzzi în diferite probleme de cultură. Ele s'ar putea clasifica astfel:

a) Scrisori care cuprind aspecte ale societății, schițând tipuri sociale, sau dezvoltând probleme sociale (*Scrisoarea a II-a*, „*Rețeta*”. *Scrisoarea a XI-a*, „*Fiziologia provincialului*”. *Scrisoarea a XXII-a*. „*Istoria unei plăcinte*”. *Scrisoarea a XXV-a*, „*Omul de țară*”, etc.).

b) Scrisori de interpretare a istoriei (*Scrisoarea a III-a* — „*Vandalism*”; *Scrisoarea a XIX-a*; „*Ochire retrospectivă*”).

c) Scrisori despre scriitori, literatură și limba literară („*Un poet necunoscut*”, „*Alexandru Donici*”, apoi *Scrisorile XIV, XV, XVI, XVII*: toate cu subtitlul „*Critică*”).

d) Scrisori cu conținut descriptiv (*Scrisoarea I-a*, „*Plimbare*” *Scrisoarea a XVIII-a*, „*Pelerinagiul*”, etc.).

În prima categorie de scrisori, Negruzzi se dovedește un observator inteligent al tipurilor sociale, pe care ni le înfățișează în portrete realiste, colorate de un umor de bună calitate. Iată cum se prezintă boierul „ținutaș” din „*Fiziologia provincialului*”.

„*Provincialul umbă incotoșmănat într'o grozavă șubă de urs,*

poartă arnăul în coada aroștii, înarmat cu ciubuc încălălat și lulea țerecată cu argint“

Insușirile caracteristice sunt subliniate apoi pentru a deveni mai pregnante: „șuba de urs, arnăutul și ciubucul sunt cele trei elemente nelipsite ale boierului ținutaș“.

Ajuns la Iași, provincialul ține să ia numai decît infățișarea unui om de oraș, schimbând șuba de urs cu fracul la modă aici:

„Fracul îl strânge de-i plesnesc ochii, dar croitorul îl incredințează că parcă e leit pe trupul său, ba încă ceva mai lărguț decît după jurnalul de pre urmă, căci în capitalie e de bon ton să fie toate cele strimtorate.

Vanitos, provincialul se laudă cu preținsele lui relații de rudenie printre marii boieri și ține să devină cuscru sau cumătru cu orice orășan „vlăstar de viță aleasă, țandură de om sfân!“

O altă însușire a provincialului este curiozitatea nestăpănită („Rețeta“)

Dacă cele două scrisori amintite („Fiziologia provincialului“ și „Rețeta“) ne dau imagini critice ale unor aspecte de viață socială contemporană scriitorului, „Istoria unei plăcinte“ biciuește moravurile dintr'un trecut nu prea îndepărtat epocii sale. Povestind cum un boier ajunge vornic mare grație unei plăcinte „pântecoase cu o ghirlandă de gugoșele“, trimisă la timp potrivit domnitorului, Negruzzi subliniază, ca și în „Alexandru Lăpușneanu“, reacția poporului, de astădată numai bațjoritoare:

„A doua zi meterhaneaua juca în ograda boierului cu plăcinta, care, șezând în balcon, își netezea barba cu mulțămire, iar când inceta, câte puțin scârțâitorul țipet al surlei lui mehterbașa, s'ouzea între norodul grămădit la poartă, cântând:

„Cu iaurt, cu gugoșele,
Te făcuși vornic, mișele“.

Interesantă în ceea ce privește atitudinea lui C. Negruzzi față de problema țărănească este scrisoarea cu titlul „Omul de țară“. Găzduit la un țaran, scriitorul află că acesta dorește să-și dea băieții și fata la școală, la oraș, pentru a-i ajuta să se ridice pe o treaptă socială mai înaltă. Cu mentalitatea unui boier conservator (scrisoarea a fost compusă în 1849), Negruzzi dă țaranului un răspuns semnificativ.

— „... Să-i dați la dascălul din sat să-i învețe limba lor ca să poată citi cărțile cele bune care-i învață cum să cinstească pe Dumnezeu, pe părinți și pe mai marii lor, cum să-și implinească

datoriile către cârmuire care îngrijește pentru binele lor, cum să se lenească de lene și beție; și, prin urmare, cum să se facă buni gospodari. Atunci vor ști că pe ogor cu plugul sub mână și cu inima la lucru sunt siguri astăzi pentru pâinea de mâine. fiindcă ea va atârna numai de munca lor! Se vor bucura de un aer curat și vor avea grâne, poame, lăpturi și alte bogății ce le dă bunul Dumnezeu! Cât privește iata, ea nu avea altceva mai bun de făcut — după Negruzzi! — decât să învețe gospodăria dela mamică-sa, pentrucă astfel „va ajuta bărbatul la muncă; își va crește copilii și va fi mamă bună, soție bună și fiică bună“.

Aceste sfaturi cu un caracter reacționar și obscurantist nu sunt întâmplătoare la Negruzzi. Ele ne arată părerile lui într-o problemă socială importantă, în perioada în care se îndepărtase de fruntașii mișcării progresiste, de propriile-i elanuri din tinerețe. Cel ce rămăsese străin de revoluția dela 1848, arătându-se chiar ostil acesteia, apăra prin astfel de sfaturi interesele marii boierini. La această atitudine retrogradă va rămâne Negruzzi până la sfârșitul vieții sale, așa cum reiese și din schimbul lui de scrisori cu Ion Ionescu dela Brad, în anul 1859. „Am zis o și voi zice-o totdeauna — spune el într-una din scrisorile acestea — : ceeace împilează pe locuitorii sătean nu e abuzul parțial al subprefectului sau al jandarmului. nu e nici boieresc, nici posesorul grec; sunt două vișuri ce nu prins rădăcini în el: „Lenea și Beția“.

Astfel de afirmații dușmănoase țărănimii sărace n'au rămas fără răspuns. Scriitorului boier i s'a atras atenția că beția și lenea nu sunt, cauze ci efecte: „adevăratele cauze care au produs asemenea triste efecte sunt anăsarile de tot felul, atât din partea guvernului, care numai dela dânșii a cerut și a luat: precum și din partea proprietarului și a posesorilor care tot dela dânșii au cerut și au luat fiecare cât a vrut și a socotit“ („Tribuna română“, 1859).

Revenind la analiza „Scrisorilor“, se cuvine să acordăm o mențiune deosebită celor care au ca temă limba și literatura. În fața curentelor reformatoare care siluiau limba, Negruzzi ia o atitudine de bun simț în Scrisorile XIV—XVIII, publicate între 1841 și 1845. Ca și Alecu Russo, Alecsandri și alții, el susține că limba literară trebuie să-și tragă seva din limba poporului și a cărților vechi:

„Dacă limba ar fi rămas precum se vede în cărțile vechi și se aude în gura poporului, și vr'un om inzestrat cu o știință sistematică a limbilor rude s'ar fi apucat a o aduna și a o așeza precum cer tipul și originea ei, negreșit că am fi scăpat de toate aceste pleonasmе, florituri și cacofonii“ (Despre limba românească)

Pe aceeași linie justă se plasează Negruzzi și în ceea ce privește problema slavonismelor. Explicând istoricește — ca și Al. Russo — existența slavonismelor în limba noastră, Negruzzi arată că a încerca scoaterea lor înseamnă a duce la destrămarea limbii. O limbă din care puriștii latinizanți ar scoate slavonismele ar fi o limbă „căreia nimic nu i-ar lipsi alta decât de a fi — românească”.

Prețuind limba și creațiile literare ale poporului, scriitorul ne-a dat o povestire originală, alcătuită din proverbe cu ingeniozitate legate între ele, în Scrisoarea a XII-a („Păcală și Tândală”), în genul cultivat de Anton Pann. De altfel, Negruzzi s'a ocupat în câteva rânduri de literatura populară. Astfel, în 1840, a publicat în „Dacia literară” un articol important în această privință, sub titlul „Scene pitorești din obiceiurile Moldaviei. Căntece populare a Moldaviei și tot pe atunci a compus trei doine.

Deși nu face parte dintre „Scrisori”, vom aminti aici și fragmentul memorialistic „Cum am învățat românește”, o povestire vioaie, în care aflăm nu numai amănunte autobiografice din copilăria scriitorului, ci și informații asupra stării școlii românești în primele decenii ale secolului al XIX-lea.

Teatrul. Am văzut că Negruzzi, ca și Alecsandri, Russo, Kogălniceanu, considera teatrul ca un mijloc de educație și ridicare a nivelului cultural. Pentru a folosi acestei instituții, el a tradus din Victor Hugo („Maria Tudor” și „Angelo”, 1837), a prelucrat un număr mai mare de vodeviluri și farse, și a dat și câteva încercări personale: „Elevul conservatorului” (1839), „Doi țărani și cinci cârlani” (1849) „Carantina” și „Muza dela Burdujeni”. Toate aceste lucrări nu au altă valoare decât aceea de a fi contribuit la dezvoltarea teatrului românesc. În „Muza dela Burdujeni”, scriitorul batjocorește fonetismul lui Aron Pumnul și italianismul lui Eliade.

Concluzii

În dezvoltarea literaturii noastre, opera lui C. Negruzzi ocupă un loc însemnat în cadrul primei jumătăți a secolului al XIX-lea. Până pe la 1845, Negruzzi a desfășurat o vie activitate literară, dându-ne o serie de opere valoroase, printre care la loc de frunte se situează nuvela istorică „Alexandru Lăpușneanu”. Prin această activitate, el a fost de folos progresului cultural al poporului nostru. Frânat însă de apartenența lui de clasă, a sfârșit prin a

lua o atitudine conservatoare, retrogradă, ceea ce a constituit atât sfârșitul misiunii sale culturale, cât și secătuirea talentului său literar.

Valoarea lui în istoria literaturii noastre constă în ceea ce ne-a dat înainte de 1848 și anume:

1. A creat nuvela românească și a fost deschizător de drumuri și în alte genuri (poema eroică, amintirile, scrisorile literare).

2. A contribuit la crearea teatrului românesc.

3. Prin traducerea din Pușchin, A. Cantemir, V. Hugo și Byron, a popularizat la noi opere valoroase ale literaturii universale, în special ale celei rusești.

4. A atras atenția asupra importanței folclorului și a și dat modele de folosire a lui în opere proprii.

5. A participat la lupta împotriva aberațiilor în filologie, subliniind importanța influenței slavone în limba noastră.

ALECU RUSSO

(1819—1859)

Viața

Alec Russo sau Rusu s'a născut la 17 Martie 1819. Era fiul lui Iancu Rusu, proprietar de moșii și negustor de cereale. Copilăria și-a petrecut-o la țară, „*într'un sat frumos, răschirat între rădăcini și copaci pe o vale a Codrilor Bâcului*”, unde în serile senine asculta poveștile moșnegilor despre luptele cu tătarii și turcii sau despre Ileana Cosânzeana. Prin 1831, aproape întreaga familie Rusu a fost nimicită de holeră, Alec — așa cum va povesti el mai târziu — rămânând „*singur viu din patruzeci persoane ce locuiau într'o casă*”. Iancu Rusu scăpase și el, deoarece era plecat de acasă.

Nu se știe unde a urmat școala elementară. Școala medie și cursurile vechi a urmat în Elveția, la institutul Naville de lângă Geneva, unde a rămas până în 1835. În drum spre țară s'a oprit numai pentru câteva luni la Viena, urmând cursurile la o Academie comercială. Reîntors în Moldova, l-a ajutat un timp pe tatăl său în administrarea moșiei. În 1841, în urma neînțelegerilor ce se iscaseră între el și tatăl său, ceru un loc în magistratură și fu numit judecător la Piatra-Neamț.

În această funcție făcea cercetări la țară, căci îl pasionau prilejurile naturii și folclorul. „*Mai bine îmi place — spune el într'o*

cugetare a sa — *cărarea dela munte decât cariera deschisă înaintea mea*". În această perioadă a vieții, a strâns poezii populare pe care le-a dat lui Vasile Alecsandri.

Renunțând la magistratură în 1844, se stabili ca avocat la Iași și luă parte la manifestările culturale și politice, alături de prietenii săi V. Alecsandri și M. Kogălniceanu. Ca și aceștia, Alecu Russo are poziția boiernașului insuflețit de avântul revoluționar al forțelor progresiste, nemulțumit de societatea în care trăia și dovedind interes și simpatie față de țărănime.

Atitudinea lui critică față de societatea vremii avea să-l pună curând în conflict cu stăpânirea. Prin 1846, Teatrul Național din Iași îi reprezintă piesa „*Jicnicerul Vadră*”, sau „*Provincialul la Teatrul Național*”. Înălțându-se, așa cum ne spune el, isprăvile „*unor haiduci moldoveni, cu îmbrăcămintea și graiul lor, cu cântece de ale lor, care la sfârșit se ucideau toți*”, autorul voia să facă „*o epigramă în contra dramelor care au copleșit scena*”. Pentru această piesă (al cărei text nu ni s'a păstrat), din care cenzura tăiasse o treime, iar actorii ce nu-și învățaseră rolul omiseseră o jumătate. Alecu Russo fu surghiunit la schitul Soveja din județul Putna. Conținutul piesei, aluziile ei satirice, versuri ca:

„*Din Focșani la Dorohoi
Țara-i plină de ciocoi*”.

provocaseră mânia domnitorului care voi, prin exilarea lui Russo, să intimidaze pe tinerii ce nutreau idei liberale.

Când, la 27 Martie 1848, izbucni revoluția din Moldova, Alecu Russo fu unul dintre fruntașii care semnară proclamația. Mișcarea revoluționară eșuă însă.

Alecu Russo, porni în pribegie, prigonit ca și ceilalți fruntași ai revoluției. Trecând în Ardeal, el luă parte la adunarea de pe Câmpia Libertății. Suspectat de autoritățile ungurești, este arestat și închis timp de două luni la Cluj. În urma protestelor lui și ale prietenilor săi aflați în Bucovina, el fu eliberat.

La aflarea succeselor revoluției burgheze din Țara Românească el scrise lui Bălcescu: „*Sunt mândru de voi și gloria revoluției voastre se va răspândi și asupra noastră ca și a tuturor românilor*”

Părăsind Ardealul, Russo trecu pe la București, apoi prin Bucovina, de unde pleacă la Paris, împreună cu alți revoluționari. La Paris rămase doi ani. Aci colaboră la revista „*România viitoare*”, scoasă de Alecsandri și Bălcescu. După înapoierea din

Franța, reîncepu să practice advocatura. Ca avocat al Băncii Naționale a Moldovei, procurist al lui Iancu Alexandri, pledant în mai multe procese mari, el reuși să facă o carecare avere. Ținu o vreme în arendă moșia Mircești a lui Vasile Alecsandri și exploată moșia Tețcani din Bacău, al cărei proprietar era. Bolnav de tuberculoză încă mal demult, muri la 4 Februarie 1859.

Alecu Russo a trăit într'o epocă de frământări, pe care el însuși o caracterizează astfel în „Cugetări”: „*Delta 1835 până la 1855, adică în curs de 20 de ani, Moldova a trăit mai mult decât în cele de pe urmă două veacuri*”. Aparținând micii boierimi, el a fost cucerit de năzuințele afirmate de reprezentanții forțelor progresului. „...*Iumea — scrie el — merge înainte și nu se poate întoarce, îmi nu poate fi tată sau frate părintelui său...*” Se socotea un „oștas al propășirii”, dar în ceea ce privește realizarea acestei propășiri el era mai mult un reformist decât un revoluționar. Aceasta se explică prin însăși poziția lui de clasă. Evoluția sa a urmat pe aceea a burgheziei moldovene care încă de timpuriu s'a aliat cu boierimea. Faptul acesta se oglindește clar în opera lui, în care vom întâlni însemnate aspecte progresiste, dar și o limită bine stabilită în ceea ce privește ideile social-politice.

Opera critică

Printre cele dintâi lucrări ale lui Alecu Russo, este și articolul „*Critica criticii*”, publicat la 1846 în „*Albina Românească*”. Articolul este interesant prin aceea că, răspunzând pe un ton polemic unui oarecare D Gusti care-i criticase cu rea voință comedia „*Băcălia ambițioasă*”, Alecu Russo pune problema literaturii naționale și a rolului criticii. El este convins ca și Kogălniceanu — cu care se aseamănă în păreri, deoarece a avut, în mare, o evoluție socială asemănătoare — că: „*Tălmăciri, imitații, cercări, deși vrednice de laudă, nu alcătuiesc o literatură*”. Este satisfăcut de aceea că publicul încurajează producțiile naționale, înțelegând că „*locul său este la piese naționale... că este mai de folos a se juca pe scena națională obiceiurile, nărvurile știute în limba noastră, decât traduceri de obiceiuri străine...*” care „*nici nu pot aduce vreun folos scopului unui teatru, adecă îmbunătățirea nărvurilor și educația obștească*”.

Deci, Russo consideră teatrul o școală de educație cetățenească. O altă idee remarcabilă exprimată de Russo în acest articol este înțelegerea personajelor unei opere literare ca reprezentări tipice ale vieții: „...*ideea autorului este și a fost de a generaliza*” și

mai departe „băcălia s'a luat drept nume colectiv, care cuprinde toată tagma". O părere justă are Russo în ceea ce privește critica: „nu-i destul de a ști carte și a scri, pentru a și critica... mai trebuie neapărat judecata nepărtinitoare, cunoștința lucrurilor, a lumii și a oamenilor..."

În „*Studie moldovană*" (1851—52), lucrare publicată în revista „*Zimbrul*" sub pseudonimul Terentie Flora. Alacu Russo constată marile prefaceri pe care le-a suferit societatea moldovenească, în „*Iarma ideilor nouă*" și-și mărturisește jalea ce-l pătrunde, văzând „*risipirea cea iute a trecutului*".

Aceeași temă o reia și o adâncește în „*Cugetări*" publicate în „*România literară*" în 1855. Capitolul I din partea întâi, transcrie aproape cuvânt cu cuvânt începutul „*Studiei moldovane*". Gândindu-se cu jale la trecutul ce s'a risipit, Russo subliniază: „*Jalea mea nu este însă că au trecut, dar că au trecut fără a-și lăsa testamentul; răpegiunea cu care s'a stins trecutul dintre noi este judecata cea mai înfricoșată a aceluia trecut! Ce este vrednic de trăit nu moare!*" Este evident că Russo nu are față de trecut atitudinea categorică a unui tradiționalist, a unui conservator. Comparând trecutul cu un codru tăiat, el este mulțumit că „*plugul, adică civilizația, stărpește pe fiecare zi rădăcinile și prefăce codrul în curătură, curătura în lan frumos, iar lanul în câmpii roditoare...*" Condamnă însă ruptura totală cu trecutul, căci „*fără trecut, societățile sunt șchioape*". Ceea ce regretă este părăsirea tuturor obiceiurilor părintești, depărtarea de „*fizionomia poporală*", înstrăinarea „*claselor cultivate*" de popor: „*Pe cât boierul crește în idei și în învățatură, pe atâta poporul rămâne în întuneric*". Dar Russo nu adâncește critica sa, el nu se zisează rădăcinile de clasă ale situației grele în care se află poporul. Poziția lui socială îi limitează considerabil înțelegerea raporturilor sociale din timpul său, dar mai ales din trecut. Sezîsând defectele prezentului, el crede în mod greșit că aceste defecte își au rădăcina în însăși sfărâmarea relațiilor din trecut: „*Credințele, vorba, erau una la boier și la plugar; acea legătură s'a intrerupt*" și mai departe: „*În vremea trecută, boierul vorbea, trăia cu țăranul precum ar fi vorbit cu alt al său necăstănit; se înțelegeau amândoi în limbă și idei*". În felul acesta, Russo strămută problema de pe planul social-economic pe cel cultural, găsind că prăpastia dintre boieri și popor o constituie faptul că știința este apanajul exclusiv al celor dintâi. Dar, deși punctul de plecare este fundamental greșit — căci el ignorează lupta de clasă, — discuția pe care o începe în *Cugetări* asupra limbii și literaturii, aduce elemente valoroase. Russo com-

bate viguros rătăcirile lingvistice ale vremii: latinismul, italianismul și fonetismul exagerat. Pe latiniști îi satirizează cu humor, dar și cu amărăciune, gândindu-se ce limbă ridicolă ar fi întâmpinat Ștefan cel Mare dacă s'ar scula din mormânt: „*Eroute ilustrul trompeta gloriei tale penetră inimile bravilor Romani și admirăciune grandioasă și neîndeșnisabilă pentru meritul neînvincibilităciunii tale!*” Deasemenea își exprimă părerea de rău că frumoasa adunare de pe Câmpia Libertății dela Blaj a fost întu-necată de limba „stropsită” pe care o vorbea „inteligența ardeleană” în surtuc. Oratorii vorbeau o limbă de neînțeles pentru poporul adunat acolo (Cugetări, partea I, cap. I).

În legătură cu tendința latiniștilor de a schimba limba, Russo procedează la căutarea cauzelor ce duc la exagerările latinizante din Ardeal sub motiv de „românie”. El vede cu îngrijorare propaganda catolică sprijinită pe latinizarea limbii, cu scopul de a desbina poporul, de a menține dominația imperiului habsburgic. Este interesant că el înțelege că la baza activității lui Micu, Șincai și Maior s'au aflat motive politice, care au încetat de a mai exista: „*Uităm că latinismul și neolatinismul au fost un steag politic, ce nu mai prinde loc acum!*”.

Înțelegând just problema, Russo arată că limbile se nasc pe „*discompoziția altor limbi, se dezvoltă, au o evoluție și apoi dispar!*” Dacă popoarele se amestecă între ele, înseamnă că se amestecă mai multe limbi. Limba românească s'a schimbat cu timpul, nu numai din cauza trecerii anilor și din cauza mediului natural, dar și pentru că s'a amestecat cu alte limbi. Subliniază marea importanță a influenței slavone în limba noastră. El scrie: „*Scoateți slavonismul din limba noastră și s'a dus originalitatea!*”. Arată că slavonismul este un rezultat istoric în limba română. Cere filologilor să facă o gramatică a limbii „*după limba, nu ce ar trebui să avem, dar după limba ce avem!*” (Cugetări, partea I, cap. III). Pentru apărarea limbii vorbită de popor, Russo spune: „*Cuvântul e bogăția celor săraci, lără învățatură!*”, arătând prin aceasta că uzul unui cuvânt notărește existența lui, nu pedanteria mânuitorilor de limbă. Russo subliniază nevoia alcătuirii unui dicționar al limbajului uzual, pe care să-l folosească și scriitorii. Ca o concluzie a ideilor pe care le apără cu stăruință, ca un îndemn pe care îl dă celor ce se ocupă cu „*restaurarea limbii!*”, Al. Russo spune: „*După părerea mea, rolul adevăraților învățați ce se vor îndeletnici cu filologia, va fi să se mărginească în definiția rânduelilor limbii, statornicia sintaxei și a ortografeii. ...Cuvântul fie slav, fie turc, fie latin, ce se va români, are drept la împământenire și numai obșteasca frământ-*

tare și nevoia poate să-i dea indigenatul, iar nu autoritatea [abril-
canților de sisteme" (Cugetări, partea II-a, cap. V).

Combătând pedantismul filologilor, Russo amintește de limba frumoasă a cronicarilor, dar nici în această privință nu se situează pe poziții conservatoare. „Pedantismul, spune el, nu este nici încrederea că limba trebuie a rămânea limba cronicarilor". Ideile noi, vremurile noi și nevoile noi „cer gânduri și cuvinte nouă". Ceeace hotărăște valoarea limbii folosite de un scriitor este posibilitatea ei de a „tălmăci gândul într'un chip ca toți ascultătorii să-l poată înțelege".

Russo are păreri juste și în privința literaturii, pe care o definește ca „expresia vieții unei nații". Deaceea, el combate cosmopolitismul scriitorilor, care împrumută idei din autorii străini și le exprimă într'o limbă schimonosită, pe care pentru a o înțelege ai nevoie de dicționar. „Inrâurirea literaturilor, ca să fie dreaptă și legiuită, trebuie să iasă din gradul civilizației, din aplicarea națională, din înrâurirea stării morale, sociale și politice; toate aceste elemente trebuie să se înștre dela olaltă" (Cugetări, partea I, cap. I). Pentru a crea o literatură valoroasă, scriitorii, inspirându-se din viață, trebuie să scrie în „limba obștească". Scriitorii mari „sunt mari, nemuritori și vrednici, pentru că toți îi înțeleg, mici și mari, neștiutori și învățați".

Ceeace străhate ca un fir călăuzitor întreg studiul intitulat *Cugetări* este dragostea lui Russo pentru popor, pentru limba vorbită de popor. Combătând aberațiile diferitelor curente filologice, cerând o literatură inspirată din viață și scrisă în limba „obștească", Russo exprimă ideile avansate ale acelei părți a burgheziei în dezvoltare, care era interesată în acțiunea de răspândire a culturii în masele pe care voia să le atragă în lupta pentru atingerea obiectivelor sale.

Russo însuși exprimă răspicat aceasta, spunând: „Dacă șefii nu vorbesc limba soldaților, dacă învățații și autorii nu scriu pentru popor, apoi de ce mai pierd vremea în vorbe și în scrieri neînțelese?"

Am văzut însă și limitele cugetării lui Russo, limite ce-și au rădăcina în mentalitatea boiernașului care interpretează greșit relațiile sociale dintre exploatați și exploatați, ignorând baza economică a societății, a luptei de clasă.

Trbuie să menționăm, printre articolele critice, articolul „*Contra Ardelenilor*", publicat în „*Steaua Dunării*" (1856). Russo a publicat acest articol în cadrul polemicii dintre Gh. Barițiu, pe de o parte, și M. Kogălniceanu, pe de altă parte. Combătând cu vehemență purismul latiniștilor, Russo pune aici problema patriotismu-

lui. El combate orice exclusivism, pronunțându-se cu vehemență împotriva antisemitismului:

„Pentru șii lui Israil, mărturisim că este o șaptă înțeleaptă a nu se apăsa... suntem de aceia cari chemam pentru dânsu îngrijirea, dreptatea și dreptățile toate... Ori sub ce chip și pretext se arată apăsa-rea în lume, tot strămbătate se chiamă; acei cari ridică la sarcinile țării trebuie să aiba locul lor la bunuri și la folosiri — precum Românii se desport în Români ortodocși și Români catolici, vor fi și Români Israeliti; și patria va câștiga ju mai mulți. Exclusia (= exclusivismul) nu are simpatiile noastre...“

Ce consecințe rele are naționalismul șovin, bazat pe disprețul și împilarea față de alte popoare, și pe supraaprecierea orgolioasă a calităților naționale, ne arată Russo în „Cugetări“: *„...de mult ce ne vom lăuda, de mult ce vom huli celelalte neamuri, Românii vor socoti că sunt buni și mari din născare și se vor scufunda iarăși în somnul lor adânc“.*

Problema literaturii și a limbii literare o reia Alecu Russo în „hronica literară“ *Poetul Dăscălescu* și în „nota“ despre poetul *Mihai Cucureanu*, mort de tânăr. Pe cel dintâi îl prețuește pentru că e *„poetul celor neștiutori de frantuzisme, poetul răzeșilor“*, poet a cărui poezie *„nu vrea să fie nici lamartiniană, nici bayroniană, nici hugoniană“*.

Alecu Russo apreciază într'un chip deosebit poezia populară despre care vorbește cu diferite ocazii, mai ales în studiul *„Poezia populară“*, care s'a tipărit postum, în 1868, în *„Foaia Societății pentru literatura și cultura română“* ce apărea în Bucovina. Russo consideră în chip științific că *„datinele, poveștile, muzica și poezia sunt arhivele popoarelor“*, căci în ele se oglindește viața popoarelor de-a lungul veacurilor. Studiind poezia populară, el o pune necentenit în legătură cu epoca istorică în care a fost produsă, subliniind că baladele *„adeveresc cronicile“*, pe care le completează chiar. *„Astfel observă el, în timp ce cronicile nu pomenesc nimic despre comerț, se găsesc poeziile populare care oglesc și această ocupație. Într'un cuvânt, poeziile populare aduc informații prețioase despre relațiile noastre politice și comerciale la care se mai adaugă o largă prescriere de starea morală, de obiceiurile vieții intime și de organizarea socială a Principatelor“*. În această realistă oglindire a realității, ca și în armonia limbii stă valoarea folclorului. Poezia populară trebuie să fie studiată de scriitori, căci viitorul literaturii românești *„își va găsi loc de scăpare în poezia populară“*. Numai contactul cu poezia populară va da literaturii un caracter original,

smulgând-o din situația de „*amestecătură indigestă de limbi neolatine, de o sumă de idei luate fără niciun sistem dela străini*”.

Prețuirea folclorului, considerarea lui ca un mijloc de însănătoșire a literaturii decăzute prin ploconirea față de cultura Occidentului, reprezintă alte note progresiste în opera lui Russo.

Opera literară

„*Cântarea României*” este cea mai cunoscută scriere a lui Alecu Russo. Acest poem în proză a fost publicat pentru întâia oară în „*România viitoare*”, revistă scoasă într’un singur număr la 1850 la Paris, de către tinerii români pribegi, refugiați în urma revoluției din 1848. Poemul a apărut însoțit de o introducere a lui Bălcescu, în care arată că manuscrisul a fost găsit într’o mănăstire din Carpați, scris probabil de vreun călugăr. Publicarea poemului în aceste condiții a făcut să fie socotit drept autor Bălcescu, până când Vasile Alecsandri, prieten și cu Russo și cu Bălcescu, combate această versiune. El publică un nou text al „*Cântării României*” în revista „*România literară*” din 1855 cu numele autorului: Alecu Russo. Mai târziu, într’o scrisoare adresată lui Odobescu și publicată de acesta, desvâlue că posedă manuscrisul francez, după care Bălcescu a publicat poemul tradus în „*România viitoare*”. Atribuirea poemului unui călugăr a fost pusă la cale chiar de Russo și de Bălcescu, cu știrea lui Alecsandri. Această „mistificare literară” era în spiritul vremii. În epocile pline de opreliști, poeții sociali neputând vorbi pe față recurgeau fie la procedeul mistificărilor literare, fie la alegoria fabulei; deaceia și „*Cântarea României*” folosește în unele paragrafe haina alegoriei. În 61 de versete, unele pe un ton elegiac-interrogativ, altele narativ-lirice, și retorice, în alte pasagii de un accentuat efect educativ (paragraful 16 din versiunea Bălcescu) se perindă în formă alegorică evenimentele dela cucerirea Daciei până în timpul când a fost scrisă opera. Poemul în proză al lui Alecu Russo e un cântec de slavă adus țării și de îmbărbătare, cuprinde uneori descrieri senine, alteori întunecate, evocă episoade din trecut, prevede vremurile noi ce se apropie.

În versete lirice avântate, Russo cântă frumusețile țării: „*Verzi sunt dealurile tale, frumoase pădurile și dumbrăvile spânzurate de coastele dealurilor, limpede și senin e cerul tău. Munții se înalță truși în văzduh; râurile, ca brâte peștișe, ocolesc câmpurile; nopțile tale încântă auzul, ziua șarmecă văzul...*” În ciuda frumuseții și bogăției sale, țara geme, plânge, căci poporul este lipsit de libertate, este exploatat de boierime: „*Acolo unde nu e lege nu e nici slobozenie și acolo unde legea e numai pentru unii, și ceilalți sunt*

scolii de sub ascultarea ei, slobozenia a pierit... căci atunci ea asuprea, nevoile, necazurile și sărăcia izvorăsc în lume: atunci lumea se împarte în săraci și bogăți, în stăpâni și robi, în flămânzi și îmbuibați... atunci lumea stă în cumpănă de piatră...”

Dar, constată Russo, lumea veche se prăbușește, „și pe a ei dărmături slobozenia se înalță!...” vorbește Russo cu avânt și căldură despre libertate (slobozenia): „Cel ce nu cunoaște nevoia legii, nu cunoaște ce este slobozenia” și mai departe: „Slobozenia e indoită... cea dinlăuntru și cea din afară... Slobozenia din afară este neatâr-narea moșiei... Slobozenia dinlăuntru este legea, legea așezată prin învoirea tuturor și la care toți deopotrivă se supun”.

Nedreptatea, exploatarea, sunt cauzele suferinței poporului „...legea dreptății e frăția, și ce frăție poate fi între uliu și prada lui, între răpitor și răpît, între drept și nedrept?”

Țara este îndemnată să ridice capul, căci ziua dreptății se apropie: „va sosi ziua izbândirii, ziua când vrabia se va lupta cu uliul și-l va birui... și într’adevăr zic vouă, acea zi s’a apropiat” Dreptatea socială, arată Russo, va fi câștigată prin „furtună strașnică”, prin revoluție. Din „blestemele văduvelor sărace, sudoarea oamenilor aruncată ca pleava, hrana sârmanilor mistuită” va crește „furtuna omenească”, „răsplata completă”, căci „sabia Domnului e în mâna norodului”. Forța popoarelor nu stă în avuțiile de aur care sunt pieritoare, ci în muncă. Aceasta este „bogăția veșnică”.

În finalul poemului său, Russo prevede sfârșitul suferințelor patriei:

„Deșteaptă-te pământ român!... Cinge-ți coapsa ta, caută și ascultă... ziua dreptății se apropie... Toate popoarele s’au mișcat... căci furtuna mântuirii a început!”.

„Cântarea României” cuprinde sub vestmântul ei biblic, sub po-dobeale alegoriei, un mesaj plin de căldură pe care Russo în spi-ritul refugiaților care, la Paris, erau încă încălzii de avânt revolu-ționar îl adresează poporului: Imprumutând imagini și expresii din cântecele bătrânești din cronici și din scrierile religioase, opera este străbătută de dragoste pentru popor, de încredere într’un viitor liber și fericit, dar nici aici nu lipsește idealizarea trecutului.

În revista „România literară” din 1855, au apărut „Amintirile” în care Russo povestește întâmplări din propria-i copilărie, dar mai ales lăpt din istoria Moldovei. El evocă în pagini pline de căldură sațul copilăriei sale, petrecerile de 1 Mai la curțile boierești și în mijlocul sațului. Dela aceste amintiri trece la o serie de reflecții asupra trecutului și asupra prezentului. Aceste reflecții sunt în spi-ritul „Cugetărilor”. Ele dovedesc dragostea fierbinte a lui Russo

față de patrie, admirația lui față de domnitorii care au stat în fruntea poporului în lupta lui pentru păstrarea libertății. Amintind de revoluția dela 1821, autorul critică boierimea care, pribegită peste hotare, „târguia țara cu prețul intoarcerii“, în timp ce „*norodul român, apăsător, dar neuitător de trecut, acel norod ce se vede numai când sosește primejdia și greul*“, era lăsat mai departe să îndure toate mișeliile despoților dela conducere.

O altă lucrare literară a lui Russo este „*Soveja*“, scrisă în franțuzește, tradusă și publicată de Odobescu în „*Revista Română*“ în anul 1863. „*Soveja*“ cuprinde însemnările lui Russo scrise între 26 Februarie și 4 Aprilie 1846, în timpul surghiunirii sale ca urmare a reprezentării pieșei „*Jicnicerul Vadră*“. Scriitorul povestește cu umor împrejurările care l-au dus în exil, descrie călătoria dela Iași la Soveja și șederea lui acolo. Cu ironie, uneori mușcatoare, vorbește despre autoritățile vremii: „*darurile ministeriale le păstrez, căci un ministru nu dă în toate zilele*“.

Și în aceste însemnări, Russo critică tendințele latinizante și alienizante în limbă și-și arată interesul pentru poezia populară. La Soveja, Russo a auzit și a transcris „*Miorița*“.

Russo a folosit tradiții populare în povestirile „*Piatra Teiului*“ („*Fragment dintr'o călătorie în Munții Moldovei*“) și „*Stânca Corbului*“, în care descrie peisajul în culori vii și sugestive și povestește legende ascultate dela localnici. Ambele lucrări au apărut postum.

Tot după moartea autorului a apărut și „*Iași și locuitorii lui în 1840*“. În lucrarea aceasta, Russo schițează o frescă a capitalei Moldovei, încercând totodată să-i descifreze trecutul istoric. În aspectele variate ale capitalei uneori de un amestec grotesc, scriitorul știe să deslușească lupta dintre vechi și nou, acesta din urmă având toate șansele victoriei: „*Ca în orice țară pe cale de regenerare, sunt la noi două principii care stau în luptă, o luptă innăbușită, însă uriașă și neconținută, între bătrân și tânăr, între obiceiul căzut și veșted și inovația cutezătoare, plină de putere și de viață, o luptă pe moarte între vechi și nou, în care biruința greu câștigată va fi a celui din urmă*“. Tânăr, dornic să vadă victoria noului, Russo dă câteva pagini de judicioasă critică a societății ieșene, în special a marii boierimi.

„*Boerii cei bătrâni, în afară de tribunale, de partida de wist și de macaua prea iubită, la care își minează familiile mângâindu-și cu plăcere bărbile lungi, iar cei tineri răsucindu-și mustața — sunt nuli pentru societate; se mulțămesc să fumeze ciubuc după ciubuc, să ia dimineața și după somnul de după prânz dulceți (minunat*

obicei) și să soarbă cafeaua turcească, batjocorindu-și cu toată energia moldovenească țiganii și slugile". Dar mai departe adaugă: „Ușurătatea și vorbele rele sunt indeletnicirea cucoanelor; și lenea, deschisă sgomotelor străzii și noutăților cronicel moravurilor, partea bărbaților“.

Alte scrieri ale lui Russo sunt „Decebal și Ștefan cel Mare“, „Holera“ „Oșiterii francezi în Moldova“, „Palatul lui Duca Vodă“.

Concluzii

Scrierile lui Alecu Russo conțin un număr însemnat de idei progresiste — Ideile forțelor progresului social, din epoca revoluției burghezo-democratice dela 1848. Valoarea operei lui constă, în rezumat în următoarele:

1. Atitudinea critică față de societatea contemporană cu puternice rămășițe feudale, refractară înnoirilor, caracterizată prin „strâmbătate“ și lipsă a „slobozeniei“.

2. Dragostea față de patrie, de poporul asuprit, de limba și literatura poporului.

3. Increderea într'un viitor mai bun, în progres, scriitorul însuși socotindu-se un „ostaș al propășirii“.

4. Patriotismul sănătos și combaterea naționalismului șovin, a rasismului în genere.

5. Înțelegerea justă a procesului dezvoltării limbii. Punerea în lumină a importanței elementului slavon în formarea poporului și a limbii noastre.

6. Combaterea imitațiilor literare, a ploconirii în fața literaturii occidentale. Indrumarea creației literare — teoretic, dar și prin încercări practice personale — spre izvorul originalității naționale, care este folclorul.

Militând pentru aceste idei, Alecu Russo a fost cu adevărat un „ostaș al propășirii“ în cultura noastră. Dar ca la mai toți scriitorii generației dela 1848, opera lui Russo s'a resimțit de influența evoluției burgheziei care s'a aliat mereu strâns cu marea boierime, trădând poporul. Poziția lui de clasă l-a împiedicat să înțeleagă în adâncime relațiile sociale și să proclame cu tărie necesitatea înlăturării prin violență revoluționară a orânduirii feudale.

Opera lui Alecu Russo, reprezintă prin conținutul ei de idei înaintate un moment însemnat în progresul culturii noastre.

VASILE ALECSANDRI

(1819—1890)

Viața

Vasile Alecsandri s'a născut la Bacău în anul 1819. Tatăl său își agonisea averea prin negoț și slujbe, obținând astfel o boierie de rangul al doilea, dar rămânând legat, în fond, de interesele burgheziei în dezvoltare.

Situația tatălui său i-a îngăduit să primească o creștere aleasă. — cu dascăli în casă, — printre care s'a numărat și maramureșanul Ghernian Vida, care purta cu sine, în manuscris, *Cronica lui Șincai*.

Dat în 1828 la un institut francez, viitorul poet urmează cursurile până la 1834. În vara acestui an, el este trimis de tatăl său pentru studii la Paris. După ce în anul următor, își trece bacalaureatul, tânărul încearcă să urmeze Medicina, Dreptul și Ingineria, dar nu se simte atras de niciuna dintre ele și le părăsește pe rând. Rămâne totuși la Paris mai mulți ani și, în tovarășia unor tineri moldoveni și munteni ca viitorul domn Cuza, Docan, pictorul Negulici și Ion Ghica, se cultivă și asistă la transformările unei societăți mai înaintate decât societatea noastră, în care clasa burgheză, căreia îi aparținea și cu ale cărei aspirații se identifica, făcuse revoluția și cucerise puterea în Stat.

Parisul, care era în acea vreme centrul revoluționar cel mai înaintat, înregistra și comenta frământările sociale din întreaga Europă, așa că Vasile Alecsandri poate învăța aci o sumă de lucruri în legătură cu posibilitățile de dezvoltare ale țării sale.

Activitatea în preajma revoluției. În 1839, Alecsandri pornește spre țară. Vizitează mai întâi Italia, iar frumusețile naturii și comorile artistice ale acestei țări fac asupra lui o adâncă impresie. După o călătorie cu vaporul prin Constantinopol și Galați, în Decembrie 1839, ajunge între ai săi, în Moldova, unde îl așteapta gala numirea sa ca șef de birou în Ministerul Finanțelor.

Încă dela sosirea sa, el se alătură vechilor săi prieteni (Kogălniceanu, etc.) în lupta pe care o duceau acești tineri progresiști. În Ianuarie 1840, face parte dintre colaboratorii „*Daciei literare*”, unde publică nuvela „*Buchetiera dela Florența*” în care se găsesc câteva din impresiile pe care i le lăsase recenta lui trecere prin Italia. În acelaș an, împreună cu Kogălniceanu și cu C. Negruzzi, poetul preia conducerea Teatrului Național din Iași.

În vara anilor 1842 și 1843, călătorind în munții Moldovei, Alecsandri face cunoștință cu poezia populară și acest lucru are o importanță hotărâtoare atât pentru el cât și pentru întregul curent literar al vremii. *„Atunci scrisei sau mai bine zis improviză: — își amintește el mai târziu — cele mai bune poezii ale mele: Baba Ciocanța, Strunga, Doina, și-mi lăgăduii cu tot dinadinsul să las la o parte încercările mele de versificație franceză și să-mi urmez calea ce-mi croisem singur în domeniul adevăratei poezii românești“*.

În 1844, Vasile Alecsandri este redactor al revistei *Propășirea*, alături de Kogălniceanu. Aici publică ei o serie de poezii sub influența populară, iar în proză: *„Istoria unui Galben“* și *„Iușii în 1844“*. Semnificativă pentru această epocă de pregătire a revoluției este piesa *„Iușii în carnaval“* șarjă la adresa autorităților vremii, care se temeau la fiecare pas de un complot menit să răstoarne regimul absolutist al domnitorului Mihail Sturza.

În această epocă intervine și marea dragoste a poetului pentru Elena Negri: *„Steluța“*. După moartea acesteia, în 1847, Alecsandri este disperat, dar prietenul N. Bălcescu îi trimite de departe, cuvinte de îmbărbătare caracteristice ideilor generoase, patriotice ale generației dela 1848: *„Pentru ce să nu întoarcem dragostea noastră totată asupra unui obiect mare și nepieritor? Să nu ne mai trurăm dar, iubite Vasile, a alerga după lericirea intimă... Să întoarcem ceea ce ne-a mai rămas din dragostea noastră către țara noastră. România va fi iubită noastră. Într'însa și printr'însa să reînnoim și să întărim înțelesul nostru. Cântă-mi dar, iubite poet, cântă-mi România... Fie ea iubită ta, credința ta, Dumnezeuul tău. Iubește-o dar și tu pe toți a iubi pe iubită ta“*.

Într'acevăr deși pe Elena Negri căreia îi este închinat ciclul de poezii intitulat *„Lăcrămioare“* nu o va uita niciodată, — poetul se reîntoarce la lupta politică.

Alecsandri face parte din comitetul mișcării revoluționare din 1848 în Moldova. Memoriul cu cele 35 de revendicări, — care de altfel nu aveau nimic prea „revoluționar“ și care nu depășeau cu nimic revendicările unei burghezii foarte ușor dispusă la concesii — este, după mărturia unor contemporani, redactat de poet. Unele manifeste politice arată un Alecsandri situat pe o poziție democratică mai înaintată; așa este de pildă programul datat din Brașov, (semnat și de el, alături de alți 12 moldoveni) în care se cere împroprietărirea țăranilor fără nicio plată, precum și *„nimicirea tuturor privilegiilor și, prin urmare, deopotrivă purtare a sarcinilor Statului de către poporul indeobște precum și deopotrivă împărțirea lui*

la toate drepturile politice și civile". (Principiile noastre pentru reformarea patriei).

Din Transilvania, Alecsandri trece curând în Bucovina. După ce este ales secretarul comitetului revoluționar, prin luna Noembrie a anului 1848, el pornește din Bucovina spre Paris, unde, împreună cu ceilalți exilați munteni și moldoveni, duce o campanie puternică împotriva guvernelor reacționare, ce ajunseseră la cămina țării în Moldova și Muntenia, după înăbușirea revoluției.

După revoluție: revista „România Literară”. În Decembrie 1849, Alecsandri pornește spre țară și, ajuns aici, este numit, în locul tatălui său, director al Arhivelor Statului, de către noul domnitor ce urmasa lui Mihail Sturza. Călătorește în această epocă foarte mult. Cunoaște Franța, Spania, Maroc, Anglia, Belgia, Germania. Ducea după cum se vede, o viață îndestulată și fără griji. În felul acesta se explică seninătatea literaturii sale, care oglindea concepțiile unui om ce nu cunoaște direct nevoile și suferințele poporului, chiar dacă uneori se lasă cuprins de aventuri generoase.

În August 1854, primește, la Paris, vestea morții tatălui său și pornește imediat spre țară. Prin moartea tatălui său, situația materială a lui Vasile Alecsandri devine încă mai bună și mai independentă. Din 1849, el stăpânea moșia Mircești. Acum i se mai cuvin moșiile Borzești și Pătrășcani, două rânduri de case și un șir de prăvălii date cu chirie în Iași. Numai Mirceștii aveau vreo mie de hectare. Alecsandri deveni astfel un om foarte bogat și tot mai inclinat să slujească interesele clasei posedante. Deși mai face încă unele concesii formale (eliberează pe țiganii robi de pe moșia sa) nu se gândește însă să schimbe cu nimic situația țăranilor.

În 1855, scoate revista *România Literară*, continuatoare a *Daciei literare* și a *Propășirii*, revistă la care colaborează scriitori de seamă, atât din Moldova cât și din Muntenia (Alecsandri, Kogălniceanu, Al. Russo, C. Negri, Hurmuzachi, Donici, Crețeanu, Odobescu, Bolintineanu și alții). Ei anticipează astfel, prin unirea lor în domeniul literaturii, unirea politică de mai târziu. De altfel și titlul revistei este semnificativ în această privință, căci constituie o indicație asupra programului politic de constituire a unui stat unitar, național. Ca un omagiu, Vasile Alecsandri, așează în fruntea primului număr, articolul despre Răzvan Vodă al lui Bălcescu, mort cu trei ani înainte. Revista avea să fie suprimată de cenzură înainte de încheierea anului din cauza atitudinii sale democratice.

Lupta pentru Unirea Principatelor. Problema Unirii Principatelor se pune în această epocă din ce în ce mai hotărât. Vasile Alecsandri se angajează ca poet și ca om politic în această acțiune

națională și este ales în Comitetul Unirii, constituit în Moldova. Împreună cu Kogălniceanu și Ralet, Vasile Alecsandri este trimis la București, pentru a se plânge Comisiei Internaționale împotriva căimăcăniei antiunioniste din Moldova, care era hotărâtă să împiedice alegerea deputaților ce reprezentau curentul unionist. Cu toată această plângere, alegerile sunt falsificate, iar unirea amenințată. În aceste împrejurări, scrie poetul în poezia „Moldova în 1857”, versuri puternice, de blestem pentru cei care trădau interesele patriei și aspirațiile naționale:

„Voi zice, zice, până la moarte
Celor ce-s dușmani neimpăcați:
„O! Voi, unelte de rele soarte“
Pentru Românii ce sunt frați!

„Voi care insuți cu a voastră mâne
Mormântul țării l'ați pregătit,
„Și ați mușcat mâna ce v'a dat pâne,
„Și ați rănit sânul ce v'a iubit!

. . . . .
„Blestemul țării curând să cadă
„Pe capul vostru nelegiuit
„Blestem și ură!... Lumea să vadă
„Cât rău în lume ați făptuit!

În August, pleacă în Franța, unde rămâne — pare-se, suferind, — mai multă vreme. În lipsa lui alegerile falsificate din Moldova sunt anulate. În Septembrie 1857 au loc alte alegeri, în care unioniștii au o izbândă copleșitoare. Vasile Alecsandri este ales deputat al marilor proprietari — lucru interesant pentru delimitarea poziției pe care o ocupa pe atunci și pentru explicarea atitudinii pe care o va lua în curând.

În timpul Căimăcăniei, la 25 Octombrie 1858, poetul este numit ministru de externe al Moldovei, în guvernul în care viitorul domn A. Cuza era ministru de război. În calitate de aceasta, Vasile Alecsandri — care suferise în atâtea rânduri de pe urma cenzurii, — intervine să se asigure libertatea presei. Ales deputat în Adunarea care era chemată să desemneze pe noul Domn, poetul este unul din cei 48 de candidați propuși pentru această demnitate. Alecsandri este însă bucuros de alegerea prietenului său Alecsandru Ioan Cuza ca Domn, în același timp al Moldovei și al Munteniei, fapt care însemna începutul realizării năzuinței de unire într'un stat național.

Indeplinind diferite misiuni diplomatice, Alecsandri pleacă la Paris, apoi la Londra, la Paris, în Italia, iarăși în Franța, și din nou în Italia, asistând aici la fazele războiului poporului italian pentru eliberarea sa națională de sub jugul Austriei. Poetul discută cu suverani, miniștri, diplomați și se dovedește el însuși un diplomat îndemânat, așa că izbutește să se întoarcă în țară prin Iulie, nu numai cu multe simpatii personale câștigate, dar și cu bune rezultate pentru țară.

Alunecarea spre poziții conservatoare. Aproximativ de Junimea. Vasile Alecsandri însă nu avea să se înțeleagă până la capăt cu regimul lui Cuza. Dezvoltarea vieții economice, progresul social, dăduseră naștere la frământări și impuneau reforme democratice, îndeosebi, improprietățile țărănilor, reforme care nu se înfăptuiseră la 1848.

Posesor al unor moșii întinse și al unor averi considerabile, V. Alecsandri nu acceptă aceste reforme. El se apropie tot mai mult de coaliția dintre moșierime și marea burghezie, coaliție care se încheie atunci și care se pregătea să preia puterea în stat.

V. Alecsandri părăsește linia democratismului burghez, pe care se situase până atunci. Urmează în privința aceasta drumul parcurs de majoritatea burgheziei, în special de marea burghezie, care trădase idealurile proclamate la 1848 și încheie un rușinos compromis cu boierimea.

Această poziție reacționară a lui Alecsandri se vedește în atitudinea lui critică față de înnoirile vremii sale, în faptul că poetul își are acum idealul nu în viitor, ci în trecut. Și trecutul acesta, după care începe să suspine din ce în ce mai des, nu mai e cântat, ca până atunci, pentru a afla în el izvor de bărbăție în lupta pentru un viitor mai bun, ci cu părere de rău pentru vremile apuse, cu regretul că timpul nu poate fi oprit în loc.

Eroul din piesa sa „*Concina*” declară: „*Ce este progresul de astăzi: O spoială înșelătoare ce-ți ia ochii; o civilizație pripită, fără rădăcini în țară; o monișărie generală de tot ce se petrece aiure...*” Vasile Alecsandri însuși, cel dela 1866, nu gândea altfel pentru a-și justifica atitudinea. Deaceia, el este aproape bucuros de îndepărtarea lui Cuza, prietenul de luptă și vechiul coleg de studii din tinerețe dela Paris, chiar dacă regretă felul în care s'a făcut abdicarea. Mai târziu, apropierea poetului de familia regală arată că Alecsandri uitase elanurile sale progresiste, din trecut.

Toate aceste fapte explică apropierea lui Alecsandri de cercul Junimii și de revista „*Convorbiri literare*”, ce la ființă în 1867, ca un reflex în literatură al acelei „*monstruoase coaliții*” burghezo-moșie.

rești, care se opunea oricărui progres pentru a-și păstra pozițiile dominante, și posibilitatea de exploatare nestingherită în aceeași vreme. În 1867, când se înființează „Societatea Academică Română”, ce avea să devină mai apoi Academia Română a regimului burghez-moșieresc, Vasile Alecsandri este desemnat membru al ei.

În Noembrie 1884, Alecsandri este ales senator, iar la 31 Ianuarie 1885 este numit ministru al țării la Paris.

Alecsandri mai are o tresărire de avânt generos atunci când se produc răscoalele țărănești din 1888 și scrie poezia „*Plugul blestemat*”. Aci, în accente puternice, el își arată simpatia pentru revolta unor țărani ce-și apără pământul și vede pe bună dreptate, în „Vodă” simbolul celor ce-i asupreau și-i jefuiau.

*„Muerel strigă Vodă turbat, schimbă în țară,
„Pieri deci și tu de brazdă, și țancul traged pură!”
Nebun el se repede, dar n'a făcut doi pași
Și iată că țutarii se mișcă a vrăjmași
Și iată că s'aude un glas de răzbunare,
Și iată că se vede o gloată în fuga mare,
Venind cum vine smeuul pe aripă de vânt,
Cu-o țalcă sus în ceruri și alta pe pământ...”*

În ultimii ani, poetul era tot mai bolnav, forțele lui fizice erau în continuă scădere, iar el se simțea din ce în ce mai slăbit. În Iunie 1890 revine dela Paris, la Mircești pe care i-a cântat și care i-au fost atât de dragi. Aici, își dă sfârșitul la 22 August 1890, în vârstă de peste 71 de ani.

Opera

Scriitorul Vasile Alecsandri se impune prin lungimea carierei sale literare, prin numărul operelor scrise și publicate (peste 300 de poezii, mai mult de 50 de piese, scenete și canțonete dramatice, 15 nuvele sau povestiri și multe alte articole de amintiri, portrete ale unor prieteni sau personalități străine, scrieri politice sau despre țimbă, studii despre poezia populară, etc.).

Poezia. Opera poetică a lui Alecsandri este cuprinsă în următoarele cicluri care au apărut succesiv: *Doine și Lăcrămioare, Mărgăritărele, Legende, Ostașii noștri, Pasteluri*.

Vasile Alecsandri este unul dintre primii noștri poeți care se eliberează de vechile clișee literare și se îndreaptă cu hotărâre spre creația populară. Primul său ciclu de poezii este de inspirație folclorică și poartă titlul de *Doine*. Odată acest prim pas făcut, pas

de o însemnătate hotărîtoare în literatura noastră. Alecsandri rămîne un admirator al folclorului. El va da prima culegere de seamă de poezii populare, precum și o serie de studii asupra acestora.

Fără a adopta o atitudine științifică față de materialul cules, ci dimpotrivă îngăduindu-și să-l prelucreze, să colaboreze cu poetul popular, Alecsandri izbutește să-și convingă concetățenii și străinii de valoarea poeziei noastre populare. De aceea, culegerea intitulată „*Poeziile populare*” și tradusă tot de el în limba franceză, constituie atât un act patriotic, progresist, cât și un moment însemnat în istoria literaturii noastre.

Odată cu ciclul Doinelor apare și preocuparea lui Alecsandri de a prelucra legendele (*Măricara Florioara*). Mai târziu, în ciclul „*Legende*”, ajuns în deplina maturitate a talentului său, va crea poezii ca *Legenda rîndunicăi*, *Legenda ciocărliei*, *Legenda lacrimioarei*. O folosire mai liberă a elementelor folclorice o întâlnim în *Răzbuarea lui Statu Palmă*, *Noaptea albă* și *Vântul dela Miază-Zi*

Ca un adevărat reprezentant al generației sale, oglîndindu-l concepțiile și năzuințele, Alecsandri se întoarce și spre trecutul istoric, pe care-l folosește pentru a scoate în evidență pilde de patriotism. Încă în prima culegere el dă „*Altarul Mănăstirii Putna*”, evocarea momentului întemeierii acestui lăcaș de Ștefan cel Mare. Mai târziu, în „*Mărgăritărele*” și îndeosebi în „*Legende*”, el va da alte câteva mari realizări, prin care vrea să reactualizeze, pe baze istorice, marile virtuți strămoșești

Amintim poemele eroice: *Dan căpitan de plai*, *Dumbrava roșie*, etc.

Iată ce spune bătrînul viteaz Dan căpitan de plai, căzut prizonier după o luptă eroică:

„*Rușinea-i o rugină pe armă de viteaz,
„Un vierme ce mănîncă albeața din obraz.
„Cui place să roșească, roșească — eu nu vreau
„Nici pată pe-a mea armă, nici pe obrazul meu.
„Alb am trăit un secol pe plaiul strămoșesc
„Și vreau cu fața albă senin să mă stîrșesc
„Ca după viață lungă, ferită de rușine
„Mormîntul meu să fie curat și alb ca mine
„Așa m'a deprins Ștefan, ușoară țărna-i fier
„Un trai fără mustrare și fără prihanie
„Nu-mi trebuie-a ta milă, nu vreau a tale daruri*”

„Tu imi intinzi o cupă, mult plină de amaruri,
„Departea ea de mine!... Mai drept e ca să mor!...
„Iar dacă ai tu cuget și-ți pasă de-al meu dor,
„Ghirai, mă lasă, lasă, în ora morții grele
„Să mai sărut odată pământul țării mele!”

Cel care cântase vitejia strămoșilor și se formase în mediul cultural al revistei *Dacia literară*, cel pentru care slava trecutul era menită să stimuleze energia patriotică a contemporanilor, nu putea rămâne tăcut în fața eroismului neșovăitor al tinerei armate române, demnă de înaintașii săi, armată de țărani și de păstori care, alături de oștirile ruse, realizează cea mai de seamă năzuință a acestei vremi: independența națională.

„Voi toți, care de dânșii ați răs fără căință,
Jos fruntea, o! nemernici căzuți în umilință.
O spadă-a răzbunării există n orice lanț.
In tot Românul astăzi există-un Dorobanț”

(„Păstorii și Plugarii”)

Grupul de poezii, „*Ostașii noștri*” cuprinde bucăți prilejuite de războiul din 1877—78. Figurile Sergentului și a lui Peneș Curcanul au cucerit o popularitate care leagă pentru totdeauna numele lui Alecsandri de acest important eveniment din istoria noastră.

În genere se poate afirma — și aceasta constituie unul dintre meritele de seamă ale poetului — că Alecsandri a știut să pătreze un contact direct cu actualitatea, cu problemele care frământau poporul. Nu există eveniment de seamă al epocii, care să nu găsească ecou în opera sa poetică.

Frământările prerevoluționare, nevoia de a protesta împotriva împilării și de a indemnă la luptă, își află o exprimare ocolită prin reactualizarea haiducilor (*Cântec haiducesc*, 1843):

*Fugi ca vântul, fugi ca gândul,
Măi voinice năzdrăvan!
Căci acum ne-au venit rândul,
Au sosit vremea de an.
Să ținem codrii și valea
Noi vitejii amândoi
La neferi să'nchidem calea,
Să dăm groaza prin ciocoi!*

În 1844, Alecsandri salută cu bucurie desrobirea Țiganilor, înțelegând că acest act de dreptate socială deschide drum altor acte mai cuprinzătoare încă:

*Fal'n lume și mărire pentru tine'n veci să fie,
O, Moldovă, țară mândră! tu ce dai sfântă dreptate
Brațul tău ce șarmă astăzi un jug aspru de robie
Ție însă-ți pregătește viitor de libertate.*

(Desrobirea Țiganilor)

La 1848, glasul poetului a mobilizat la luptă pentru înlăptuirea țărilor sociale și naționale. În poezia „Deșteptarea României”, răsună puternice accente:

*Iată, lumea se deșteaptă din adâncă-i letargie!
Ea pășește cu pas mare către-un țel demult dorit
Ah! treziți-vă ca dânsa, frații miei de Românie
Sculați toți cu bărbăție
Ziua vieții a sosit!*

*Fericit acel ce calcă tirania sub picioare!
Care vede'n a lui țară libertatea re'nviind
Fericit, măreț acela care sub un falnic soare
Pentru patria sa moare
Nemurire moștenind.*

Nevoit să fugă din Moldova în Transilvania, după neizbânda revoluției de acolo, el scrie *Hora Ardealului*, o poezie care îndeamnă la luptă unită, prevestind populara *Hora a Unirii* din 1859, care va păstra chiar strofa inițială a cântecului din 1848:

*Hai să dăm mână cu mână
Cei cu inima română.
Să'nvârtim hora Irăției,
Pe pământul României!*

Natura românească găsește în el un zugrăvitor plin de dragoste, inestrat și delicat. Pastelurile sale sunt în acest sens deosebită valoare. (*Sârșit de toamnă, Iarna, Oaspeții primăverii, Noaptea, Dimineața, Plugurile, Semănătorii, Seceratul, Cositul*). În satul românesc, însă, Alecsandri vede numai partea luminoasă a sărbătorească, ceea ce duce la complectă falsificare a realității (pildă în *Rodica*). Este ecoul pe care-l are în conștiința poetului

ideologia coaliției burghezo-moșierești. (Pastelurile sunt scrise în 1868).

Teatrul. Inscenată este contribuția lui Alecsandri și în teatru. Preluând în 1840, conducerea Teatrului Național din Iași, Alecsandri, Kogălniceanu și Negruzzi sunt însuflețiți de aspirația generală a burgheziei din această perioadă spre afirmarea națională. Ideile pe care Kogălniceanu le înfățișase în Introducția la *Dacia literară*, cu câteva luni mai înainte, arătau limpede aceasta. Ei își propun să renunțe la spectacolele în limbi străine și chiar la traduceri, pentru a reprezenta piese în limba română, cu subiecte și personaje românești. Acest fel de piese nu exista. Pentru a crea un estel de repertoriu, scrie Alecsandri primele sale piese: *Farmazeni din Hârlău*, *Cinocnicul* și *Modista*.

Foarte adesea, este adevărat, Alecsandri imită piese străine, dar se străduiește totdeauna să adapteze acțiunea împrejurărilor existente în societatea noastră scriind așa dar piese pline de vioiciune și de interes pentru publicul românesc. El izbuteste să intereseze spectatorii, să aducă la teatrul românesc un public nou, un public care nu mai fusese la teatru și care din aceste comedii ce exagerau scăderile oamenilor și ale societății, învață să descopere relele din viața socială și — uneori — calea ce trebuie urmată pentru a le înlătura.

Situația în care se găsea Moldova în momentul în care scriitorul, întors în țară, își începe activitatea, este astfel reprezentată de Alecsandri:

„...M-am întors la Iași, aducând cu mine un mare bagaj de iluzii și de idei moderne. Adorator fervent al Treimii Sfințe și mântuitoare ce reprezintă libertatea, egalitatea și fraternitatea, am reîntreat în țară ca un fanatic nativ și convins că voi găsi protutinderi aceste sacre principii în aplicare... însă am găsit: Libertatea lăntuită cu însuși mâna Domnitorului. Am găsit egalitatea turtită, sârmană! sub un nămol de prejudețe și de privilegiuri monstruoase, un nămol atât de mare, atât de greu, cât ar trebui un cutremur social ca să-l răstoarne și să-l risipească. El este compus din mai multe părți ce apasă una pe alta, ca stratiificările unui munte. Dedesubt, la bază, stă întins pe brânci poporul... peste dânsul impiecați, subalterni ai Guvernului și ai proprietarilor de moșii; iar peste aceștia djeritele clase de boieri, mici, mijlocii și mari, purtând în spinare pe unul din ei care, cu mila lui Dumnezeu, adică... cu mila Sultanului și cu mila Vizirului miluit cu peșcheșuri, a devenit Voievod. Nimic mai trist decât aspectul poporului strivit! Nimic mai viclean și mai brutal decât tipul subalternilor puși în contact cu el; nimic mai umilit decât fizionomia boierilor mici; nimic mai grotesc decât

ingâmŃarea boterilor mari. ToŃi se cred nobili, deŃi puŃini, prea puŃini, au oarecare tradiŃii de Ńamilie, Ńterse de măsura timpului Ńi comprometate prin multe Ńapte lipsite de nobleŃe“.

Revoltat de această stare de lucruri, Vasile Alecsandri Ńi propune să folosească teatrul drept armă de luptă.

„*Ńindcă la noi — scrie el intr'o scrisoare din 1840 — nu posedăm încă libertatea tribunei, nici arma zilnică a jurnalismului, am proiectat să-mi Ńac din teatru un organ spre bictuirea moravurilor rele: Ńi a ridicolelor societăŃii noastre*“. Tot credincios acestui punct de vedere rămăsese Ńi zece ani mai târziu, căci scria: „*Ńac piese de teatru in care spun o mulŃime de ocări celor care le merită, Ńi ele plac publicului. Teatrul e singura tribună ce ne-a rămas Ńi profit de dănsa pentru a intrefine unele simŃăminte pe care stăpânirea caută să le sugrume. Lucrul acesta reuŃeŃte mai bine decât jurnalismul. Jurnalele nu sunt citite, dar la reprezentăŃii vine lumea Ńi capătă idei. Asta e lucru mare*“.

Teatrul lui Vasile Alecsandri a izvorit deci — in partea lui cea mai inaintată — dintr'o necesitate socială, dintr'un avânt progresist al scriitorului.

In opera dramatică a acestui scriitor aflăm trei specii principale: comedii, canŃonete Ńi drame. Cele mai insemnate comedii ale sale sunt: *Iorgu dela Sadagura, IaŃii in carnaval, Nunta Ńărănească, ChiriŃa in IaŃi, ChiriŃa in provincie, Rusaliile, Ginerile lui HaŃi-Petcu, Concina*, etc.

In *IaŃii in carnaval*, Alecsandri biciuieŃte teama autorităŃilor dinaintea anului 1848 de un complot organizat impotriva regimului, de către elementele burghezo-democrate, teama de ideile progresiste ale acestora.

Ideile de innoire nu erau însă totdeauna bine inŃelese. MulŃi erau gata să ia Ńi să primească orice vena din străinătate, Ńi anume nu numai ideile progresiste, ci mai ales pe acelea care nu erau nicifolositoare Ńi nici potrivite nevoilor noastre. Această manie de a imita slugarnic Apusul, această tendinŃă către cosmopolitism este indeosebi atacată de Alecsandri in comedia sa *Iorgu dela Sadagura*.

Nunta Ńărănească este una dintre primele piese din literatura noastră in care apar pe scenă Ńărani, aceŃtia sunt însă artificiali, așa cum vor fi mai târziu cei din *Pasteluri*, căci sunt infăŃiŃaŃi in mod idilic.

După Unire, incede o etapă insemnată in scrisul lui Alecsandri, deci Ńi in teatrul său. Incă din 1860 el dă comedia *Rusaliile*, in care biciuieŃte demagogia, abuzul de cuvinte umflate Ńi celelalte practici ale politicianilor burgheziei ajuŃși la putere. Marile idealuri demo-

cratice erau utilizate acum numai ca simple formule de paradă, menite să înșele poporul tot mai crunt exploatat.

„*Concina*” oglindește, în conversația dintre cele două personaje, lupta dintre cele două concepții ale lui Alecsandri: cea a tânărului dela 1848, care înțelege necesitatea schimbărilor revoluționare, dorește libertatea și progresul, pe de o parte; iar pe de altă, cea a lui Alecsandri dela 1866, legat prin interese de alianța burghezo-moșierească, mai puțin dispus să primească înnoiri și să privească înainte. Este însă semnificativ faptul că, în 1866 (data alcătuirii piesei), el nu rezolvă acest conflict, dar nici nu înclină balanța în favoarea punctului său de vedere din acea epocă, punct de vedere conservator, ci lasă mai degrabă ca personajul ce reprezintă progresul, să aibă cuvântul final.

Un loc însemnat ocupă în opera dramatică a lui Alecsandri, un gen astăzi uitat: Canțoneta, sceneta scurtă, cu un singur personaj, care ilustrează un tip social și care își debitează rolul său jumătate vorbit, jumătate cântat. În astfel de canțonete, Alecsandri face loc unui număr foarte însemnat de tipuri ale epocii. *Mama Anghelușa* satiriza increderea nejustificată a poporului în leacurile băbești. *Surugiul* și *Barbu Lutaru* evocă tipuri dispărute. „*Paraponisitul*”, „*Kira Nastasia*” sau „*Mania pensiilor*” satirizează tipuri și apucături noi ale societății acelei vremi, vreme care după 1848 evoluase. Încă mai semnificative sunt scenetele: „*Clevetici ultra-demagogul*” și „*Sandu Napoila ultra-retrogradul*”. Așezat pe o linie „moderată”, neînțelegând necesitatea unor schimbări sociale fundamentale, Alecsandri nu putea totuși admite nici înțepenirea în forme sociale vechi. De aici, satirizarea lui Sandu Napoila. Dar în același timp, și cu aceeași putere, scriitorul lovește și în cei care făceau paradă de cuvinte, care criticau tot ce se făcea, fără să ofere în loc nimic altceva decât pretenții exagerate și făgădueli deșarte, așa cum este *Clevetici ultra-demagogul*.

Înainte de Caragiale, căruia i se face pe bună dreptate un merit din aceasta, Vasile Alecsandri a înfierat democratismul formal, parada de vorbe goale a unei burghezii care își vedea în tovărășia boierimii de chiverniseală și care nu se mai interesa de popor, decât în măsura în care li putea fi un izvor de bogăție. Nu trebuie să uităm însă că această critică pornește la Alecsandri de pe poziții conservatoare.

Din partea coaliției burghezo-moșierești se ducea în vremea aceea o vie campanie împotriva reformelor sociale, favorabile țăranilor, vorbindu-se despre „principiul sacru” al proprietății. Și — pentru că nu se putea contesta mizeria în care se sbăteau țăranii, se căuta să se arate că aceasta nu se datora exploatării bur-

ghezo-moșierești. În nevoia de a se crea o diversivună, era ațâțată ura șovină. Vina gzelelor condiții în care trăia țărănimea este aruncată asupra străinilor: a cârciumarilor evrei, a arendașilor greci, etc. În mod intenționat se trecea însă sub tăcere că oamenii cu asemenea indeletniciri nu erau singurii care exploatau țărănimea, că în primul rând moșierii erau aceia care o făceau, că arendași și cârciumarii exploatare erau într-o mare măsură și Români: etc. De pe această poziție este scrisă drama lui Alecsandri, „*Lipitorile satelor*“ (1860) operă lipsită de orice valoare literară, în care autorul prezintă țărănimea drept o victimă a exploatareii străinilor. Este o poziție dăunătoare, naționalist-șovină, menită să distragă atenția masele de la adevăratele cauze ale mizeriei țărănimii.

O altă dramă socială a acestui scriitor este „*Boierii și Ciocoi*“, în care boierimea, clasă de care scriitorul se apropie tot mai mult, este idealizată. El se străduie să îndrepte nemulțumirile, în mod unilateral, spre o singură categorie de exploatare: oamenii noi, ariviștii de ultimă oră, „ciocoi“. Este aici o falsificare a realității sociale, slujind aceluiaș fel ca și „*Lipitorile satelor*“, o încercare de diversivună pe un plan care va fi larg folosit în literatura de mai târziu a clasei posedante (Duiliu Zamfirescu, etc).

Interesante sunt dramele sale istorice: *Cetatea Neamțului* și *Despot Vodă*, în care se evocă momente din trecutul istoric al poporului nostru.

În anii bătrâneții, Alecsandri este preocupat de literatura clasică, în deosebi de cea latină. În special îl interesează figurile a doi scriitori romani: Horațiu și Ovidiu. În dramele: *Fântâna Blanduziei* și *Ovidiu*, Alecsandri evocă figura acestor doi mari creatori ai antichității.

Proza. La prima vedere s'ar putea spune că rolul lui Alecsandri în proză este mai puțin important. Nu trebuie uitat însă că prima sa scriere în limba română este o nuvelă *Buchetiera de la Florența*, plină de exagerări curente literaturii acelei vremi, dar reprezentând prin chiar romantismul ei o linie de progres în literatura română de atunci. Pe linia romantismului, însă fără exagerările primei nuvele, el va da, mai târziu nuvelele erotice *Mărgărita* și *Dridri* (aceasta din urmă rămasă neterminată).

În perioada de luptă dinaintea de 1848, ceea ce interesează în deosebi fiind scoaterea în evidență a viciilor societății și biciuirea tipurilor și a moravurilor, scrierile sale în proză sunt mai mult descrieri ale societății, încercări de a zugrăvi stadiul civilizației noastre de atunci: *Iași în 1844*, *Un salon în Iași*, etc. Douăzeci

și patru de ceasuri la Balta Albă merită să fie amintită în mod special. Alecsandri este aici un critic ascutit al societății. Prin umorul irezistibil pe care-l conține, lucrarea reprezintă dovada cea mai vie a darului de povestitor al lui Alecsandri.

Insemnată pentru conținutul ei de critică a societății este *Istoria u-nui Galben*, în care galbenul e inchipuit a povesti împrejurările datorită cărora a trecut de la un stăpân la altul. Imprejurări ce caracterizează societatea moldoveană a vremii, cu judecătorii ei care iau mită, cu funcționari care pierd sume mari la joc de cărți, cu o clasă înaltă coruptă care nu mai vorbește românește, cu degradanta robie a Țiganilor, toate acestea dând prilej galbenului de a face comentarii critice deosebit de ascutite și de combative.

Călătoriile ocupă în viața lui Alecsandri un loc însemnat. O parte din impresiile culese în aceste călătorii sunt consemnate în pagini de proză mature, sigure, vioaie și atrăgătoare: „*O preambulare prin munți*“, scrisă în 1844, și în care aflăm înfălișată una dintre primele lui luări de contact cu țărani și cu creația literară populară, note de călătorie din ținuturi puțin cunoscute, cum sunt coloratele pagini ale „*Călătoriei în Africa*“, sau, în sfârșit, relatarea convorbirilor diplomatice pe care le-a avut în anul 1859, cu marile figuri europene ale vremii, într'un timp în care se străduia să convingă cancelariile puterilor apusene să recunoască Unirea (Din „*Istoria misiilor mele politice*“). Tot activității sale de prozator trebuie să-i adăugăm o serie de articole cu amintiri despre Bălcescu, Russo, Lamartine, Mérimée, etc.

Alecsandri desfășoară o activitate culturală, critică și politică ce nu poate fi nesocotită. Dacă la *Dacia literară* el nu e decât colaborator, iar la *Propășirea*, redactor, (alături de Kogălniceanu Ghica și Balș), în schimb „*România literară*“ apare sub conducerea lui. Poziția sănătoasă pe care s'a așezat acest scriitor în ceea ce privește limba se cuvine deasemenea subliniată. El n'a căzut în niciuna din exagerările vremii, italianism, latinism, etimologism, etc. A combătut, totdeauna cu hotărâre aceste aberații, mergând până la retragerea sa din Academia Română, atunci când aceasta refuză punctul de vedere fonetic. Mai mult încă plin de bun simț, el izbuteste să dea foarte adesea, pe baza vorbirii poporului, prin opera sa, o pildă de limbă literară curată, plină de posibilități artistice și mai presus de toate unitară.

Critic literar, Vasile Alecsandri scrie, între altele, entuziasmele studii despre folclor și cea substanțială și sobră cercetare a societății noastre de la începutul secolului al XIX-lea care este introdusă la scrierile lui Costache Negruzzi.

În sfârșit, ca luptător politic, el este autorul acelei protestații: „*În numele Moldovei, a oamenilor și a lui Dumnezeu*”, în care se ridică împotriva celor care înăbușiseră revoluția dela 1848 din Moldova.

Concluzii

Ca mai toți scriitorii epocii dela 1848, Alecsandri este un scriitor plin de contradicții. După cum am văzut mai sus, pe lângă meritele sale deosebite, are numeroase și grave scăderi. Acestea se reflectă atât în conținutul ideologic, cât și ca o urmărire inevitabilă, în forma operelor sale. Forma operei lui Alecsandri reprezintă în general, un însemnat pas înainte față de predecesorii săi. Cu toate acestea, ea nu e lipsită de un anumit convenționalism, de o facilitate și de un sentimentalism dulceag care izvorăște din însuși conținutul ei ideologic, conținut care, în special în cea de a doua fază a creației sale (după revoluția dela 1848), cuprinde serioase elemente reacționare: șovinism, idealizarea moșierimii, conservatorism și refugiu în trecut sau într-o natură desumanizată.

Poet, autor dramatic, prozator, Alecsandri apare în momentul în care literatura noastră națională modernă nu era pe deplin formată, când poezii se mulțumeau sub influența lăutărească, să-și cânte durerile proprii sau să imite fără prea mare pricepere și alegere scriitorii și opere literare ce nu aveau nimic comun cu viața adevărată a poporului. El este unul din acei pionieri curajoși care au pregătit pământul „pentru holdele viitorului” și în acest rol de mare importanță se cuvine să aflăm unul din cele mai însemnate merite ale lui V. Alecsandri.

A găsit poeziei noastre lirice calea spre izvoarele ei vii: creațiile populare. Teatrul românesc are la temelie — munca și opera lui. El creează opere literare cu formă și fond național, deschizând un drum pe care mulți îi vor urma imediat, mergând mai ușor decât a putut merge el.

Alecsandri este deci, fără îndoială, unul dintre scriitorii a căror contribuție a jucat un rol de frunte în dezvoltarea literaturii noastre moderne aducând-o, dela producțiile așa de șovăitoare și cu nimic caracteristic național, cum erau în general cele de dinainte de 1840, la creațiile de după 1880, ale lui Eminescu, Creangă și Caragiale.

El este în același timp un om al timpului său, care înțelege idealurile forțelor progresiste, în perioada premergătoare revolu-

ției dela 1848, și le oglindește în opera sa. Pentru atingerea acestor idealuri, *el ia parte activă la revoluția din 1848 și la acțiunea pentru Unire.*

În această impletire de elemente pozitive și negative, elementele pozitive precumpănesc. Prin tot ce este valoros în opera sa V. Alecsandri a contribuit într-o măsură deosebită la îmbogățirea patrimoniului cultural al poporului nostru.

DIMITRIE BOLINTINEANU

(1819—1872)

Viața

Dimitrie Bolintineanu s'a născut în Bolintinul din Vale (jud. Ilfov) — comună dela care și-a luat și numele. Aci se stabilise, căsătorindu-se cu o localnică, tatăl său, macedo-românul Enache Cosmad, originar din Ohrida. Enache Cosmad era subprefect de țară.

La vârsta de 10 ani, Dimitrie este trimis pentru învățătură la București, unde stă în gazdă la o rudă, Pitarul Pădeanu, cu ai cărui copii ia lecții dela un dascăl român. Urmează un timp școala dela Colțea, apoi pe cea dela Sf. Sava.

În 1842 publică în „*Curierul de ambe sexe*” poezia „*O fată tânără pe patul morții*”, prelucrare după „*La jeune captive*” a lui André Chenier. Poezia, însoțită de cuvintele elogioase ale lui Eliade Rădulescu, remarcată apoi de publicațiile vremii, a adus, dela debut, consacrară autorului.

D. Bolintineanu intră în asociația politică secretă „*Frăția*” pe care N. Bălcescu și I. Ghica o înființaseră pentru pregătirea mișcării revoluționare. În toamna anului 1845 pleacă la Paris, cu o bursă oferită de „*Asociația literară*”. Această asociație, în spațiile căreia se ascundea „*Frăția*”, era provenită din reorganizarea mai vechii „*Societăți literare*”, și avea de scop să promoveze o mișcare culturală cu caracter național și progresist. În același timp, ea a contribuit, direct și indirect, la formarea elementelor politice necesare burgheziei românești în lupta pentru ascensiunea ei politică.

Anii petrecuți în țara revoluției din 1789 l-au ajutat pe tânărul poet muntean să-și lămurească o serie din problemele pe care le ridicau frământările sociale și politice din patria sa.

După ce asistă la izbucnirea revoluției dela 1848 în Franța, se întoarce în patrie și se pune în serviciul mișcării revoluționare, scoțând ziarul „*Poporul suveran*”. La acest ziar, care a apărut între 19 Iunie și 11 Septembrie 1848, colaborează N. Bălcescu, Cezar Boliac, Gr. Alexandrescu, Ion Ionescu dela Brad și alții. „*Poporul suveran*” duce lupta împotriva tiraniei otomane și pentru unirea principatelor românești. În primul număr al ziarului se afirmă: „*Ținta acestui jurnal este a sprijini drepturile poporului român. Glasul său se va ridica cu energie în contra tiraniei*” și mai departe „*va avea drept țință unirea provinciilor române*”. Ziarul acordă o importanță deosebită problemei țărănești, atrăgând atenția celor ce întârziău luarea unor măsuri în această chestiune fundamentală, că „*țărani sunt o clasă de oameni de care sunt legate toate interesele noastre*”.

Atunci când are loc innăbușirea revoluției de către forțele reacționare interne și externe, Bolintineanu este și el arestat și închis la mănăstirea Cotroceni. Trecut pe lista revoluționarilor ce urmau a fi surghiuniți, este transportat pe Dunăre, spre Orșova. Trece, împreună cu ceilalți exilați, în Transilvania, de unde ia drumul Constantinopolului și apoi al Parisului. La Paris, scoate „*Junimea Română*” (Mai—Iunie 1851), ziar care și propune să fie „*un adevărat organ al Republicii române*”, cerând colaborarea „*junilor democrați*” din toate provinciile românești. Obiectivul central al ziarului este unirea.

În 1851 se întoarce cu Alecsandri spre țară; nu i se îngăduie însă, intrarea. În 1852 e la Constantinopol. Peste un an întreprinde o lungă călătorie în Palestina și Egipt, urmată de alta, în Macedonia, atras de meleagurile natale ale tatălui său. Cercetează cu interes viața aromânilor, notându-și obiceiurile lor și elementele caracteristice ale dialectului macedo-român.

Invitat de Ion Ghica, pe atunci guvernator al insulei Samos vizitează o serie de localități din Asia Mică.

Materialul de impresii cules în aceste numeroase călătorii va fi utilizat de poet în ciclurile de versuri „*Florile Bosforului*” și „*Macedone*”, precum și în volumele cu note de drum intitulate „*Călătorii*”.

În 1855, domnul Moldovei îl propune ca profesor la o catedră de literatură română la Iași; dar Poarta nu încuviințează. De abia peste doi ani (1857) — după aproape zece ani de exil — i se îngăduie întoarcerea în patrie. În drum spre Muntenia, vizitează Moldova. Aci leagă relații cu fruntașii mișcării care pregăteau unirea și asistă emoționat la „*seanța memorabilă*” a Divanurilor

Ad-hoc, în care deputații moldoveni, cu excepția unui cleric și a unui mare boier, votară pentru unire. În 1858, scoate, în București, „Dămbovița”, toate politică și literară, care-și fixase în programul ei „*Ne vom sili a sprijini nația și ideile progresiste potrivit cu trebuințele țării*”. Prețuit de Cuza, Bolintineanu e numit în 1860 eior al Spitalelor Civile, apoi, în acelaș an, membru în Comisiunea europeană a Dunării. În 1861, este ministru de externe în guvernul Sî. Golescu, dar se retrage după votul de blam dat guvernului de Adunare Peste 2 ani (1863) intră în guvernul Kogălniceanu ca ministru al instrucțiunii și al cultelor, dar pentru scurtă vreme (nici zece luni). În acest timp, aplică pe teren legea pentru secularizarea averilor mănăstirești, înființează numeroase școli primare și facultatea de litere din București.

După detronarea lui Cuza, poetul se retrage din viața politică

În curând, se îmbolnăvește de o boală de nervi, care-l paralizază și-l izolează de lume. Trăește în mare mizerie, adăpostit de un prieten al său. Cunoscuții organizează o loterie pentru biblioteca și mobilele poetului bolnav. Câștigătorii, Vasile Alexandri și C. Negri, înapoiară lucrurile „nenorocitului nostru confrate”. Regimul a rămas indiferent, cu toate demersurile prietenilor. Când Cezar Boliac s'a adresat guvernului burghezo-moșieresc, în 1871, într'o ședință a Camerei, cu următoarele cuvinte: „*Acest poet, Dumitru Bolintineanu, care ne-au mișcat inima cu cântecele sale, ar fi o crimă să-l lăsăm n mizerie*” — i s'a răspuns „*Ce să-i facem?*”

În răspunsul acesta cinic se vedește disprețul regimului bazat pe exploatare față de oamenii artei și ai culturii. Anii de suferință și sfârșitul lui D. Bolintineanu reprezintă încă o dureroasă mărturie asupra situației tragice pe care au avut-o scriitorii legați de popor sub dominația „*monstruoasei coaliții*”.

Dimitrie Bolintineanu moare la 20 August 1872, și este înmormântat la Bolintinul din Vale.

Opera

Opera lui Bolintineanu este strâns legată de realitățile și de atmosfera epocii sale, constituind un prețios și caracteristic document al anilor de transformări pe care societatea românească le-a trăit în epoca lui 1848.

Reprezentând ideologia forțelor progresiste, ca și ceilalți contemporani ai săi din Muntenia, alături de care — prin acțiunile politice secrete ale „*Frăției*”, pregătise mișcarea dela 1848

— Bolintineanu a îmbrățișat cu înflăcărare tipică romanticul burghez, dar și cu optica limitată respectivă, aspirațiile de înnoire ale clasei cărere aparține. Este conștient că misiunea scriitorului e determinată de condițiile sociale și că ea este chemată să răspundă acestor condiții, contribuind activ la lupta politică. De aceea, în cuvintele de prezentare a primului său volum de versuri, apărut în 1847, autorul socotește autocritic că poeziile sale nu izbutesc „a fi privite ca niște opere de care avem trebuință într'acest timp, când naționalitatea română se deșteaptă ca o auroră după o lungă noapte”.

Concepția despre rolul literaturii, socotită ca un mijloc de educație, mai ales în momentele hotărâtoare ale dezvoltării unei societăți, e prezentă la Bolintineanu, ca și la Cezar Bolliac, care în acelaș an, dădea extindere, în prefața volumului său de poezii, ideii despre misiunea reformatoare a poeziei. Aceeași convingere o manifestă Bolintineanu și cu alt prilej, vorbind despre colecția de poezii populare a lui Vasile Alecsandri. El afirmă că sarcina literaturii este de „a curăți sulletele prin amintirea virtuților și descrierea pătimilor, având totdeauna în vedere îmbunătățirea soartei omului”.

Izvorită din această concepție, opera lui Bolintineanu urma să întreprindă edițiul literar al generației dela 1848.

Evocarea trecutului și critica prezentului. Sentimentul care alimentează în bună parte lirica și epica în versuri a lui Bolintineanu este patriotismul, așa cum apare el în concepția naționalismului burghez. Discipol al principiilor formulate de Kogălniceanu în prefața „*Daciei literare*”; poetul își alege subiectele — de cele mai multe ori — din trecutul istoric. Evocarea figurilor eroice, în mijlocul unor evenimente mai mult sau mai puțin romanțate (Mircea, Ștefan, Vlad Țepeș, Neagoe Basarab, Petru Rareș, Preda Buzescu, etc.) sau repovestirea versificată a unor legende istorice consemnate de Ion Neculce în „*O seamă de cuvinte*” („*Muma lui Ștefan cel Mare*”, „*Daniil Sihastru*”, „*Dumbrava Roșie*”, etc.) sunt mijloacele poetului romantic ce urmărește trezirea conștiinței și a mândriei naționale a compătrioților săi, într'un timp în care forțele progresiste luptau pentru eliberarea politică și crearea statului național.

Bărbăția, dărzenia în luptă, avântul eric în apărarea teritoriului, a libertății și a independenței naționale — însușiri pe care cronica, legenda sau imaginația romantică a poetului le atribuie domnitorilor feudali — sunt temele literare folosite cu predilecție de poet.

Evocarea trecutului glorios are, ca și la Alecu Russo („*Cântarea României*”) tonul de elegie al antitezei cu prezentul decadent :

*„Puterea și a ta mărire au pierit, o Românie,
Și doliul se întinde pe țară ca p'un mormânt...”*

Decadența țării își are cauza, nu în condițiile externe, ci în putreziciunea internă a păturii stăpânitoare. Reprezentant al forțelor progresiste, Bolintineanu reușește uneori să vadă just cauzele sociale ale întunecării prestigiului național. Cozile de topor care trădează interesele țării trebuie căutate în rândurile boferimii exploatare. Indreptarea nu va veni decât prin pieirea acestor „apăsători”.

*„O, țară! pentru tine va fi un viitor,
Când vor pieri aceia ce viața ta devor.
În sânul tău s'ascunde neamicii cei mai răi,
Sunt patimile tale; apăsătorii tăi
Sunt ceta ce te tradă la neamici străini.
Să vie la putere, să-ți dea viață de chin.*

*Plângi țară neferice! cu lacrimi de sânge
Îți smulge-a ta costiță și mâinile îți frânge,
Căci mulți vitregi te pradă, și-ți deșiră sânul
Căci ei îți-au dat sclavia, căderea și stăpânul”.*

(„Plângerile României”)

Cele șaisprezece „ode” care compun „*Plângerile României*”, învederează ideologia progresistă a poetului adversar al tiraniei:

*„Tirania, dulce țară, ori de unde se arată,
Dela străini, sau din țară — este crudă, blestemată
Fiti tăi azi te apasă, și deșiră al tău sân,
Și te pradă și te vinde la inamicul străin”.*

Tirania, sclavia, se aciuiază acolo unde masele nu sunt luminate, acolo unde nu a pătruns cultura:

*„Acolo unde omul în spirit este incult.
Amara tiranie înalță a ei cult”.*

Dacă vor să frângă lanțurile sclaviei, generațiile noi trebuie să lupte pentru promovarea culturii :

*„Ce astăzi sacrificiul în cei noi o tăcut?
Și n'a mai rămas viață decât tot în trecut?
Acele generații ce nu dau țării nimic
Despolina trecutul, mănâncă viitorul,
Ne vrând să se lumine, țerice-a li egale
Cu vitele, cu sclavul, cu lanțurile sale”.*

Atacul pornit împotriva boierimii contemporane apare mai direct în poezia „Către boierii români antinaționali”:

*„Voi ce vindeți cu rușine patria nefericită
Și din lacrima frățească cu trutie vă îmbătați.
Voi, a căror corp e putred și suflarea otrăvită
Ascultarea mie-mi dați !”*

Lupta împotriva boierului exploataitor, care, coalizându-se cu exploataatorul străin, trădează interesele naționale, e clar exprimată în versurile citate. Boierul „antinațional” își vinde patria pentru a se putea îmbăta „din lacrima frățească”, din suferința claselor oprimate. Dar Bolintineanu nu duce până la capăt lupta împotriva boierimii. Aflat pe poziția burgheziei — gata să fraternizeze cu marea moșierime — el crede că tirania va dispărea, nu prin desființarea boierimii feudale, ci prin „îndreptarea” celor vi-
novați :

*„Îndreptați-vă, căci timpul nu mai suferă robie
Ora celor ce suspină, iată sună, a venit.
Înălțați al vostru suflet oșilit de mârșăvie
Și măriți-vă cu timpul, căci Românii s'au mărit”.*

Uneori se strecoară în poezia lui Bolintineanu oarecare ecouri antimonarhice, solicitatoare ale unui regim constituțional aplicat cu sinceritate:

*„Ce-mi pasă aste nașteri și nunți mândre de regi
Ce-absorb al țării aur ! Ce-mi trebuie, sunt legi.
Și legi executate ! vor garanțu d'onoare,
De viață, de avere, să dea solendoare,
Foc, nume și putere, și dulce libertate”.*

„Plângerile Românie.”

Un alt aspect al sentimentului patriotic este acela al *nostalgiei exilatului* care peregrinează ani de-a-rândul prin țări străine, departe de țara iubită. Durerea este cu atât mai mare, cu cât cel cărui nu-i este îngăduit să se întoarcă în patrie a lupta pentru suferințele ei, pentru libertatea ei:

*„Iar al țării noastre soare pentru noi nu mai lucește,
Numai nouă nu surâde țara care ne-a crescut
Plângeți, fraților, cu lacrimi! dorul țării se mărește
Plângeți țara Trumuseții! plângeți țara ce-ați pierdut“.*

(„Cântec din exil“)

*„O frați d'o suferință, d'o țară, d'o durere,
Se cade ca proscrisul ce voi ați blestemat
S atingă sânul vostru cu flori de mângâiere,
El, cel nemângâiat!...“*

(„Și florile plâpânde din câmpurile noastre“)

*„Dar dați-mi mie țara ce sufletului place,
Și lacrimile mele flori dalbe s'or preface!“*

(„Exilatul“)

Versurile acestea exprimă o stare afectivă ce aparține, nu numai lui Bolintineanu; căci o întâlnim la mulți dintre pribeșii dela 1848 și mai cu seamă la N. Bălcescu, mort în exil, departe de țară, chinuit de dorul patriei.

Nemușumit de prezent, Bolintineanu privește adesea trecutul prin prisma deformatoare a exagerării romantice. Ignorând lupta de clasă, așa cum s'a văzut și din atitudinea lui împăciuitořistă față de marea boierime contemporană, el înfățișează greșit relațiile sociale din trecut și idealizează pe boierii de odinioară:

*„Plângi, o, nobilă țărână a boierilor d'alt'dată'
Care pentru a lor țară cu onoare au pierit!“*

Această greșită interpretare a fenomenelor sociale îl duce uneori la decepționism:

*„Tot s'a schimbat în doliu și țara nu mai cântă
Prezentul ne inneacă în negrul viitor,
Ea la trecut privește, viitorul o'nspăimântă.
Trecutul este viața, pe viitor e nor“.*

În afară de balade și legende istorice, de balada fantastică în care reușește să dea un exemplar realizat („*Mihnea și baba*”) din care nu lipsesc elementele populare, Bolintineanu a scris și o încercare de epopee — „*Traianida*”. Dacă „*Ștefaniada*” lui I. Budai-Deleanu este o operă literară valoroasă, celelalte încercări de epopee scrise la noi: „*Ștefaniada*” lui Asachi distrusă de foc, „*Ștefaniada*” lui C. Negruzzi — dispărută și ea, afară de cântul privitor la „*Aprodul Purice*”, pe care autorul apucase să-l publice — sau „*Mihaida*” lui Eliade Rădulescu, rămasă neterminată, sunt numai intenții care învederează sforțările epocii de a cuprinde în tiparele largi ale epopeii, momente și eroi din trecutul istoric.

Neizbutită este și epopeea lui Bolintineanu, „*Traianida*”. Ea prezenta o perspectivă falsă asupra procesului care a dus la formarea poporului român. Romanii și Dacii, Traian, Decebal și ceilalți eroi ai epopeii, sunt imagini artificiale, lipsite de consistență.

Tot neizbutite sunt și încercările sale dramatice, („*Ștefan Vodă cel berbant*”, „*Alexandru Lăpușneanu*”, „*Bătălia dela Călugăreni*”, etc.).

„*Florile Bosforului*” și „*Macedonele*”. Versurile lui Bolintineanu închid în ele și celelalte teme și stări sufletești ale romanțelor: *erotismul, exotismul și melancolia*

În călătoriile sale din timpul exilului a acumulat impresii cărora le-a dat exprimare în ciclurile: „*Florile Bosforului*” și „*Macedonele*”.

„*Florile Bosforului*” încearcă să oglindească erotismul exotie al vieții de harem. Poetul se lasă cuprins de încântările și de frumusețea femeilor. Nu-și dă seama, însă, de concepția retrogradă a societății pe care o cântă, de situația de sclavă pe care o are femeia. Și aici, ca și atunci când evocă trecutul, idealizează, falsificând realitatea.

„*Macedonele*” sunt, în cea mai bună parte, poezii care reflectă scene din viața aromânilor. Numele de locuri și de oameni, ca și o serie de elemente lexicale și toponimice locale, nu reușesc întotdeauna să suplinească o mai adâncă cunoaștere a societății aromânești. De altfel, în general, poezia lui Bolintineanu suferă de această insuficiență pătrundere a lucrurilor, de aproximativa cunoaștere a realității. De aici, impresia de superficialitate pe care o lasă uneori lectura operei lui.

Cu toate insuficiențele ei, opera în versuri a lui Dimitrie Bolintineanu a contribuit la dezvoltarea limbii noastre literare, la îmbogățirea posibilităților de exprimare poetică.

Proza. Bolintineanu are și o fecundă activitate de prozator. În timpul revoluției dela 1848 redactează la București, după cum s'a spus, „*Poporul suveran*“, ziar de difuzare a principiilor și de susținere a mișcării democratice. Imitând exemplul lui N. Bălcescu, el publică la Paris, în timpul exilului, două lucrări în limba franceză: „*Les Principautés Roumaines*“, (1854) și „*L'Autriche, la Turquie, et les Moldoulaques*“ (1856). Continuă lupta de promovare a principiilor democratice, la reîntoarcerea din exil, prin ziarul „*Dâmbovița*“, pe care-l redactează la București.

Interesantă pentru cunoașterea părerilor sale politice și pentru materialul referitor la istoria timpului este „*Cartea poporului român. Căuțări filosofice și politice în raport cu starea actuală a României*“, apărută la București, în 1869. Incercând să explice evenimentele dela 1848, autorul alunecă pe panta metafizicei și a misticismului religios, dar, în acelaș timp, cu reflexe din scrierile lui Montesquieu, Rousseau, Lamennais, Michelet, ș a., ajunge la concluzii care nu lasă îndoială asupra poziției democratice pe care se menține Bolintineanu și la această dată, cu câțiva ani înainte de a muri. Principiile cărții sunt: necesitatea organizării democratice a societății omenești; suveranitatea aparține poporului; despoții sunt niște uzurpatori; poporul are datoria de a se răscula împotriva lor.

Cele cinci volume de „*Călătorii*“ le publică începând din anul 1856. Scrierile de acest fel erau frecvente în literatura timpului. Dinicu Golescu, Teodor Codrescu, Grigore Alexandrescu, Vasile Alecsandri, publicaseră astfel de note de drum. „*Călătoriile*“ lui Bolintineanu conțin însemnări care nu sunt lipsite de valoare documentară și literară. Ținuturile vizitate: Așta Mică, Egiptul, Peninsula Balcanică, sunt prezentate și cu interesul amatorului de peisaj, și cu acela al cercetătorului curios să cunoască trecutul locurilor, precum și felul de viață al oamenilor. Impresiile și constatările personale se împletesc cu informațiile culese din cărțile de istorie sau din memorialele de călătorie ale altora. Descrierea peisajelor și nararea întâmplărilor petrecute în cursul călătoriilor dau prilej autorului să se lase furat de o seamă întreagă de probleme, a căror desbatere complică țesătura textului, însă fără succesul de compoziție al lui Alex. Odobescu, din „*Pseudochinegeticos*“ Antiteza între trecutul măreț și prezentul decăzut, atât de obișnuită în lirica romanticilor, apare și în aceste însemnări de drum.

Meritul de prozator al lui Dimitrie Bolintineanu este și acela de a fi unul din promotorii romanului românesc. Într'un timp în

care scriitorii noștri încercau să realizeze epopeea, în literaturile străine locul ei îl luase romanul. Literatura română din prima jumătate a veacului al XIX-lea înscrie, alături de neizbutitele încercări de epopei, și apariția romanului. Coexistența celor două specii epice se găsește chiar în opera lui Bolintineanu, ale cărui romane „Manoil” și „Elena” au precedat apariția „Traianidei”.

Prima încercare de roman românesc datează din 1850. Este vorba de „Tainele inimei”, operă neterminată, atribuită lui M. Kogălniceanu și apărută în „Gazeta de Moldavia”. În 1855, revista „România literară” publică trei romane: „Serile de toamnă”, de Al. Cantacuzino, „Bățiște-Vetei” de V. Alexandrescu (Urechii) și „Manoil” al lui Bolintineanu. „Elena”, a doua producție a scriitorului nostru, apare în 1862.

În cele două romane ale lui Bolintineanu, personagiile au trăsături romantice, evoluează într-o societate pe care autorul încercă s'o prezinte critic. Întâmplările povestite sunt un prilej pentru a zugrăvi aspectele societății românești din jurul revoluției din 1848, cu toate frământările, contradicțiile și conflictele ei sociale, cu ideile politice și literare ale epocii.

Manoil, erou romantic cu talent literar, orfan, singur pe lume, trăiește în mijlocul unei familii boierești. Deceționat în prima iubire (Marioara) își găsește alinarea în înmugurirea altei iubiri (Zoe). Pleacă în străinătate. Se reîntoarce peste doi ani cu totul schimbat: un om fără principii morale, rob al viciului. Patriotismul lui de altădată a fost alungat de cosmopolitism: „Acolo unde mi-e bine și acolo unde-mi place, acolo este patria mea; și este de prisos ca s'o iubesc, căci ea poate exista și fără iubirea mea”. Căzând din treaptă în treaptă mai jos, Manoil, desgustat de viață, se gândește la sinucidere: „Nu mai am inimă; viața imi este o povară; nu mai găsesc mulțumire decât în viciu...” Salvarea îi vine dela Zoe, fata cu suflet bun, care l-a iubit cu sinceritate și devotament și care a luptat tot timpul să-i împiedice prăbușirea. Manoil, readus pe drumul cel bun, se căsătorește cu Zoe.

Romanul întreprinde, în chip realist uneori, zugrăvirea saloanelor boierești în care tinerii sunt robii jocurilor de cărți, iar femeile decad atrase de lux și desfrâu. Spiritul critic al autorului biciuește moravurile acestea, reeditând satira socială din versurile lui Grigore Alexandrescu. Concepțiile progresiste ale lui Bolintineanu aduc în sfera romanului și păturile exploatare. Robii țigani sunt învăluiți de simpatia scriitorului, iar țăranii săraci apar în toată suferința lor, umiliți și brutalizați de boierii exploatare. Cruzimea exploatare e oglindită în drama tinerei țărănci Tu-

dora, care, pentru a curma suferințele tatălui său, aruncat și schingiuit în temnița fiindcă nu-și putea plăti datoriile, se lasă batjocorită de proprietarul moșiei. Sfârșitul romanului coincide cu epilogul acestei drame: *Domnul Alexandru a murit. S-a găsit ucis în pădure, aflându-se la vânat. Se vorbește că tatăl Tudorei și-a răsbunat*. Episodul desvăluie încă odată gândirea socială a timpului, exprimată cu câțiva ani mai înainte de apariția lui „*Manoil*” de N. Bălcescu în „*Despre starea socială a muncitorilor plugari*” și în *Question économique des Principautés Danubiennes*.

Cel de-al doilea roman „*Elena*”, pare, în multe privințe, o reluare a temelor din „*Manoil*”. Chiar personajele își au corespondențe (Elena este Zoe, Alexandru Elescu este Manoil), cu deosebirea că sunt evaluate în ceea ce privește atitudinea lor față de viață, după cum mai evoluată este și arta scriitorului în construirea eroilor lui. De altfel, și decorul social a suferit schimbări, deoarece e vorba de oameni care trăiesc cu un deceniu mai târziu (1859—1860).

Acțiunea și tabloul social își găsesc pretextul în iubirea celor doi eroi: Elena și Alexandru Elescu. Dragostea eroilor are un alt epilog decât a aceloră din „*Manoil*”. Elena, soția nevrednicului postelnic George, se stinge sub povara unei boli de plămâni, ispășindu-și astfel păcatul de a fi iubit pe Alexandru Elescu, tânărul cu calitate, adeptul ideilor înaintate, apărătorul actului de unire a Principatelor, care, în urma morții Elenei, își împarte averea la săraci, luând drumul pribegiei în străinătate.

Elena și Alexandru Elescu sunt purtătorii ideilor progresiste ale lui Bolintineanu. Elena iubește pe țărani, se îngrijește de sănătatea lor, apără literatura națională față de cei care o disprețuiau. La rândul său, Elescu reprezintă lumea nouă, care se desvoltă; este exponentul concepțiilor pașoptiste, ale lui Bălcescu și Kogălniceanu, care pot fi recunoscute în astfel de fraze: *„Este o țară în lume unde țărani sunt rău tratați și unde cei ce caută să-i protegă trec de oameni revoluționari, criminali, și aceasta e țara românească, care se laudă cu o constituție bazată pe principiul de libertate, egalitate, umanitate! Și românii se mai zic o nație liberă! Și Europa nu tremură față de acest spectacol de barbarie!”*

În opoziție cu tabăra progresistă, reprezentată de Elena și de Alexandru Elescu, romanul așează pe apărătorii vechii orânduri feudale, care luptă să-și păstreze privilegiile, oameni lipsiți de cinste, de patriotism, antiunioniști, cosmopoliți, disprețuitori ai literaturii naționale.

Lipsurile lirice ale lui Bolintineanu apar și în proză. Faptele po

vestite au mai totdeauna impresia unor ticturi artificiale, personagiile nu sunt suficient de adâncite în psihologia lor. „Elena” aduce o frescă socială mai bogată decât „Manoil”, oglindind mai cuprinzător contradicțiile epocii, ciocnirea între progresism și reacționarism.

Concluzii

Privită în totalitatea ei, opera lui Dimitrie Bolintineanu — versuri, proză politică, proză literară — impresionează, atât prin înfățișarea raportată la timpul când a fost scrisă, cât și prin varietatea pe care i-o dă îmbrățișarea aproape a tuturor genurilor literare.

Valoarea acestei opere constă în faptul că s'a făcut purtătoare unora din ideile înaintate ale vremii, punându-se de multe ori în serviciul forțelor progresiste. Ea a adus o însemnată contribuție educativă în societatea contemporană scriitorului, prin alitudinea ei critică, prin combaterea tiraniei, prin simpatia pentru țărâna exploatăată, prin participarea la acțiunea de trezire și dezvoltare a conștiinței naționale în vederea realizării unirii și a eliberării de sub jugul otoman.

Lipsurile operei lui D. Bolintineanu, constă în insuficienta înțelegere a fenomenelor sociale contemporane, în idealizarea trecutului istoric, în șovinismul care-i alterează — în ultima perioadă — caracterul constructiv.

Dacă erotismul și exotismul reprezintă în scrierile lui Bolintineanu trăsăturile unui romantism ce se îndepărta de forța lui revoluționară dela început, sezișarea tabloului social contemporan și punerea în discuție a problemelor care agitau societatea dela mijlocul secolului al XIX-lea, atât în cele două romane, cât și în proza politică, sunt semne ale unui realism incipient.

Prin aspectele pozitive ale operei sale literare, ale activității lui de gazetar și de om politic, D. Bolintineanu a contribuit, alături de ceilalți scriitori ai generației dela 1848, la progresul social și cultural al poporului nostru.

ANTON PANN

(1794—1854)

Viața

Anton Pann s'a născut în orașelul Silven (Slivnița) din Bulgaria, situat la aproximativ 50 de kilometri de Sofia. Anul nașterii sale, care nu ne este cunoscut cu precizie, va fi fost probabil 1794.

Tatăl său era căldărar, iar mama, Tomaida, fiica unui hangiu grec. Anton Pann a cunoscut, în copilărie, condițiile grele de viață ale micilor meșteșugari, condiții înăsprite mult de exploatarea cruntă la care erau supuși de turci. Felul de viață care i-a caracterizat copilăria va lăsa urme adânci în personalitatea lui. Scriitorul de mai târziu va păstra o nedesmințită simpatie categoriei de oameni dintre care s'a ridicat — meșteșugarii — ca și întregului popor asupra.

Pann era cel de al treilea fiu al căldărarului. Primul a devenit căldărar ca și tatăl său, al doilea ucenic la o abagerie, iar Anton, deoarece avea o voce frumoasă, fu luat de un dascăl ca ajutor.

În 1807, armata rusă, urmărindu-i pe Turci, eliberează Nordul Bulgariei și este primită cu entuziasm de populația din Sliven. Comandantul rus, socotind că este primejdios să rămână peste iarnă în văgăuniele necunoscute ale munților Balcani, hotărî să treacă armata peste Dunăre, unde să aștepte primăvara. Dornici să scape de turci, numeroși cetățeni, trec împreună cu armata rusă în Nordul Dunării. Printre aceștia se găsește și familia Pann, mai puțin tatăl, care murise cu câțiva ani înainte. Ce doi frați mai mari intră voluntari în armata rusă și cad eroic în luptele din fața Brăilei în luna Martie 1809. Tomaida Pann și singurul fiu care-i mai rămăsese, Antonache, se stabilesc la București. Mulțumită cunoștințelor sale muzicale și glasului său, Anton Pann devine paracliser la biserica Olari. Urmează, în acest timp, cursurile școlii de muzică a dascălului grec Petru Efesiu și a lui Macarie, iar între 1813—1818 întreprinde câteva călătorii prin țară, cu care prilej studiază melodiile naționale, firea, limba și obiceiurile poporului.

În 1820 — la 26 de ani — este chemat să lucreze „*la tălmăcirea cântărilor în românește și pentru tacerea unui tipar spre tipărirea lor*”, adică să înlocuiască melodiile orientale cu altele românești.

În 1827 este numit dascăl domnesc la seminarul din Râmnicu-Vâlcei, unde dă „*lecțiuni de muzică, cu exerciții practice*”. Urmează de aci înainte, în viața lui Pann, o perioadă de peregrinări, care durează mai mulți ani. Stă câțva timp în Ardeal, la Brașov și în alte părți, apoi se întoarce la București, unde tipărește o serie de cărți, originale și traduceri. E numit profesor de muzică vocală al școlilor din București, cântăreț la biserică și, în sfârșit, în 1842 profesor de muzică la seminarul din București.

Cu întoarcerea din Ardeal, Anton Pann, care dusese până atunci o viață agitată, în care chefurile pe la curțile boieresti și prin cărciumile din mahalale ocupau un loc important, devine un om așezat. Posturile mai importante ce i se încredințează, și mai ales tipografia pe care și-o instalează în casa proprie, îi asigură o viață mai îmbelșugată.

Fiul căldărarului din Sliven, după o copilărie foarte grea și o tinerețe agitată, începe a se transforma în burghez. Obține sprijinul unor personalități de seamă ale vremii, iar prodigioasa lui activitate de autor și tipograf (între 1840 și 1854 a scris și a tipărit nu mai puțin de 80 de volume) îi mărește mereu averea, ceea ce-l supune influenței claselor stăpânitoare, fapt ce se observă și în opera lui.

În 1854, pe când avea 60 de ani, Anton Pann se îmbolnăvește de un „tifus violinte” în timp ce se întorcea de la inaugurarea târgului de la Râureni din județul Vâlcea. Moare la București la 2 Noiembrie 1854.

Anton Pann își făcuse o serioasă cultură de autodidact și știa în afară de limba română, grecește, bulgărește, rusește, turcește și franțuzește.

Opera

În cei 35 de ani ai activității sale de autor și tipograf, Anton Pann a tipărit peste 100 de volume. O mare parte dintre aceste cărți sunt adaptări muzicale pentru slujba religioasă și teoria muzicală. Importanța lor constă în faptul că au contribuit la răspândirea muzicii populare românești.

Altă serie de cărți au un caracter educativ: „*Indreptătorul bețivilor*” (1832), „*Hristotia sau școala moralului*” (1837), căilindare, etc.

O altă ramură a activității lui Anton Pann este prelucrarea unor cărți populare care circulasera multă vreme în popor și pe care el le-a făcut din nou accesibile maselor populare. Aceste cărți sunt: „*Înțeleptul Arghir și nepotul său Anadam*”, „*Năsdruvniile lui Nastratin Hoge*”, „*Istoria lui Bertoldin, fiul bușonului Bertoldo*”, „*Erotocritul*”, toate cărți cu un conținut educativ.

În sfârșit, Anton Pann a mai publicat și o serie de culegeri de literatură populară. Colindând prin sate și prin târguri, cutreierând periferiile orașelor mai mari, pentru a-și vinde cărțile editate de el, Pann a cules poezii populare, snoave, fabule, și cântece populare, pe care le-a publicat apoi în mai multe volume: „*de la lume adunate și iarăși la lume date*”. Cca mai de seamă dintre aceste culegeri este „*Povestea vorbeii*” tipărită mai întâi într’un singur volum la 1847 și retipărită, cu mai multe adaosuri, în trei volume (1852—53). A mai tipărit, deasemenea, „*Fabule și istorioare*” (1847), „*O șezătoare la țară sau Povestea lui Moș Albu*” (1851—1853), „*Spitalul amorului*”, cea dintâi antologie de poezii de dragoste culese din popor, în care găsim, însă, și opere ale scriitorilor culți, ca Bolintineanu.

În vremea în care Anton Pann a venit în București, Țara Ro-

mânească se afla spre sfârșitul domniilor fanariote. În epoca aceea o parte a moșierimii începuse să fie atrasă de posibilitățile de câștig prezentate de comercializarea produselor agricole, fapt care ducea la o exploatare mereu mai crâncenă a țărănimii. În același timp, economia de schimb, prin acumularea de bogății, face posibilă, atât dezvoltarea întreprinderilor de manufactură și a negoțului, cât și creșterea numerică a micilor meșteșugari. Marii moșieri se aflau sub influența culturii grecești acuze de domnitorul fanariot și de oamenii care-l însoțeau. Ei vorbeau grecește și erau cu totul supuși stăpânirii turcești care le îngăduia să exploateze până peste orice limită țărănimea. Burghezia românească, ce avea să lupte cu marea boierime din ce în ce mai aprig în deceniile următoare, începuse de pe atunci să cultive naționalismul și să fie preocupată de masele populare, pe care voia să le atragă ca aliate în lupta împotriva boierimii. Acestor interese le servește Anton Pann. Prin adaptarea cântecelor religioase orientale la muzica românească și prin traducerea textelor grecești, el săvârșește în domeniul muzicii pasul înainte pe care-l făcuse Gheorghe Lazăr în sectorul școlii. Iată apelul cu care Anton Pann preceda o tipăritură de cântece românești:

*„Cântă, măi frate române, pe graiul și limba ta,
Și lasă cele străine ei de a și le cânta.
Cântă să-nțelegi și însuși și câți la tine ascult.
Cinstește, ca ție-și-care, limba și neamu-ți mai mult.
Mai de mult aveai dreptate să te pocești, vrând-nevrând,
Cu pronunția străină, tâlmăcite neavând;
Acum însă'mbrățișează pe aceste românești,
Pe limba tatii ș'a mamii, pe care o și vorbești...”*

Prin traducerea și tipărirea cărților populare, prin răspândirea melodiilor populare românești care înlocuiau pe cele orientale și, în general, prin opera de culturalizare a maselor populare, Anton Pann lua atitudine împotriva cosmopolitismului moșieresc, care disprețuia limba și obiceiurile pământene. El face aceasta conștient: „*doresc a-mi țolosi patria și neamul*“ (prefața la „Paresimier“ — 1847).

Cel mai de seamă merit al scriitorului rămâne însă, preocuparea lui permanentă pentru literatura populară. Cu mult înainte de Alecsandri, el a tipărit „*Poezii deosebite sau cântece de lume*“ (1831) și chiar celelalte culegeri ale lui au apărut înainte de 1852. Interesul pentru folclor, dovedit de Anton Pann, corespunde necesităților forțelor progresiste, pentru care folclorul a fost o armă de luptă politică. Dar Pann nu a fost un simplu tipăritor de literatură popu-

lară. El a știut să grupeze sistematic și să îmbine cu măiestrie proverbele și ghicitorile, snoavele și cântecele.

Astfel, în „*Povestea vorbei*” el țese cu abilitate proverbele, snoavele și povestirile morale într'un tot atrăgător, pe capitole (*Despre prostie, Despre sărăcie, Despre stăpân și slugă, Despre negoț și tovărășie, Despre pricini de judecăți, Despre căsătorie*. etc. etc.).

Vrednic de remarcat este faptul că „*Povestea vorbei*” reflectă aspecte ale vieții economice românești din prima jumătate a secolului trecut, relațiile sociale, conflictul de interese dintre cei ce munciau și cei avuți. Interesul lui Pann se îndreaptă mai curând spre mediul sătesc sau spre mahalalele orașelor, decât spre tipurile sociale din boierime. Scriitorul surprinde ciocnirea de interese dintre exploatați și exploatați. Capitolele despre „*Stăpân și slugă*” sau despre „*Stăpân și supus*”, proverbele, anecdotele și istorioarele, subliniază aservirea celui sărac de cel avut. Ca unul din popor, Pann își bate joc de bogătași, de chiaburi, se bucură împreună cu săracii de pățaniile ridicole și umilitoare ai căror eroi sunt cei din clasele avute. Nenumărate sunt povestirile în care scriitorul înfățișează corupția, minciuna, necinstea bogaților, pornind dela zicători concludente, ca: „*Peștele dela cap se impute*”, „*C'o minciună boierească treci peste granița nemțească*” sau „*Minciuna stă cu Vodă la masă*”.

Nici instituțiile de stat ale vremii nu sunt cruțate. În capitolul „*Despre pricini de judecăți*”, găsim critica justiției părtințoare în zicători ca: „*Gardul cu porțile bune nu cade'n timp de furtună*”. „*Banul e ciocoi de uși multe, are trecere'n orice curte*”, „*Dacă nu vrei să scârțâe carul, unge osia*”, „*Dreptul totdeauna umblă cu capul spart*”, etc.

Hărnicia celor ce muncesc dela orașe și sate, viața lor chinuită în ciuda muncii fără odihnă, revin adesea în versuri ca acestea:

„*Necăjita lui viață
Se ține într'un fir de ață
De sărăcie nu scapă,
N'are duvă ce bea apă...*”

O prețuire deosebită arată Pann față de muncă: „*Munca e comoră mare...*”

Deoarece în vremea lui Anton Pann agricultura constituia ocupația celor mai mulți dintre cei ce munciau, este firesc să găsim oglindite în opera lui mai ales aspecte ale economiei agrare. Majoritatea snoavelor și proverbelor se referă la sistemul de exploatare

practicat de moșterime și de arendași, la mijloacele brutale folosite pentru constrângerea țăranimii. Șerbla, claca, corvezile, care în prima jumătate a secolului trecut deveniseră deosebit de grele, apar deasemenea, în multe pagini din „*Povestea vorbeii*”.

Trebue să subliniem, însă, că Anton Pann este în același timp primul scriitor în cărțile căruia apar micii meseriași: cârpaciul, fierarul, croitorul, pescarul, chirigiul. Fiul de căldărar nu putea uita pe cei dintre care se ridicase și simpatia lui față de aceștia este evidentă. El le descrie viața grea, de muncă istovitoare, dar fără folositoare materiale, în orânduirea capitalistă ce începuse să se desvolte:

*„Un cârpaci de cisme prea sărac fiind,
Care aci în piață stă'ntr'un colț cârpina,
Și copiii spuză împrejuru-i stând
Precum și nevasta-i cu dâșii șezând,
Așteptau să vie niscai vechituri
Și să ia parale după cârpituri
Ca să nu mai fi pe... să cumpere pâini”.*

Un loc însemnat în opera lui găsește și o altă profesiune specifică orânduiri capitaliste: negoțul.

În capitolele „*Despre negoț și tovărășie*”, „*Despre negoț țărășii*”, el critică, nu numai prin zicători, ci și prin snoave, setea de câștig și necinstea neguțătorilor. Într-o astfel de snoavă povestește cum doi neguștori ce se întovărășiseră au căutat să se înșele unul pe altul, dar până la urmă niciunul nu a avut parte de câștigul obținut pe căi necinstite.

Pann seziseasă, însă, și alte aspecte ale negoțului mărunț, ca de pildă nesiguranța, posibilitatea unei neașteptate prăbușiri, trăsătură specifică a micului negoț al burgheziei.

Cel ce parcurge filele cărții „*Povestea vorbeii*” constată, deci, că în zicători și snoave simpatia lui Pann pentru cei nevoiași și asupriți se manifestă adesea și că ironia lui față de cei bogați lovește de multe ori în viciile și nedreptățile lor. În același timp însă cititorul poate observa că Anton Pann nu este un revoltat social, nu trece dincolo de haz, de luarea în răs. Mai mult decât atât, numeroase sunt și zicătorile sau istorioarele în care morala propusă este cea care convenea clasei stăpânitoare. Ca și alți scriitori burghezi de mai târziu, Anton Pann lasă să se înțeleagă, că răbdarea și supunerea față de cel mai mare, sunt nu numai o dovadă de cuminenie,

dar și calea de urmat pentru ridicarea celui asuprit pe o treaptă socială mai înaltă:

*„Pe cel cu putere multă
Te supune și ascultă,
Iar pe micuți stăpânește,
Legea cum îți poruncește”.*

În altă parte, sfatul lui sună așa:

*„Până când ești nicovală,
Rabdă, suferă loveală,
Iar când ești ciocoi, lovește”.*

Desigur, nu se pot pune în sarcina colecționarului zicătorile culese din popor, zicători în care poporul își exprimă scepticismul căruia i-a dat glas în urma eșuării atâtor încercări de a se elibera, de a-și construi o viață mai bună. Dar felul în care sunt orânduite aceste zicători, comentariile și versurile personale, dovedesc totuși o anumită atitudine conformistă a lui Anton Pann. Că ei n'a dus nemulțumirile lui de ordin social până la revoltă ne-o dovedește, de altfel, și faptul că două evenimente sociale de cea mai mare importanță în epoca lui nu și-au găsit nicăeri răsunet în opera sa: răscoala lui Tudor Vladimirescu și revoluția dela 1848.

Contradicțiile din opera lui Pann sunt, însă, explicabile. El își arată simpatia pentru cei umili, pentru țărani asupriți și pentru mici meseriași ce îndurau mizeria, deoarece copilăria și prima tinerețe, petrecute în sărăcie și sbucium, au imprimat trăsături durabile personalității sale. În același timp, situația materială pe care a reușit să și-o facă, l-a ridicat în rândul celor înstăriți și l-a făcut, nu numai să accepte, dar să și propovăduiască într-o parte a operelor sale morala clasei stăpânitoare. Așa se explică de ce simpatia lui pentru cei oprimați nu se transformă în revoltă, ci de multe ori în sfaturi de supunere a slugii față de stăpânul care are dreptul de a o exploata.

Cu toate acestea, însă, poporul muncitor este prezent în opera lui A. Pann, prin suferințele lui, prin umorul lui caracteristic și prin limba lui, colorată, savuroasă.

Farmecul cârților lui Anton Pann constă în cunoașterea adâncă a literaturii populare.

Scrind și tipărend pentru popor, Pann reprezintă în epoca în care lupta împotriva orânduirii feudale se ascute, ideologia forțelor progresiste.

Într-o poezie, St. O. Iosif îl numește pe Anton Pann „Psalt în-telept lubit de mahalale”. Într'adevăr, în timp ce moșierimea îl

disprețuia, burghezia și mai ales meșteșugarii dela periferia orașului, subscriau, dându-i ajutor bănesc pentru tipărituri, îi cumpărau și-i citeau cărțile. Nu e lipsit de semnificație faptul că orașul în care Pann avea cel mai mulți cititori era Ploești, un oraș în care burghezia era mai numeroasă.

În cultura noastră, acest scriitor ocupă un loc important: el a fost un pasionat popularizator al muzicii populare, un colecționar de folclor, dar, mai ales, un răspânditor larg al cărții românești în masele poporului.

NICOLAE FILIMON

(1819—1865)

Viața

Nicolae Filimon, fiul preotului Mihai Filimon, s'a născut la 6 Septembrie 1819. Se pare că tatăl său a dorit să-l facă și pe el preot, dar Nicolae despre care Ion Ghica spune că era un „caracter independent” nu a îmbrăcat niciodată haina preotească.

Ion Ghica ni-l descrie ca pe un „*copilandru nalt, rumen, sprintenel, cu oletele de țarcovnic*” care se alăturase grupului cântăreților de biserică Anton Pann, Nănescu, Chiosea, și pe care-i distra la petrecerile lor, deoarece era „*plin de originalitate, de duh și de veselie*”. Știa pe de rost povestea lui Arghir și poeziile lui Iancu Văcărescu, Eliade, Alexandrescu și Anton Pann, ca și toate ariile cântate de trupa de operă ce dădea pe atunci reprezentații la București.

Avea cunoștințe muzicale serioase și o voce frumoasă. Prin 1844 s'a angajat corist în trupa „*Madamei Carl*”, iar mai târziu flautist la impresarul Papa Nicola. Mijloacele de trai pe care i le ofereau aceste angajamente erau foarte modeste și nesigure. Astfel că, atunci când Papa Nicola, după „nobilul” obicei al impresarilor încetase plățile artiștilor și-i lăsase muritori de foame pe stradă (I. Ghica), Filimon s'a văzut nevoit să-și caute altă ocupație. A devenit foiletonist la ziarul „*Naționalul*”. Aici a publicat, începând din 1858 până la 1860, o serie de cronici teatrale și muzicale. În acest interval a avut prilejul să întreprindă o călătorie de trei luni în străinătate, vizitând Pesta, Viena, Praga, Muenchen, apoi Italia. Întoars în țară și-a descris călătoria într'o lungă serie de foiletoane interesante pe care le-a publicat tot în „*Naționalul*” sub titlul „*Trei luni în străinătate*”. Ceeace l-a preocupat în această călătorie într'un chip deosebit a fost fenomenul muzical. S'a

arătat un mare admirator al operei italiene, în schimb, audiția operei „Lohengrin” de Wagner l-a nedumerit.

În 1860 a publicat, tot în „Naționalul”, câteva nuvele. A mai colaborat la „Revista Carpaților” a lui Sion, la „Revista Română” și la „Jeranul Român” a democratului Ion Ionescu de la Brad. A devenit apoi modest funcționar la Arhivele Statului.

Nicolae Filimon a dus o viață grea și nesigură, deoarece, așa cum aflăm tot din scrisoarea lui Ghica „nu s'a căciulit la nimeni, ura și disprețuia lipsa de demnitate și lingușirea”. Un astfel de om nu putea face carieră într-o orânduire socială în care numai lipsa de demnitate și lingușirea puteau obține ceva din prisosul celor bogați.

Și-a plătit, însă, independența prin boală și printr-o moarte timpurie. Bolnav de tuberculoză, a murit în ziua de 8 Martie 1865.

În istoria literaturii noastre din epoca revoluției de la 1848, Nicolae Filimon ocupă un loc aparte, atât prin viața, cât și prin opera lui.

Poziția lui în mijlocul societății în care a trăit, i-a îngăduit să fie un observator și un critic social cu o privire de o pătrundere remarcabilă.

Opera

Articolele de ziar și nuvelele. Autodidact, Nicolae Filimon a reușit să-și formeze, atât o cultură generală serioasă, cât și una de specialitate: aceea muzicală. A fost cel dintâi cronicar muzical la noi. În această calitate, el a depășit cadrul cronicar muzical în înțelesul tehnic al cuvântului. În muzică, el era împotriva „confușunii”, susținând că melodia este baza principală a muzicii și ple dând pentru „armonia cea naturală ce satisface urechea și inima”. Dar nu numai atât, el se arată preocupat și de crearea unei muzici naționale, ceea ce reprezintă pentru vremea aceea un important pas înainte în cultura noastră. „Spre a putea să avem o muzică națională caracteristică, câtă să studiem cu multă atențiune muzica țărâmului din toate părțile locuite de români și pe a națiunilor puse în contact cu noi, să facem explorațiune în Italia, Ispania și Franța meridională și apoi, din analogia ce vom găsi între aceste diferite elemente muzicale, să stabilim adevăratul caracter al muzicii noastre”. Lăsând la o parte îndemnul de a se căuta analogii cu muzica țărilor romanice — îndemn în care răsună un ecou al curentului latinist — recunoaștem în propunerea creării unei muzici originale prin contactul cu muzica populară, o părere avansată și justă.

Părerii valoroase formulează Filimon și în legătură cu teatrul

românesc, exprimând, în această chestiune, punctul de vedere pe care burghezia progresistă îl avusese în deceniile precedente, dar pe care începuse să-l uite prin 1862, când Filimon scria: „*Un lucru n'am făcut și era de mare trebuință a-l face; opera italiană la noi, ca prelucrări, formează un teatru de lux, care se reconvetează de oameni așuți ce pot și trebuie a-și plăti plăcerile lor; deaceia credem că ar fi fost mai bine ca subvenția ce se dă acestui teatru să se dea celui național și pe dânsul să-l fi luat guvernul sub tutela sa, căci dânsul națiunea întreagă așteaptă mult, din toate puncturile de vedere*”

În ceea ce privește primele nuvele publicate în 1860, este vrednic de remarcă că și aceste nuvele oglindesc ideologia progresistă a burgheziei. În ele răsună încă ideile dela 1848 și chiar vocabularul este acela al scriitorilor dela 1848.

Eroul nuvelei „*Frederic Stoops*”, un tânăr revoluționar german, încearcă un atentat împotriva tiranului Napoleon care-i subjugase țara. Arestat, luptătorul pentru libertatea patriei sale este executat. Iubita lui se sinucide, aruncându-se de pe o stâncă în apele unui râu.

Autorul intercalează numeroase digresiuni, în care atacă tirania și pledează pentru dreptul popoarelor la libertate.

„*Mateo Cipriani*” este deasemenea povestea unui burghez florentin care face parte din asociația conspirativă a Carbonarilor. Prins, el este condamnat la moarte. Înainte de a fi decapitat, mama și iubita îi aduc grațierea, însă un „sbir” îl lovește cu pumnalul. În nuvela aceasta găsim câteva ironii usturătoare îndreptate împotriva clerului catolic.

Elementele realiste din amintitele nuvele se pierd sub balastul romantismului. E adevărat că fantasticul lipsește, dar acesta este înlocuit cu senzaționalul romanelor foileton, care erau pe atunci în mare stimă.

Cu „*Nenorocirile unui slujnicar*” sau „*Gentilomii de mahala*”, preocupările scriitorului se mută în țara noastră. Cu această nuvelă, Nicolae Filimon își începe activitatea de scriitor realist, de critic al societății.

Vorbind despre acest scriitor, Ghica, ne spune că era „*totdeauna mulțumit cu puținul ce câștiga prin munca și talentul său*”. Opera lui arată, însă, că scriitorul nu a fost mulțumit de felul în care și-a dus viața. Nemulțumirea lui în ceea ce privește societatea vremii s'a dovedit a fi profundă. În epoca în care a scris și tipărit „*Nenorocirile unui slujnicar*” și „*Ciocoii vechi și noi*”, burghezia legată economic de marii proprietari agricoli continuă să strângă legăturile cu aceștia aflându-se încă în conflict cu acea

parte a burgheziei legată de industria în dezvoltare. Burghezia în Țara Românească nu-și definitivase alianța cu moșierimea, dar încheierea deplină a „*monstrucasei coaliții*” era în plină dezvoltare. Societatea românească era roasă de corupție și de viciu; numeroși erau cei care, în numele idealurilor progresiste ale revoluției burghezo-democrate, practicau un fals patriotism și se făceau apărătorii mincinoși ai unei democrații aparente. Burghezia, de care masele își legaseră speranța într-o viață mai bună, se arăta găunoasă și lașă. Liberalismul ei era pregătit pentru orice trădare.

Marele merit al lui Filimon este de a fi sesizat aceste vicii ale societății și de a le fi demascat. Revolta lui împotriva unei orânduiri bazate pe exploatare și minciuna se manifestă printr-o ironie batjocoritoare față de personajile tipice pe care le schițează, dar și printr-o critică directă, necruțătoare.

Personajile din nuvela „*Nenorocirile unui slujnicar*” și le alege dintre „*Gentilomii de mahala*”, adică dintre cei pe care administrația de stat li face — în epoca Unirii — să aspire la titluri și situații, dar cărora nu le îngăduie totuși să-și creeze o carieră. Acești aspiranți, care sunt atât de numeroși încât formează o adevărată societate, fiind către „degradare și materialism” (dorința de a face avere). Un tip reprezentativ este Mitică Râmătorean, un tânăr „*bine îmbrăcat, frizat și îmânșat întocmai ca un lion de Paris*”. Fără o ocupație certă, Râmătorean pare, după aspectul fizic, fiu de proprietar bogat, sau „*moștenitor al vreunui unchi din repertoriul comic francez*.” În realitate, el duce o viață mizerabilă, este înglodat până peste cap în datorii. Mizeria îl face „patriot” și revolta lui se îndreaptă împotriva abuzurilor, căci adaugă Filimon, slujba nu-i permite să fure.

Râmătorean este unul dintre slujnicarii poeți și-și face declarațiile de dragoste în versuri ridicole și în fraze bombastice care-l prevestesc pe Rică Venturiano. El se ocupă, însă, și cu politica. Este liberal și se manifestă ca un reformator îndrăzneț și ca un adversar hotărât al despotismului; dar aceasta o face la cafenea, la masa „*la lișilor*”. Supus unui interogatoriu la poliție, Mitică Râmătorean uită de ideile-i îndrăznețe și nu numai că protestează atunci când e trecut printre mitocani („*numai proștii au o meserie... eu sunt fiu de boier*”), dar își trădează chiar idealurile pentru care afirmase că luptă:

„*Eu nu sunt liberal... sunt cel mai mare admirator al despotismului*”; și mai departe: „*Singura mea culpă este că strig și eu libertate și egalitate, dar să n'am parte de ce voi cere dela Dumnezeu, dacă am fost vreodată liberal, sau dacă înțeleg la ce se obligă cineva când pronunță aceste cuvinte*”.

Un alt personaj al nuvelei este Găinescu, tipul funcționarului în cult, dar pretențios, cu idei liberale ca și acelea ale lui Râmătorian.

În personajele acestea, Filimon caracterizează burghezia trădătoare și lașă. De altfel, nuvela este pentru el un simplu pretext de a face critica societății.

Capitolul I („*Stujnicăria*”), ultimul capitol și Post-scriptumul, cuprind întregirea și lămurirea acestei critici pe un ton direct. În plus, Filimon intervine și în cuprinsul povestirii ca să-și precizeze atitudinea. Astfel, în fața lașității lui Râmătorian, autorul izbucnește prin glasul unui agent de poliție: „*Sărmană Românie!... Iată oamenii care au să te conducă la fericire!... Iată pretorienii tăi care o să-ți rupă peștințele și o să puie la sorți cămașa ta*”. În capitolul ultiim, critica directă se face cu amărăciune și desgust:

„*Astăzi, după opinunea mea, toate se mișcă prin ambițiune, vanitate și interes; patrioții adevărați a căror inimă nu s'a coruput de veninul viciului sunt foarte puțini*”. Critica lui Filimon nu cruță nici pe „*nobilul care nu se mai gândește decât la viața de Sardanapal*”, nici clerul „*ajuns o zicere goală*”, nici pe comerciantul care vinde cu „*cumpene strâmbe și sărăcește lumea întreagă prin lallment*”.

Viciile societății burghezo-moșierești se agravează după Unire „*Demoralizarea și corupțiunea în care au căzut o parte din cetățenii noștri m'au făcut să devin sceptic. Am pierdut speranța, nu știu ce să mai cred despre viitor!*” În această exclamare identificăm un preludiv al decepționismului eminescian și posteminescian apărut într'o epocă în care burghezia trădătoare părăsise cu totul idealurile progresiste dela 1848, idealuri în care nu mai credea încă din timpul lui Filimon. O altă asemănare între scriitorii burgheziei dela sfârșitul secolului al XIX-lea și Nicolae Filimon este admirația pentru trecutul național. Desamăgit de prezent, lipsit de încredere în viitor, ca și Eminescu, Vlahuță și Cerna — Filimon se întoarce cu gândul la trecut.

„*Unde este amoearea, dreptatea, modestia și lipsa de egoism a părinților noștri? Unde este devotamentul lor pentru patrie... Unde sunt căpitanii lui Mircea...!*” exclamă Filimon.

Romanul „*Ciocoii vechi și noi*”. Admirația lui Filimon pentru trecut se adâncește și se precizează în romanul lui „*Ciocoii vechi și noi*” (sau „*Ce naște din piscă șoareci mândăncă*”) apărut la trei ani după publicarea „*Nenorocirilor unui stujnicar*”. Romanul acesta — cel dintâi roman social românesc — își ia materialul din primele decenii ale secolului al XIX-lea. Acțiunea se petrece între anii 1813-1825, dar și de data aceasta Nicolae Filimon nu rămâne pe o pozi-

ție obiectivistă. Critica lui nu vizează numai epoca din care-și ia faptele, ci și epoca lui. Lucrul acesta este evident, nu numai în „Dedicatie” și în „Prolog”, ci și în desfășurarea narațiunii.

În „Dedicatie”, autorul enumără categoriile sociale cărora s'a gândit să dedice romanul. Pe boierul (prin boieri el înțelege pe moșierii români cu tradiție) i-a ocolit, căci, *„deși într'această clasă s'au strecurat mulți venetici corupți... tot se găsesc printre dânșii bărbați cu simțămintele nobile... care au făcut, fac și sunt convingși că vor face mult bine patriei lor”*. Pe negustori-zarați fără capital, comercianți necinstiți cu mărfuri stricate, falși frauduloși nu i-a găsit vrednici, deoarece toți sunt niște *„hoți și ciocoiși ordinari”*. Clerul l-a desamăgit deasemenea, căci, *„acolo unde credeam că voi găsi toiagul și traista, sacrul simbol al umilinței și pietății creștine, am găsit: ignoranța intronată, invidia, mândria, lăcomia și alte păcate mortale...”*.

S'a mai gândit să dedice cartea țăranilor: *„Am vorbit cu țăranii bătrâni și tineri; ce e drept, sunt plini și ei, sărmanii, de mârșevii până la urechi, dar n'am găsit între dânșii pe oamenii ce căutam”*.

Când a văzut pe ciocoi, a strigat: *„Iată oamenii!”* Lor le-a dedicat romanul: *„Vouă, dar, străluciți luceșeri ai vișurilor, care ați mâncat starea stăpânilor voștri și v'ați ridicat pe ruinele acolora ce nu v'au lăsat să muriți în mizerie; vouă care sunteți putregimea și mucigaiul... vouă și numai vouă dedic această slabă și neînsemnată scriere”*

Filimon descrie în romanul său epoca dela sfârșitul domniilor fanariote, când se adâncește procesul de destrămare a moșierimii și se dezvoltă tot mai mult capitalismul, se conturează burghezia, se accelerează trecerea dela economia naturală la economia de schimb. Moșiile încetează tot mai mult de a fi numai cămara boierilor, a domnului și a Înaltei Porți. Produsele agricole se vând peste graniță și pentru a fi obținute la un preț de cost scăzut, țăranimea începe să fie supusă unei exploatări din ce în ce mai crâncene. Se mărește numărul zilelor de clacă, apar arendașii și proprietarii de felul lui Dinu Păturică, lipsiți de orice scrupule, preocupați de un singur gând: acela de a câștiga bani prin orice mijloace.

Acesta este adevărul istoric asupra epocii pe care Filimon și-a ales-o. El găsește note realiste atât în felul în care ne prezintă caracterul crâncen al exploatării, cât și în descrierea tipurilor și a metodelor odioase de exploatare.

Dinu Păturică, ambițios, perseverent, șiret, dornic să se îmbogățească prin orice mijloace, profită de slăbiciunile boierului Tuzluc și, împreună cu Kera Duduca, îl ruinează. Cariera rapidă a lui Dinu

Păturică și prăbușirea lui Tuzluc sunt înfățișate de autor cu mult adevăr și într'un chip dramatic. Filimon ne dă în acelaș timp o imagine realistă a societății vremii, cu viața de lux, desfrâu și abuzuri, a celor din pătura conducătoare. Ca un bun cunoscător al vremii, el ne informează asupra caracterului crâncen al exploatării țărănilor. Ciocoi sunt, ne spune el, în așa fel educați, încât „să știe să tortureze pe nenorociții țărani, puindu-le ouă fierte la subțori și dându-le jum de ardei la nas. ca să le ia și cea din urmă para din pungă”. Arendașul împotriva căruia s'au plâns țărani, plătește o sumă importantă celui care venise să-l „controleze” și-și continuă abuzurile.

Simpatia autorului pentru țărăimea exploatăată este mereu prezentă în cursul povestirii. Astfel, la masa pe care Tuzluc o oferă boierilor în frunte cu fiul domnitorului Caragea, ca și la masa oferită de Diau Păturică în acelaș timp confrăților lui, se găsește câte un om cinstit care demască pe exploataatori și se gândește cu compătimire la cei asupriți. Vlad Boroboață, unul dintre acești oameni cinstiți, închină: „In sănătatea săracilor țărani cărora le dăm jum de ardei și le punem șierul roșu pe piept, ca să le luăm bănișorii din pungă! Să trăiască văduvele și copiii cei sărmani, cărora le luăm pâinea din gură... In sănătatea țării întregi pe care am lăsat-o în sapă de lemn!...”

Cu indignare, Filimon demască și exploatarea țărănimii de către clerul depravat, ca și abuzurile comise de oamenii domnului.

Imaginea societății se rotunjește prin numeroasele informații pe care ni le dă autorul în legătură cu teatrul domniței Ralu, cu petrecerile meseriașilor, și cu muzica și dansurile vremii.

Cu o minuțiozitate de arheolog, minuțiozitate pe care nu o vom mai întâlni decât la Odobescu, Filimon descrie costumele, ceremoniile, interioarele și mobilierul. Cu grijă de istoric, el înregistrează o serie de evenimente, ca de pildă revenirea domnilor pământeni, apariția ziarelor, crearea societăților secrete, revoluția lui Tudor Vladimirescu, mișcarea împotriva Turcilor pusă la cale de Eterie. Pe Tudor Vladimirescu îl numește cu admirație „cel mai mare bărbat al României”.

Prin toate acestea, romanul „Ciocoi vechi și noi” reprezintă o frescă valoroasă a societății românești dela sfârșitul epocii fanariote. Spuneam, însă, că Filimon nu-și limitează critica numai la epoca descrisă în roman. Într'adevăr, el face în cursul povestirii observații critice și asupra epocii în care a scris romanul, adică a anilor imediat următori Unirii. Vorbind despre calitățile unui bun slujbaş, Filimon subliniază că era „bun și amabil, fără a întrebui-

Înfa acea popularitate trivială, care în zilele noastre devinde pe atâți oameni slabi de minte a fi impertinenți, sub cuvânt că sunt inependenți". În altă parte spune: „*ca și în timpii de astăzi amplexiații jurau sub protecțiunea legilor*".

Nicolae Filimon nu este numai un critic, ci și un îndrumător. Sfârșitul romanului are un caracter educativ, asupra căruia vom reveni. Dar chiar și în cursul povestirii, autorul folosește diferite prilejuri pentru a da sfaturi sub forma unor apostrofe: „*O, tineril dacă ați ști...*”, sau pentru a formula aforisme în legătură cu dragostea, cu fericirea și cu cinstea. Pentru a completa enumerarea frumoaselor însușiri de scriitor ale lui N. Filimon, vom adăuga că el se dovedește și un umorist de calitate.

Dar dacă romanul „*Ciocoi vechi și noi*” întrunește calități care fac din el o operă de valoare, trebuie să subliniem că această operă nu aduce în întregime o înțelegere justă a problemelor. Lipsit de cunoașterea legilor de dezvoltare a societății românești și, în acelaș timp, desgustat de prezent și fără încredere în viitor, Filimon face o greșală, caracteristică și scriitorilor ridicați mai târziu din mica burghezie, dar întâlnită și la scriitorii proveniți din boierime (Alecsandri, de pildă), la care ea are alte rădăcini.

Filimon nu înțelege temeurile economice ale exploatării și împarte pe boieri în două categorii: boieri români de tradiție și ciocoi greci. Pe cei dintâi îi admiră și-i simpatizează, în ceilalți vede cauza exclusivă a mizeriei maselor țărănești. El știe că exploatarea întreprinsă de Dinu Păturică este mai grea decât aceea patronată de Tuzluc, care trăise în lux și care fusese incapabil să-și administreze singur moșiile, ce-l intereseau numai ca izvor al unei vieți de huzur. Dar cariera lui Dinu Păturică urmează o linie foarte asemănătoare cu aceea a lui Tuzluc, astfel că această carieră a unei slugi devenite boier prin necinste este prezentată — în mod greșit — nu ca un rezultat al unor noi relații de producție, ci ca o consecință nefastă a moravurilor aduse în țară de grecii fanarioți. Filimon privește problemele dintr'un punct de vedere îngust, naționalist. El urăște pe greci și se bucură că învățacelul român, care și-au întrecut în ticăloșii maestrul fanariot, se prăbușește. În schimb, admiră pe banul C... care meditează cu durere asupra suferințelor pricinuite țării de către ciocoi fanarioți. Cu aceeași simpatie urmărește cariera fostului vâtaf boieresc Gheorghe, care, prin cinste și muncă, ajunge bogat și obține ranguri boierești. Concluzia romanului este falsă: mizeria țărănimii s'a datorat fanarioților și celor influențați de ei; acumularea necinstită a averilor duce în mod sigur la prăbușire, iar munca cinstită asi-

gură bogăția și ridicarea de pe o treaptă socială inferioară pe treptele înalte ale clasei conducătoare. Finalul romanului a avut pentru Filimon un scop educativ, dar n'a corespuns realității istorice. Filimon leagă prăbușirea lui Dinu Păturică de venirea primului domn pământean de după fanarioți. El vede în Ghica Vodă un apărător al țăranilor și un răzbunător al acestora („*Domnitorul aruncă asupra lor (țăranilor) o privire plină de amor părintesc*”) și lasă să se înțeleagă că sfârșitul domniilor fanariote a însemnat și sfârșitul epocii unor oameni ca Dinu Păturică. În realitate, însă, acest fel de oameni au continuat să jefuiască pe țăranii și sub domni pământeni și mai târziu încă, atât cât a durat regimul burghezo-moșieresc. Moartea lui Dinu Păturică în ocna părăsită nu reprezintă generalizarea justă a unui fenomen, ci numai reprezentarea unui caz aparte; la fel, nici răsplătirea lui Gheorghe nu are valoare tipică.

Deși romanul „*Ciocoii vechi și noi*” suferă din pricina amintitelor greșeli derivate dintr'o perspectivă istorică falsificată de naționalism, deși are lungimi și greșeli de construcție, el rămâne totuși o operă valoroasă. Valoarea lui constă în aceea că oglindește în bună măsură realitatea, față de care autorul se străduiește să ia o atitudine critică, dovedind o caldă simpatie față de asupriți și demascând pe asupritori. „*Ciocoii vechi și noi*”, are o remarcabilă însemnătate instructivă, căci ne informează asupra caracterului crâncen al exploatării țăranilor, arătându-ne mijloacele odioase folosite de exploatare pentru a „*lua pâinea dela gură*” celor mulți. El oglindește — fie numai parțial — procesul destrămării moșierimii și al dezvoltării capitalismului, cu întreg cortegiul lui de cruzimi, corupție, imoralitate în viața publică și particulară.

„*Ciocoii vechi și noi*” este, prin toate acestea, cel dintâi roman realist al literaturii noastre.

Concluzii

Nicolae Filimon a fost un observator atent și adânc al societății vremii sale. Revolta lui împotriva acestei societăți s'a manifestat printr'o critică realistă a defectelor ei. Simpatia lui s'a îndreptat către cei asupriți și l-a îndemnat să demaște pe exploatare. Necunoașterea legilor de dezvoltare ale societății l-a limitat, însă, realismul. Scrierile lui, în care după cum afirmă undeva cu o subtilă ironie, face literatură iar nu istorie, aduc în literatură

noastră tipuri, în descrierea cărora va excela mai târziu Caragiale. Prin aceasta, ca și prin atitudinea sa în general critică față de realitate, N. Filimon este un precursor al realismului nostru critic. El ocupă astfel, în dezvoltarea literaturii noastre, locul însemnat al unui deschizător de drumuri.

A N E X E

ARDEALUL

Pe culmea cea mai înaltă a munților Carpați se întinde o țară mândră și bine-cuvântată între toate țările semănate de Domnul pre pământ. Ea seamănă a fi un măreț și întins palat, cap d'operă de arhitectură, unde sunt adunate și așezate cu mândrie toate frumusețile naturale ce împodobesc celelalte ținuturi ale Europei, pe care ea ni le aduce aminte. Un brâu de munți ocolește, precum zidul o cetate, toată această țară și dintr'însul, ici colea, se desfac, întinzându-se până în centrul ei ca niște valuri proptitoare, mai multe șiruri de dealuri înalte și frumoase, mărețe pedestaluri înverzite care varsă urmele lor de zăpadă peste văi și peste lunci... Mai presus de acel brâu muntos se înalță două piramide mari de munți, cu creștetele încununate de o vecinică diademă de ninsoare, care ca doi uriași stau la ambele capete ale țării, cătând unul în fața altuia. Păduri tufoase în care ursul se preumblă în voie ca un domn stăpânitor, umbresc culmea acelor munți. Și nu departe de aceste locuri, care îți aduc aminte natura țărilor de miază-noapte, dai, ca la porțile Romei, peste câmpii arse și văruite, unde bivolul dormitează a lene. Astfel miază-noapte și miază-zil trăiesc într'acest ținut alături una de alta și armonizând împreună. Aci stejarii, brazii și fagii trufași înalță capul lor spre cer; alături te afunzi într'o mare de grâu și porumb, din care nu se mai vede calul și călărețul. Ori încotro te-î uita, vezi colori felurite ca un întins curcubeu și tabloul cel mai încântător farmecă vederea: stânci prăpăstioase, munți uriași ale căror vârfuri mângâie norii, păduri întunecoase, lunci înverzite, livezi mirositoare, văi răco-roase, gârle a căror limpede apă curge printre câmpiile înflorite.

pâraie repezi, care mugind groaznic se prăvălesc în cataracte printre acele amenințătoare stânci de piatră ce plac vederii și o spăimânt tot de-odată. Apoi în tot locul dai de râuri mari cu nume armonioase, ale căror unde port aurul. În pânțele acestor munți zac comorile minerale cele mai bogate și mai felurite din Europa: sarea, fierul, argintul, arama, plumbul, mercuriul, zincul, antimoniul, arsenicul, cobaltul, tuteaoa, telurul și în sfârșit metalul cel mai imbelșugat de cât toate, aurul, pe care îl vezi strălucind până și prin noroiul drumurilor.

Astfel este țara Ardealului.

DESPRE STAREA SOCIALA A MUNCITORILOR PLUGARI ÎN PRINCIPATELE ROMÂNE ÎN DEOSEBITE TIMPURI

Câmpia trebui în urmă să se împopuleze și mai cu seamă la 1320 supt Mihai I. Basarab, când năvălirile Turcilor în Tracia sili ră pe mai mulți din Românii Misiilor să treacă în Țara Românească. Asemenea și în Moldova, proprietarii câmpii sau a Țării de jos și-au adus colonii din locuitorii de Țara de sus, cum și din alte țări vecine, de i-au așezat pe moșiile lor. Atunci stăpânul pământului făcu trei părți din domeniul său, din care două le împărți în părți mici pe la coloniștii săi și cealaltă fu cultivată de aceștia în folosul lui prin mijlocul *clăcii*, adică a unui număr de zile de lucru. Dar în starea de atârănare și supunere desăvârșită în care se aflau cultivatorii săraci și dezarmați înaintea stăpânului lor răzhoinic, care avea puterea în mână și care era proprietar absolut, nu numai peste pământ, dar și peste tot ce slujea a-l exploata, înaintea stăpânului, dela care ei aveau hrana de toate zilele, ei erau foarte slabi și peste puțin se văzură siliți a subscrie la legile cele mai aspre. Mai curând sau mai târziu le luă și libertatea și li făcu robi ai pământului. Astfel a urmat în toată Europa astfel a trebuit să urmeze și la noi, căci robia este o consecință neapărată a sistemii de clacă, ea totdeauna a însoțit-o sau a venit îndată după dânsa. La început, însă, erau puținți la număr acești nenorociți, cea mai mare parte fiind moșneni sau razeși. Curând însă, desposedarea acestora începu a se face, numărul lor a se împuțina din zi în zi și moșioarele lor a se concentra în proprietăți mari.

Interesul, nevoia și sila conlucrării la aceasta.

Interesul, căci proprietarii cei mari, dobândind dela stăpânitori dreptul de scutire de dăjdi pentru satele lor și toată greu-

tatea statului rămânând numai pe moșneni, mulți dintr'aceștia, spre a scăpa de tirania guvernului și spre a se bucura de folosurile ce le da scutirea dăjdiilor și protecția unui stăpân puternic, preferară a se vinde ei cu moșiile lor cu un preț prea ușure.

Nevoia, căci îndată libertatea țărilor fiind amenințată de națiile vecine, moșnenii trebuiră să alege s'o apere. Ei au apărât-o vitejește și au mântuit-o. Dar în vreme ce patria își păstra libertatea sa, ei și-o pierdeau pe a lor. Un istoric modern a observat-o prea bine. „Aceste războaie, zice el, au făcut să piară egalitatea din țară. Bătrânul soldat, întorcându-se la casa sa, își găsește femeia plângând, fata sau feciorul, ce a lăsat în leagăn, au pierit. Sărac, căci s'a luptat numai pentru patrie, el este silit a-și vinde țarina sa, coliba sa, și peste puțin, neputând altfel a-și plăti îndatori-rile sale către stat, a se vinde și pe sineși, și în vreme ce până atunci erau numai războinici, boieri și moșneni, se fac războinici și supuși, care se prefăcură curând în boeri și clăcași, adică stăpâni de robi. Această este pentru Țara Românească, chiar și pentru Moldova, rezultatul a treizeci și trei ani de război a lui Mircea I^o. Studiul hrisoavelor ne-au făcut să cunoaștem că această observație e dreaptă.

Într'adevăr, din zilele principilor războinici sau curând după dânșii se găsesc cele mai multe acte, prin care moșnenii își vând moșiile sau le sunt răpite de către stăpânitori și boieri.

Noi avem multe asemenea acte, dar pe toate nu le putem reproduce ¹⁾. Cum că *sila* asemenea a contribuit mult spre depose-darea moșnenilor și robirea lor, hrisoavele și cronicile, care împreună o mărturisesc, nu ne lasă să ne îndoim. În lauda ce un cronicar face Domnului Constantin Duca Vodă, zice „că acest domn făcea dreptate tuturilor și mai cu seamă celor ce pâra pentru vecinătate, nu-l da fie cum la vecinătate și fără jurământ, el mai dinadinsul răspundea celui ce avea nevoie de vecinătate, zicându-i: Pa-

1) Intre alte acte însemnăm și unul dela Constantin Basarab Vodă din 10 Iunie 1654 prin care întărește familiei Buzeștilor stăpânire a 128 de moșii, ce le avea, parte rămasă de la moși și strămoși, parte cumpărate. Într'aceste din urmă figurează vre-o douăzeci cumpărate de postelnicul Radu Buzescu dela moșneni în zilele lui Mihai Vodă Viteazul. „Aceste sate, zice hrisovul, au fost **crenzi** (adică domnești slobozi) și cu moșiile lor de mai înainte vreme.

Apoi, când au fost în zilele răposatului Mihail Vodă leatul 7102, el văzând atâta nevoie și greutate pentru birurile și n'au avut cu ce să se plătească de greutățile lor, ci au venit la jupân Radul Clucerul Buzescu fiind atunci vel spătar, el de al lor bună voe și s'au vândut *vecini*, ei cu toți filii lor și foarte părțile lor de moșie pre bani gata. Însă Cârstea cu st. 50 aspri 1875. Dan cu st. 10 aspri 375, ș.c.l.”. Tot în acel act mai la vale se zice că un aspru de argint umbla atunci 2 bani.

de îți caută trei sau patru oameni jurători, cum n'a fost nici tata său, nici moșul său vecin de moșie aceleia cine-l trăgea și așa jurând li da volnicie să fie slobod în veci de vecinătate, că acum făcuse boierii obecei nou de zicea: „cine au șazut în sat boieresc doisprezece ani, să rămâie vecin, iară Constantin Vodă, nu se uita acolo și încă zicea: Cu păcat este să-l robești pe frate-tău, căci păgânii își cumpără robi pe bani și în al șaptelea an îl iartă, iară alții și mai curând le dau slobozenie, iară tu ești creștin și neluându-l pe bani și fiind creștin ca și tine și tu vrei în veci să-l vecinești“. Cantemir asemenea mărturisește: „că o parte din clăcași sânt din răzașii care pentru sărăcie și-au vândut moșiile lor cele părintești și l-au silit cu strămbătate să primească jugul supunerii“. Hrisovul Colococenilor asemenea arată „cu adesele turburări ale locurilor și marea îmbelșugare a unora au făcut pe cei mai mulți din Românii Transilvaniei iobagi sau robi, precum în Valahia sânt românii și în Moldavia vecinii“.

Acestea fură, după socotința noastră, pricinile care stinseră egalitatea străbună de drepturi și de stare în țările noastre și formară acea monstruozitate socială ca o țară întreagă să robiască la vre-o câțiva particulari. O aristocrație de bani sau de stare, singurul fel de aristocrație ce a fost toldeana în țara noastră, se întocmi atunci. Puternică prin averile sale, ea se organiză mai bine din zi în zi și se întemeie pe robia gloatelor. Această robie nu putu însă fi completă de cât prea târziu, din pricina turburărilor țării, care favorizau oare cât pe țărani, dându-le prilej de a rătăci dintr'o parte a țării într'alta și operând astfel o deasă strămutare în stări. Mihai Viteazul fu cel dintâi domn care legiu printr'un *așezământ* al său pe fiecare țăran, pe a cui moșie se va afla atunci acolo să rămâie *rumân veșnic*¹⁾. Acest act barbar făcut de un prinț ce a luctat atâta pentru libertate, anevoie s'ar putea pricepe, de n'am ști că aristocrația, puternică atunci, a trebuit să-l silească la aceasta. De atunci, clăcașii transformați în robi, nu numai că urmau a se vinde împreună cu pământul, dar și numele lor începu a se trece în actul vânzării, deși nu se puteau vinde deosebit de pământ ca robii țigani; de atunci, proprietarul, murindu-i robul fără moștenitori, putea să-l moștenească; de atunci, el putea să-i îndatoreze a-i munci cât va voi. Singurul drept ce se da țăranului rob, era ca stăpânul lui să nu-i poată răpi după voința banii, vitele și instrumentele de arătură și de a-l putea pedepsi decât corecțional, iar nu a-l omori, căci făcând-o, se osândește ca un ucigaș, iar nevasta și

1) Despre acest *așezământ* se pomenește și în hrisovul lui C. Basarab Vodă din 1654, carele am citat în nota precedentă, cum și alte acte.

copiii ucisului rămăneau slobozi. Fără a ști când s'a desăvârșit sistemul feudal în Moldova, știm că pe acea vreme aceleași obiceiuri era și acolo. Legiuirile lui Vasile Vodă din Moldova și ale lui Matei Basarab Vodă din Țara Românească, mai întâi în urmă acest obicei, adăugând pentru proprietarul care ar primi un rob străin pe moșia sa o pedeapsă de 12 litre argint către stăpânire și 24 către stăpânul aceluși rob. Așa *robia* fu răsplata claselor de sus ale societății către clasele de jos, care le-au hrănit, le-au respectat totdeauna, le-au păstrat în poziția lor și au jertlit și muncă și bani și viață pentru patrie și libertate.

De atunci, dela Mihai Viteazul, țara se împărți în două tabere vrăjmașe, având interese impotrivate. De atunci, poporul se făcu nesimțitor la glasul domnului și al boierilor, nu mai vru a se jertli pentru o patrie, unde nu i s'a lăsat drepturi și pentru o libertate, de care el nu se poate bucura și țara, în loc de a se realța, merse cu grăbire spre scădenie.

SPATARUL IOAN CANTACUZINO

Intr'adevăr, pe la sfârșitul veacului al XVII-lea și în veacul al XVIII-lea, noi avurăm patrioți, oameni vrednici și cu bună credință, dar ei luară un drum greșit, ale cărui rele efecturi ne era dat nouă acum să le simțim. Dela moartea lui Matei Basarab (1654) și mai cu seamă dela Șerban Vodă Cantacuzino (1679—1688), domnul și boierii se izolară de popor, aceea ce făcu pe acesta să fie indiferent la glasul lor. De atunci, patrioții noștri, uitând experiența veacurilor, care ne dovedește lămurit că nici odată o nație nu se poate mântui de cât prin sine însuși, pierzând încredința în puterile sale, începură a cerșitori ajutor dela străin. Aristocrații, ei se uitau împrejurul lor, vedeau oameni corupți și degradați și strigau cu desperare: *Unde sânt acum vitejii lui Mircea, Vlad Tepeș, Radu dela Afumați și Mihai?* Ei nu priveau jos, prea jos, poporul care se târa la picioarele lor și se muncia ca să le hrănească lenea, ei nu se gândeau că din acest popor au eșit toți acei viteji, că el a mântuit țara într'atâtea rânduri și că ar mântui-o, dacă ei, făcând un apel la dânsul, l-ar fi interesat la pricina țării, și l-ar fi dat drepturi și o patrie a apăra. Ei nu știau încă ce poate face un popor cât de mic, când își apără ale sale și când e aprins d'o sfântă și nobile idee. Ei nu știau încă nici acestea, că chiar în sufletul acelor oameni amărâți de o lungă tiranie, orbi sau corupți, este un glas ascuns care le vorbește neîncetat de adevăr, virtute... și care, la trebuință, îi prefăce în eroi...

MANUALUL BUNULUI ROMÂN

— Dialog între un comisar de propagandă și un sătean —

Adaptare după „*Manuel republicain de l'homme et du citoyen*” de Charles Renouvier. Se află în manuscris la Biblioteca Academiei Române.

Am împrumutat principiile și expunerea acestui dialog din publicațiile d'easemenea fet, potrivindu-le numai cu tendințele și trebuințele poporului Român.

N. BALCESCU

CAP. III

Despre popor și stăpânire

Orășanul: Cum vor putea oamenii a se înțelege spre a păși toți împreună spre desăvârșirea lor și a se purta frățește unii către alții?

Comisarul: Oamenii nu pot păși spre desăvârșire, și a fi frați unii cu alții, fără numai în acele societăți unde poporul va fi suveran, adică stăpân pe dânsul

Orășanul: Ce înțelegi prin cuvântul *popor*?

Comisarul: Adunarea tuturor oamenilor dintr'o țară.

Orășanul: Ce va să zică *suveranitatea*?

Comisarul. Stăpânirea desăvârșită, fără să aibă a da socoteală decât numai lui Dumnezeu.

Orășanul: Cum se chiamă statul, acolo unde poporul e suveran?

Comisarul: Republică democratică.

Orășanul: Ce înțelegi prin cuvântul *Republică*?

Comisarul: Cuvântul *Republică* este o vorbă veche care va să zică *lucrul al tuturor*. Republica este un stat, în care oamenii adunați îngrijăsc singuri de soarta lor, fără a-și pune stăpâni pe cap, având în lucrarea lor drept regulă dreptatea și drept țintă frățietatea. Într'o republică, poporul nu ascultă decât slubașii aleși de dânsul chiar, cu treabă hotărâtă și pe vreme hotărâtă. Acești slubași sunt d'opotrivă cu toți ceilanți oameni. Ei poruncesc numai în nume'e poporului și sânt datorți a lucra numai pentru dânsul, ascultând legea făcută de dânși, supuindu-să la privegherea necurmată a cetățenilor și stând totdeauna gata d'a da'napoi slujba.

slujba cu care au fost însărcinați, când s'a sfârșit vremea pentru care au primit-o.

Orășanul: Dar pentru ce zici *Republică Democratică*?

Comisarul: Zic *democratică*, ca s'arăt că puterea statului și drepturile lui trebuie să fie în mâna poporului întreg și a deosebi de *Republica aristocratică*. În care puterea e în mâna a nouă oameni numai, ce se cheamă nobili sau boieri. Așa, de pildă, statul nostru a fost totdeauna un fel de Republică, căci slujbele de la pârcealab până la Domn, mai tot prin alegere se da: dar, această Republică era foarte proastă din două pricini: întâia, că era aristocratică. adevă că puterea statului era în mâna boierilor numai și poporul mai nici un drept n'avea; așa, boierii trăgeau mereu cenușa pe turta lor și chinuia și dispoia poporul; al doilea, că boierii încredințau cârmuirea țării pe viață sau pe o seamă de ani, unui om ce îl cheamă *Domn și stăpânitor al țării* și carele, zicând că domnește *din mila lui Dumnezeu*, se unia și el cu boierii de jefuia. țirâniza și robia pe bietu' popor. Astfel, boieria și Domnia aducea peirea țării.

Orășanul: Așa este. Acum văd că dacă numai în Republica Democratică poate fi poporul slobod și stăpân pe sineși, adevă suveran, e neapărat ca și poporul Român, când va ajuta Dumnezeu de-și va căpăta iarăși libertatea, să întocmească și el Republica Democratică.

Comisarul: Fără îndoială, de va voi a sta liber (slobod). Cea mai mare dobitorie ar fi ca Românii, după ce își vor câștiga cu sângele libertatea lor, căci altfel nu se poate câștiga libertatea, să meargă de bună voia lor, să se dea pe vecinicie sau pe viață unul Domn, crai sau împărat, care să-i joace, să-i chinuiască și să-i despoale, după cum îi o fi voia și după firea cea rea a Domnilor, a crailor și a împăraților, cari cred că țin stăpânirea dela Dumnezeu, că domnesc din mila lui, iar nu din voia poporului, că poporul e supus și robu' lui și el (e) stăpânul, iar nu slujbașul supus al poporului și că el n'are să dea socoteală de cârmuirea lui decât lui Dumnezeu.

Așa dar, de nevoie e ca Românii să se întocmească în Republică Democratică și într'un stat întocmit astfel, ca, în vârsta legiuită, tot Românul să aibă glas la alegerea deputaților la Adunarea obștească a țării, care adunare să fie însărcinată a face legile trebuincioase țării și a alege un om cinstit și vrednic, care să poarte grija de cârmuirea trebilor țării și, câtă vreme se va purta bine, să-l fie în loc, iar de nu, să-l depărteze îndată, astfel după cum era constituția ce o cerea poporul la 1848, numai cu

această singură deosebire că, după cum aceea desființase boieria, în constituția cea nouă să se desființeze slujba și numirea de Domn ce acealaltă păstrase. Căci, oricât vei scădea-o din putere, domnia rămâne tot domnie, și orișicât vei înfrâna pe un Domn, anevoe va fi a-l face pe el și pe oameni a uita vechiul obicei, a-l opri d'a se crede măcar uneori stăpân al țării din mila lui Dumnezeu, a-l opri d'a se îmbrăca numai în fir, a pune pene în cap, epolete mari pe umeri, a umbla în caretă cu câte patru și șase cai, încunjurat de oișerime și oștire, a corumpe năravurile oamenilor prin pilda slugăriei curtezanilor, a sărăci țara cu luxul și cheltuiala peste măsură ce se cere neapărat la o curte domnească.

Într'un cuvânt, constituția viitoare să întocmească un stat de cetățeni liberi și egali sau deopotrivă unii cu alții, fără domnie și boierie.

Orășanul: Dar am auzit unii zicând că la noi n'ar putea fi o republică democratică, căci poporul nostru nu este destul de luminat și matur pentru libertate și că multă vreme încă are trebuință de a fi ca un nevârstnic și necopt la minte supt îngrijirea și epitropia domnilor și boierilor.

Comisarul: Adevăr că poporul nostru nu e destul de luminat cu învățătura, dar tocmai pentru aceasta are trebuință de instituții libere ca să se poată lumina, căci supt tiranie nu se poate lumina popoarele. Viața publică și slobodă este buna creștere și învățătura bărbaților, după cum școala este buna creștere și învățătura copiilor. Apoi, e și aceasta adevărat că boierii ce zic că poporul e prost, nu sânt și ei mai puțini proști și lipsiți de orice învățatură: cel puțin poporul e mai puțin stricat decât dânșii și l-a înzestrat Dumnezeu c'o înțelegere simplă și dreaptă ce-i ține loc de învățatură și îl luminează despre interesele adevărate ale lui și ale țării. Să ne aducem aminte acele zile fericite de la revoluția de la 1848. Cu ce inimă mare, frumoasă și îndurătoare s'arată poporul! Cum se purta el cu cuviință și rânduială, fără a face nici o vătămare, nici o necuviință, în trei revoluții ce făcu în București la 11, 19 și 30 Iunie! Cu câtă înțelegere și rânduială și toți într'un glas alegeau guvernul în Câmpul Libertății! Cum aleseră de bine deputații la Comisia pentru proprietate și cum acești deputați se arătară mai cu înțelegere și mai cu judecată decât deputații boierești, pe care li biruiră și li rămaseră cu cuvântul, tot mereu, în deshaberi. Să ne aducem toate acestea aminte, și ne vom încredința că poporul Român e destul de matur și că poate prea bine trăi sineși, fără stăpâni ș'a se bucura de toate drepturile cetățenești.

Orășanul: Ce va să zică cetățeanul?

Comisarul: Cetățeanul este un om ce trăiește într'o Republică și are parte în suveranitate (stăpânire).

Orășanul: Dacă fiecare om este suveran într'o Republică, poate, dar, face orice va voi?

Comisarul: Fiecare om are partea sa de suveranitate, dar totuși pentru aceea nimeni nu se poate socoti mare parte, ca un suveran. Singurul suveran sau stăpân e nația întreagă, adică poporul, și poporul își pune în lucrare puterea prin slujbașii aleși de dânsul. Poporul are încă datorii a împlini către cetățeni, ca și cetățenii către dânsul. Poporul este puternic, când este unit, și, de aceea, când este unit și puternic, nu trebuie a întrebuița rău puterea sa

Orășanul: Ce e... suveranitatea poporului?

Comisarul: Suveranitatea poporului trebuie să fie, în faptă, punerea în lucrare a puterii tuturilor, țărnută de hotarele dreptății și urmând după un duh de frăție. Ori ce suveran, și poporul mai mult decât orișicare, are datoria a împlini și drepturi a respecta

CARNAVALUL

I

*Incepe carnavalul! și'n salele bogate
Se cerc artiști și muzici plăceri mai noi s'arate.*

În nouă veselii!

*O! Ce griji acuma la nouă toalete!
Ce visuri dulci, frumcase în junele cochetel
Ce mai de bucurii!*

*Fetița tot visează la flori, t-ă ei ghirlandă,
La gaza cea subțire, la rochia-i elegantă*

Și la ai ei cercei:

*Gândește la răspunsuri, la grații, la cuvinte: —
Își râde în oglindă de tot ce-și pune'n minte
Ceva ce-i place ei.*

*Corsetu-aci-și pune; își cearcă iar rochița,
Panglica care-o prinde-sărucă copilița!*

Viața-i e romanș!

*O! Cât a să mai joace! Și bine ce-a să-i vie!
Și păr și rochi, panglice, buchet de iasomie
La sol în contra danș!*

*Mulțime de mașine prin case de neveste!
Femei și croitorii, abea le prinzi de veste*

Când vin, când se strecori

*Părinții schimbă țire în șoile de zestre,
Galanșii'n neastâmpăr citesc pe sub țerestre
Bileturi dulci d amor.*

*O! câte case nouă și câte case sparte!
Ce visuri își mai fac bătrânii și junii în parte
    In lungul carnaval!
Tot fierbe n capitală și lumea își propune
Un lanț de teroare, un șir de lucruri bune
    De la întâiul bal!*

*La câți vă râde soarta gândiți că'n aste zile
Stau sub pământuri, ocne, prin temnițe și exile
    Ațați nevoințați,
Pe care pisma, ura și neagra calomnie
I-au părăsit cruzimei și oarba tiranie
    Îi în necercetați!*

*Când armăsarii voștri cu coama lor pletoasă,
Alerg și scapâr iute pe gheață-alunecoasă,
    Ca fulger, ca năluc;
Și lângă drumul vostru, oh! tremură în cale
Un biet bătrân ca iarna, cu piept, picioare goale,
    Flămând și jără suc: —*

*S'oprește, la căciula, spre voi mâna întinde,
Și trista lui cătare de rugă se aprinde
    Văzâna că nu-l vedeți;
Și tremurându-i barba spre ceruri mormănește; —
Când sania din urmă de ziduri îl strivește; —
    Voi treceți și râdeți!*

*Nebunilor ce sunteți! Vă pare că e glumă
Un cap strivit de ziduri, un om ce se consumă
    De joame și de trig!
Vă pare că e glumă când cruntă disperarea,
Și fintă către ceruri, vă râdeți voi de starea
    Victimelor ce strig:*

. . . . .
. . . . .
. . . . .
. . . . .

(Aici a scos cenzura de pe vremele acelea).

Când o căldură dulce de samur, catitele
Sub draperii bogate de stofe, de dantele,
Vă-aliu-mă pe-un divan:

Când mii lumini ascunse în lampe colorate
Răsfrâng și vă nmulțește n oglinzile-ardicate
Da jos până n tavan;

Și-o copilă dulce, răsândă, grațioasă,
În reverențe intră ușoară și frumoasă
Ca și un îngeruș, —

Și după ea un june măreț, voios și tare,
Cu fața vie, puțină, cu bruntea ntinsă, mare,
Și șed p'un scăunaș;

Când vă vedeți într'nșii pe voi miniatură, —
Și gest organ, accente, oricare-a lor trăsură
E-a voastră, îi iubiți!

Își vede muma soful și tata iar soția:
Și știți c aveți mijloace! Vă tartă aușia
Să-i faceți sericiți; —

Oare gândiți atuncea că poate'n altă casă
'Au doi bătrâni o lată tot astfel de frumoasă,
Dar e trăită rău:

Și plâng: căci poate mâine conila ă s'anuce
O cale... n'au de hrană: și viața este dulce
C'asa va Dumnezeu!

IV

Când cina vă așteaptă în sala de mâncare,
Și'n giurul vostru vase cu flori mirocitoare
Vă mbată de miros;

Când ochiul vi se nierde pe mese încărcate
D'argint, de porțelanuri, cristaluri tot-săpate,
D'un vtu foc luminos;

Și când pe masa voastră cea plină de legume
Ce globu'ntreg produce, d'esenți și de spume,
De vinuri spumegând,

Vedeți îndestularea ce cară, grămădește,
Ș'un șir de servi în oreajmă calerg, vă ocolește
Punând și ardicând;

Atunci, atunci gândit-ați ca lângă casa voastră
E o căsuță veche și spartă, mică, proastă;
Cu șase copilași
Stau în ocol pe vatră abea cu un tăciune!
L'e frig, l'e somn, l'e joame și pic de slăbiciune,
O mult sunt drăgălași!

Când unul dintre dănșii ardic'o mândușică
Scuț roșie ca racu, și zice: „Măiculiță,
Te scoal', nu mai dormi!
N'e frig și ne e joame: te scoli, Ță jocul mare!
Dă-mi pâinel pune masa!" și ea'n delir, tresare! —
Nu poate a-i mai minți.

Se scoală, și smulge părul și iese pe zăpadă.
Și vede casa voastră'n veci tot în paradă.
În veci în veselii:
Terestrele'ndoite ce crapă de lumină:
Și vesela-vă umbră răsândă, dulce, lină,
Săltâna în bucuri...

Curând! Dați în genunche! Uirați! O! Piatră slavă!
Blestemele s'asvârlă, precum s'asvârlă lava
Ce-o varsă un vulcan!
O! Tremurați! căci glasul-i în ceruri e puternic!
Mai greu decât sentanța cu care un nemernic
Strivește un sârman!

1840

MUNCITORUL

„Când mă născui în lume, murise al meu tată;
Căci mult el se luptase cu iasma încrunțată
Ce-i zice sărăcia!
El locuia cu dânsa din Țrăgeaa-Ț junie;
Și s'a luptat, drăguțul, cu multă bărbăție;
Dar, vai! l-a nvins pustia!

Bătrân de june încă, ertatul meu părinte,
Cătă în cer și zise: Oh! Ție-Ți milă, sfinte,
De bietul muncitor!
Atunci veni la dânsul trimisul ce desface
Și-i zise: Ia-Ți iertarea; ești liber; du-te 'n pace
La bunu-Ți creator!

Și biata maica-atuncea, în lacrimi și sudoare,
Cu mine'nsărcinată, privia la el cum moare.

Apoi groana-i săpă...

fără nimic de hrană remase'n văduvie

Și nu putea să lupte cu iasma sărăcie,

Ce și mai rău turbă...

Pușin după aceasta, în ziua sorocită,

Prin munci m'aduse'n lume, jălământă, părăsita,

Săraca măicuțiță!

Plângea pe două paie pe care mă născuse;

Căci n'avea țase, maica; acum întâi jăcuse;

N'avea nici cărpuliță!

Apoi vărsa ea lacrimi cu mult și mai amare,

Văzând că-i seacă pieptul, că n'are de mâncare

Văzând că n'ajungea

Căldura resuflării și-a sânelui de mumă

Să fie, să'ncălzească un șubred prunc de spumă

Un prunc ce tot plângea

Amorul mamei însă hrănește și'ncălzește

Și biata măicuțiță, cu doru-i izbutește

Din viața-i să-mi dea viață.

Lucrând și zi și noapte, și vara pe greu soare,

Și iară foc pe iarnă, când firea toată moare,

Când toată fire'angheață,

Eă n'avea altă grijă decât să mă jerească

De tot ce doare'n viață, să poată să mă crească;

Să poată a-mi zămbi.

Creșteam și-mi mergea bine sub dulcea-i îngrijire,

Rădea când ziceam „mamă” la 'ntăia mea vorbire,

Văzându-m'a păși

Cum a putut, săraca, m'a dat apoi la carte.

O! câtă bucurie avea când, de departe,

Vedea că viu acasă

Cu cămășuța albă, cu căciulița neagră,

Cu cartea'n subțioară!... avea ea lumea'ntreagă.

Când mă vedea la masă

Apoi mai trecu vreme și mă jăcul mai mare.

O! câtă bucurie, și cât lucram de tare,

Ca să produc ceva!

Gândeam adesea'n sine-mi: eu sunt volnic acum
Și, o ce jericire! oiu să-mi hrănesc eu mama!...
Ea nu va mai lucra!

Dar viața-i se scursesese în vreme mai puțină...
Acel care privește din cer pe-âl de suspină,
Chemă pe a mea maică.
Zâmbind, te-a mele brațe s'opri ă ei suflare
Și, dâncu-mi prin cantare-i, o bună cuvântare,
Se duse la-i meu taică.

Când am băgat-o în groapă, de brațul meu săpată,
Ș'am dat pe ea pământul... oh, maică prea-curată!
Tu știi cât am jelit!...
Acum, în lume singur, trăiam fără simțire,
Nutrindu-mă cu lacrimi, cu trista suvenire
A maicii ce-am iubit.

Prin negura vieții zării eu o lumină:
În drumu-mi singuratic, o jică orșelină
I trimise proveanța.
O! Roa primăverii, ninscarea așănată
Nu poate fi ca dansa, ca dansa de curată...
Mi-am pus în ea creanța.

După-o șintire, ochii în jos ni se lăsară,
Și suflețele noastre pe loc se mbrățișară.
De-atuncea ne-am unit.
Nu, cerul niciodată, în sfânta-i veselie,
Nu are strămutare, mai mare bucurie
De ceace-am simțit!

Eu ți ziceam adesea, sorbind a ei suflare:
Vezi lumea asta, scumpo? — oricât e ea de mare,
De noi este streină;
Pe nimeni nu îl doare, și nimănui nu-i pasă
De ne-a fi rău sau bine... vin, vin, să facem casă
Serman și orșelină.

Stîngeară turturică, prin crânguri rătăcită!
Îți voi clădi eu cuibul în care-i ți jerică
De trig și vijeli.
Voiu alerga eu, scumpă, ca să-ți aduc de hrană
Îți voi aduce toate; îți voi aduce mană
Îți voi face de mâncare, vom fi în veselie
Voiu fi la-a ta plăcere.

Și-mi răspundea copila: și eu cu sânguință
In lipsa ta voi face ce-o stăna mea putință
Ce trebuința cere
Și când te vei întoarce-ți voi da îmbrățișare
Voiu fi cu îngrijire.

Munciam eu cât și patru, și țără-a face gură:
Și când veniam din muncă, găstam în bălătură
Pe ingerașul meu!
Oh! ce plăcere, Doamne, când într'o zi mi-arată
Că am plecat pe drumul de a mă face tală!
Mărite Doamnel

Eu mă topiam cu ziua de multa nerăbdare.
Gândiam ca ce dulcetri să-i dau eu de mâncare;
Ce poate să poștească!
Dar ca mai înțeleaptă, venia pe lângă mine
Și mi zicea să strângem pentru acel ce utne, —
Spunea cum a să-l crească.

Era aproape ora ce-atâta așteptasem,
Când o schimbare'n țeară, ce noi nu o visasem,
Incepe-a se vesti:
S'adaogă robagiul! s'adaogă la clacă,
S'adaogă cât omul nu poate să mai facă,
Nu poate dăinui:

Noi n'avem decât brațul; dar bratul este-âl nostru!
Noi nu putem să-l spargem în veci în lucrul vostru,
Să mai scădeți ceva!...
Strigară muncitorii din satele vecinei
Dar iată o armată a stăpânirii vine
Și'ncepe a legal...

O! cum ai să mai tremuri, dreptate omenească,
Când va veni odată dreptatea cea cerească,
Puternica dreptate!
Este un vis de-acelea pe care nu-l fiu minte;
Știi că m'au dus la ocnă și nu mi-au dat cuvinte...
Ce crudă răutate!

Și ce înverșunare! — Peste puține zile
Văzui acel scump inger că se'nălța prin grile —
Îtpă când mă văzui!

*Ea mai veni odată, veni și altă dată;
Da-i tremura genunchii, era însărcinată...
Săraca! o bătu...*

*De-atunci n'am mai văzut-o!... Părinte, dulce taică!
Soție mult tubită! o scumpă a mea maică!
Fiuu încă țără numei
Cel Voi, voi sunteți colo, sus colo'n a lumină?
Voi sunteți cea grămadă cu țafa-atât de plină?
Voi sunteți pe a lume?*

*Nu mă lăsați, o drage! nu, nu jușiți de mine!
Se spargă mele lanțuri; s'ajung'... ajung la bine.
La-al nostru creator!...
O clipă, și nu-mi pasă deloc de a lor silă!
Oh!... Iată-o vine! vine! — O, Doamne ție-ți mulă
De bietul muncitor“.*

CLACAȘUL

I

*Oh! legați pentru vecie
De pământul unde stăm,
Plătim vecinică chirie
Și pe apa care bem.
Nu avem nimic al nostru;
Tot în preajmă e străin!
Venim rupți din lucrul nostru,
Și dăm peste-al lipsei chin.*

*Ca un dobitoc de muncă,
Ca copaciul roditor,
Ca rodirea dintr'o luncă
Voi priviți pe muncitor,
El și ții și soție,
Boul, vaca și olșei —
Toți sunt zestre pe moșie;
Robi ai muncii, robi ai ei*

*Sunteți veseli când ne vindeți
In arendă la cochini!*

*Camătă pe muncă prindeți
Pruncilor dela părinți
Bătrân, văduvă, copiii
Munca-le vă sunt datori;
Și sudoarea lor suspinul,
Vă-aprind setea de comori.*

*După ce, prin asuprire,
Stoarceți, ca proprietari,
Veniți iar, ca stăpânire,
Născociți la biruri mari,
Și-apoi, vă-așezați pe jețe
Teșuind ca dregători!
Sgripșori cu ntreite jețe,
Jupuiți pe muncitori.*

II

*Noi le suntem toată-averea,
Munca ne-e măsor cum vor.
Fiii noștri le-e puterea,
Și-aste mâini comoara lor.
Ei trăesc în nelucrare.
Munca-ne de zece ani,
Pun pe-o hatnă de purtare,
Pe-un ospăt cu șarlatan!*

*La a lor jicniți, grânare,
Ca pe-albine ne adun;
Când sunt pline de mâncare,
De tot ce-are țara bun.
Gonesc musca, 'n fund uleiul;
Ne pun jum, ca să jugim;
Et iau mierea, noi bordeiul
Jișl ca palma iar găsim.*

III

*De-astăzi munca ne-e a noastră
Și-o schimbăm pentru pământ. —
Mâncați voi țărâna voastră! —
Munca noi n'om da în vânt.
Și de vreți s'aveți cuvântul,
De vreți a vă domiri:
Este-al brațului pământul:
A-l lucra, nu a-i robi.*

Pâinea, fierul o rodește:
Tci cu nerul ne-o păstrăm:
Ea e-a celui ce-o muncește:
Trântoriilor n'o mai dăm
V am cerul, de muă, dreptul
Cu locmeală între trați,
Nu vreiți? ni-l ținem cu pieptul,
Și veniți de ni-l luați!

S I L A

Era o iarnă aspră ș'o noapte ce'ngrozește.
Și crivățul, cu viscol, mugea precum mugeșie
Un taur ce-i răul
Intr'un câtun de laturi a unui sai mai mare
O raza inganată da slabă luminare
Sub un troian aibit;

Troianul era casă, căscicată locuită,
Ce-i astuța nămeșii intrarea umilită —
Bordeiu de muncitor;
Și raza inganată venea dintr'o lunună
D'o flacăra n cenușă ce vâlvăia în tină
Pe un uscat color.

Cu țurcile în hrâne, cu țețele voioase.
Intr'nd cât pot cu tusul din caere stufoase
Două femei cântând
Bătrână este una, ca iarna de albă
Iar alta este jună, hălăe și iubită
De câți o văd răsând

P'un pat de paie numai un biet bătrân bolește
Femeile, cu rondul, când el se desvelește,
Se duc de-i invelesc
Și-și răd cărua văd că herbe în oală o găină
Le-au căpătat pe lucru de la o tor vecină;
Căci tortu-e omenesc...

— Tata spunea odată c'aveam și noi moșie:
„Dece-ai vândut-o mamă că-i rău în iobăgie:
Muncești pentru străin!”
Ș'o lacrimă din plecapa-i luci precum lucește
Pe geana Aurerei o rouă ce pitește
Dintr'un azur senin

„— Noi n am vândut-o, mamă; boierii ne-au luat-o”
„— Și cum, așa cu silă?” — „Ba tot ne-au tot scurtat-o”
„Cu cărți de judecăți,
„Pân au luat-o toată... „Ce viscol e așară!
„Unde-o îi nenea, mamă?” — „Aleși il luară
„Ș'acum ca ș'alle dăți!”

Pe masă lângă tat'su jelița n nerăbdare
Intinse o maramă și-i puse de mâncare
Fiertura de la joc.

„— O! Să-mi trăești, jelițo, că loamea mă doboară!
„— Șiți am și vin tâcușă; și'ti am și pânișoară.
Uite, colea o coc.

„— Să am de tine parte jeliță cu durere!
„Atât îmi mai rămase din toată-a mea avere
„La bătrânețea mea;
„Căci frate-tau se vede că mi-l tot mână satul
„Sărăcu duș povara; iar rodul l ia bogatul
„In lumea asta rea!”

In ora asta dulce ce veselă-i copila
C'a bucurat pe tat'sul Fiica Satanei: Sila
La ușa ei grința:
Doi dorobanți ce calea pârea că rătăciră,
Zărind lumină noaptea, să stea aici veniră
Că doar va nserinal

Imping și intră'n casă cu iarna in splinare:
„— Aci avem de toate și cald și de mâncare
„Și n cupă vinșor.
„Mai faceți joc pe vatră și dați-ne și patul,
„Mai dă-te jos bătrâne, sau culcă-te de-a latul;
Că dau de vă omor”.

Oftă adânc bătrântul căci Sila e cumplită!
Lăsă bătrâna turca: — era obișnuită
Cu astfel de nevoi.
Iar hiata copilă, în marea ei durere,
Rosti plângara: „— Jupane, n avem nici o putere;
„N avem nici car, nici boi”

Și suspinâna din suflet, ștergând cu zavelcușă
Șiroaele-i de lacrimi, se dete sărăcușă
Spre șubredul bătrân,

Și li șopti acestea: „Iți fac eu de mâncare
„Numaldecât tăicuță, jupâne, ai răbdare
„Că doar n'ei îți păgân.

„Măncarea-i pentru iata, căci vezi-l cum bolește
„E an acum păsimi de când se chinuește;
„Să nu-l dați jos din pat.
„Și mama e bătrână și n'avem nici găteja,
„Pe nenea de trei zile de când l-au dat de strejă...
„Aleșii t-au luat”.

Dar aorobariți țepeni tot sparg și tot injură
Și svântă și a pâine și vinul și fiertură
Că-s oameni stăpânești.
El nu mai stă la vorbă când are biciu'n mână.
Când leapădă opinca și calul își înfrână
Cu el să nu glumești!

Se mbrobodea copila și o'neca suspine.
Era să noale n viscol să meargă la vecine
Să cear'un oușor,
O mână de jaină, să fac'o pâinișoară
Sta dinașara ușii să vad'o pârțioară
Să vadă vr'un focșor;

Când un argat din curte, din curtea boerească,
O prinde și o'ntinde s'o ducă să muncească
Căci știe a lucra;
Și e la curte clacă, și s'a jăcut de veste
La căpi au jost p'acasă, la țete și neveste,
Să mearg a ajuta.

Căci este nuntă mare, e nuntă boerească
Duminica ce vine, și trebui să gătească
Miresei așternut.
Și rugile și lacrimi zadarnice îi jură;
Argatul nu glumește, o bate și o'njură,
Sau cere de băut

Dar nu avea țetița decât o zeghe veche
Și vreo trei parale cercel la o ureche,
Lare voi a-i da.
Și nu uru să primească cumplitul jără milă!
Bătând-o, suduind-o, o tot brâncea în silă
La lân'a scărmăna.

*Irei zile biata țată nimica nu aflase
De tata-său cel bolnav pe care îl lăsase
Plămând și chinuit.*

*Și când scăpă micuța veni în nerăbdare...
Nămeștu-i cōtropise și casă și intrare
Abea a nimerit.*

*Luptându-se cu țarna: să între izbutise;
Dar țată-său ca ghița, de mult înșepenise
Și mumă-sa murea;
Pe frate-său îl duse aleșii la oștire
Și singură orfana plângea în zăpăcire
Și părul își smulgea.*

*Sufla în pieptul mă-sei că doar s'o încălzească;
Li cēuta cojocul... dar unde să-l găsească,
Dăci e la arendaș
D'o dată cu căldarea luat zălog în silă
P'o oarbă datorie! — O Doamne! fie-ți mila
De rob și de clăcaș!*

ȚIGANUL VÂNDUT

I

*„Vai! eri aveam soție, aveam și țată, mumă,
„Aveam un copilaș!
„Viața-mi părea lesne, robia-mi părea glumă,
„Privind al meu sălaș!
„Când triști veneam pe noapte din munca cea în silă
„In care ne osândeam.
„Și dam o roată vetri, — oh! ne priveam cu milă,
„Dar tot ne mângâtam;
„Măcar că dela muncă veneam obosiți foarte
„De foame și bătăi;
„Măcar c adesea-oară rugam a noastră moarte
„Ca să scăpăm de răi.
„Când este ntre-ai săi omul își află mângâierea
„D'ar îi oricât măhnit!
„Dar când străin e omul, atunci e grea durerea
„Și focul indoit!*

II

*„O oameni fără lege! Stăpâni fără'ndurare
„Cu inimă de țer!*

„Când smulgeți unei mume un singur fiu ce are
 „Gândiți atunci la cer?
 „Gândiți oari la durerea ce cearc'acea săracă?
 „L'acele reci sudori
 „In care desperarea și lacrăma îi seacă
 „L'acele cruzi fiori
 „Ce se deștept într'insa când își aduce-aminte
 „Că nu mai are fiu.
 „Că nu o să-l mai văzâ! — îi pierе din ainte!
 „I! dă n mormânt de viu?
 „Ol când ne dați hotezul ziceți că suntem rude; —
 „Ziceți că suntem frați!...
 „De domnul nu vă temeți? Nu știți că el v'audе?
 „Gandiți că-l înșelați?
 „Când vă jucați cu oameni intocmai ca cu vite, —
 „Și ce zic! — mult mai rău!...
 „Căci voi cătați de vite; sunt mult mai îngrijite;
 „Iar noi, munciți mereu!...
 „Un cal in grajdul vostru ce îngrijire n'are?
 „P'un cal căți robi n'ați da!
 „Țiganul rob, sârmanul ar fi el oare'n stare
 „C'un cal a măsura?

III

„M'o fi plângând părinții!... De mumă-mea mi-e teamă
 „Ca fi murit jelind!
 „Când îi întreabă fiu-meu: „unde e tata, mamă?“
 „O! cum l'or fi minșind!
 „Când să-l mai văz odată, par că mi-ar fi mai bine,
 „Par'cași putea să mor!...
 „Nevesta mea săracă! a fi plângând de mine,
 „A fi murind de dor!
 „Acela ce ne vinea, nu vinde și gândirea;
 „Măcar că s'a locmit
 „Pe sufletele noastre; măcar că omenirea
 „Nemic a socotit!...
 „Și-a răs el d'astea toate! și-a răs el de durere
 „Pentru puțin venit!...
 „Să-i fi luat lui lui, părinții și muere, —
 „Oari cum ar fi trăit?
 „Ol cât ar fi mai bine să fim ca dobitoace.
 „Să nu simțim deloc

„A noastră chinuire! Să nu știm ce ne face
„Pe când în cârți ne jocl

IV

„Ce-a fi luat pe mine!... A fi 'n mai bună stare
„O! ranele mă dor
„Și lanțul rău mă strânge! M au strâns cumpliți tare...
„Cum aș voi să mor!...
„Vedeai-va Jața-și Doamne, stăpânul ce mă vinde?
„Copii-i or trăi?
„Pe neamul său, păcutul oari nu se va întinde
„Când el nu va mai li?
„Oare-mi păstrezi acolo ceea ce aci'mi lipsește?
„Voi fi eu răsplătit
„De mâncile și chinuri la care m'osândește
„Acest nelegiuit?
„Bagi tu de seamă, Doamne, la astă omenire,
„Cum merge treaba-aci?
„Știi ce am a trage când imi dădeși simfire
„Și ce fel voi trăi?
„Când imi dedeși viața, când imi dedeși soție,
„Când tată m'ai lăcut,
„Știi ce-mi serie soarta? — Născut că-s în robie
„Și c'o să fiu vândul?“

Așa vorbea ntr'o noapte, plămând, închis în casă
Țiganul cumpărat
Privea gemând la lună; dar nu putea să iasă
Căci strâns era legat.
A doua zi, stăpânul mai că se intristase
Alând c a păgubit
Patrusprezece galbeni; — atâta cumpărase
Țiganul ce-a murit

DIN ITINERARUL D-LUI BOLIAC

(Curierul Românesc XVII nr. 94, 24 Dec. 1845)

Tot popoul are caracterul său, gradul său de simțibilitate, gradul său de poezie și felul său de gust în arte. Când va cineva să-și facă o idee despre caracterul și simțibilitatea unei nații, nu trebuie să o cerceteze în saloanele aristocrațiilor săi, unde toate simțimintele sunt îngălate și unde spulberează ideile vagabonde

și bastarde ce ajung cosmopolite pe aripile lășului. Trebuie să se coboare în fundul popoului, în matca nației, să vază traiul săteanului, afecțiile lui și maniera lui de a-și exprima afecțiile, aplecările, pașimile și chipul cu care se pronunță și se dezvoltă ele, și astfel numai va putea zice că are o idee despre caracterul acelei nații. Trăsura cea mai caracteristică ce poate da o idee fisionomistului filosof ce voește să studieze de departe o nație oarecare este poezia; poezia populară a cărei melodie, ritm, expresii și idei nu sunt nicidecum profanate de îngălarea imitațiilor străinismului și de afecțiile inimelor obosite și roase prin atâte deosebite role cu care au trebuit să se îmbrace spre a juca în această comedie bizară ce o numim înalta soțietate.

CÂNTEC OLTENESC

*Leleo muică, rândunica
Numai poate militica,
Că-i frumoasă dimineața,
Roua-i nasturi pe verdeața
Și Zorilă'n răsărit
Joacă'n câmpul aurit
Plec, mă duc la doi ciocoi
Că-și bat joc și-și rād de noi,*

*Leleo mulcă, leleo Doamnei
Prunculeții-mi mor de șoame.
Mor în țara Românească
Cea aurită, cea cerească!
Codrul mândru că'nverzit,
Frunza mi l-a'mpodobit;
Mă duc să pândesc ciocoi,
Că prea mult își rād de noi.*

*Ce șolos d'ășa câmpie;
De a țării avuște;
C'aduc aurul cu sacii,
Dacă parte n'au săraciilor
Că din holda ce muncesc
Nici un bob nu șolosec;
Muncesc tot pentru ciocoi;
Copilașii imi stau got.*

*N'au cămașe d'ău înăncare;
Că și biata măsă n'are.
N'are-a toarce, mare-a țese,
Și din trențe nu mai ese,
Că plătesc, plătesc, plătesc
Și nu mai mă rășuesc.
Tot e'n plată la ciocoi;
Lumea nu e nențru noi.*

*Într'o zi ne-a cere doare
Plata paer și pe soare.
Că cer vamă și chirie
Și p'a țiarei viziunie.
Plătesc locul de bordei,
Și n'am nici mălai de mei,
O, ciocoi, ciocoi, ciocoi,
Ce-am fi oar' de vină noi!*

*Anul tot în lucrul voștru,
N'avem timpuleț al noștru,
P'o oiță cereți plată,
Fiindcă naște, fiindcă țată
Găini, cereți să vă dăm;
De n'avem, să cumpărăm
Mai ertați-ne, ciocoi,
C'abiă pielea e pe noi,*

*Până când să dăm în vară
Doi copii imi degerară;*

*Că-i coliba dărămată;
Cerga d'arendaș luată.
De găteje am sârșit,
Și ciocoiul le-a scumpuit,
O ciocoi, ciocoi, ciocoi,
Ce ne frigeți, vai de noi!*

*Că plătesc și pentru valră,
Pentru un căpătâi de piatră;
Pentru tot ce e sub soare:
C-a zis Christ, că dacă moare
Al d'a fost mai necăjit,
El e'n cer mai țericit.
Mai dați cer pe la ciocoi
Și pământ la d'olde noi.*

*Leleo muică, cucul cântă!
Vară verde, vară șăntă,
Codrului că plete-i crește,
Pe voinic că mi-ți umbrește.
Umbra-i deasă-n cârpiși;
Să m'așez la un colțiș,
Să pândesc la d'ăi ciocoi,
Că prea sunt spurcați cu noi!*

*Leleo muică, măiculică!
La dă-mi toanta pușculică;
Că de an n'am mai cătat-o.
Și rugina-a și mâncat-o.
Că de an n'am dat in ea.
Ș'asta-i toat-averea mea.
Că mă duc la d'ăi ciocoi
Ce-și bat joc și-și rād de noi.*

*Pușcă lungă ghintuită,
Din războaiie dobândită:
Moștenire de la tica;
Tica ce nu știa frica.*

*Că intra in cârjalu
Și da groasă'n pasvantlâi.*

*Iata n'avea plug și boi:
Se hrănea de la ciocoi
Poterile și catane
Li zicea tot căpitane.
Când răcnea, scotea vâpae;
Nu-i sta nimeni in bătae;
El mi-a zis, când a murit;
Te-am crescut și te-am iubit;
Punte'n pândă la ciocoi,
Că ei nu sunt frați cu noi.*

*Leleo muică, cucul cântă,
Voinic codrul se avântă,
Frunza-i verde și curată;
Par'că-mi văz nevasta fată.
Dar mă duc voinic și viu.
Și nu știu d'o să mai viu.
C'oșomanii de ciocoi
Or fi poteri după noi.*

*Că ei fur in ziua mare
In Divan, in adunare;
Fără frică de robie,
De băltaie, pușcărie;
Căci ei sunt privilegiați
Și de pravili apărați;
Brasle piele de ciocoi
Ce sug sângele din noi.*

*Când pleca in haiducie
Copilașii și soție,
Cu bătrâna lor bunică,
Il ținea plângând de frică.
El pe toți îi săruta,
Fiinta'n umăr ș'arunca;
Și, luând-o spre Vulcan,
Zicea'n frunză pe Jian.*

ROLUL POEZIEI MODERNE

Este timpul ca poezia să se ocupe, să puie în mișcare toate resorturile sale la o prefăcere întregă, la o reformă totală de conștiință: — Schimbare a tuturor ideilor ce a avut până acum și are astăzi omul despre lume. Să cerceteze cu de amănuntul izvoarele inegalității în societate și să nimicească toate formele și reformele sociale, politice și religioase, prefăcând acea iubire numai teoretică de libertate și egalitate în libertate și egalitate practică și actuală. Să întemeieze o singură credință religioasă în locul tuturor credințelor învechite și prefăcute până astăzi: acea a rației și a libertății. Să desvolteze, să analizeze și să popularizeze științele abstracte în practica vie — Unde stă cea dintâi inegalitate socială? — În sclavia femeiei. Emanciparea ei, dară, este cel întâi element contribuitor la viața cea nouă. O emancipare întregă, complectă a femeiei preparată dela nașterea ei printr'o creștere omenească, proprie a forma un cetățean legiutor, judecător și executor; — iar nu acea emancipație mijlocită, necomplectă, dată de cristianism și cavalerism, și menținută cu dreptul de slăbiciune dela generozitatea omului. Nimic nu izolează mai mult pe om în societatea actuală și nu îl face mai egoist decât familia și interesele de familie rău înțelese. Cel mai prețios tezaur ce posedă umanitatea este inima de femeie.

Cea mai frumoasă, cea mai bogată mină a omenirii stă ne-exploatată! Să emancipeze doar poezia pe femeie, să dea libertate amorului; să desființeze toate iluziile pe cari se mai reazimă viața cea religioasă și politică a omului, să desființeze cu totul lumea spirituală cea de dincolo, să desființeze orânduirea poliției cerești întinse peste viață și toată justiția secretă; să prefacă tot militarismul în cetățean și să stăvilească spiritul de concuiste; să schimbe biserica în școală și să organizeze dintr'însa o educație populară, care să se întinză deopotrivă peste tot poporul, și clerul să-l prefacă în simpli învățători ai populilor, în casele și în câmpurile lor, în industria lor și în morala practică, să facă ca populi, prin cultivare, să se organizeze și să se cărmuiască de sine, să-și administreze justiția de sine în viața publică și în dregătoria publică; să facă staturile libere și proprietatea comună a populilor ca un product al tuturor membrilor statului și care product va crește nelncetat prin activitatea, prin organismul viu al societății; să facă ca nici o parte a societății să nu stea în inactivitate la republică; să facă ca proletarul cel necultivat, cel lipsit astăzi de cultură spirituală și de îndestularea materială, să se ridice prin educația generală la cetățeanul actual, la demnitate de om; să

facă ca totalitatea acestor cetățeni, în adevăr liberi, să se împăr-
tășească de cele mai înalte interese ale statului lor — de legis-
lație, judecătoreie și administrație fără să-i poată depărta altceva
decât minoritatea vârstei sau infirmități netăgăduite: să facă a
inceta această despărțire a populilor în două părți inegale, anta-
goniste una altei; să înceteze, zic, împărțirea populilor în cârmuitorii
și cârmuiți să facă a înceta interesul cel privat al unei dinastii
regale, domnitoare să înceteze privilegiurile castelor de trântori,
paraziți și privilegiați, și tot popului și dezvoltarea lui în toate
părțile statului să alcătuiască un stat și o nație, să facă ca cultura
pământului, industria și științele să fie comune, întinse și desvol-
tate pe cultul rației fără preeminență și fără misticism, și în
sfârșit să facă vorbirea și scrisul, care sunt expresia cugetării,
expresia omului născut a fi liber — să sboare fără stavili Aceste
principii sunt mîsia poeziei moderne, căci pe aceste principii se
va clădi edificiul societății cei noi.

Dar poezia nu va mai fi atunci — vor zice cei ce s'au oblecînuți
să vadă figurând în poezie monstruri de îngeri, herovimi și se-
rafimi acoperiți de ochi și stârceți între aripi; — însă poezia care
atinge, poezia cea adevărată nu este aceea în care mișulesc spi-
retele necurate de pe aia lume Poezia cea adevărată este aceea
care vorbește inimii, iar nu fanteziei numai. Natura va fi tot-
deauna aceeași, și fenomenele-i aceleași; — același meteori, ace-
leași câmpii florate, acelaș cer stelat, aceeași lună, acelaș soare,
aceiași munți și pe mări aceleași valuri. — Trecutul și viitorul
vor avea totdeauna cartea lor deschisă poeziei. — Femeile vor fi
tot astfel de frumoase, bătrânii albi și venerabili, pruncii bălai și
drăgălași și afecțiunile omului, amorul mai cu seamă, va dobândi o
nouă agerime și amorul patriei va fi pronunțat și simțit, căci
omul va putea zice în conștiință că are patrie. Poezia ar avea
atunci o scenă expusă fără control societății, și un forum în fiecare
sat...

Am auzit adesea într'însa:

...la tombe et non l'affront!

Pas de tête plûtôt qu'une souillure au front!

Je n'ai rien à reprendre où la honte a passé!

Indigențele inimii ominești și-ar lua cu totul o altă direcție
și armoniile firești și-ar reîleta armoniile morale în imaginația
omului pe o natură mai pură, mai nobilă și mai rațională. Fugile
Imaginației omului civilizată al societății n'ar vaga pe acele va-

poare ale ignoranței omului incult, dar n'ar putea pierde nimic din poezia lor. Ruinile ar pierde fantasmalele îngrozitoare ce planau peste ele, dar s'ar poetiza prin suvenirii și prin acea vagare meditativă a omului și liberă de superstiții; formulile rugilor și a fermecelor omului barbar s'ar desființa și presimțirea, speranța și simpatia n'ar avea atâtea scăpări înaintea tribunalului ei și crimele ar fi numai rezultaturi ale unei infirmități morale.

DREPTATE, FRAȚIE!

(Expatriatul I. I; 25 Martie 1849)

Fraților Români din România! Libertatea a ajuns la frontiera noastră; sunt șase luni de când aceste dulci cuvinte: Dreptate, Frație, voi nu le-ați mai auzit. Biciul tiraniei au surpat stindardele libertății noastre după toate edificiurile, au surpat statul libertății, și deviza glorioasei revoluții nu se mai vede pe frontispiciul edificiurilor publice. Săteanul liber s'a întors iarăși în jugul iobăgiei și sclavul în catenele sale. Inteligența română geme în temniți sau se rătăcește pribeagă prin țări străine, persecutată din toate părțile de inimizii libertății. Aceasta fu isprava confrăților noștri, pe care îi chemam cu blândete ca să ne facem o patrie comună, liberă și iericită. Astfel știură să răsplătească fraților lor ce au îngrijit atât de bine de viața, onoarea și averile lor în criza revoluției.

Nu desperați fraților! Dumnezeu Dreptății e mare; este o providență care veghiază asupra Românilor; faceți-vă o datorie și saluta cu venerație acele locuri unde vedeți ștearsă Dreptatea și Frația; astea au fost simbol revoluției noastre, și când soarele nostru va răsări iarși din norul ce-l acopere, nu vom lucra decât numai cu dreptatea și frăția. Puțin o traților și piepturile noastre se vor decora cu cocarde, magistrații voștri vor încinge eșarpe în contra tiraniei și stindardul tricolor va flutura cu fală în capul trupelor noastre; puțin și sclavul se va libera ca să nu se mai întoarcă în robie, muncitorul și meseriașul vor dobândi cele promise prin șarta constituției, și inteligența liberă va putea cugeta și a manifesta cugetările sale.

Credeți și sperați fraților. Libertatea a prins rădăcină în Europa; Anglia, Franța, Germania, Italia și Turcia au un singur interes; tirania se biciuiește în toate părțile și armele maghiare vă dete o probă, trimițând chiar în ochii voștri rămășița campionilor tiraniei în Transilvania, sfâșiati și plini de rușinea lor...

Salutare și frăție

LUPTA INTRE LIBERTATE ȘI TIRANIE

După șase luni de goniri și aresturi Espatriotul Român emigrat putu deschide ochii și răsufla liber, grație armelor maghlare și acestui arhanghel al Libertății, generalul Bem, ce fulgeră pe dimonii tiraniei și curăți cerul. Fraților Români împărțiți și sub-împărțiți în atâtea fracții! Pătrundeți-vă odată de acest adevăr: astăzi nu suni luptele între cutare și cutare nație, între cutare și cutare împărat; astăzi este o singură luptă în toată Europa: este lupta între Libertate și Tiranie, între popoli și dinastii. Dinastiile se strâng și își dau mâna în toate părțile spre a-și propti tronurile ce se surpă și toată speranța ce le-a mai rămas este neînțelegerea și învrăjbirea popoarelor între dănsule. Când odată popoarele își vor cunoaște adevăratul interes, atunci lupta va înceta. În Banat nu se pot înțelege Românii și Sârbii, în Bucovina nu se pot înțelege cu Polonii, în Ardeal nu se pot înțelege cu Sașii și în toate părțile galcevicele se sparg tot în capul Românului. Ei nu avură nicăiri niciun drept politic niciun drept social. Dregătoriile publice erau închise pentru dânsii, comerțul lor era împiedecat, cultul lor era paralizat și chiar înaintea judecății cu anevoie un Român să li avut vreodată dreptate. Pe când Românul dormea în robia lui, pe când tiranul iezuit al acestor popoare rânjea la durerea lui, văzându-l slab și incult, Ungurul se ardică, îl deșteaptă și pe dânsul din letargie, îl scoase fără știrea lui din robia iobăgiei, li dete pământ, îl primi frate cu dânsul înaintea legii, și li dete toată libertatea facultăților sale fizice și morale, și el, în loc a se arma ca să combată cu liberatorii lui, în loc a se ardică împotriva vrăjmașului comun, se puse cu toate puterile sale să se lupte spre a mai rămânea tot în robie în care a fost. O ambiție a infernalei Camarile! De ar întreba cineva care a fost cauza pentru care s'au omorit treizeci de mii de Români în Banat și Ardeal și alți atâția Unguri, Sași și Sârbi între dânsii; pentruce s'a redus în cenușe jumătate Banatul și Ardealul, pentruce acest înfricoșat războiul civil între concetățeni ce au aceleași interese, cine ar putea răspunde? Secretul îl are numai Camarila. Gândit-ați vreodată, fraților Români, că Camarila care avu curaj a călca în picioare jurămintele ei către Unguri, de care avea chiar a se teme, care se luptă atât în Italia ca să nu dea constituția, care bombardă cele mai frumoase capitale ale ținutului ei, și chiar capitala în care au domnit strămoșii ei numai ca să nu dea constituție, v'ar li dat vouă această constituție și și-ar li împărțit cu voi imperiul lor? Nu vedeți voi că vă chiamă la luptă cu mâna goală? Că toate făgădu-

ielile ei sunt în doi peri și că va să vă imputineze puindu-vă totdeauna înaintea tunurilor maghiare?... O, cu câtă durere trebuie să privească Românul întinderea astei idei luneste, și împotriva căreia, deocamdată, n'are altă pază decât numai unirea noastră cu Ungarii...

CELE CINCISPREZECE FAMILII

(Extras dintr'un articol publicat în *Republica Română*, Paris, 1851, Noembrie)

Să vedem un minut, care sunt meritele acestora de și-au apropiat în cercul lor toate drepturile politice cu care ne vând țara pe toată viața, toată legislația de ne fac astfel de pravili, toată magistratura țării de ne jeluiesc în tot chipul și apoi, vom vedea și care este și unde stă puterea lor.

Cine se silește pentru înflorirea nației, cultivând limba națională, artele, pământul, și cine ține toate adevăratele greutate ale guvernului?

Să luăm toate ministeriurile, toate cancelariile din capitală și de prin județe, toate tribunalurile, toate greșile divanurilor și să vedem de cine sunt ținute. Este vreun șef de secție sau de masă în vreun minister, este vreun secretar de cârmuire sau sub-cârmuitor, vreun grefier, ajutor sau condicar, este vreun post înfârșit de acelea la care se cere muncă și capacitate care să fie ținut de vreun trântor de cioco sau de vreun pui de năpărcă ce nu învață alt în școala tată-său decât ce învață pisoiful dela masă? Este vreunul dintr'înșii profesor, avocat, redactor de jurnal, inginer, arhitect, artist de orice artă? Pus'a vreunul din ei mâna pe coarnele plugului? D'au fost în străinătate, aduseră altă idee, altă cunoștință, alt meșteșug în țară decât știința a'și încâlționța părul și a ținea aceea sticlucă într'un ochi? — Pentruce vă strângeți atâta la piept și vă prosternați înaintea lor? Când îi urîți, pentruce vă arătați că-i iubiți? Când îi disprețuiți, pentruce vă arătați că-i stimați? Pentruce să nu le arătați în față cece credeți despre dânșii? — Vă temeți? Și pentruce? Să vedem unde poate fi puterea lor când nu-i veți mai sprijini voi?

Să rezonăm puțin, scurt și limpede:

Ciocoi mari sunt cincisprezece familii cu tot pripasul lor. Din astea mai scoate vreo două care s'au lepădat de Satan, au intrat în nație și au dat dovezi de o mare abnegație și de un mare patriotism.

Noi, suntem cinci mii de familii, și împreună cu neguțătorii din capitală și din orașe cincizeci de mii de familii.

Frații noștri, muncitori și meseriași, sunt cinci sute de mii de familii.

Ce ar mai putea face aceste cincisprezece familii cu toate ro-
țăiturile lor, când voi, cinci mii de familii, uniți cu cincizeci de
mii de familii de neguțatori, uniți cu cincisute de mii de familii
de muncitori și meseriași, le am zice: duceți-vă de pe unde ați venit,
sau stați de poștiți, dar nu mai sunt clase în nație; noi nu mai
avem trebuință nici de barbile voastre, nici de regulamentele și
arhondologiile dumneavoastră, nici de privilegiile dumneavoastră, ni
le vom face noi toate acestea de acum înainte!

Imi vin în minte două anecdote din care s'ar putea forma mai
multe dileme de popus:

Un rege al Franței, Ludovic XIII imi pare, avea și el nebunul
sau mucalitlul său, ca toți regii cei vechi și ca toți cei mari, un fel
de Dună cum am zice, care să le spue glume și măscări la masă,
să le ciupească tetele și să le injure nevestele.

Regele dase ordin pentru o recrutație și un bir nou pe țară,
și fiind la masă cu toată curtea lui, cancelarul Franței, postelnicul
cum am zice, veni stâns în biniș¹⁾ să-i citească decretul, în care
se repeta de mai multe ori vorba: *voiu*²⁾. Subscrise regele și can-
celarul ieși. Nebunul din celălalt capăt de masă, scâlâmb, cocoșat,
cu nasul abia până la taier, zise regelui: Maiestate, să-ți fac o în-
trebare dar, mai întâi să-mi fâgăduiască Maiestatea ta că o să-mi
răspundă și că n'o să se supere. Ieși curtezanii se gâtiră să audă
mucalitlăcul nebunului și regele li dete voie să-l întrebe:

Maiestate, zise nebunul, când Maiestatea ta ar zice: „*Voiu!*”
și toată țara ar zice: „*nu voiu!*” ce ar face Maiestatea ta?

Mucalitlăcul fu așa de serios, că toți ochii se lăsară pe talere
și regele, spre răspuns, făcu un gest să la pe nebun dela masă și
să-l chelălăiască jos la țereastră.

Pe când Domnul Tudor se apropia de București ardicând vâcă-
ritul, acritul, vinarciul, dijmăritul, umăritul s. c. l., ardicând claca
și micșorând birul, boierii din București, spăimântați, văzând că
slugerul Tudor a ajuns Domn al Țării fără voia lor și a porții,
și că face astfel de minuni, porniră *meihmandar*³⁾ înainte-i pe
Samurcaș, care se înfățișă la Tudor în numele boierilor, la distanță
de câteva poști de București.

— Ce poștește arhona? Il întrebă Tudor.

— Am venit din partea boierilor ca să te cheretisesc⁴⁾ de
treapta în care te-a înălțat Dumnezeu, pentru fericirea țării.

Tudor râse.

1) Manta cu mânecile despicate.

2) Vreau.

3) Comisar oficial. Alci delegat.

4) Numesc, confirm.

— Boierii primesc și întăresc ori câte faci Maria ta, pentru
fericirea țării.

Tudor râse.

— Boierii *sincatanesc*¹⁾ să ajerească²⁾ multe pronomia³⁾
ale dumnealor, pentru fericirea țării.

— Pentru fericirea țării, pe dumnealor o să-i scurtez de câte
o palmă zise Tudor.

Bietul Samurcaș se coprinse de un tortur și se făcu nu în-
telege.

— O să-i retez pe din jos de barbă pe câți sunt boieri din
doisprezece, repetă Tudor.

Pe ce s'af putea rezema aceste cincisprezece familii ca să se
opue voințelor nației, sau și chiar hotărârilor ce s'ar lua despre
dânși? Pe cele cinci sute de mii de familii de țară? Apoi nu știu ei
păreră țaranilor asupra „*croncanilor celor mari ai țării*”? Pe oștire?
apoi, nu știu ei că toți soldații sunt din cele cinci sute de mii de
familii de muncitori și meseriași și toți ofițerii lor din cele cincizeci
de mii de familii de boieri de al doilea și al treilea clasă și de ne-
guțători? — Neguțătorii or să simpatizeze cu dânșii care își văd
împiedecat comerțul, creditul curmat și faliturile pe toată ziua din
cauza privilegiurilor și tâlhăriilor celor mari? — Meseriași? — Care
boier mare lucrează la vreun meseriaș d'ai noștri? Care din ei s'a
gândit vr'o dată la înaintarea meșteșugurilor în țară? Ei, toți banii
ce fur din țară, îi duc pe tot anul grămadă în străinătate ca să
'ncurajeze industria străină, și când lucrează câte ceva în țară,
pentru slugile din curte, nu plătesc niciodată. Bieții meșteri ies
din curțile lor injurați și bătuti când se duc să-și ceară dreptul.
— Muncitorii or să ție cu dânșii? Care din ciocii cei mari au știut
să vorbească vreo dată cu ei, să le înțeleagă limbajul, să le cerce-
teze păsul, să-și cheme pe nume, să le boteze copilul, să le cunune
fata? — îi vând arendașului fără să-i cunoască; și, de câte ori va
fi să-i vadă o să fie tot spre paguba lor. Cu cât proprietarul va
fi boier mai mare, cu a'ât bieții clăcași sunt mai părăsiți cochinti-
lor⁴⁾, mai robiți la munca stăpânului, peste zilele de clacă, mai
supuși la jafuri de tot felul mai în neputință a reclama.

Voi o să simpatizați cu dânșii fraților, voi, a doua și a treia
clasă de boieri? Voi ce abia îi siferiți astăzi din cauza acelei ma-
xime pe care vă creați un fatalism? și pentruce? pentrucă sunteți!

1) Au de gând să binevolască.

2) Dărulască (Renunțe).

3) Privilegiu.

4) Epitet ironic pentru exploatații greci.

mai mari peste cei mai mici! — Sunt dintre voi, am trăit între voi, și cunosc tot amarul vostru.

Care dintre voi a avut vreo judecată cu un boier mare și a câștigat judecata? Și care dintre voi s'a întâmplat să se vecinească cu vreunul dintr'inșii la un colț de pământ și s'a putut apăra d'a avea judecată, măcar de i-ar fi și dat oricât din moșioara ce și-a agonisit cu sudori de sânge, spre a nu se judeca! Dar când se face vreunul dintr'inșii Domn sau ministru, ce vecin de pământ se mai poate stăvi lângă dânsul? — Care dintre voi nu a oțtat din băerile inimii văzându-și junele plin de inteligență și capacitate, ce a consacrat vreunei cariere în patria sa, fie judecătorească, administrativă sau militară, cum se știe și se iuptă în sudori de sânge ca să poată înainta, potrivit meritelor lui, și toate astea-merite îi rămân zadarnice ca ale muncitorului în piatră seacă? În vreme ce puilul ciocoifului, dormitând în lenea, necapacitatea și orgiile lui, îl zărești ici colea câte un minut purtat de favoare pe punturile deosebitelor cariere până ce îl vezi deodată păunându-se pe treptele cele mai înalte, și nemaicunoscând pe niciun camarad al lui de zi! Fiii voștri se consumă de ciudă, gelozie și mânie nelolositoare și voi vă siliți a-i mângâia zicându-le: ce să facem? Ei sunt mari; așa a vrut Dumnezeu! — Blestem! Impietate! Dumnezeu nu poate să aibă astfel de voine! Voi ce vreți și v'o repet ca Volter: „Își merită robia cel ce voește a fi rob”.

Care dintre noi nu și-a sângerat inima văzându-și soția cea dragă și credincioasă, văzându-și fiica cea jună, plină de grații și modestie, înfruntate la tot pasul de destrăul puilor de ciocol, strivite la tot pasul de morga, gelozia și trufia sfruntată a ciocoacelor? — Sunt în inima voastră. Mă înțelegeți din puține cuvinte, căci pățirile vă vin gramadă în minte în minutul acesta. Inima voastră se strânge de ciudă și fierbe de răzbunare; dar, maxima fatală ce vă ține de doi secolii aproape în robie și în genunchi în noroiul sângelui ci stă încă scrisă în aer, ori încotro întoarceți ochii; pentru că este scrisă în imaginația voastră, pentru că politica fanariotă v'a făcut s'o sugeți cu laptele, și vă mulțumiți a zice, într'o inerție de osândit: Dumnezeu e bun, cum o vrea Dumnezeu!...

Triste legii triste obiceiurile triste viața trăim noi astăzi irățiilor!...

Voi, în care mai circulă încă sânge de Buzesc, Calomfirescu Căplesc și Farcaș! Voi, adevărații nobili ai României, fii din viață curată a acelor generali și plugari tot d'odată, ce apărau cu sabia în mână onoarea și libertățile Patriei despre câte patru părțile lumii, și îi rodniceau pământul fiind coarnele plugului în timpii de pace! Voi, din al căror său a ieșit tot d'auna câte un Tudor, câte un

Magheru, câte un om de arme, câte un om născut căpitan, și în timpul
cei mai de moliciune ai domnilor fanarioți, arendași ai țării, și ai
domnilor pământeni, tradatori de patrie! — Odrasle ieșite în locu-
rile vechilor capitani ai țării, precum răsare de sine câte o viță în
locurile însemnate de mâna Domnului a rodi vinul cel bun! — Fiiți
mândri de voi și de sângele românesc ce circulă în voi! Spargeți aste
stavile, aste clase ce vă despart de frații voștri care vă cunosc va-
lcarea. Intrați în Nația voastră ce vă cheamă cu brațe deschise ca să
vă mântue, și desprețuiți bastarzii ce se zic stăpâni ai țării și ai
voștrii. Nesocotiți viclenele cuvinte cu care se silesc să vă fie pe
calea pierii și arătați-le că țara, patria, mama noastră, nu poate
avea, nu poate hrăni decât fii, care să fie frați între dânsii,
și că aceia ce culează a se zice stăpâni ai ei, stăpâni ai ace-
loră ce a născut și a crescut ca să se iubească între dânsii ca frați
și să o onoreze pe dânsa ca mamă, sunt impostori și nici osemintele
lor nu sunt demne a repeza în sânul ei! — Departe de dânsii fraților
și de toată suflarea lor, și de toți Ingerii lor! Puneți urechea și as-
cultați în departe toaca deșteptării ce înconjoară lumea! Puțin, și
toxinul cel mare de chemare va răsuna în cerul fiecărui popor! che-
mare la a doua sâmbătă a învierii; la răsăritul luminei ce nu va
mai apune.

Patrusprezece milioane de Români! ai Dacilor și ai Meziilor vor
trăi într-o singură Republică democratică, solidară de toate repu-
blicele națiilor Europei!

În popor fraților! Acolo este mântuirea, puterea, onoarea și glo-
ria noastră! D'acolo numai vom putea împlini misiunea noastră a mun-
tenilor: să luăm inițiativa la Pactul național, la unitatea Românilor.

Salutare și frație

I. „INTRODUCȚIE” la „DACIA LITERARA”

(Fragmente)

II. Cele mai bune foi ce avem astăzi sunt: Curierul Românesc, sub redacția d. I. Eliad; Foaia Inimii a d. Barinț și Albina Românească care, în anul acesta mai ales, a dobândit îmbunătățiri simțitoare. Însă afară de politică, care le ia mai mult de jumătate din coloanele lor, tustrele au mai mult sau mai puțin o culcare locală. Albina este prea moldovenească, Curierul, cu dreptate poate, nu prea ne bagă în seamă, Foaia inimii din pricina unor greutăți deosebite nu este în putință de a avea împărțășire de înaintările intelectuale ce se fac în ambele principate.

III. O foaie dar, care părăsind politica, s'ar îndeletnici numai cu literatura națională, o foaie care tăcând abnegație de loc ar fi numai o foaie românească, și prin urmare s'ar îndeletnici cu producțiile românești, fie din orice parte a Daciei numai să fie bune, această foaie, zic, ar împlini o mare lipsă în literatura noastră. O asemenea foaie ne vom sili ca să fie DACIA LITERARA; ne vom sili, pentru că nu avem semeța pretenție să facem mai bine decât predecesorii noștri. Însă urmând unui drum bătut de dâșli, folosindu-ne de cercările și de ispita lor, vom avea mai puține greutăți și mai mari înlesniri în lucrările noastre.

DACIA, afară de compunerile originale ale redacției și ale conlucrătorilor săi, va primi în coloanele ei, cele mai bune scrieri originale ce va găsi în deosebitele jurnale românești. Așa dar, foaia noastră va fi un repertoriu general al literaturii românești, în care ca într'o oglindă se vor vedea scriitorii moldoveni, munteni, ardeleni, hănățeni, bucovineni, fiecare cu ideile sale, cu limba sa, cu chipul său.

Urmând un asemenea plan, Dacia nu poate decât să fie bine primită de publicul cititor. Cât pentru ceace se atinge de datele redacției, noi ne vom sili ca moralul să fie pururea pentru noi o tablă de legi și scandalul o urâciune isgonită. Critica noastră va fi nepărtinătoare; vom critica cartea iar nu persoana. Vrăjmași ai arbitrarului, nu vom fi arbitrari în judecățile noastre literare. Iubitori ai păcii nu vom primi în foaia noastră nici discuții ce ar putea să se schimbe în vrajbe. Literatura are trebuință de unire, iar nu de desbinare; cât pentru noi dar, vom căuta să nu dăm cea mai mică pricină, din care s'ar putea isca o urtă și neplăcută neunire. *În sfârșit, țelul nostru este realizarea dorinței ca Românii să aibă o limbă și o literatură comună pentru toți.*

IV. *Dorul imitației s'a făcut la noi o manie primejdioasă, pentru că omoară în noi duhul național. Această manie este mai ales covârșitoare în literatură. Mai în toate zilele ies de sub teacă cărți în limba românească. Dar ce folos! că sunt numai traduceri din alte limbi și încă și acelea de ar fi bune. Traducerile însă nu fac o literatură. Noi vom prigoni cât vom putea mai mult această manie ucigătoare a gustului original, însușirea cea mai prețioasă a unei literaturi. Istoria noastră are destule fapte eroice, jurnalele noastre țări sunt destul de mari, obiceiurile noastre sunt destul de pitorești și poetice, pentru ca să putem găsi și la noi subiecte de scris, fără să avem pentru această trebuință să ne împrumutăm dela alte nații. Foaia noastră va primi cât se poate mai rar traduceri din alte limbi, compuneri originale îi vor umple mai toate coloanele.*

V. Dacia, ce prin urmare va cuprinde toate ramurile literaturii noastre, va fi despărțită în patru părți. În partea întâia vor fi compuneri generale ale conlucrătorilor foii; partea a doua va avea articole originale din celelalte jurnale românești. Partea a treia se va îndeletnici cu critica cărților nou ieșite, în deosebitele provincii ale vechei Dacii, partea a patra, numită Telegraful Daciei, ne va da înștiințări de cărțile ce au să iasă în pușin, de cele ce au ieșit de sub tipar, relații de adunările învățaților români, știri despre literaturii noștri, și în sfârșit, tot ce poate fi vrednic de însemnat pentru publicul român.

lași, 30 Ianuarie 1840

Redactorul răspunzător M. KOGALNICEANU

DESPRE CIVILIZAȚIE

Cuvântul „civilizație”, pe care noi de vreo cincisprezece ani deabia am început a-l cunoaște; vine dela „civiles”, care pe latinește însemnează „ce este al cetății”. În adevăr, în timpurile an-

tice, când omul în luptă cu natura nu îndrăznea încă a se zice biruitorul acestui strașnic potrivnic, „cetatea” rezuma în ea toată puterea, toată pricepera omenească. Afară de „cetate” sau oraș, sau târg, tot traiul era în primejdie, toată puterea era problematică. Pentru cei vechi, „societatea” era „cetatea”; pentru cănșii „cetatea” cuprindea toate ideile din care se compune cuvântul „civilizație”. Dar din ziua în care natura biruitoră s'a făcut roaba omului, cetatea s'a ailat prea strâmtă, întemeiată pe privilegiu, ea a refuzat să-și deschidă porțile gloatei. Atunci au alergat Barbarii; toponul lor a sfărâmat zidurile cetății și creștinismul intrând în urmărele a proclamat „Societatea”, cuvânt care fusese necunoscut lumii trecute.

Cu toate acestea, cuvântul „Civilizație” fu păstrat în limba politică; dar însemnarea sa se întinse. El nu mai arăta numai dezvoltarea cetății, dar și dezvoltarea societății.

Ce este însă dezvoltarea societății? Dacă am răspunde că este dezvoltarea ideilor sociale, noi am arăta negreșit un adevăr nelăgăduit; dar prin aceasta tot am lăsa întrebarea să rămână întreagă și ne-am îndatori să dăm o definiție mai mult. Deși am intra în explicații prea lungi, trebuie însă să facem aceasta, spre a fi mai bine înțeleși.

Ideile sociale se reazimă pe două ordine de fapte: 1) faptele științifice, care cuprind izbânzile artei, științei și industriei; 2) faptele politice ce cuprind ansamblul relațiilor oamenilor între ei, ale individului cu societatea, ale societății cu individul.

Faptele științifice sunt norocitul rezultat al luptei omului în contra naturii de afară. Fiecare ispravă a științei, artei sau industriei este o isbândă asupra materiei pe care omul o supune tre buintelor slavei sale.

Faptele politice sunt izbânzile omului asupra omului, fie ale împilatorului asupra împilatului, fie ale împilatului asupra împilatorului. Aici, cum se vede, sunt două serii de fapte cu totul opuse, care trebuie să întârzie sau să grăbească civilizația, după cum ar rezulta din această opoziție: robirea sau desrobirea.

Mai târziu ne vom întoarce la această deosebire; dar de pe acum putem așeza principiul că ambele elemente de căpetenie care alcătuiesc civilizația, faptele științifice și faptele politice, sunt amândouă rezultatul unei lupte, începută dela întemeierea societăților și urmându-se cu învâpăiere în tot șirul veacurilor. În adevăr, pururea omul a fost între doi potrivnici: 1) natura de afară; 2) omul, cel asemenea cu el. Deci, de câte ori el triumfă asupra naturii dinafară, el adaugă la însuși a sa slobozenie; și pentru dânsul este emancipație sau desrobire. Iată dar unul din

elementele civilizației. Dar când omul s'a aflat în față cu omul, cel dintâi rezultat al luptei a fost robirea celor mai slabi. Acolo, negreșit, unul din elementele civilizației face lipsă, dar vine vremea curând sau târziu că împilății reclamă împotriva împilării: o luptă nouă se ridică, din care trebuie să iasă desrobirea celor mai înainte biruiți. Iată celălalt element de civilizație care vine de desăvârșește una din fazele omenirii.

Așa, în sfârșit, faptul sau isprava civilizației se rezumă întreagă în alt fapt, emancipația fie ca să se atingă de lupta contra naturii, fie ca să se atingă de lupta în contra omului.

Și să nu creadă cineva că prin aceasta facem numai un deșert joc de cuvinte, o clasificare arbitrară, făcută inadins spre a aduce toate la un singur cuvânt. Când, omul, aruncat gol pe pământ, în mijlocul cumplitelor elemente, a trebuit să se deprindă a se îmbrăca, a-și face un lăcaș, a se hrăni, îndestularea fiecăreia din aceste nevoi materiale nu l-a mântuit de un dușman, nu i-a sporit puterea? Când, sfâșiind sânul pământului, i-a încredințat comorile agriculturii, poruncindu-i să le însutească, nu s'a desrobot el de frica viitorului? Când, dând undelor un slab vas, a orânduit vânturilor să-i umile valurile și să-l împingă spre țărmuri depărtate, nu s'a pus el prin aceasta mai sus de depărtare și nu a nimicit spațiul? Când, însemnând gândurile sale cu caractere neșterse a zis tipografiei să i le veșnicească pentru urmașii săi, nu s'a mântuit el prin aceasta de frica de a fi uitat? În sfârșit, când, înnăbușind aburul până ce i-a dat o putere nesocotită, el a poruncit acestei puteri să-l poarte pe aripile sale, n'a scuturat el prin aceasta lanțurile timpului? Toată arta, toată știința, toată industria, sunt o emancipație, adică o desrobire. Toată isbânda făcută asupra naturii se întoarce în folosul slobozeniei omeniești, adăugând la bunăstarea omului. Aceasta este, cum am mai zis-o, una din condițiile civilizației.

Civilizația este dar adunarea împreună a izbânzilor științifice și a izbânzilor politice.

Din aceasta, cea dintâi consecință ce urmează este, că ori-care ar fi propășirile omului în arte, în științe, în industrie, dacă el nu-și isbândește drepturile sale, ca cetățean, civilizația nu este deplină; a doua consecință este că, cu cât se mărește numărul cetățenilor chemați la împărțeala comună a drepturilor sociale, cu atât se lărgeste cercul civilizației. Se poate deci încredința, cu toată siguranța, că ideea civilizației care predomină pe toate celelalte, este ideea care cheamă pe toți oamenii să vie să ia loc la marea obște socială, cu alte cuvinte ideea că toți trebuie să fie deopotrivă.

Nu ne va fi dar greu de a respinge acea zicăre banală, că statele pier prin exces, adică prisos de civilizație. Pentru aceia care nu văd în civilizație decât luxul și viciile luxului, acest paradox poate să aibă ceva logică, numai că greșesc nevoind a cunoaște principiul civilizației și prin aceasta se înșeală și asupra urmărilor ei. Precum am înțeles-o și am arătat-o, civilizația se rezimă pe dreptate; niciodată însă statul n'a pierit prin prisos de dreptate. Pururea, dimpotrivă, căderea imperiilor a fost precedată de o mare strămbătate, care de mai înainte desvinovătea pe Pronie și făcea neaparată o cumplită pedeapsă.

TAINILE INIMII (Fragment)

Niciodată n'am fost contrar ideilor și civilizației străine. Dimpotrivă, crescut și trăit o mare parte a tinerețelor mele în acele țări care stau în capul Europei, am fost și sunt de idee, că în secolul XIX. nu este iertat niciunei nații de a se înch de înaintea înrăuirilor timpului, de a se mărgini la ce are, fără a se împrumuta și dela străini. Propășirea este mai puternică decât judecățile popoarelor; și nu este zid destul de înalt și de tare, care să o poată opri în drumul său. Românii, prin poziția lor geografică, politică, morală și etnografică, sunt datorii mai mult decât oricare altă nație de a nu rămâne străini la tot ce face gloria și puterea secolului. Mici și slabi, ei nu se pot face mari și tari decât prin civilizație, *adică prin îmbunătățirea intelectuală și materială a țării lor.* Din nenorocire, însă, noi n'am vrut a înțelege în dreptul simț puterea acestui cuvânt; și cum mă tem, luând un drum strămb, avem să ajungem la cale rătăcită. Civilizația nu isgonește nicidecum ideile și năvurile naționale, ci numai le îmbunătățește spre binele nației în particular și al omenirii în general. Noi însă, în pretenția de a ne civiliza, *am lăsat tot ce era bun pământesc, și n'am păstrat decât abuzurile vechi înmulțindu-le cu abuzurile noi ale unei rău înțelese și mincinoase civilizații.* Așa, predicând ura a tot ce este pământesc, am împrumutat dela străini numai superficialități, haina din afară, litera iar nu spiritul, sau, spre a vorbi după stilul vechi, slova, iar nu duhul. Prin aceasta am rupt cu trecutul nostru și n'avem nimic pregătit pentru viitor, decât corupția năvurilor. O nație însă, nu poate decât prin o amenințare de mare și cumplită pedeapsă a-și renega trecutul; căci adevărata civilizație este aceea pe care o tragem din sânul nostru, reformând și îmbunătățind instituțiile trecutului cu ideile și propășirile timpului de față. Aceasta o sluit

și o practică chiar națiile care se află în capul luminilor. Franța, Anglia, Germania simt neapărată nevoie de a lega lanțul timpurilor și de a urmări în trecut propășirea năravurilor publice, originea instituțiilor lor, leagănul libertății lor; de aceea le vedem cheltuind milioane spre a face cercetări asupra începuturilor istoriei, legislației, vieții publice și locale a acelor populații, care le-au dat naștere și le-au pregătit era de fericire, de bunăstare și de libertate de care strănepoții lor se bucură astăzi.

Când Ecaterina II, urmașă vrednică a Marelui Petru, voi în Rusia a lărgi și mai mult calea civilizației, deschisă de gloriosul său predecesor, ea nu gândi nici într'un chip de a isgoni obiceiurile și credințele țării; dimpotrivă, simțământul național lu cel dintâi mobil al planurilor sale! Literatura, poezia, istoria națională fură reînviată; și spre încurajarea lor, lăzile vistieriei împărătești erau pururea deschise; numai culegerea și publicarea cronicilor naționale costară peste un milion de ruble.

Noi de acestea n'am făcut și nu facem nimic. Când, după izgonirea domniilor străine, am fost chemați să ne dăm noi instituții, ne-am purtat ca și când ne-ar fi fost rușine de tot ce era al nostru; am aruncat tot ce era esențial pământesc; ne-am lepădat de trecut ca Petru de Hristos; ne-am lepădat de toate acele instituții vechi, care făcuseră puterea strămoșilor noștri ca de o naină puturoasă, când trebuia numai să isgonim abuzurile ce se vărsaseră în legile și viața noastră, prin lungi ani de tiranie și de războaie, păstrându-le însă spiritul și potrivitându-l cu timpul de față.

Noi am socotit că, lepădând tot și împrumutând tot, am face mai bine și am merge mai departe. Ce am isprăvit? Am adus în țara noastră plante străine, nepotrivite cu clima și pământul nostru, și care nu ne vor da niciodată roduri coapte, în loc de a ne mărgini a curăți și a hullui plantele înrădăcinate de sute de ani în țara noastră. *Așa am schimbat abuzurile pământești cu abuzurile străine; dintr'o țară particulară, ne-am făcut o țară feudală*

Am luat luxul, corupția și jorbele exterioare ale Europei, dar nu și ideile de dreptate și deopotrivă îndrituire, bunăstarea materială și descoperirile geniului, care astăzi fac fața secolului. Ce am isprăvit că avem, cum am zis, litera iar nu spiritul? Ne pretindem nație civilizată și avem robi; civilizația noastră se mărginește în lux, în mărfurile europene care ne exportează toată bogăția, în caretele și giuvaerele femeilor noastre și în cunoștința superficială a uneia sau două limbi străine, care ne dau înlesnire de a înțelege romanele doamnei Sand și vodevilurile domnului Scribe. Propășirea noastră intelectuală se mărginește în șasespre-

zece școli publice! *Iar bunăstarea materială este închisă între pereții poleiți ai câtorva palate boierești.* Burghezia, adică stare de mijloc, puterea cea mai de căpetenie a unui stat nu avem, căci prea o disprețuim pentru ca cineva să voiască a rămâne în ea și să nu se silească la cel dintâi prilej și cu orice preț de a se preface în boier. *Țăranul trăitor în vizuini, căci numai case nu le putem zice, îmbrăcat în zdrențe și ingenunchiat, este tot așa ca și atunci când era silit de a țugi înaintea Hunilor și Tătarilor.* Orașele noastre sunt numai niște sate mari. N'avem drumuri, n'avem canale; produsele noastre putrezesc pe loc; comorile noastre minerale zac necunoscute în vinele pământului. În mijlocul celor mai mari bogății, cu pământul cel mai roditor, cu apele cele mai vii, cu pădurile cele mai frumoase, suntem săraci; și pentru ca să ne putem îndestula nevoile civilizației ce ne-am dat, adică straziele europene, trăsurile lui Brandmaier, mobilele de lux ale Parisului, poltele aprinse ce am dobândit în țări străine, ne sărăcim prezentul și ne ruinăm viitorul. Cât de departe însă am merge, câtă fericire ne-am pregăti, când în loc de a ne cheltui în deșert activitatea și capitalurile noastre, *le-am întrebuința în sporirea bunăestării materiale a țării noastre, singura care ne poate duce la bunăstarea intelectuală, adică la adevărata civilizație.* Politica noastră nu trebuie să fie în chestiunile dinafară; adevărata noastră politică este cu totul în reformele dinlăuntru; *să răspândim luminile și bunăstarea materială în clasele de jos, care astăzi zac în neștiință și în sărăcie.* Să îmbunătățim agricultura și creșterea vitelor, țâțele satului, cum a zis un mare ministru al Franței, să deschidem noi comunicații și noi căi de export produselor noastre, pentrucă, cum a zis odinioară în fosta Academie un bun prieten al nostru și profesor de economie, importanța noastră politică nu poate spori decât prin numărul chilelor de grâu ce vom exporta. Să ne unim mai ales toți într'un singur și mare țel, fără deosebire de stări, de tarafuri, de partide, *țelul de a scoate țara noastră din haosul, din ignoranța și demoralizarea de astăzi; atunci vom avea adevărata politică, atunci vom fi adevărați bărbați de stat!*

Soarta m'a menit de a călători a treia parte din viața mea. Nu este țară din Europa, în care să nu fi călcat piciorul meu, nu este stare a societății pe care să nu o fi observat de aproape. Dela Insulele Scandinave până la patria lui Temistocles și a lui Solon, dela vechiul Bizanț, reședința măreții a Sultaniilor, până la Coloanele lui Hercule, am umblat toate țările, am trăit cu luxul celor mari și cu lipsa celor mici. Prin un șir de deosebite împrejurări mi-a fost iertat, mie celui fără titluri, fără avere, fără vreo însem-

nătate, de a străbate acolo unde mulți puternici ai țării mele au găsit ușile închise.

Ei bine, cu cât am călătorit, cu atât am observat noțiunile străine, cu atât mai mult m'am incredințat, că *popoarele nu pot ajunge la adevărata civilizație decât prin cultivarea și dezvoltarea facultăților naționale și sporirea bunei stări materiale; că toate acele instituții, menite spre a da claselor de jos un trai mai bun, un confort mai mare, spre a le înlesni îndeplinirea trebuințelor, sunt totodată însușite de a isgoni și ignoranța și de a îmbunătăți și soarta morală a oamenilor, și prin urmare, a le pregăti o adevărată civilizație. Pururea dar, am avut râvnă de a studia de aproape toate acele instituții formate de Europa, spre a da claselor de jos folosurile de care până acum se foloseau numai clasele înstărite.*

ALEXANDRU LĂPUȘNEANU

III.

Capul lui Moșoa orem...

De cu seară se făcuse de știre tuturor boierilor să se adune a doua zi, fiind sărbătoare, la Mitropolie unde era să fie și Domnul, ca să asculte Liturghia, și apoi să vie se prinzească la curte.

Cînd sosi Alexandru Vodă, sfînta slujbă începuse și boierii erau toți adunați.

Impotriva obiceiului său, Lăpușneanu în ziua aceea era îmbrăcat în toată pompa domnească. Purta coroana Paleologilor, și peste dulama poloneză de califea stacojie avea cabanița turcească. Nicio armă nu avea alta decît un mic junghiu cu plăselele de aur; iar printre bumbii dulămii se zărea o zea de sîrmă.

După ce a ascultat sfînta slujbă, s'a coborît din strană s'a închinat pela icoane, și apropiindu-se de racla sf. Ioan cel nou, s'a plecat cu mare smerenie, și a sărutat moaștele sfîntului. Spun că în minutul acela el era foarte galben la față și că racla sfîntului ar fi tresărit.

După aceasta, suindu-se iarăși în strană, se înturnă către boieri și zise :

— Boieri dumneavoastră: Dela venirea mea cu a doua domnie și pînă astăzi, am arătat asprime către mulți; m'am arătat cumplit, rău, vărsînd sângele multora. Unul Dumnezeu știe de nu mi-a părut rău și de nu mă căiesc de aceasta; dar dumneavoastră știți că m'a silit numai dorința de a vedea conținînd gâlceviriile și vânzările unora și altora, care țineau la risipa țării și la pieirea

mea. Astăzi sint altfel trebile. Boerii și-au venit în cunoștință; au văzut că turma nu poate fi fără păstor, pentrucă zice Mîntuitorul: Bate-voi Păstorul, și se vor împrăștia oile.

Boieri dumneavoastră! Să trăim de acum în pace, iubindu-ne ca niște frați, pentrucă aceasta este una din cele zece porunci: să iubești pe aproapele tău ca însuși pre tine, și să ne iertăm unii pre alții, pentrucă sintem muritori, rugîndu-ne Domnului nostru Iisus Cristos — își făcu cruce — să ne ierte nouă greșalele, precum iertăm și noi greșiților noștri.

Sfîrșind această deșăntată cuvîntare, merse în mijlocul bisericii și după ce se închină iarăși, se înturnă spre norod în față, în dreapta, și în stînga, zicînd:

— Iertați-mă, oameni buni și boieri dumneavoastră!

— Dumnezeu să te ierte, Măria ta! răspunseră toți afară de doi junii boieri ce stau gînditori răzimați de un mormînt lingă ușe, însă nimeni nu le-a luat seama.

Lăpușneanul ieși din Biserică, poftind pre boieri să vie ca să ospăteze împreună; și încălecînd, se înturnă la palat. Toți se împrăștiară.

— Cum îți pare? zise unul din boierii care i-am văzut că nu iertase pre Alexandru Vodă.

— Te sfătuiesc să nu te duci astăzi la dinsul la masă, răspunse celălalt; și se amestecară în norod.

Acești erau Spancioc și Stroici.

La curte se făcuse mare gălire pentru ospățul acesta. Vestea se împrăștiase că Domnul se împăcase cu boierii; și boierii se bucurau de o schimbare ce le da nădejde că vor putea ocupa iarăși posturi, ca să adune nouă avuții din sudoarea țaranului. Cât pentru norod, el era indiferent; el din împăcarea aceasta nu aștepta vreun bine, nici presupunea vreun rău. Norodul se învoi cu obla-duirea lui Alexandru Vodă: cirtea numai asupra ministrului său Moțoc, care întrebuița creditul ce avea la Domn spre împilarea gloatei. Căci deși erau necontenite jalobele obștei pentru jăfuirile lui Moțoc, Lăpușneanul sau nu le răspundea, sau nu le asculta.

Ceasul prînzului apropiindu-se, boierii începură a veni călări, întovărășiți lieștecare de către două-trei slugi. Luau seamă însă că curtea era plină de lefegii înarmați, și că patru tunuri sta îndreptate spre poartă; dar socoteau că sint puse pentru a serba după obicei ceremonia prin salve. Unii poate că și presupuneau vreo cursă, dar odată intrînd, nu se mai putea înturna: căci porțile erau străjuite, și păzitorii porunciți a nu lăsa să iasă nime.

Adunându-se boierii, 47 la număr, Lăpușneanul se puse în

capul mesei, avînd în dreapta pe logofătul Trotușan, și în stînga pre vornicul Moțoc. — Incepură a zice¹⁾ din surle; și bucatele se aduseră pe masă.

În Moldova pe vremea aceea nu se introdusese încă moda mîncărilor alese. Cel mai mare ospăț se cuprîndea în câteva feluri de bucate. După borșul polonez, veneau mîncări grecești fierte cu verdețuri, care pluteau în unt; apoi pilaful turcesc, și în sfârșit fripturile cosmopolite. Pinza mesei și șervetele erau de filaliu²⁾ țesute în casă. Tipsiile pe care aduceau bucatele, talgerele și păharele erau de argînt. Pe lângă părete sta așezate în rînd mai multe ulcioare pînecoase pline de vin de Odobești și de Cotnari, și la spatele fieștocăruia boier dvorea câte o slugă, care dregea³⁾. Toate aceste slugi erau înarmate.

În curte pe lângă două junci și patru berbeci fripți, erau trei poloboace desfundate, pline de vin; slujitorii mîncau și beau; boierii mîncau și beau. Acum capetele începuseră a se înfierbînta: vinul își făcea lucrare; boierii închinau și urau pre Domn cu vivate șgomotoase, la care răspundeau lefecii prin chiote și tunurile prin chiuit.

Acum era aproape a se scula dela masă, când Veveriță ridică paharul și închinînd zise:

— Să trăiești întrii mulți ani, Măria Ta! Să stăpânești țara în pace, și Milostivul Dumnezeu să te întărească în gîndul ce ai pus de a nu mai strica pre boieri, și a bîntui norodul.

N'apucă să sfârșească, căci buzduganul armașului lovindu-l drept în frunte îl doborî la pămînt.

— Al voi ocăriți pre Domnul vostru! strigă acesta; la ei flăcăi!

În minut toți slujitorii de pela spatele boierilor, scoțînd junghiurile, îi loviră; și alți ostași aduși de căpitanul de lefecii intrară și năpustiră cu sabiile în ei. Cât pentru Lăpușeanul, el luase pre Moțoc de mină și se trăsese lingă o fereastră deschisă, de unde privea măcelăria ce începuse. El ridea; iar Moțoc, silindu-se a ride ca să placă stăpînului, simțea părul sbîrlindu-i-se pe cap, și dinții săi clănțănînd. Și cu adevărat era groază a privi această scenă singeroasă.

— Închîpuiască-și cineva într'o sală de cinci stînjeni lungă și de patru lată, o sută și mai mulți oameni ucigași și hotărîți

1) A cînta — cuvînt vechi.

2) O țesătură foarte subțire.

3) A turna vin — cuvînt vechi.

spreucidere, călăi și osîndiți, luptându-se unii cu furia desnădejedei și alții cu aprinderea beției. Boierii neavînd nicio grijă, prinși mișelește pe din dos, fără arme, cădeau fără a se mai împotrivi. Cei mai bătrâni mureau făcându-și cruce; mulți însă din cei mai junci se apărau cu turbare; scaunele, talgerele, tacinurile mesei se făceau arme în mina lor; unii, deși răniți, se înleșteau cu furie de gâtul ucigașilor, și nesocotind ranele ce primeau, îi stringeau pînă înădușeau. Dacă vreunul apuca vreo sabie, își vindea scump viața. Mulți lefegii periră, dar în sfârșit nu mai rămase nici-un boier viu. Patruzeci și șapte de trupuri zăceau pe parchet! În lupta și trînta aceasta, masa se răsturnase; ulcioarele se spărseseră, și vinul amestecat cu singele, făcuse o baltă pe lespezile salei.

Odată cu omorul de sus, începuse uciderea și în curte. Slugile boierilor văzîndu-se lovite fără veste de soldați, pteacă de fugă. Puțin care scăpară cu viața, apucînd a sări peste ziduri, dară larmă și pela casele boierilor; și invitînd pre alte slugi și oameni boierești burzuluișeră norodul, și tot orașul alergase la poarta curții pre care începuse a o tăia cu securile. Ostașii amețiți de beție făceau numai o slabă împotrivre. Gloata se întărita din mult în mai mult.

Lăpușneanul, pre care îl înștiinșase de pornirea norodului, trimise pre armașul să-i întrebe ce vor și ce cer? Armașul ieși.

— Ei, vornice Moțoc, zice apoi înturnându-se spre acesta, spune, n'am făcut bine că m'am mântuit de răii aceștii, și am scăpat țara de o așa rție?

— Măria Ta ai urmat cu mare înțelepciune, răspunse mîrșavul curtezan; eu de mult aveam de gînd să sfătuesc pre Măria Ta la aceasta, dar văd că înțelepciunea Măriei Tale au apucat mai nainte, și ai făcut bine că i-ai tăiat pentrucă... fiindcă... era să...

— Văd că armașul întărzie, zise Lăpușneanul, curmînd pre Moțoc, care se învălmășea în vorbă. Imi vine să poruncesc să dea cu tunurile în prostimea acela. Ha, cum socoți și dumneata?

— Așa, așa, să-i împoaște cu tunurile; nu-i vr'o pagubă c'or muri câteva sute de moșici, de vreme ce au pierit ațitia boieri. Da, să-i omoare de istov.

— M'asteptam s'aud asemenea răspuns, zise cu oțerire Lăpușneanul, dar să vedem întâi ce vrer.

În vremea aceasta, armașul se suise pe poarta curții, și făcînd semn, strigă: oameni bunil Măria sa Vodă întreabă ce vreți și ce cereți? Și pentruce ați venit așa cu zurba?

Prostimea rămase cu gura căscată. Ea nu se aștepta la asemenea întrebare. Venise fără să știe pentru ce au venit și ce vrea. În-

cepu a se stringe in cete, cete, și a se întreba unii pe alții ce să ceară. In sfârșit începură a striga:

— Să micșureze dăjdiile! — Să nu ne zapciască!

— Să nu ne mai împlinească! — Să nu ne mai jăluiască!

— Am rămas săraci! N'avem bani! — Ni i-au luat toți Moțoc! — Moțoc! Moțoc! — El ne belește și ne pradă — El sfătuțește pre Vodă! — Să moară!

— Moțoc să moară! — Capul lui Moțoc vrem!

Acest din urmă cuvînt găsind un eho în toate inimile, fu ca o schintee electrică. Toate glasurile se făcură un glas, și acest glas striga: Capul lui Moțoc vrem.

— Ce cer? întrebă Lăpușneanul, văzînd pre armașul intrînd.

— Capul vornicului Moțoc, răspunse.

— Cum? Ce? strigă acesta sărînd ca un om ce calcă pe un șarpe. N'ai auzit bine firfate! Vrei să suguiiești, dar nu-i vreme de șagă. Ce vorbe sînt aceste? Ce să faci cu capul meu? Îți spun că ești surd; n'ai auzit bine!

— Ba foarte bine, zise Alexandru Vodă, ascultă singur. Strigările lor se aud de aici.

In adevăr ostașii ne mai împotrivindu-se, norodul începuse a se căfăra pe ziduri, de unde striga în gura mare: — Să ne dee pre Moțoc! Capul lui Moțoc vrem!

— Oh! păcătosul de mine, strigă ticălosul. Maică precurată Fecioară, nu mă lăsa să mă prăpădesc!...

Dar ce le-am făcut eu oamenilor acestora! Născătoare de Dumnezeu, scapă-mă de primejdia aceasta, și mă jur să fac o biserică, să postesc cît voi mai avea zile, să ferec cu argint icoana ta cea făcătoare de minuni dela Monăstirea Neamțului!...

Dar milostive Doamne, nu-i asculta pre niște proști, pre niște moșici. Pune să dee cu tunurile într'înșii... Să moară toți! Eu sînt boier mare; ei sînt niște proști!

— Proști, dar mulți, răspunse Lăpușneanul cu sînge rece; să omor o mulțime de oameni, pentru un om nu ar fi păcat? Judecă dumneata singur. Du-te de mori pentru binele moșiei dumitale, cum ziceai însuși cînd îmi spuneai că nu mă vrea nici mă iubește țara. Sînt bucuros că-ți răsplătește norodul pentru slujba ce mi-ai făcut, vinzîndu-mi oastea lui Anton Sechele¹⁾ și mai pe urmă lăstîndu-mă și trecînd in partea Tomșii.

— Oh! nenorocitul de mine! strigă Moțoc zmulgându-și barba, căci de pe vorbele tiranului înțelegea că nu mai este scăpare pen-

1) Vestit general ungur.

tru el. Incai lăsați-mă să mă duc să-mi pun casa la cale! Fie-vă milă de jupâneasa și de copilașii mei! Lăsați-mă să mă spovedesc! și plângea, și țipa și suspina.

— Destul! strigă Lăpușneanul, nu te mai boci ca o muiere! Fii român verde. Ce să te mai spoveduești? Ce'i să spui duhovnicului? Că ești un tilhar și un vânzător? Asta o știe toată Moldova. Haide! Luați-l de-l dați norodului și-i spuneți că acest fel plătește Alexandru Vodă celor ce pradă țara.

Indată armașul și căpitanul de lefegii începură a-l țiri. Ticăitul boier răcnea cât putea, vrînd să se împotrivească; dar ce puteau bătrânele lui mini împotriva acelor patru brațe zdravene care-l trăgeau! Vrea să se sprijinească în picioare, dar se împiedeca de trupurile confrăților săi, și luneca pe singele ce se înche-gase pe lespezi. În sfârșit puterile îi slăbiră, și sateliții tiranului ducindu-l pe poarta curții mai mult mort decît viu, îl îmbrînciră în mulțime.

Ticălosul boier căzu în brațele idrei acestei cu multe capete, care întru o clipală îl făcu bucăți.

— Iată cum plătește Alexandru Vodă la cei ce pradă țara! ziseră trimișii tiranului.

— Să trăiască Măria Sa Vodă! răspunse gloata. Și mulțimindu-se de astă jertfă, se împrăștiă.

În vreme ce nenorocitul Moțoc pierdea acest fel, Lăpușneanul porunci să ridice masa, și să stringă tacimurile; apoi pusă să rețeze capetele ucișilor, și trupurile le aruncă pe fereastră. După aceea, luând capetele, le așeză în mijlocul mesei pe încet și cu rînduială, puînd pe ale celor mai mici boieri dedesubt și pe a celor mai mari de-asupra; după neam și după ranguri, pînă ce făcu o piramidă de patruzeci și șapte căpăține, virful căreia se încheia prin capul unui logofăt mare. Apoi spălându-se pe mini, merse la o ușă lăturalnică, trase zăvorul și drugul de lemn care o închidea, și intră în apartamentul Doamnei.

Dela începutul tragediei aceștia, Doamna Rucsanda, neștiind nimic de cele ce se petreceau, era îngrijită. Ea nu putea afla pricina zgomotului ce auzise, căci după obiceiul vremii de atunci, femeile nu ieșeau din apartamentul lor, și slujnicile nu puteau a se risca în mijlocul unei oștimi ce nu cunoștea ce este disciplină. Una din ele mai îndrăzneată, ieșind, auzise vorbă că este zurba asupra lui Vodă, și adusese această veste stăpinei sale.

Buna Doamnă temându-se de furia norodului, era spăriată, și cînd a intrat Alexandru, a găsit-o rugându-se dinaintea icoanei, avînd copiii pe lîngă dînsa.

— A! strigă ea, slavă Maicii Domnului că te văd! Mi-au fost tare frică.

— Pentru aceea, precum ți-am făgăduit, ți-am gălit un leac de frică. Vină cu mine, Doamnă.

— Dar ce țipete, ce strigări se auzeau?

— Nimic. Slujitorii s'au fost luat la sfadă, dar s'au liniștit. Zicînd aceste, luă pre Rucsanda de mină și o aduse în sală.

Întru vederea grozavei priveliști, ea slobozi un țipet strașnic și leșină.

— Femeea tot femeie, zise Lăpușneanu zîmbind; în loc să se bucure, ea se sparie. Și luînd-o în brațe, o duse în apartamentele ei. Apoi înturnîndu-se iarăși în sală, găsi pre căpitanul de lefeș și pre armașul așteptîndu-l.

SCRISOAREA IX

FIZIOLOGIA PROVINȚIALULUI

Martie, 1840

Nu știu dacă cineva a cercat până acum a descrie figura asta curioasă, originală și cromolită¹⁾ a boierului ținutaș²⁾. Voi întreprinde eu a face acest tablou, pentru că ar fi păcat a rămînea nezugrăvit un portret atît de caracteristic, cerîndu-ți însă iertare dacă nu voi putea a ți-l arăta chiar întocmai cum îl vedem, cînd ni-l aduce poșta sau harabagiul... de-l trîntește liop! pe paveauz lașilor; și mai vîrtos că el are deosebit tip după ținutul din care vine, după târgul din care iese, după vârsta lui și trebuința ce are în capitalie, și e o lighioaie atît de variată, încît ar fi o nespusă greutate a închide într'un singur cadru, toate fețele și culorile lui.

Provințialul umblă încotoșmănat într'o grozavă subă de urs: poartă arnăut în coada droștei, înarmat cu un ciubuc încălăfat și lulea ferecată cu argint; șuba de urs, arnăutul și ciubucul sînt cele trei neapărate elemente ale boierului ținutaș; fără ele nu se vede nicăieri. Figura lui este lesne de cunoscut; cele mai adese este gros și gras, are fața înflorită, favoriți tufoși și musteți răsucite, dar pre lângă acești firești podoabe, natura, ca o miloasă mumă, a răspîndit asupra-i și un nu știu ce care vorbește mai tare ochilor اسپیتی decăt orice altă; un nu știu ce care face a fi

1) a cromolî = Mold. a scrobi. Aci în sens figurat.

2) ținutaș = provincial.

destul să-l vezi ca să-l cunoști, și să ghicești din ce ținut sosește, sau din ce hortă iese; un nu știu ce în sfârșit, care te face să râzi cum îl zărești.

Cum a sosit în capitalie, întâia lui treabă este să se ducă la Miculi ca să-și cumpere ochelari sau lornetă cu care se uită seara obrăznicește prin toate lojele teatrului. De-l vei întreba a doua zi ce s'a reprezentat, o să-ți spuie că s'a jucat comedia lui Vodevil care e foarte ghizdavă¹⁾ și nostimă, pre care îndată începe a o și critica. Ca să scapi de ideile lui literare, intră puțin în magazia astă din unghiul uliței, unde domnește M. Ortgies, vestit prin faisonul jiletciilor și nasul său. Vezi pe acest flăcău tomatie îmbrăcat cu un irac fără mâneci, abia înșeliat, pre care îl serie calfa pela toate incheeturile cu credă? A venit la Iasi ca să se însoare, sau să intre în slujbă. Fracul îl strânge de-i plesnesc ochii, dar croitorul încredințează că parcă e leit pe trupul său, ba încă ceva mai larg decât pre jurnalul de preurnă, căci în capitalie e de bon ton să fie toate cele strimtorite.

Cine e acesta ce a să dee peste noi cu droșca? Să ne ferim de întâlnirea lui, dacă nu vrem să ne asurziască. O să ne spuie în gergul provințial, care zic că e franțozeste, că vine dela moșul logofătul A., unde a găsit pre moșul logofătul B., cu care a să prânzească la moșul logofătul C și nu știe ce să mai facă, căci e poftit și de ceilalți ai sei moși logofeți și vornici ca să le facă cinste a petrece cu dânșii, și nu-l mai incupe vremea, și... și... o mulțime de asemenea flecării; pentrucă am uitat să-ți spun că provințialul e fudul din născare și evghenis²⁾ din cap până'n calcăie. El e nepot tutuor boierilor mari și văr cu toată lumea. Inșă deși ne spune că se sfădesc dela dânșul care sa-l aiba și sa-l prînziască, bunul om mucezește în hanul lui Copoiu sau al lui Petre Bacalul!
— O, lume!

De ai norocire a fi și d-ta evghenis din protipendas vlăstare de viță aleasă, țandură de os sfânt și ai trebuință de a merge în provinție, fii sigur că ai să fii bine primit, găzduit, căutat și ospătat, pentrucă ești așteptat cu o nespasă răbdare, ca să cununi pe toate fetele ce se mărită, ca să botezi pe toți copiii noi născuți, adică să te faci cuscu și cumătru cu un lâng întreg, căci provințialul s'ar ținea necunurat și nebotezat, dacă n'ar li cunurat și botezat de un boier mare. Pe urmă încep mesele și cumătriile:

---

1) ghizdav — drăguț, elegant

2) evghenis — nobil

o să te silească să mănânci până nu vei mai putea, pentru că de vei refuza vreun fel de bucate, gazda a să înceapă a se jelui că nu-ți plac bucatele și a ocări pe bietul țigan bucătar. Pe urmă ai să bei vutcă; — ai să închini sănătățile tuturor verelor, tuturor mătușelor, tuturor nepoatelor și a tot neamul. Pe urmă ai să mergi la Soirée (pentru că în provincie e încă moda de suarele), unde o să te aleagă la toate figurile de mazurcă, unde o să fi ca o gân-ganie străină, la care a să țintească toți ochii. Intr'un cuvânt, te poți numi norocit de vei scăpa din ținut cu capul teafăr și cu stomahul sănătos.

Dar să ne întoarcem la boierul ținutaș. După ce a sfârșit banii de cheltuială, vine acasă. Nevasta îi iese înainte. Ea îl așteaptă să vie isprăvnicit sau presidențit; el vine cu plete lungi și cu lornetă. Ce scene atunci vrednice de penelul lui Hogart¹⁾. Ca s'o liniș-tească bărbatul seu îi aduce vreun turban vechi îndrugat²⁾ de Dom-nica, sau vreo ciudată capelă, caprițioasă clădărie de pene, flori și cordele, care aduna de doi ani tot colbul din magazia Ninei. Seara, toți provințalii de ambe sexe năvălesc la dânsul. După ceremonia dulceților și a cafelei, cucoana începe a-și arăta turbanul, și boie-ru l a spune novitale³⁾. Spune cum a petrecut; cum s'a eglindisit⁴⁾ la bal la curte; ce mai confete și ghietate⁵⁾ a mâncat; cum îl în-vitau toate damele la danț; cum era balul de frumos; sala era pai-dosită cu oglinzi; păreții de porțelan, ușile de cristal, și mobilele de chihlimbar, și alte multe minunății și mândrețe care fac pre prie-tenii sei să caște gurile ascultându-l; și iacă materie de vorbă cel puțin pentru două luni.

Mă grăbesc însă a sfârși acest tablou, de frică ca nu cumva vreun provințial om de duh, (pentru că nu sunt toți ca originalul ce îi l-am arătat), să se apuce a ne zugrăvi și pre noi locuitorii din capitalie cu toate metehnele și ticăloșiile noastre!

SCRISOAREA XXII

ISTORIA UNEI PLACINTE

Decem(urie), 1847

Îți aduci aminte de copilăria noastră — care s'a dus ca să nu se mai întoarcă! Ce plăcută impresie ne făcea strigarea: coooovrig!

1) Hogart — William Hogarth (1697—1764), gravor și pictor satiric englez.

2) îndrugat — făcut la repezeală, lucrat neglijent.

3) novitale — noutăți.

4) eglindisit — a petrecut

5) ghietate — înghețate.

gugoșeeeee! Cum alergam toți, copii și bătrâni, și cei mai mari și cei mai mici; cu ce nerăbdare așteptam să-și pue plăcintaru jos tablaua din cap, și cât de iute i-o deșertam!

Astăzi plăcintele au pierdut valoarea lor și plăcintarul, poezia lui; civilizația l-a omorât. Toți l-au părăsit și surisul se vede pe buzele lui numai când e congiurat de băieți și de copii, singurii ce i-au mai rămas credincioși. Aceștia uneori îi mai deșartă tablaua, iar cele mai adese se întoarce seara acasă cu dansa plină. Atâta numai că marfa lui e marfă ce nu aduce pagubă; ce nu se vinde, se mănâncă.

La 1821, după spargerea ¹⁾ Eteriștilor, Pașa din Iași, văzând că nu poate scoate pre laniceri din țară, ceru ajutor. I se trimiseră deci spre acest sfârșit câteva mii de Tulimeni (miliție). În toate zilele urmau colizii ²⁾ între ei, și ele se sfârșeau întotdeauna prin moartea a câțiva.

Într'una din zile — era iarmaroc pe șesul Frumoasei — un plăcintar s'a dus cu o pohace ³⁾ s'o vândă; un Tuliman o târguia, când un lanicer vine și vrea s'o iee. Tulimanul însă nu o dă. Iata-ganele ies din teacă. Tulimeni și laniceri se amestecă la sfada plăcintei, și comedia se mântue cu uciderea a vreo treizeci de inși din ambe părțile; iar plăcinta, trista cauză a acestei dispute și autorul ei, au rămas turțiți și hacuiți într'o baltă de sânge.

În vremea Domnilor Fanarioți, plăcintele și gugoașele erau mult mai căutate. Un Domn grec — al cărui nume ingrata istorie a uitat a ni-l păstra — era un mare mâncău de plăcinte. Caimac, gugoașe, alivenci, iaurt, seralii, baclavale, plăcinte, invârlite ș. c. l. se îngropau în stomahul lui ca într'un abis fără fund. În toată dimineața — până a nu se face divan — trata cu becerii ⁴⁾ săi despre felul plăcintelor ce trebuia să aibă la masă.

Un curtezan — unde nu-și vără el coada l — care umbla de mult să se facă Vornic, nu știa ce mijloc să mai întrebuițeze și ședea trist odată cu soția sa la masă. Iehnelele și cataifurile treceau pe dinaintea lui fără măcar să le atingă, când iacă se înfă-țoșază o plăcintă pântecoasă, cu o ghirlandă de gugoșele, împără-teasa plăcintelor, cap d'operă în gastronomie.

— Nevastă, strigă boierul meu sărind dela masă, m'am făcut Vornic.

---

1) spargerea — aci, risipirea, împrăștierea.

2) colizii — cuv. frac. collision — ciocniri.

3) pohace — Mold. un fel de plăcintă.

4) becer — plăcintar.

- Când?
- Acum.
- Cum?
- Vezi plăcinta asta? Din pânțele ei o să iasă Vornicia mea.

Indată plăcinta s'a trimis la curte.

Înălțimea sa se pusese la masă, dar fața-i era posomorită. Ediclii¹⁾ și iciolanii²⁾ stau înmărmuriți dinaintea lui cu mâinile la pept. Curtea toată tremura; căci nu era vorbă de nimic alta, decât de a trimite la ocnă pe șese beceri, a pune la falangă pre stolnicii curții și a bate cu urechea în stâlp pre credincierul³⁾ cel mare. Pentru ce astă urgie? — Pentru că ticăloșii au uitat să facă plăcinte la Masa Măriei Sale. Uitare vinovată și neiertabilă!

Când acum era să se puie în lucrare înalta hotărâre, iaca norocita plăcintă, de care am vorbit, intră adusă pe o tupsie de argint. De aș fi fost față, aș putea să-ți descriu încântarea ce a căsunat sosirea astei ancure mântuitoare, dar eu încă nu eram pe lume; pre cât însă am auzit din bătrâni, bucuria a fost mare, și credincierul, stolnicii și boierii au scăpat de pedeapsa meritată.

Trimisul s'a întors bogat răsplătit, aducând și pentru curtizanul nostru următorul bilet din partea marelui Postelnic:

„Arhon...

„Înălțimea sa mi-a poruncit să-ți fac cunoscut că mâne dimineață să te înfăoșezi la curte în Spătărie, spre a îmbrăca „caftan de Vornic mare“.

„P. S. Nu uita să trimiți mâne, pentru masa Măriei Sale, o plăcintă ca cea de astăzi“.

A doua zi, meterhaneaua juca în ograda boierului cu plăcinta, care șezând în balcon, își netezea barba cu mulțemire; iar când înceta câte puțin scârțiiitorul țipet al surlei lui meherbașa, s'auzea întru norodul grămădit la poartă, cântând:

*Cu iaurt, cu gugoșele,
Te făcuși Vornic, mișele!*

1) edicliu — slugă în palatul domnesc.

2) icio(g)lan — copil de casă, paj.

3) credincier — slujbaș care îngrijea de masa domnitorului.

S O V E J A

(Fragmente)

S'apuc dar lucrurile ce mă privesc pe mine dela capătul lor.

La 25 ale lunii Februarie s'a jucat pentru întâia oară: „*Provinciul dela Teatrul Național*”. Sala era plină.. aplaudări din toate părțile; numai autorul nu aplauda și mai întâi din modestie, apoi fiindcă nu era mulțumit nici de bucată, nici mai ales de actori, care cei mai mulți nu-și cunoșteau rolurile și în sfârșit nici de cenzură, care ștersese aproape a treia parte din bucată.

Subiectul dacă voiți să-l știți, era numai o scenă de haiduci moldoveni, cu îmbrăcămintea și graiul lor, cu cântece de ale lor, care la sfârșit se ucideau toți; autorul voia să facă o epigramă în contra dramelor ce au copleșit scena, dar epigrama avea însăși să se schimbe în dramă adevărată, precum veți vedea, nu pentru spectatori ci pentru eroi și autor. Aceasta va fi, cred, iniția oară când acei eroi se vor fi identificat așa de bine cu eroii ce inițășau.

26 Februarie. — Primisem vizita directorului teatrului.. mai întâi mă felicită asupra succeselor dobândite în seara ajunului...; îi răspund că el nu pricepe nimica în ale teatrului și că viitoarea mea bucată nu va fi desigur jucată în prăvălia lui de pehlivan. Zicând acestea îmi dau pe gât cafeaua iar d. Director, cu poruncă dela Ministru către dânsul, mă roagă să-l împrumut cu bucată. Nu văd nicio greutate într'aceasta; știu că bucată e cenzurată, știu că actorii au lăsat pe dinafară jumătate din ceea ce a rămas neșters de cenzură, impusă sau primită, nu mai poate fi răspundere pentru autor. Dau dar bucată și ies din casă, fără a mai gândi la aceasta.

La 11½ ceasuri mă întorc ca să mă culc; aflu că d-l Aga m'ar

Il căutat și că mă poștește a trece pe la d-lui. Petrecusem seara vorbind despre poezie și literatură, precum rare ori se petrece în frumoasele adunări ale frumoasei noastre Capitale, și dau peste o invitație dela Aga; contrastul era ciudat... dar fie!... Intru în trăsură și mă duc la d-l Aga, deși nu știam să fi avut vreo darăveră cu prîstavii Agiei. Nu-l gădesc însă acasă... dar crezând că poate fi ziua d-lui Aga, las slujitorului un bilet de vizită, zicându-mi că poate să prinză bine, și mă întorc acasă... vreo câțiva prieteni mă așteptau cu o partidă de șah. Abia începusem partida, când deodată intră pe ușe Aga... Slujbașilor statului se cade a li se face oarecare cinstituri;... Sluga aduce ciubuce, dulceți;... eu jucam mereu înainte; nu se întâmplă nici șah, nici mat; partida se sfârși printr'un crai despuiat. Ne sculam; Aga mă ia de mână și mă poștește a merge cu dânsul la ministru, spre a da oarecari deslușiri. Eu nu cunosc pe ministru; dar de vreme ce voiește a fi luminat, eu îl sunt la porunci; deaceea îndată îmi iau pălăria, mânușile și biciușca. Toată adunarea lua aminte la noi, curiozitatea sta zugrăvită pe toate obrazele, iar eu plecând poruncesc în gura mare să pună masa pentru cină. Eram vesel ca o ciocârlie. — „Russo, îmi zise un prieten, apucându-mă de mâneca hainei, fii cuminte fără d'a te'njosî, fii leapăn și nu zvăpăiat. Știi că extremitățile se lovesc în cap: nu trebuie omul să fie nici înfumurat, nici slugarnic“.

— „Lasă-te pe mine, îi răspund; știu eu seama; dacă va fi vorba despre bucata mea, eu nu ies din această dilemă: ori este cenzură, ori nu este“. Mă sui cu Aga în trăsura lui și mă pune la dreapta, drăguțul! Nu-mi aduc aminte vorbele fără șir ce am schimbat cu Aga; eram departe, foarte departe de ce mi se pregătia și mai ales de locul de unde aveam a scrie acestea; nu știu să-l fi zărit vreodată pe vreo hartă geografică.

Sosim la d. ministru; tindele erau pline de slujitori, de gens-d'armi (oameni ce sînt astfel numiți, fiindcă n'au umblat serios cu vreo armă în mână), de comisari și alte feluri de infracțiuni ale stăpînirii, însărcinați cu paza orânduelii publice. Toate aceste nu mă deșteptară de fel asupra enigmei mele... Intru... Sub lumina îndolooasă a unei lampe, zăresc împrejurul unei mese doi miniștri și un director; mai mulți slujbași și directorul teatrului stau în picioare, iar în mâinile ministrului recunosc o broșură. Mă înaintează salutând pînă la masă, și următoarea întrevorbire se începe între mine și ministru:

- Domnule, dumneata vrei să răscolești țara?
- Eu, domnule ministru? Zău nu vă înțeleg!
- Dumneata ai scris o bucată, care atacă orândulala publică

și întocmirea țării. Va să zică dumneavoastră, domnilor, nu voiți să vă astâmpărați și să trăiți fără a turbura orânduiala!

— Mă iartă, domnule ministru, noi toți dorim să fie dreptate și bună orânduială... dar nu prea cunosc pricina pentru care m'ați chemat aci; oare spre a da ceva lămuriri despre bucată mea, sau spre a mă învinovăți?

— Dumneata ești pârît de a fi poruncit, sub a d-tale răspundere, actorilor, să rostiască unele cuvinte șterse din bucată de către cenzură.

Directorul teatrului. — Vezi, d-le Russo ce ne-ai făcut?

Eu. — Și cine m'a pârît?

Ministrul. — Actorii.

— Ia să vedem.

Grefierul citește.

Aci un păcătos scoate un terfelog de hârtie, care cuprindea mărturisirea actorilor; într'însele sta scris că eu, sub a mea răspundere, i-ași fi îndemnat a rosti unele pasagii, dar că ei, temându-se de urmări, le-ar fi făcut. (Ba bine că nu! ei uitase jumătate bucată). Eu răspund la aceasta că acea hârtie n'o pot lua în seamă, fiindcă mai întâi e stoarsă dela ei prin îngrozire, apoi fiindcă coprișul ei de sineși se desființează, și, în sfârșit, fiindcă nimic dintr'înșă nu mă privește pe mine.

— Dacă d-l ministru poltește, îi pot dovedi că cenzura n'a știut ce face și că toate cele șterse de dânsa se află mai pe larg desfășurate în cursul bucății... și spre dovadă întorceam foile broșurii.

— Ori și cum, dumneata nu trebuia să alegi asemenea subiect... el aduce tulburare, mai ales în astfel de vremuri.

— Aceasta nu mai e treaba mea, domnule ministru, ci a cenzurii. Dacă ea nu este în stare de a cunoaște ceeace se iartă și ce nu, apoi eu sunt de vină?

— Măria Sa e supărat.

— Imi pare rău, dar nu e vina mea. Ori e cenzură, ori nu e. Dacă cenzorul e un neghiob, care nu-și știe meseria, spânzurați-l, ca să fie de pildă... Eu socotiam d-le ministru, că m'ați chemat aci spre a sta și eu de față când veți sudui pe direcția teatrului, care nu răspunde la încrederea publicului și pune în joc bucățile, fără ca actorii să le știe bine pe de rost și fără de a îngriji buna lor executare. Dar de vreme ce este vorba de bucată mea, apoi tac, căci nu am nimic de spus asupra-i.

Ministrul, care era foarte aspru la începutul întrevorbirii, se

alinase mult în urmă. După acestea el îndoi broșura, o pusă în buzunar, și ieși cu celălalt ministru zicând:

— N'ar trebui domnia-voastră, domnilor, să vă țineți de asemenea secături.

Ciuda însă mă năbușise, și, spre a o potoli, cerui un ciubuc: ne mai detersă și dulceți pe d'asupra. Rămânând singuri cu Aga, cu directorul ministerului și cu Leon adjutantul, aceștia mă cam înștiințară de ce mă aștepta. Nu mai țin minte glumele ce făcurăm împreună: eu rădeam mai tare, — și aveam pentru ce, — iar ceilalți din când în când stau de mă jelliau. Imi mai rămânea o nădejde... Miniștrii se duseseră la Vodă, ca să cerce a înlătura pacostea după capul meu. Pela două ceasuri, ei se întoarseră plouați, parcă ar fi căzut păcatul pe dânșii... Nu știu dacă aceasta venia din inimă rea, unde mă porniau subosândă politică, sau din căința pentru că săvârșiau o faptă nelegiuită (dar aceasta n'o prea cred...) Vodă voia cu orice preț să facă cu mine o pildă, chiar dacă în urmă s'ar îndura a mă recunoaște de nevinovat. Trebuia să mă porniască... unde?... zău, eu nici nu gândiam! Porunca pentru exilarea mea era gata de după prânz... hârtiile toate stau pregătite... Căruțele erau în curte. În minutul plecării, oamenii stăpânirii se gândiră că aș putea să deger de frig pe drum... și stăpânirea voiește îndreptare și nu pieirea vinovatului... Cerui să mă întorc pentru cinci minute acasă; dar nu-mi învoiră; și domnia-lor și eu eram în drepturile noastre, eu de a cere, dumnealor de a-mi refuza. În scurt, Aga imi puse pe umăr blana sa; ministrul imi dete o căciulă, galoși, un ciubuc și tutun și fiecare din cei de acolo imi detersă ceva bani. Voi înapoia banii la întoarcerea mea sau altcândva, iar darurile ministeriale le păstrez, căci un ministru nu dă în toate zilele. Auzit-ați până acum un exilat să plece la locul osândeii sale cu o căciulă pusă în capu-i de mână de ministru? ...La urmă, după ce se sfârșiră îmbrățișările în dreapta și în stânga, după ce se liniștiră încredințările de slujbă, mărturisirile de mahnire și mângâierile date și primite împreună cu străngerile de mână cu grămadă, ieșind din acea odaie, în care cu două ceasuri mai înainte intrasem slobod sau ca și slobod, ieșii prizonier și prizonier de stat. Frumoasă pradă zău! ...și eu m'aș făli cu dânsa. Dar cu aceste nu se mântuise năpastiile mele. În tindă, domni actori, gata ca și mine a întreprinde un drum de seară, mă salutară cu un concert de coșituri.

— Iată, domnule Russo, ce pățim din pricina dumitale!

În minutul acela afurisii cenzura și mă asvârlii în căruță, su-

rugiul scoase un răcnet sălbatic, care în acea prilejuire mi se părea o coborâre rea; caii se porniră cu iuțeală și abia deosebit un glas, ce-mi strigă: „Nu uita blana mea la Focșani”. Plecam în loc de exil!... Să-mi fie calea ușoară!...

„POEZIA POPORALĂ”

IV

Poezia populară este nu numai expresia cea mai vie a caracterului național, dar ea aruncă și o lumină asupra comerțului din timpurile trecute:

*Măiculița tot măntreabă
Care muncă mi-i mai dragă?
Un cal bun de călărie
Și arabe de veneție*

Nici Miron, nici Neculce, nici Urechie în cronicile lor nu pomenesc de comerțul venețienilor și al genovezilor cu țările noastre: însă cântecul popular îndeplinește acea lacună cu două cuvinte.

El asemenea arată dragostea nemărginită a Românului pentru frumusețile naturii, ca o moștenire virgiliană.

*Primăvara, mama noastră,
la zăpada de pe coastă,
iarba verde să mai crească,
Sufletu-mi să-mi răcorească;
Să-mi aud ceriul tunând,
Să mai văd turme păscând.*

Este dar nevoie de a mai analiza simțirea exprimată în aceste rânduri și poetica lor frumusețe?

Este oare vreo introducere mai minunată în literatura modernă, un tablou mai omeric decât această strofă care începe un vechi cântec haiducesc?

*Sub poale de codru verde
O zare de loc se vede
Și'mpregiuruț jocului
Stau haiducii codrului...*

Este mai simplă, mai colorată, mai frumoasă descriere decât aceasta din balada Badiului?

*Pe luctul Dunării,
Pe scursurile Gârlii,
La cotitura mării,*

*Iau, mări, că mi-și venea
Un caic lung, șinuit,
Pe dinăuntru poleii,
Cu postav verde'nvălit
Și'n caic ședea lungit
Tăietorul Frâncilor,
Măcelarui Turcilor.*

Poezia populară se mai deosebește și prin cunoștință psihologică, care denotă spiritul observatoriu al poporului.

De voește să arate cochetația femească, cântecul zice:

*Puica trece și zâmbeste
Și-a mă zări nu voiește.*

În balada „Păunașul codrului”, femeea, privind lupta de moarte a doi voinici care o iubesc, zice cu mândrie:

*Din doi care-a birui,
Eu cu dânsul m'oi iubi,
Bărbățul voios mi-a fi.*

La notițele prețioase despre relațiile (referințele) noastre politice și comerciale, poezia populară mai adaugă o largă prescriere de starea morală de obiceiurile vieții intime și de organizarea socială a Principatelor; prin urmare, poezia populară trebuie să fie obiectul studiilor noastre serioase, dacă vrem să aflăm cine am fost și cine sântem.

„CANTAREA ROMANIEI”

70

Slobozenia e îndoită... cea din lăuntru și cea din afară... ele sunt surori, una fără alta nu poate trăi...

Slobozenia din afară este neatârnairea moșiei ¹⁾ în care ne naștem și care ne hrănește, moșia dela care tragem numele nostru și dreptul de om, de sub birulrea oricărei alte țări și împărății. Pentru sângele ce ne dă, suntem datori cu sângele nostru. Pentru aceasta au fost bătăliile neamului nostru și a neamurilor, bătăliile cele vestite, scrise cu movile și mânăștiri pe șesuri și pe dealuri.

Slobozenia din lăuntru este legea, icoana dreptății dumnezeiești legea așezată prin invoirea tuturor și la care toți deopotrivă se supun.

Acolo unde nu e lege, nu e nici slobozenie și acolo unde legea e numai pentru unii și ceilalți sunt scutiți de sub ascultarea ei, slobozenia a pierit... și fericirea e stinsă... căci atunci asuprirea, nevoile, necazurile și sărăcia izvorăsc în lume; atuncea lumea se împarte în săraci și bogați, în stăpâni și robi, flămânzi și îmbuibăți... atuncea lumea stă în cumpănă de pieire... căci dreptatea dumnezeiască e vecinică; ea urăște și blastămă pe omul și pe neamul ce alunecă în calea nedreptății... străbunii noștri au fost blăstămați de Domnul pentru strămbătățile lor și blăstămul a trecut din neam în neam până în zilele noastre... Privegheați asupra-vă, ca la candela ce arde, ca nu copiii voștri și copiii copiilor voștri să zică de voi: blăstem asupra părinților noștri, cari au făcut strămbătatea... strămbătatea izvorăște din siluire, din pizmă, din jefuire și din neștiință... legea dreptății e frăția, și ce frăție poate fi între uliu și prada lui, între răpit și răpitor, între drept și nedrept?... până când mai puteți, voi, cei ce ați călcat dreptatea, grăbiți a intra în calea Domnului, căci va sosi ziua izbândirii, ziua când vrabia se va lupta cu uliul și-l va birui... și într'adevăr zic vouă, acea zi s'a apropiat.

14

Se zice în carte că Domnul pe cel fără de lege, când voiește a-l prăpădi, îi orbește și le insuflă cugete nebune și neînțelepte de mândrie... Domnii și boierii neamurilor ziseră între dânșii: să nu lăsăm popoarele noastre în odihnă, căci odihna deșteaptă gândirea și gândirea mână în faptă... să ridicăm stavili, să semănăm zavistia și ura și să insuflăm lăcomia cuprinselor și a prăzilor și să împingem neamurile unele asupra altora, ca-astfel să întindem domnirea și puterea noastră... Și neamurile se dușmăniră și se pizmuiră între dânsele, luptându-se mereu ca să slăbească pe cele mai tari, ca să înghită pe cele mai slabe, nu spre folosul lor, ci spre folosul asupri-

---

1) Patriel.

lorilor pământului... Astfel popoarele se făcură părtașe la nelegiuirile și nedumnezeirea căpeteniilor lor, sleiră sângele și topiră carne după oasele lor în luptă, până când, rănite și sângerate și dându-și suletul, cunoscură însfârșit rătăcirea lor și cum că toate limbile pământului sunt surori și fiice iubite a Domnului... Și vremea neînțelegerii trecu l...

16

Lupta întărește pe cel slab, și primejdia mărește pe cel tare... tot bunul are nevoile sale. Ghimpul se ascunde sub floare... așa și slobozeuia mulți vrăjmași are... pentrucă este partea cea mai frumoasă, cea mai roditoare din moștenirea părintească. Nu aurul este bogăția neamurilor, nu neavutul este sărăcia oamenilor. — Avuțiile de aur sunt pieritoare, sărăcia harnică e o bogăție ce nu se răpește; minca e bogăție vecinică...

21

Despoirea și mișelia, minciuna și lăcomia, sgârcenia și împilarea Domnilor și a boierilor... Cumpăna nepotrivită a dreptății... uciderea proslăvită..., robirea pentru unii și desfrăul pentru alții, toate acele fapte grozave, pentru care s'au cotropit Sodoma și Gomora, orașe și țări urgisite de Domnul Dumnezeu pentru blestemația lor!... și toate aceste ispite le-ai cercat, pământ român... paharul fără-de-legii s'a umplut peste margine și palaturile de strâmbătate se prăvălesc surpate de blestemul norodului! Făptuitorii de tâlhării se spăimântează înșiși de faptele lor!... Domnul și-a întors cu scârbă fața dela dânșii, și îngerii s'au depărtat cu groază de el. Ești searbădă și slăbănogită... ai suferit toate, o țară de chinuri!... Ridică-ți capul strivit și caută de vezi... Semne s'au arătat pe cer... Furtuna mântuirii a început l...

DOINA

Doină, doiniță!
 De-aș avea o pușculiță
 Cu flori galbene'n cosiță,
~~Cu flori galbene'n cosiță.~~

De-aș avea o mândruliță
 Cu ochișori de porumbică
 Și cu suflet de voinică;

De-aș avea o bălăioară
 Naltă, veselă, ușoară
 Ca un pui de căprioară;

Face-m'aș privighetoare,
 De-aș cânta noaptea'n răcoare
 Doina cea dismierdătoare!

Doină, doiniță!
 De-aș avea o pușculiță
 Și trei glonți în punguliță
 Și-o surioară de bărdiță;

De-aș avea, pe gândul meu,
 Un cal aprig ca un leu,
 Negru ca păcatul greu,
 De-aș avea or'o șapte frați,
 Toți ca mine de bărbați
 Și pe smei încălecați;

*Face-m'aș un vultur mare
De-aș cânta, ziua, la scare.
Doina cea de răzbunare!*

*Doină, doiniță!
Și i-aș zice: Mândruliță,
Mă jur p'astă cruciuliță
Să te țin ca un bădiță!*

*Și i-aș zice: Voinicele,
Să te'ntreci cu rândunele
Peste dealuri și vâlcele!*

*Și te-aș zice: șapte jrași.
Faceți cruce și jurași
Vii în veci să nu vă dași!*

*Hai copil, cu voinice
Să scăpăm biata moște
De păgâni și de roble!*

DESROBIREA ȚIGANILOR

*Te slăvesc, o! zi jerică, sfântă zi de libertate,
Tu a cărei mândră rază suflul român străbate,
Te slăvesc, o! zi măreață pentru patria-mi iubită,
Tu ce-arăși ochilor noștri Omenirea desrobită.*

*Veacuri multe de durere au trecut cu vijelie,
Sub asprime plecând capul unui neam în osândire,
Dar Românul cu-a sa mână rupe lanțul de robie,
Și Țiganul, liber astăzi, se deșleaptă'n jericire!*

*Azi e soarele mai falnic! lumea azi e mai voioasă!
Azi în piept inima-mi crește! azi e viața mai frumoasă!
Căci în glasul libertății văd Moldova desteptată
Și la glasul omenirii o simțesc indușoată!*

*Față'n lume și mărire pentru tine'n veci să fie,
O, Moldovo, fără mândră tu ce dai sfânta dreptate!
Brațul tău ce sfarmă astăzi un jug aspru de robie,
Ție însăși pregătește viitor de libertate!*

DEȘTEPTAREA ROMÂNIEI

1848

*Voi ce stați în adormire, voi ce stați în nemișcare,
N'auziți prin somnul vostru acel glas triumfător,
Ce se'nalță pân'la ceruri din a lumii deșteptare,
Ca o lungă salutare
Cătr'un jalnic viitor?*

*Nu simțiți inima voastră că tresare și se bate?
Nu simțiți în pieptul vostru un dor sfânt și românesc
La cel glas de înviere, la cel glas de libertate
Ce pătrunde și răzbate
Orice suflet omenesc?*

*Iată, lumea se deșteaptă din adâncă-i letargie!
Ea pășește cu pas mare cătr'un țel de mult dorit.
Ah! treziți-vă ca dânsa, frații mei de Românie!
Sculați, toți cu bărbăție,
Ziua vieții a sosit!*

*Libertatea 'n țara lumii a aprins un mândru scare,
Și-acum neamurile toate cătră dânsul ațintesc.
Ca un cârd de vuituri ageri ce cu-aripi mântuitoare
Se cerc' vesei ca să zboare
Cătră soarele ceresc!*

*Numai tu, popor Române, să zaci veșnic în orbire?
Numai tu să fii nevrednic de-acest timp reformatoi?
Numai tu să nu iei parte la obșteasca înjurăfire,
La obșteasca țericire,
La obștescul viitor?*

*Până când să creadă lumea, o, copii de Românie!
C'orice dor de libertate a pierit, s'a stins din voi?
Până când să ne tot plece cruda, oarba tiranie
Și la caru-i de trușie
Să ne'njuge ca pe bol!*

*Hai copit de-acelaș sânge! hai cu toți, într'o unire,
Libertate-acum sau moarte să cătăm să dobândim,
Pas, Români, lumea ne vede... Pentru-a patriei iubire,
Pentru-a mamel desrobire
Viața noastră să jertfim!*

*Fericit acel ce calcă tirania sub picioare !
Care vede 'n a lui țară libertatea re'nvîind.
Fericit, măreț acela care sub un jalnic soare
Pentru patria sa moare,
Nemurire moștenind.*

MOLDOVA IN 1857¹⁾

*Scumpă Moldovă, țară de jale,
Ah ! în ce stare tu ai ajuns!
Lasă-mă-a plânge ranele tale,
Căci până'n suflet mă simt pătruns*

*Tu, ce ești bună, dulce, iubită,
Tu, ce ești jiica lui Dumnezeu,
Cum te lovește soarta cumolită !
Cum te inneacă amarul greu !*

*Lupit și corbii și vulpi străine
Fac a lor hrană din corpul tău,
Și tu, Moldovă, plătești cu bine
La toți aceia care-ți fac rău !*

*O! cât de crunte și-otrăvitoare
Sânt pentru tine a lor mușcări,
Când ei cu buze sfâșietoare
Răspund l'a tale dulci sărutări!*

*Dar mult mai aprig trebuie să fie
Chinul ce suferi, amarul chin
Când vezi chiar jii-ți cu dușmănie
Rupându-ți sânul de amor plin.*

*Mamă duioasă, tristă'n cădere
Cu agonie mâniale-ți frângi
Și nu-ți rămâne nicio putere,
Nici glas la lume ca să te plângi!*

1) Scrisă la Iași, în 1857. A fost publicată întâi în foi volante, iar apoi în „Steaua Dunării”, la Iași în No. 3 din 8 Ianuarie 1857. Poezia aceasta oglindește ura împotriva celor ce luptau contra Unirii celor două Principate, mai cu seamă împotriva boierilor români care se temeau, ca acest act să nu aducă apoi reforme democratice, îndeosebi împotriva țărănilor, ceea ce ar fi făcut să le slăbească poziția lor economică, socială și politică. Asupra acestor trădători ai intereselor poporul român chema poetul blestemul.

*Când ridici fruntea, jos în țărână
O 'mpinge-o calcă dușman picior!
Când ridici glasul, o cruntă mână
Îi curmă 'ndată gemetu'n sbor!*

*Dar, cât va bate inima'n mine,
Eu în veghiere la luptă-oi sta
Și, cu tărie, eu pentru tine
În fața lumii voi protesta!*

*Pentru coroana-ți de Suverană,
Pentru-al tău nume și al tău drept
Eu înfrunta-voi hidra dușmană
Și-un scut ți-oiu face din al meu piept!*

*Voiu zice ție: „Mamă 'ntristată!
„Prinde la suflet învietoar,
„Căci tu scăpa-vei de munci odată
„Și-i avea parte de viitor!*

*„Las' să te prade hoșii în taină.
„Să urle lupii în urma ta.
„Lasă-i să rupă mândra ta haină...
„Haină mai mândră tu vei purta!*

*„În zadar răii vreau în orbire
„Cereasca lege a'mpotrivi,
„Cerulea voește a ta mărire,
„Și tu, Moldovă, mare vei fi!*

*„În zadar cearcă ei să ridice
„Un zid pe Milcov, despărțitor,
„Cădea-va zidul, și tu, țerice,
„Vei fi unită cu a ta sor'*

*„Căci tot se așlă în Românie
„Inimi aprinse de-un sacru dor,
„Ce vrea Românul ca să re'nvie
„Mare, puternic, ca dorul lor!*

*„E scrisă'n ceruri sfânta Untrei
„E scrisă'n inimi cu foc cerescl
„O! Românie! l'a ta mărire
„Lucrează brațul dumnezeesc!*

„Vol care țării plățiți cu ură,
„Când ea vă chiamă dragii săi fil!
„Uitând Dreptate, Lege, Natură,
„Uitând că însuți aveți copii.

„Fie-vă viața neagră, amară!
„Copii să n'aveți de sărutat!
„Să n'aveți nume, să n'aveți țară,
„Aici să n'aveți loc de'ngropat!

„Și când pe calea de veșnice
„Veți pleca sarbezi, tremurători,
„Pe fruntea voastră moartea să scrie:
„Dușmani ai țării! Cruzi vânzători!”.

PLUGUL BLASTEMAT

Veclnă cu moșta bogată și domnească
Se'ntinde o câmpie mânoasă răzeșească,
Pe care o pândește avanul Domnitor
Cu poștă nesățioasă, cu ochi-adunător.
El urea ca să-și cârpească hlamida aurită
Cu sdreanța sârăcimii de veacuri moștenită.
Dar nu urea răzeșimea să-i vândă-al său ogor,
Căci e legat prin sânge pământul de popor.
„Nu urea?... răcnește Vodă... Prostimea întefită
„Ridică azi din țărână — ființa-i umilită
„Și îndrăznește-a-și nune voința 'n fata mea?
„Să aște dar ce-i vrerea, atunci când Domnul urea

A doua zi o ceată de mulți neșeri călare,
Inconjurând pe Vodă, pășesc peste hotare,
Și ca să tragă-o brazdă aduc un mare plug.
Unealtă de hrăpire, cu șese boi în jug...
Câmpia năvălită lucește verde'n soare,
Dar un fior pătrunde în orice fir și floare,
Și via ciocârlie cântarea și-a curmat,
Și zarea se'nvelește cu-un nor întunecat
Din capătul câmpiei începe plugul rece
Să tragă brazda neagră pe locul unde trece,
Și pajîstea atinsă greu geme ne'ncetat

De-a fînjumătățită prin șierul blăstemat.
Văzduhul se rîsună de strigăte de ură,
Și plugul lasă'n urmă-i în verdea bătătură,
O rană lungă, largă, din care amărit
Se'nalță 'n cer blăstemul pămîntului hrăpit.

Și tot înaintează plugarii... când de-odată
O Țalnică Româncă în cale se-arată,
Frumoasă, tristă, n'altă, pe șrunte cu ștergar
Și c'un pruncuț la sânu-i, pășind marea și rar.
Ea vine și în fața cu boii se oprește
Din ochi aruncă juleri, apoi așa grăește:
„Vrei să ne prazi, tu, Vodă, avutul strămoșesc?
„A! dacă nu ai teamă de trăsnetul ceresc,
„Na! zi să treacă plugul pe-al meu copil din șașă.
„Ca să-ți rămâie 'n lume pomină ucigașă“.
Ea zice și depune odoru-i lângă boi.
Minune!... Cei din șrunte, olăvanii amândoi,
Cu ochi plini de blândețe pe dânsul capul pleacă
Îl miroasă; el râde, și ei nu vor să treacă.

În lături, strigă Vodă, și glasu-i răgușit
Se pare de păcatu-i în piept înădușit:
Iar Țalnica Româncă pe sânu-i alb crucește
A sale brațe albe, obrazu-și desvelește
Ș'adaugă'n glas tare: „Mai bine mori de mic,
„Decât s'ajungă 'n lume prin tine un calic
„Dă! trage brazda, țiară, și'ngroapă laolaltă,
„Alătura cu pruncuț, mândria ta înaltă!“
Năprasnic, atunci Vodă, c'un bici cumplit de șoc
Lovește n boi să-i măie, dar boii stau pe loc
Și-acopere copilul cu-o caldă înfățișare
Prin aburii ce iese din deasa lor suflare,
Și ciocârliă 'ncepe cântările-a-și urma
Și mama în uimire 'ncepe-a lăcrima

Răzeșii sânt, răzeșii!... Fugiți, pieriți cu toții!
Păcatul vă ajunge, neșeri și Domn, voi hoștii
Răzeșii în urgie s'apropie de voi
Ca să vă puie'n juguri să dați plugu'napoi.

Dispar în clipă hoșii, și zarea se deschide,
Și gloata strigă: „oarba!“... și copilașul râde

ODA OSTAȘILOR ROMÂNI

*Junt ostaș ai țării mele, însemnați cu stea în frunte!
Dragii mei vultani de câmpuri, dragii mei șoimani de munte!
Am cântat în tinerețe strămoșeasca vitejie,
Vitejie fără samăn pe-acel timp de grea urgie,
Ce la vechiul nostru nume a adaos un renume,
Dus pe Dunărea în Mare și din Marea dus în lume!...*

*Să trăiți, feciori de oaste! Domnul sfânt să vă ajute
A străbate triumfalnic în cetăți și în redute,
Ca la Rahova cu tunul, ca la Grivița cu sborul,
Ca la Pleona, unde astăzi cei întâi ați pus piciorul,
Înfruntând pe Osman-Gaziul, și prin șapt de bărbăște
Ridicând o țară mică peste-o mare 'mpărăție!*

*O, viteji de viță veche! Auziți în depărtare
Acel vuet fără nume ce răsună ca o mare?...
Sânt bătăile de inimi ale 'ntregu-i neam al nostru,
Ce adună zi și noapte dorul lui cu dorul vostru,
Sânt vârsările de lacrimi pentru-acel care se stinge,
Sânt urările voioase pentru-acel care învinge!*

*O! Români, în fața voastră, colo'n tainica cea zare,
Vedeți voi o rază vie care 'ncet, încet răsare,
Străbătând prin umbra deasă de lungi seculi adunată?
E voiosul șapt de ziuă mult dorită, mult visată,
E lumina re'nvierii, e luceșărul sperării,
E triumful luptei voastre, soarele neatârnării!*

*Dragii mei! din focul luptei oșeliți când v'eși întoarce
La cămin, unde Româncea așteptând suspină, toarce.
Tot poporul: rudă, frate, soră, mamă și părinte.
Ca la Domni, cu pâni și sare, vor ieși vouă 'naintel
Căci din voi țieștecare poartă 'n frunte o cunună
Și de gloria de astăzi și de gloria străbună!
Pas dar! pas tot înaintel timpul vechi din nou zorește!
Viitorul României dat-au mugur ce'ncolțește!
O, copiii de voi sânt mândru, simt acea mândrie mare,*

*Care crește cu mărirea unui neam în deșteptare:
Mi-am văzut visul cu ochii, de-acum pot să mor ferice!
Astăzi lumea ne cunoaște: Român zice, Viteaz zice.
(1877).*

UNOR CRITICI

*Voi ce câtați defecte în scrierile mele
Și intonați fanfare când constatați în ele
Greșeli, imagini slabe, cuvinte ce vă par
Lipsite de-armonie, erori chiar de tipar, —
Voi care vă dați truda de-a șterge de pe lume
Tot lucrul de-o viață întreagă și-al meu nume.
Dece atâta ravna și atatea opinii
Ca să aflați în mine a voastre însușiri?*

*Poetul care cântă natura'n înflorire,
Simțirea omenească, a Patriei mărire,
Chiar slab să-i fie glasul, e demn de-a fi huli,
Când altui vine'n urmă-i cu glas mai nimerit?
Și oare se cuvine, și oare-i cu dreptate
De-a se schimba în crime a sale mici păcate?
O! critici buni de fașă, poeți în șapte luni,
Vulturul nu se mișcă de-un țipăt de lăstuni!*

*Oricare păsărică își are ciripirea,
Ce'n treacăt pe-astă lume încântă auzirea
Năltărind un imn la ceruri prin alte imnuri mil
Ș'adăugând o notă la lumii armonii.
Am scris eu multe versuri, și poate chiar prea multe
Dar n'am cerut la nime cu arag să le asculte,
Nici mi-a trecut prin minte trușăș ca să pășesc
În fruntea tuturoră ce'ntr'una versuesc.*

*E unul care cântă mai dulce decât mine?
Cu-atât mai bine țării; și lui cu-atât mai bine!
Apuce înainte, s'ajungă cât de sus,
La răsăritu-i jalnic se'nchină-al meu apus,
Iar voi, care asupră-mi săgeți tocite trageți,
Cântați, dacă se poate, fiți buni și nu mai rageți!
(1888).*

SANDU NAPOILĂ

ULTRA-RETROGRADUL

Cântecel comic

(Teatrul reprezintă un salon)

Napoilă (afară)

Ce face? să plătesc eu capitație?... Eu, boier velit?... Eu, Sandu Napoilă?... atunci s'ajungi tu, guleratul.

(Intră furios pe scenă și se adresează publicului)

Da bine, boieri D-voastră, unde mergem?... ba nu, adică ▼ă întreb, unde mergem?...

*De când legea asta nouă
Ce Convenție îi zic,
A rupt reglementu'n două,
Am ajuns chiar de nimic!
Și de unde mai 'nainte
Eram toți boieri veliți,
Ne-au luat pe dinainte
Niște pușchi apelpisiți!*

Și ce pușchi! Cică's patrioți, liberali, progresiști, naționali, demagogi... dracu-i mai știe!... Că deodată au răsărit în țară posderie, și tot unu și unu... oameni mari, învățați de știu și toaca'n ceriu, coltoși și cu barba în furculițe... Ei pun țara la cale în ziua de astăzi, ei sunt și numai ei adevărați români cu iubire de Patrie. căci au luat patriotismul în oțcup... și dacă nu vrei să ieși câmpii pe urma lor, te fac albie de câni prin foile lor... Mai dăunăzi mă întilnește unul ce-i zic Clevelici, și mă 'ntreabă ni-tam ni-sam de sănt ca dânsul, demagog? Dă, măi gogule! i-am răspuns eu, cată-ți de drum până ce nu scot luleaoa dela ciubuc... Ei bine, boieri D-voastră, unde mergem?... ba nu, vă întreb, unde mergem?...

*Pân'acuma'n țara-aceasta
Noi ne-am burzuluiit creasta;
Noi am fost simandicoși
Mari și ighemonicoși;*

*Dar acum fără sială
Ne fac pușchii de dârvală,
Și ne chiem pe noi, pe noi,
Vinograzi! rugini! strigoii!*

Auzi, mă rog?... După ce te desbracă de caftanul boieriei; după ce-ți ieu sufletele de țigani și le dau drumul sub cuvânt de libertă; după ce-ți ridică feciorii boerești sub alt cuvânt, că, după Convenția cea afurisită, nu mai sunt pri... pri... privilegiuri; după ce-ți ieu copiii la oaste cu sorții ca pe proști; după ce, vorba ceea, 'ți fac drum pe'n barbă pe de'ntregu, apoi te mai și porecesc retrograd!.. vinograd!... tureatcă!... strigoii!... strigoii? Hei bine, boieri d-voastră, unde mergem?... n'au mai rămas în țară nici sevas, nici hris-totie... Unde mergem? ba nu adică vă 'ntreb, unde mergem?..

*Zic că'i timpul libertății,
Al frăției ș'al dreptății;
Că de-acuma pe pământ
Toți deopotrivă sânt,
Și cu astfel de minciună
Hoțu cei de'mpușcă 'n lună
De caftan ne-au desbrăcat
Și mantaua'n loc ne-au dat!*

Auzi?... egalita!... să fiu deopotrivă cu Chiosa vezeteul și cu Mănciurică bucătarul?... așa rânduială!... Dacă pe când cu unirea, știți... mai anțăr?... și eu am purtat bairacul, și eu am giucat hora unirii în colț la Petrea bacalul, și eu am răgușit strigând: să trăiască libertaua și egalita!... dar înțelegeam egalita cu boierii cei mari; să fiu *ena mu che ena su* cu vornicul Hârzobeanu și cu logofățul Protipendescu; să șez cu dâșii la taifasuri pe divan, cu ciuhuce, cu cafele, cu toi ighemoniconul boieresc, dar, nu egalita cu Barabulă și cu badea Trohin văcariul!... Ei bine, boieri d-voastră, unde mergem?... ba nu, adică vă 'ntreb, unde mergem?..

*N'auzi altă decât forme,
Uniforme și Reforme,
Toți croesc, șac și preșac
Ca să ne vie de hac.
Ieri o lege, astăzi altă,
Și când cați lucru stă ballă!
Cică-aista e progres?
Na-ți-l frânt că 'ți l-am dres!*

Poftim!... mai dăunăzi s'o ridica bătaia... lege nouă în țară
vechel... Știți ce-am pățit? Avusesem poftă să mănânc un ostropăț
de iepure, și poftisem la masă pe vărul Buște... știți Buște care o
fost baș ciondarius la domnul Ioniță Sturdza Vodă... Când să ne
dee bucatele, giupânu bucătar ne spânzură lingurile la brâu și
se duce la primblare... Ei apoi, să nu-l bați?... Iar nu, că nu-i voe,
căci vine comisariul și te pune la ștraf... D'apoi altai mă duc la
moșia mea, la Țelinoasa, și poruncesc țăranilor să-mi facă o clacă
de vr'o cinci zile... Știți ce mi-au răspuns moșiciei?... mi-au răspuns
că le grăesc vorbe de clacă... Ei! apoi să nu-l întinzi la scară?...
Iar nu, că vine subprefectul și plătești ștraf, Sandule fătul meu!
Da bine, boieri d-voastră, unde mergem?..

*Asta încă nu-i nimic!
Dar tot cheful mi se strică
Când mă văd supus la bir,
Atins tocmai la chimir.
Să plătesc pentru șosele,
Pentru vin, rachiu, pavele,
Pe moșie și pe cap!
Astea'n mintea mea nu'ncap!*

Brel... brel... Adică multe-am văzut în viața mea!... c'am văzut
ieniceri și răzmeriți; am văzut ciuma, holera și lăcustele, dar încă
așa bazaconie n'am chilit c'oi agiunge să văd... Auzi? reforme? im-
bunătățiri?... Să mă silească a plăti 5 la sută din venitul Țelinoa-
sei, proprietă cu hrisov domnesc, dela răposatul întru fericire Cehan
Racoviță Voevod!... și după toate păcatele să mă trântescă și pe
mine în capitație, eu Sandu Napoila, boier cu caftan din vremea
fericitului întru pomenire Ioniță Sturdza Voevod!.. Eu să plătesc
un galben împărătesc pentru că am cap, și vărul Bostănescu țij,
pentru că nu are cap nici de o lițcael!... Ei bine! boieri d-voastră,
unde mergem?... ha nu, adică vă'ntreb... unde mergem?..

*Ș'apoi alta și mai mare
Care, zău nu'i de crezare!
Hojma unii scriu, răcnesc
Să nu fie boieresc!
Și pământul să se'mparte!
Tot moșicul s'aibă parte!
Numai noi să fim abrași
Liude pântre călărași!*

D-voastră râdeți! haide! haide!... vă pare glumă? (*cu mânie*).
Dar nu-i de glumit, boieri d-voastră, căci vor să ne icede și pielea
de pe noi! și noi să ne lăsăm așa *ghioșghioare*, să ne despoaie?...
să nu ne *diafendefsim*? aud!?... Dar n'avem gură să țipăm?...
N'avem obșteasca obicinuită adunare, unde putem merge ca să ne
suim colo pe tribu... nal, ca să facem și noi *engonii* patrioticești?

Treaba se îngroașă, boieri d-voastră!... ascultați-mă pe mine,
că eu știu ce știu... Trebuie să ne deschidem ochii ca să alegem
depozați tot de-ai noștri... știți... cole... get-beget... vinograzi care
să se lupte vârtos pentru apărarea boieriei și a proprietății... Și
dacă vreți un om cu falca sănatoasă, vă poftoresc, pe supusa slugă
D-voastră:

*Vel clucerul Napoia
Ce vă plânge-acum de milă,
Boierit și căftănit
Și la minte'nfelenit.
Cu progresul nu sunt rudă,
Pe Convenție mi-i ciudă,
Și de-ași arde chiar în ind,
Voi fi hojma... vinograd!*

(*Se închină și iese strigând*) Căci altmintrelea unde mergem?
Ba nu, adică vă 'ntreb, unde mergem?

(*Cortina cade*)

MAMA LUI ȘTEFAN CEL MARE

I

*Pe o stâncă neagră, într'un vechiu castel,
Unde cură 'n poale un râu mititel,
Plânge și suspină tânăra domniță,
Dulce și suavă ca o garofiță;
Căci în bătălie soțul ei dorit
A p'ecat cu oastea și n'a mai venit.
Ochii săi albaștri ard în lacrimile,
Cum lucesc în rouă două viorele;
Buclele-i de aur cad pe albu-i sân;
Rozele și crinii pe jața-i se'ngân
Însă doamna soacră lângă ea veghiază
Și cu dulci cuvinte o îmbărbătează.*

II

*Un orologiu sună noaptea jumătate.
În castel la poartă oare cine bate?
— „Eu sunt, bună maică, Țiul tău dorit;
Eu, și dela oaste mă întorc rănit.
Soarta noastră fuse crudă astă dată:
Mica mea oștire fuse șărâmată.
Dar deschide-ți poarta... Turcii mă'nconjur...
Vântul suflă rece... ranele mă dor!”*

Tânăra domniță la fereastră sare.
 — „Ce faci tu, copilă”? zice doamna mare.
 Apoi ea la poartă atunci a ieșit,
 Și'n tăcerea nopții astfel i-a grăit:
 — „Ce spui tu, străine? Ștefan e departe;
 Brațul său prin taberi mii de morți împarte
 Eu sunt a sa mamă; el e fiul meu.
 De ești tu acela, nu-ți sunt mamă eu!
 Însă dacă cerul, vrând să ngreuneze
 Anii vieții mele și să mă'ntristeze,
 Nobilul său suflet astfel l-a schimbat:
 Dacă tu ești Ștefan cu adevărat,
 Apoi tu aice fără biruință
 Nu poți ca să intri cu a mea voință.
 Du-te la oștirea pentru țară mării!
 Și-ți va fi mormântul coronat cu flori!”

III

Ștefan se întoarce și din cornu-l sună:
 Oastea lui zdrobită de prin văi adună.
 Lupta iar începe... dușmanii zdrobiți
 Cad ca niște spice, de securi loviți.

DANIEL SIHASTRU

Sub o râpă steapă, pe un râu în spume,
 Unde un sihastru a fugit de lume,
 Cu vărsarea serii un străin sosi.
 — „Ștefan al Moldovei vine a-ți vorbi!”
 — „Ștefan al Moldovei!” Daniel îl spune,
 „Să aștepte afară! sunt în rugăciune.”
 — „Bunule părinte! sunt rănit și'nvins;
 Însăși a mea mamă astăzi m'a respins!
 Viu să'ți cer povață: dacă nu-i mai bine
 Turcilor Moldova d'astăzi să se'nchine?”

Daniel Sihastru domnului a zis:
 — „Mă înșeală auzul ori eu am un vis?
 Capul ce se pleacă paloșul nu-l taie;
 Dar cu umilință lanțul încovoae.
 Ce e oare traiul dacă e robit?
 Sărbătoare'n care nimeni n'a zâmbit.”

*Viața și robia nu pot sta împreună;
Nu e tot d'odată pace și furtună.
Doamnel tu ai dreptul a schimba'n mormânturi
Pentru neatârnare oameni și pământuri;
Dar nu ai p'acela ca să-i umilești!
Poți ca să îi slăvești; dar nu să-i robești!
Dacă mâna-ți slabă sceptra ți-o apasă,
Altuia mai harnic locul tău îl lasă!
Căci mai bine este supus laudat,
Decât cu rușine domn și atârnat!"*

*Dup'aceste vorbe, Ștefan strânge-oștile
Și'nvingând păgânii, 'nalță-o mânăstire.*

CĂTRE BOIERII ROMÂNI ANTINAȚIONALI

*Voi ce vindeți cu rușine patria nefericită
Și din lacrima frățească cu trufie vă 'mbățați,
Voi, a căror corp e putred și suflarea otrăvită,
Ascultare mie-mi dați!*

*Când o armie pornește, păsările insetate
O urmează de aproape, cu un flăcăr blestemat,
Și din sângele ce varsă bravul care se abate,
Ele vesele se'mbat.*

*Astfel, când porni spre cetatea românească,
Ca acele crude păsări după dansa ați părut,
Și pe sângele cel nobil, și pe lacrima frățească,
Sărbători voi ați făcut*

*Astfel patrie și lege, și familie și nume,
La străini, ce vă meprisă, cu rușine ați vândut;
Căci voi numai prin vânzare mai puteți trăi în lume,
Unde crima v'a născut*

*Plângi, o nobilă țărână a boierilor d'al'dată,
Care pentru a lor țară cu onoare au pierit!
Nicio inimă arzândă, nicio lacrimă 'nșocată
Fiii voștri nu mai are pentru ceeace-ați iubit.*

*Gloria le e străină celor care vă urmară;
Patria le e scăpare: a o vinde și-a trăi;
Vitejia, nici onoarea, niciodată nu ațlară
In a lor inimă'nghețată loc de a se adăposti.
Umbre strămoșești, sublime, moarte pentru libertate.
Din tăcutele morminte fruntea voastră re'nălțați.
Și pe-acei, al căror suflet pentru țară nu mai bate
anatemul revărșați.*

*Dacă pentru-a voastră țară n'aveți însă o simțire,
Pentru propriul vostru bine eu vă zic a vă ndrepta:
Un oragiu de sânge, plană peste-a voastră amorțire,
Aburul nutrește șovul, n'asteptați a se vărșa!*

*Indreptați-vă, căci timpul nu mai suferă robie:
Ora celor ce suspină, iată sună, a venit.
Inălțați al vostru suflet oșilit de mârșevie
Și măriți-vă cu timpul, căci Români s'au mărit*

LA PATRIE

I

*Revărsă, dulce patrie,
In cânturile mele
Și tinerețea dorului
Și lacrimile tele!*

*Aici așta-vor sinceră
Și caldă răsuflare;
Aici oricare lacrimă
Se va presface floare.*

*Iar cântecete-mi tinere
In doru-ți nobile,
De grații dulci, angelice
Vor trece cununate:*

*In noaptea viitorului
Durerea ta vor spune,
Făcând să cure lacrime
Din inimile june!*

II

*O țară de mari doruri, de mare strălucire!
Cereasca ta mândrețe ne'mbată de răpire!
Ah! soarele-ți e dulce și cerul tău senin!
De miriade candelă lucește, dulce, lin!*

*Cosița tu bălăe cu roze semănată,
In văile pletoase pe cătători imbată!
Fecioarele-ți sunt dalbe ca tinerele flori;
Iar fiii tăi sunt mândri, sunt ageri, iubitori!
De ce dar, pe morminte, ca roza ce apune,
Pleci înruntea cu durere, înmormoasă țară, spunel*

*Clima ta-i plăcută! cerul tău senin!
Soarele tău dulce!
Tu răpești pe cale-i orișice străin.
Ce nu se mai duce!*

*Dar acest drag soare trece n'ai tăi ceri
Numai sū-ți arate calea la dureri!
Fie ca'n mânia furioasă-i soare
Să n'aducă fie ziua cea de moarte*

III

*Multe harpe cântă cânturi tinerele,
Blânde ca murmura dulcui aurele
Printre viorele;
Dar aceste harpe nu mai îndulcesc
Chinurile tale, țară ce doresc!*

IV

*Fiii tăi sunt mândri de mândrețea lor!
Dar ce folosește
Patriei Române chiar a lor amor?
Umbră-i învălește!
Viața lor se scură fără de mărire;
La banchetul vieții n'au nicio numire!*

*Cei mai răi acopăr pe cei buni ai tăi
Cum cuprinde pirul rozele pe văii*

MUMA TÂNARA

*Lăutarii cântă hore grațioase;
Tinerii feciori
Cată după părul betelor trumoase
Să răpească flori.*

*Ca dulci fragi de câmpuri albele fetițe
Dulce rumenesc,
Apărând cu mâna mândrele cosițe,
Sărutări pe gură las de le răpesc.*

II

*Dar tu, femeie tânără,
De ce stai gânditoare?
Pe cap tu porți trăsurile
Cununei nuntiloare,
Și roza tinerețelor.
In raza șrumuseșii,
Străluce, dulce, virgină,
Pe crinii lini ai feșii.
De ce pleci capul timidă?
Văzut-am toți feciorii
In brațul cald al mumei
Mirându-i călătorii;
Niciunul nu ne termeca
Ca pruncul tău cel dulce;
Ca fluturul sub aurul-i,
El sub cosiță luce.
Dar tu-l privești și lacrima
In gene-ți străluce....
O spune mamă tânără!
Ce cuget te răpește?
— „Când ochii mei îl caută
Eu cerc durere-amară,
Gândind că'n cursul anilor
Va fi rob el in țară!”*

HAINA MAI MULT E PRIVITA
DECAT PERSOANA CINSTITA

*Nastratin Hoge*a odată
Fiind la nuntă chemat
Se duse în haine simple,
Ca sărac biet îmbrăcat.
Nuntașii astfel văzându-l,
Nici în seamă nu-l băgau,
Ci pe cei cu haine scumpe
Să trateze alergau ;
Și după ce așezară
La masă pe toți frumos
Il puseră și pe dânsul
In colțul mesii de jos.
Nastratin, văzând aceasta,
Se sculă 'n grab-alergă
Și la un al său prieten
Să-i dea haine îl rugă :
Dându-i hainele acela,
Se'mbracă galant pe loc,
Puse și-o blană asupra-și
Cu postav roș ca de foc,
Și așa mergând el iarăși
La nunta ce-a fost chemat,
Cum îl văzură nuntașii,
Cu cinste l-a 'ntâmpinat.
— Poștim, poștim Hoge-a-eșendi,
Către dânsul toți zicând.
L-au pus tocma'n fruntea mesii
Fiecare loc făcând.

Ei dacă șezu la masă
 Și-a întins mâneca'n vas,
 Zicând: Poștim, poștim blană,
 Mănâncă ce e mai gras,
 Il întrebară nuntașii:
 — Hoge-eșendi, — zicând:
 Pentruce o faci aceasta,
 Și'ntinz! mâneca mâncând.
 — Pentrucă, el le răspunse,
 Eu întâi când am veni!
 Cu hainele cele proaste,
 Nimenea nu m'a cinstit
 Si cum v'am dat bună ziua
 Mi-ați zis numai: „multumim”,
 Iar când venii cu aceste,
 Toți mi-ați zis: Poștim, poștim!
 De aceea și eu blana
 Să mănânce o poștesc,
 Că văz: toți privesc la haine.
 Și persoana n'o cinstesc.

DESPRE AMICIE SAU PRIETENIE

POVESTEA VORBEI

Doi prieteni împreună pe un drum călătorind,
 Uu urs le teși 'nainte, cu groază spre ei viind.
 Unul dintr'înșii de șrică, văzând ursul șurios,
 Se sui și se ascunse, sus într'un copaciu stușos;
 Celalt într'acest pericol singur dacă s'a văzut.
 S'a 'ntins la pământu îndată și în mort s'a preșăcut.
 Ursul dar, totdeauna asupra lui cum sosi,
 Pe la nas, pe la ureche se plecă a-l mirosi;
 Iar el își finu răsufllarea să nu-l simță că e viu,
 Că ursul mort nu mănâncă, după cum zic cei ce știu.
 Și așa de mort gândindu-l, cum sta nesuflând lungit,
 Nicidecum neatingându-l, l-a lăsat și a fugit;
 Iar prietenul său care stu în copaciul stușos,
 După ce se duse ursul, la 'ntrebat dându-se jos:
 — „Ia spune-mi, măi șrășioare, ursul ce lucru-ți șopti,
 Când se puse la urechea-ti”? (și'ncepu a hohoti)
 — „Mi-a poruncit, el răspunse, să fiu minte să păzesc
 Și c'un prieten ca tine să nu mai călătoresc“.

CIOCOII VECHI ȘI NOI

(*Fragmente*)

Moșia Răsucita, punctul principal al călătoriei lui Păturică, era trei poștii departe de București, și el nu făcuse nici drumul jumătate; temându-se dar ca să nu-l apuce noaptea în pădure, grăbi mult călătoria și ajunse în sat pe la asfințitul soarelui.

Pe dată ce se așeză în casele boierești, trimise pe isprăvnicel, să cheme satul, ca să cerceteze despre asupririle ce cearcă din partea arendașului.

A doua zi, pela revărsatul zorilor, curtea caselor boierești era plină de săteni de toată vârsta; unii țineau în mână pui de găină, alții câte o strachină cu ouă sau câte o oală cu unt. Toți aceștia veniseră să reclame în contra arendașului, și nu așteptau decât scularea lui Păturică.

Nu trecu mult timp, și ciocoiul se arătă mulțimii îmbrăcat în haine arnăuțești, muiate în fir și cu un aer măreț. El se așeză pe un scaun, ceru cafea și ciubuc, iar după ce-și făcu tabietul, aruncă o privire severă și observatoare asupra țărănilor, apoi zise cu un accent plin de îngâmfare: — „Creștini buni, Măria sa, Postelnicul Andronache Tuzluc, stăpânul nostru al tuturor, m'a trimis aci, ca să ascult plângerile voastre și să vă dau dreptate, de veți avea; spuneți dar toate păsurile voastre, fără cea mai mică temere. Iată că v'ascult”.

Țărăniii deteră mai întâi plocoanele în mâna idicliilor; apoi, după ce se scărpinară în cap și frământară căciulile în mâini câtva

timp, începură a se jeli care de care mai mult, și toți deodată, în chipul următor:

— „Să trăiești conașulel bine că te-a adus Dumnezeu, la noi, să vezi și să crezi urgia în care am căzut; ne-a sărăcit, cocoane, hoțul de arendaș; ne-a lăsat în sapă de lemn“. — „Mie mi-a luat boii și vaca, sărac de maica mea! pentru un isluc de șeptezeci de parale“. — „Pe mine m'a împrumutat cu două banițe de mălai și sunt trei ani de când tot i le plătesc, păcătosul de mine, și când gândeam că am scăpat de dânsul, m'am pomenit că-mi dejugă boii dela plug, și mi-i vinde de m'a lăsat sărac lipit"... — „Pe mine m'a înjugat la carul cu lemne, ca p'o vită, cuconașule“. — „Pe mine m'a spânzurat cu capul în jos, și mi-a dat fum de ardei, și nu m'a lăsat până nu i-am dat răvaș că-i sunt dator treizeci de lei“. — „Mare năpaste a căzut pe capul nostru, cuconașule...“ strigară mai mulți deodată, — „o să ne ducem în lume; arendașul ne jefuiește, zăpciul ne jupoaie de piei, gajda de județ și isprăvniciei ne ung cu miere și ne leagă de copaci, de ne mă-mâncă muștele și țânțarii!...“

— „Dar bine, buni creștini! dece n'ați venit să-mi spuneți mie toate acestea? — răspunse Dinu, cu aer de compătimire.

— „N'am îndrăznit, cuconașule. Odată, în viața noastră am băgat jalbă la Măria Sa, și în loc să ne facă dreptate, ne-am pomenit cu o ceată de arnăuți, care ne-a rupt oasele. Nu știam ce o să ne facem; o să trecem în țară turcească; incailea să ne omoare păgânii, decât creștinii care se închină tot la o cruce cu noi“.

În această mulțime de jeluitori, erau vreo patru țărani, care se băteau cu pumnii în piept, își smulgeau părul din cap, și sărutau fruntea imenilor lui Păturică. Acești jeluitori exagerați aveau niște fizionomii de adevărați hoțimani. Dinu îi observă și tăcu; iar după ce concediă gloata de săteni, cu făgăduieli mincinoase, făcu un semn isprăvnicelului.

Isprăvnicelul se apropie de dânsul, ținând căciula în mâini.

— „Să-mi aduci mai pe urmă p'acei patru jeluitori, care se văltau mai tare, auzitu-m'ai?“

— „Am auzit, cocoane“.

— „Du-te acum, de cheamă pe arendaș“.

— „Să trăiești, cocoane; este dus la târg“.

— „Și când vine îndărăt?“

— „Pela chindii, cocoane“.

— „Bine“.

Câteva ore în urma scenelor de mai sus, Păturică ședea pe

sofa cu picioarele încrucișate ca un osman, și fuma dintr'un cubuc, dulcea și parfumată plantă arabică numită gebel, având dinaintea sa pe cei patru țărani jeluitorii.

După ce lăsă să iasă din pieptul său un nor gros de fum, ce se înalță către tavanul camerei, formând o mulțime de grupe bizare, el privi cu atențiune pe țărani și le zise:

— „Ei bine, băieți, acum suntem singuri, Dumnezeu stă de față; — ia spuneți-mi, de când a venit acest arendaș pe moșie, cum merg pădurile, hanul, morile, cârciumile? Sunt în stare bună sau nu?”

— „S'a făcut mare fireseală, cocoane; pădurea cea mare, cu copacii ca butea de groși, a vândut-o și a ars-o la facere de rachiu; iar acum a rămas numai o opritură în care nu găsești pari și nuiiele. Hanul s'a dărâmat de tot, și plouă într'insul; cârciumile, asemenea. Din heleșteu scoate pe fiecare săptămână câte un car de pește, și-l trimite la târg, la Ploiești”.

— „Sunt adevărate toate acestea?”

— „Uite, cocoane, cum te văd și cum mă vezi”.

Ciocoiul chemă un idicliu și porunci să-i găsească calul; apoi încălecând, luă cu sine pe țărani, împreună cu isprăvnicelul și doi slujitori, și plecă să facă cercetare. Se duse mai întâi la han și-l găsi tot asemenea; apoi intră în pădure și găsind-o în adevăr cu totul stricată, se întoarse acasă și făcu foaie de ispașe iscălită de preoți și fruntașii satului.

Pe când se petreceau acelea în casa boierească, arendașul se întoarse dela târg și se informase despre aspra cercetare făcută în lipsă-i; el era coprins de frică căci toate abuzurile despre care vorbirăm erau într'adevăr săvârșite de dânsul. Așteptă până ce rămase Păturică singur, apoi intră în odaie, și printr'un compliment demn de un pașă cu trei tuiuri feliță pe ciocoi de bună venire.

Ciocoiul îl primi cu un aer foarte sever și fără să-l poștească să șază sau să-i răspundă la compliment, îi zise:

— „Bune sunt astea, kir Cristodore? (acesta era numele arendașului). Astfel îți păzești domnia ta legăturile zapisului de arenduire?”

— „Da ce am greșit, coane Dinule, de te-ai supărat pe mine?”

— „Mă mai întrebă încă, ce-ai greșit? Privește”.

Arendașul citi foile de ispașă și se înspăimântă de mărimea sumelor ce văzu într'insele.

Ciocoiul observând îngrozirea ce pricinuisă arendașului, îi zise mai liniștit:

— „Eu n'am ce să-ți fac, trebuie în douăzeci și patru de ceasuri să-mi răspunzi suma cuprinsă în ispașă, căci am poruncă să-ți pui bumbașir, două ortale de slujitori. Rămâne la domnia ta, să-ți alegi din două una: ori să plătești de bună voie, sau prin silă”.

— „Dar bine, cocoane Dinule, mă lași sărac pe drumuri”.

— „Nu voiu să știu nimic despre aceasta. Plătește banii cu binele sau fac pitac la isprăvnicie să-ți pui în spinare o sumă de slujitori... Înțelegi românește?”

Greul plecă capul în jos, și după ce se gândi câțva timp zise :

— „Să mă învoiești să dau mai puțin că n'am, rămân pe drumuri”.

— „Fie precum z'ci. Ispașa se ridică la o sută de pungi de bani. Cât dai dintr'această sumă?”

— „Douăzeci de pungi, cocoane”.

— „Este puțin, foarte puțin. Nu primesc”.

— „Fie treizeci, să nu mai fie vorbă”.

— „Mai jos de cincizeci, nu primesc nicio lăscăie. Te mulțumești ori fac pitacul?”

— „Haide, fiu!” — răspunse el, scoțând din sân o pungă verde, lungă de doi coți, și desnodând-o cu acea înfrîntare ce simt amariții, când se despart de iubitele lor. Numără cele cincizeci de pungi de bani în mahmudele, dodecari, funduci și rubiele; apoi, după ce salută pe ciocoi ieși din casă oftând și jurându-se pe toți sfinții că va scoate acei bani îndoiți din pielea bieților sateni.

A doua zi, Păturică plecă din moșia Răsucita la celalalte moșii ale stăpânului său, și după ce făcu pe la toate câte o cercetare de felul celei descrise mai sus, se întoarse la București cu două sute pungi de bani, pe care le puse deocamdată pe fundul sîpetului, zicându-și în sine cu o nespusă bucurie:

„Doamne ajută!... Una la mână”.

CAPITOLUL XXV

MAREA HATMANIE

.....

În momentul când Păturică ieșea din camera Hatmanului plin de bucurie că se pusese în siguranță despre relele urmări ce ar fi putut să aibă hoția sa, i se prezentă înainte un individ, care, după îmbrăcăminte și alte amănunte, semăna a fi boier de țară.

Noul venit se apropie de Păturică, făcând neînclătate compli-

mente silite, iar când ajunse în apropierea cuvenită, scoase din buzunar o jalbă și o dete în mână lui.

— „Ce ceri, boierule printr'această jalbă“, zise Păturică cu aer de autoritate.

— „Cer dela cinstita Hătmănie, să-mi sloboază lei șase mii, prețul viei mele, ce s'a vândut la Cochii vechi de bunăvoia mea“.

— „Așa este, boierule precum zici“, răspunse Păturică, dând tesul pe ceafă și scărpinându-se în cap cu nepăsare, dar poate să se ivească ceva datornici, și noi trebuie să cercetăm cu băgare de seamă aceasta, ca să nu cădem în răspundere“.

— „Și în cât timp s'ar putea săvârși aceste marafeturi ale cinstitei Hătmănii?“

— „Se cere timp îndelungat bei-mu. Trebuie să strige pristavul în București, să facem un tacâm de pițace către zapcii hătmanești de prin județe, și dacă după o lună dela darea acestui mezam, nu se va arăta niciun datornic, vino și-ți primește banii“.

— „Dar banii aceștia îmi trebuiesc acum, căci sunt fără husmet de atâta timp, și n'am cu ce să-mi hrănesc nevasta și copiii“.

— „Asta nu este treaba mea. Un slujbaș credincios trebuie să se supuié meزامului“.

— „Așa este, boierule“, răspunse jeluitorul puind cu mare iuțea de douăzeci de rubiele sub hârtiile Sămeșiei. „Dar când vei vrea dumneata, treaba se face, căci slavă Domnului, nu sunt om pierdut“.

Păturică, care întrecea la vedere chiar pe Argus, nu numai că văzu rubielele, dar putu chiar să le numere din vedere, cu toată iuțea ce întrebunțase jeluitorul în punerea lor sub hârtii; se prefăcu însă că nu vede nimic, apoi luând un aer mai blând zise:

— „Aide, fie după voința dumitale; o să-ți fac acest hatâr și de voi păți ceva, vei da seama la Dumnezeu“.

— „Logofete Radule, adăugă el, întorcându-se către subalternii săi, ia condica de amaneturi și trece banii boierului la partida plăților“. Iar el se sculă din pat și se duse în cameră, de unde se întoarse peste puțin cu o pungă peceluită; puse pe jeluitor să subscrie de primirea banilor; iar după acela îi dete punga zicând:

— „Iată boierule, banii dumitale, astfel precum i-am primit dela stărostie. Privește bine pecetea; vezi de are vreun cusur, ca să nu avem vorbe la urmă“.

Jeluitorul luă punga și ieși plin de încredere că a scăpat numai cu cele douăzeci de rubiele ce dedese Sameșului, dar se amăgea, căci abea ce ieși din cancelaria Hătmăniei, fu înconjurat de: condicari, logofeți, iamacii și slujitori. Condicarul cerea să-i

plătească pentru trecerea în condică; logofeții pentru tacâmul de pitace ce erau să scrie, dacă s'ar fi ivit vreo pretenție asupra banilor ce primise; iar iamacii și slujitorii, negăsind niciun fel de pretext, ca să scoată și ei ceva, din punga nenorocitului împricinat, cereau în numele protectorilor lor. Unul zicea: — „Dă-mi și mie ceva, căci sunt al marelui Hatman“; altul, — „Dă-mi că sunt luat pe pricopseală de dumnealui Sameșu“, etc.

În fine, după ce astupă gurile tuturor acestor obraznici și demoralizați amploiași, părăsi localul Hătmăniei, blestemând și dând tuturor răilor pe toți amploiații țării, care în loc să protejeze societatea dela care se nutresc, și se inavușesc, o speculează înșile și o pun în desperare prin neterminatele lor șicane.

Dar nenorocirea bietului om nu era completă căci Păturică, ca hoț perfect ce era, nu făcea niciodată hoția pe jumătate; el lua acasă la dânsul toți banii ce se depuneau în păstrarea Hătmăniei și îi schimba la Costea Chioru pe bani tăiați sau calpi, iar după aceia cosea pungile într'un chip cum să nu rămâie nicio urmă de violare.

Jeluiitorul dar, ajungând acasă, deschise punga și găsi banii pe deplin, dar când îi trase la cumpănă îi găsi pe unii lipsă, iar pe alții calpi și fără nicio valoare. Sărmanul om văzându-se furat în toate modurile oftă din adâncul inimii, dar nu luă nicio măsură contra despoiatorilor săi căci ca și în timpii de astăzi, amploiașii furau sub protecțiunea legilor.

Dar în Hătmănie nu se depuneau numai bani, ci și de multe ori se lăsau în păstrarea ei diamanticele și alte lucruri de mare preț, pe care Păturică le falșifica în folosul său și în paguba acestora ce căutau asigurarea averii lor la un guvern corupt până la măduva oaselor. În ziua aceia, mai veniă și alți nenorociți împricinați, pe care Păturică îi jefui binișor și fără cea mai mică mustrare de conștiință; iar după aceia, își puse ișlicul în cap și giubeaua pe umeri, și plecă foarte vesel de câștigul său din acea zi.

TABLA DE MATERIE

	Pag.
Literatura în epoca revoluției burghezo-democratice	6
<i>Nicolae Bălcescu</i>	
Viața	12
Opera	16
Concluzii	22
<i>Cezar Bolliac</i>	
Viața	25
Opera	31
Concluzii	38
<i>Mihail Kogălniceanu</i>	
Viața	39
Opera	43
Concluzii	50
<i>Costache Negruzzi</i>	
Viața	51
Opera	53
Concluzii	62
<i>Alecu Russo</i>	
Viața	63
Opera critică	65
Opera literară	70
Concluzii	71
<i>Vasile Alecsandri</i>	
Viața	74
Opera	79
Concluzii	88

	<u>Page</u>
Dimitrie Bolintineanu	
Viața	89
Opera	91
Concluzii	160
Anton Pann	
Viața	101
Opera	102
Nicolae Filimon	
Viața	107
Opera	108
Concluzii	115

MATERIAL ANTOLOGIC

Nicolae Băncescu	
Ardealul	110
Despre starea socială a muncitorilor piugari la Princi- patele Române în deosebite timpuri	120
Spătarul Ioan Cantacuzino	123
Manualul bunului român	124
Desere ponor și stăpânire	124
Oscar Boltaș	
Carnavalul	128
Muncitorul	132
Clăreșul	133
Sila	138
Țiganul vândut	141
Din itinerariul D-lui Boltaș	142
Cântec oltenesc	144
Rolul poeziei moderne	146
Dreptate, frăție!	148
Lupta între libertate și tiranie	149
Cele cincisprezece familii	150
Mihail Kogălniceanu	
„Introducere” la „Dacia literară” (fragmente)	155
Despre civilizație	158
Tainele inimii (fragment)	158
Costache Negruzzi	
Alexandru Lăpușeanu	163
Serisorea IX. Fiziologia provintialului	169
Serisorea XXII. Istoria unei plăcinte	171

	<u>Pag.</u>
<i>Liecu Russo</i>	
Soveja (fragmente)	174
„Poezia populară“	178
„Cântarea României“	179
<i>Vasile Alecsandri</i>	
Doina	182
Desrobirea țigărilor	183
Deșteptarea României	184
Moldova în 1857	185
Plugul băstemat	187
Odă ostașilor români!	189
Unor critici	190
Sandu Napoia ultra-retrogradul!	191
<i>Dimitrie Boțintineanu</i>	
Mama lui Ștefan cel Mare	195
Dancei Sibastru	196
Către boierii români antinaționali!	197
La patrie	198
Muma tânără	200
<i>Anton Panu</i>	
Haina mai mult e privită decât persoana dinărită	201
Despre amicii sau prietenii. Povestea verbeli	202
<i>Nicolae Filimon</i>	
Clocotii vechi și noi (fragmente)	203
Marea hătmânie	206

BIBL. FAC. FILOL.-LIT. - BUC.
 Nr. 8629 75

ES

PREȚUL LEI 90.—

Biblioteca Universității „Lucian Blaga” din Sibiu

Les: 3—